ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย	ภาษาไทย
สาขา	**ภาควิชา**

เรื่อง การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย

A Metaphor Study of Nam in Thai Idiom

นามผู้วิจัย นางสาวกิตติมา พุ่มซ้อน

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก (รองศาสตราจารย์สิริวรรณ นันทจันทูล, ปร.ด.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์, Ph.D.)

รักษาราชการแทน
หัวหน้าภาควิชา (ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย

A Metaphor Study of Nam in Thai Idiom

โดย

นางสาวกิตติมา พุ่มซ้อน

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)
พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติมา พุ่มซ้อน 2554: การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์สิริวรรณ นันทจันทูล, ปร.ด.
337 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า“น้ำ” และ เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย ข้อมูลในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ คือ สำนวนไทย จำนวน 315 สำนวน จากหนังสือสำนวนไทย จำนวน 33 เล่ม ผลการศึกษาด้านที่มาและความหมายพบว่าสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” มีที่มาของสำนวน 11 แบบ พบว่าเกิดจากธรรมชาติมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เกิดจากการกระทำ, เกิดจากสัตว์, เกิดจากอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย, เกิดจากอาหาร เครื่องใช้, เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่, เกิดจากอุบัติเหตุ, เกิดจากนิทาน วรรณคดี, เกิดจากศาสนา, เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ ประเพณี และ เกิดจากการแข่งขัน ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ด้านความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ พบว่ามีการใช้อุปลักษณ์ 43 แบบ พบการใช้ อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงคำพูดมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ สภาพการณ์, ความรู้สึก, บุคคล, การกระทำ, เป้าหมาย, สถานที่, เรื่องราว, ทรัพย์สิน, แก่นของสาระ, ความอุดมสมบูรณ์, มิตรภาพ, อุปสรรค, โอกาส, ความลำบาก, ชะตา, ผลประโยชน์, ความรวดเร็ว, ความอิสระ, จิตใจ, ประสบการณ์, ลักษณะนิสัย, การประเมินตนเอง, เครื่องชำระให้สะอาด, บุญคุณ, รสชาติ, กิจกรรม, ความคิด, ความรัก, บุคลิกภาพ, สติปัญญา, สิ่งที่ดีงาม, สิ่งสำคัญ, ความประมาท, ความสัมพันธ์, ความสามารถ, ความเหมาะสม, ช่วงเวลา, น้ำในร่างกายมนุษย์, ผลงาน, สิ่งแวดล้อม, แหล่งทรัพยากร และ อำนาจ ตามลำดับ

นอกจากนี้จากการศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย พบการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” ที่เป็นคำมูล และ การสร้างคำว่า “น้ำ” ที่เป็นคำประสม พบว่ามีการใช้คำว่า “น้ำ” ที่เป็นคำมูลมากที่สุด อีกทั้งยังพบตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน 3 ตำแหน่ง โดยตำแหน่งที่พบมากที่สุดคือ ตำแหน่งกลางสำนวน รองลงมาคือ ตำแหน่งท้ายสำนวน และตำแหน่งต้นสำนวน ตามลำดับ

_____ _____ ___ / ___ / ___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kittima Pumson 2011: A Metaphor Study of Nam in Thai Idiom. Master of Arts (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Siriwan Nantachantoon, Ph.D. 337 pages.

This thesis was purposed to study the sources and the meanings of the Thai idioms containing the word "Nam" and to analyze the meanings of the "Nam" when used as a metaphor in the Thai idioms. The data studied was taken 315 Thai idioms from 33 Thai idiom books.

The results of the studied on the sources and meanings, it was found that there were eleven sources of the Thai idioms containing the word "Nam." They were most frequently found to be derived from nature, actions, animals, parts of body, food and appliances, ways of life, accidents, tales and literature, religions, customs, beliefs and traditions, and competition respectively. The results of the analyzed on the meanings of the word "Nam" when used as a metaphor revealed the use of metaphor in 43 different patterns. The metaphor "Nam" appeared in the idioms were most frequently found to represent speeches, circumstances, feelings, persons, actions, goals, places, stories, assets, the gist, abundance, friendship, obstacles, opportunities, hardships, fates, benefits, rapidity, freedom, states of mind, experience, habits, self-evaluation, water for washing and cleaning, indebtedness, tastes, activities, thoughts, love, personalities, intelligence, goodness, important things, carelessness, relationships, abilities, appropriateness, period of time, water in human body, works, the environment, resources, and power, respectively.

In addition, A Metaphor Study of Nam in Thai Idiom demonstrated the use of the formation of the word "Nam" as a base word and the formation of the word "Nam" as a compound word. The use of the word "Nam" as a base word was most frequently found. It was also found that the word "Nam" appeared in three positions in the idioms, those were appeared most frequently in the medial position, in the final position, and in the initial position respectively.

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ นันทจันทูล ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้คำปรึกษา สั่งสอน ชี้แนะ แก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น และ ตรวจแก้ไขข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์อย่างละเอียด ตลอดจนให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมเป็นอย่างสูง ที่ให้ความเมตตากรุณา ช่วยชี้แนะ ให้คำแนะนำด้านต่างๆ ตลอดจนสละเวลาตรวจสอบ แก้ไข และขัดเกลาสำนวนภาษาด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ขึ้น

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และ อาจารย์ ดร. สุพัตรา อินทนะ ผู้เป็นประธานการสอบวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูง ที่เมตตาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคุณแม่เบญจมาศ พุ่มซ้อน เป็นอย่างสูงที่เลี้ยงดู ให้กำลังใจ คอยให้ความสนับสนุนในทุก ๆ เรื่อง ขอขอบพระคุณคุณยายเลี้ยง พึ่งพระเดช ที่ให้โอกาสทางการศึกษา อีกทั้งคุณป้าอุไร พึ่งพระเดช คุณป้าจินดา พงษ์สุวรรณ และ เรือโท มนตรี พึ่งพระเดช ที่ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ นุชนาถ สนามไชย สุชยา วาทะพุกกณะ และเพื่อนร่วมรุ่นในภาควิชาภาษาไทย (ภาคปกติ) รุ่นที่ 9 ที่คอยให้คำแนะนำ คำปรึกษา และให้ความช่วยเหลือพร้อมทั้งให้กำลังใจจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้

กิตติมา พุ่มซ้อน

ตุลาคม 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง (3)

บทที่ 1 บทนำ 1
- ความสำคัญของปัญหา 1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย 4
- ขอบเขตของการวิจัย 4
- ประโยชน์ที่ได้รับ 6
- นิยามศัพท์ 6

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร 7
- เอกสารที่เกี่ยวข้องกับน้ำ 8
- เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย 14
- เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ 46
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 54

บทที่ 3 วิธีการวิจัย 60
- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 60
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 62
- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 66
- วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 67

บทที่ 4 ผลการวิจัย 68

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 210
- สรุปผลการวิจัย 210
- อภิปรายผล 214
- ข้อเสนอแนะ 216

เอกสารและสิ่งอ้างอิง 217

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก 225

ภาคผนวก ก แสดงสำนวน ความหมายของสำนวน ที่มาของสำนวน และอุปลักษณ์ 226

ภาคผนวก ข แสดงการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” และตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน 313

ประวัติการศึกษา และการทำงาน 337

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน	68
2	แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์	81

ตารางผนวกที่

1	แสดงสำนวน ความหมายของสำนวน ที่มาของสำนวน และอุปลักษณ์	227
2	แสดงการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” และตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน	314

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

น้ำมีความสำคัญต่อสรรพสิ่งไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงมนุษย์มาตั้งแต่เกิดจนตาย จะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคสมัยทุกครั้งที่มีการสร้างถิ่นฐานแห่งใหม่ก็มักจะเลือกที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ เพื่อให้ได้ใช้น้ำทำกสิกรรมและการคมนาคมขนส่ง เชื่อกันว่าน้ำคือที่มาของชีวิต และน้ำเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของสรรพสิ่ง มนุษย์ทุกคนตั้งแต่ลืมตาออกมาดูโลกจนกระทั่งตายล้วนมีชีวิตเกี่ยวข้องกับน้ำทั้งสิ้น ดังเช่น วิถีชีวิตของคนไทย นับตั้งแต่ถือกำเนิดขึ้นมา ทารกได้รับการชำระล้างร่างกายด้วยน้ำได้รับการโกนผมไฟแล้วนำไปลอยในสายน้ำ เพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อถึงเวลาเหมาะสมที่จะออกเหย้าออกเรือน ในการแต่งงานก็จะต้องมีพิธีรดน้ำสังข์ เพื่อชีวิตการครองคู่ที่มั่นคงยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและประเพณีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญสำหรับคนไทยในวาระและเทศกาลต่างๆ เช่น การรดน้ำดำหัวเพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ในประเพณีตรุษสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เมื่อถึงแก่ความตายก็จะมีการรดน้ำศพ และศพที่เผาแล้วยังได้มีการนำเถ้ากระดูกไปลอยอังคาร เป็นการกลับคืนสู่ธรรมชาติของชีวิต จะเห็นได้ว่าน้ำมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หากมนุษย์ขาดน้ำก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ความสำคัญของน้ำที่มีมากเช่นนี้ ทำให้คนไทยที่มีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนได้นำคำว่า “น้ำ” มาเป็นส่วนประกอบของสำนวนต่างๆ จากการศึกษาเกี่ยวกับที่มาของสำนวนพบผู้อธิบายที่มาของสำนวนไว้คือ สำนวนมักมีที่มาจากธรรมชาติ การกระทำ สิ่งแวดล้อม แบบแผนประเพณี ลัทธิ ศาสนา การเล่นเรื่องแปลกๆที่ปรากฏขึ้น นิยาย นิทาน ตำนาน พงศาวดาร ประวัติศาสตร์และอื่นๆ(สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 1)

สำนวนไทยถือเป็นเอกลักษณ์ของภาษาไทย เป็นวัฒนธรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการใช้ถ้อยคำที่เป็นชั้นเชิง ไม่ตรงไปตรงมา แต่มีความหมายแฝงที่เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งได้อย่างลึกซึ้งเหมาะสม สำนวนไทยเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสร้างและถ่ายทอดสืบต่อมายังลูกหลาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้วิจัยสังเกตว่า มีสำนวนไทยจำนวนมากกล่าวถึงน้ำ แต่การกล่าวถึงน้ำเหล่านั้น ไม่ได้หมายถึงน้ำที่มีลักษณะเหลวใส ไม่มีสี กลิ่นรสโดยตรง แต่เป็นอุปลักษณ์ที่นำคำว่า “น้ำ” มาเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆ ในสำนวนไทยและทำให้คำนี้เป็นภาษาอุปลักษณ์

อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง การใช้รูปภาษาที่อ้างถึงสิ่งหนึ่งมาเรียกอีกสิ่งหนึ่ง เช่น เด็กคนนี้เป็นลิง คำว่า “ลิง” เป็นอุปลักษณ์ที่ใช้หมายถึง “กิริยาซุกซน อยู่ไม่สุขของเด็ก” ในทางวรรณคดีกล่าวถึง อุปลักษณ์ว่าเป็นกลวิธีหนึ่งของการใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพขึ้นในใจที่เรียกว่า “ภาพพจน์” (Figure of speech) อุปลักษณ์เป็นการเปรียบเทียบด้วยการกล่าวถึงสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยใช้คำแสดงการเปรียบเทียบว่า “เป็น” หรือ “คือ” เช่น ลูกคือดวงตาดวงใจของพ่อแม่ เป็นต้น หรือไม่ปรากฏคำแสดงการเปรียบเทียบทั้งสองคำก็ได้ แต่ผู้ฟังตีความได้ว่าอุปลักษณ์นั้นเปรียบกับอะไร เช่น เขาไม่ยอมทำงานอะไรเลย จะรอให้ราชรถมาเกยหรืออย่างไร คำว่า “ราชรถมาเกย” เป็นอุปลักษณ์ หมายถึงโชคดีที่มาถึงโดยไม่รู้ตัวหรือประสบโชคดีทั้งๆที่ไม่ขวนขวายทำอะไร เป็นต้น (ชุมสาย สุวรรณชมพู, 2548: 53)

ในสำนวนไทยพบว่ามีการใช้คำว่า “น้ำ” เป็นอุปลักษณ์เพื่อสื่อความหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “น้ำ” ไว้ว่า น. สารประกอบซึ่งมีองค์ประกอบเป็นธาตุไฮโดรเจนและออกซิเจนในอัตราส่วน 1 : 8 โดยน้ำหนัก เมื่อบริสุทธิ์มีลักษณะเป็นของเหลว ใส ไม่มีสี กลิ่น รส มีประโยชน์มาก เช่นใช้ดื่ม ชำระล้างสิ่งสกปรก, โบราณถือว่าเป็นธาตุ 1 ในธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม, ใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเป็นน้ำหรือเหลวเหมือนน้ำ เช่น น้ำตา น้ำปลา น้ำพริก น้ำส้ม; โดยปริยายหมายถึงคุณสมบัติที่ถือว่าเป็นสาระของสิ่งที่กล่าวถึง เช่น น้ำคำ น้ำใจ น้ำพักน้ำแรง น้ำมือ; ความแวววาว (ใช้แก่รัตนชาติ); ลักษณนามเรียกเรือที่ใช้มาแล้ว 2 ปี 3 ปี ว่า เรือ 2 น้ำ เรือ 3 น้ำ, และที่ใช้เกี่ยวกับน้ำหมายความว่า ครั้ง เช่น ล้าง 3 น้ำ ต้ม 3 น้ำ.ว. มีแสงแวววาว (ใช้แก่รัตนชาติ) เช่น เพชรน้ำหนึ่ง ทับทิมน้ำงาม. (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 579)

ผู้วิจัยได้สังเกตว่าในสำนวนไทย เมื่อมีคำว่า “น้ำ” ไปปรากฏอยู่ในบริบทที่ต่างกัน จะไม่ได้อ้างถึงลักษณะเหลวใส ไม่มีสี กลิ่นรส ใช้ดื่ม และชำระล้างสิ่งสกปรกเท่านั้น แต่จะมีความหมายอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น สำนวนว่า เลือดข้นกว่าน้ำ หมายถึง ญาติพี่น้องย่อมดีกว่าคนอื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551: 109) สำนวนนี้คำว่า “น้ำ” เป็นคำมูลซึ่งทำหน้าที่เป็นอุปลักษณ์แสดงความหมายถึงคน ในสำนวนนี้นำคำว่า “น้ำ”มาใช้เปรียบเทียบกับคนที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องที่ผูกพันกันทางสายเลือด ฉะนั้นเมื่อมีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นญาติพี่น้องจึงมีความสำคัญมากกว่าผู้ที่ไม่ใช่ญาติ สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” เป็นส่วนประกอบของคำประสม เช่น ถ่มน้ำลายรดฟ้า หมายถึง การประทุษร้าย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ต่อสิ่งที่สูงกว่าตน ตัวเองย่อมได้รับผลร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551: 39) สำนวนนี้นำคำว่า “น้ำ” มาประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” และใช้เป็นอุปลักษณ์ การทำสิ่งที่ไม่ดีต่อบุคคลที่มีฐานะสูงกว่าย่อมได้รับผลจากการทำไม่ดีนั้นตอบแทน เหมือนการถ่มน้ำลายขึ้นไปสูง น้ำลายนั้นก็ตกลงมาใส่ผู้ถ่มน้ำลาย

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ที่มาและความหมายของสำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ในสำนวน เมื่อผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าเอกสารก็พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนเป็นจำนวนมาก เช่น ธวัช บุญนวล (2546) ได้ทำวิจัยเรื่อง “สำนวนไทยในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์รายวัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องลักษณะ ความหมายและที่มาของสำนวนในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์รายวัน รวมทั้งศึกษาทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนดังกล่าว โดยศึกษาจากหนังสือพิมพ์รายวัน 3 ชื่อ คือ ไทยรัฐ มติชน สยามรัฐ ผลการศึกษาพบว่าลักษณะของสำนวนไทยมีลักษณะเด่น 8 ลักษณะ คือ การซ้ำคำ การใช้สัมผัสสระ คำประสม คำซ้อน คำคู่ คำต่างประเทศ คำเชิงอ้างอิง และสำนวนเฉพาะวงการ ส่วนในด้านความหมายของสำนวนไทยพบว่ามีการใช้เปรียบเทียบโดยนัยมากที่สุด ที่มาของสำนวนไทยจากการศึกษามี 12 อย่าง คือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สัตว์ การประกอบอาชีพ ชื่ออวัยวะต่างๆของร่างกาย แบบแผนประเพณีและความเชื่อ ศาสนา นิทาน ตำนาน วรรณคดีและประวัติศาสตร์ การบันเทิงกับการกีฬา ภาษาต่างประเทศ นิสัยและพฤติกรรมของคน สิ่งของเครื่องใช้ และคำที่แสดงกริยาอาการ โดยพบสำนวนที่มาจากสัตว์มากที่สุด ส่วนทัศนะที่สะท้อนจากสำนวนพบว่า มี 6 อย่าง คือ ด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เหตุการณ์บ้านเมือง การประกอบอาชีพ พฤติกรรมของมนุษย์ และสภาพทางเศรษฐกิจ โดยพบสำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนะด้านพฤติกรรมของมนุษย์มากที่สุด จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีผู้ใดศึกษาอุปลักษณ์น้ำในสำนวนไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องนี้ และเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่าการนำคำว่า “น้ำ” มาใช้ในสำนวนไทยนั้นมีทั้งสำนวนที่ให้ความหมายในทางที่ดี เช่น น้ำใสใจจริง เป็นต้น ส่วนคำว่า “น้ำ” ในสำนวนไทยที่มีความหมายในทางที่ไม่ดี เช่น น้ำตาเป็นเผาเต่า น้ำตาเช็ดหัวเข่า น้ำตาตกใน เป็นต้น

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” และวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย ซึ่งสื่อความหมายได้หลากหลายตามที่มาของสำนวนที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ”

2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาสำนวนไทย ซึ่งรวมทั้งสุภาษิตและคำพังเพยต่างๆที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ โดยรวบรวมจากหนังสือที่รวบรวมสำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพยต่างๆที่เป็นร้อยแก้วจากสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ สำนักหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 33 เล่ม ได้แก่

1.1 716 สำนวนไทย โดย มัทนี ตุลยาทร

1.2 ค่านิยมในสำนวนไทย โดย เพ็ญแข วัจนสุนทร

1.3 คำพังเพย สุภาษิต และสำนวนไทย โดย วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ

1.4 คำสำนวน คำเข้าคู่

1.5 ชุมนุมสุภาษิต คำโคลง และคติเตือนใจ โดย ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท

1.6 ถกสำนวนไทย โดย วาณิช จรุงกิจอนันต์

1.7 ปทานุกรม : ฉบับถ้อยคำ สำนวนโวหาร คำพังเพย สุภาษิตไทย โดย สมบัติ จำปาเงิน

1.8 พจนานุกรมไทย 1200 สำนวนชวนคิด สุภาษิต คำพังเพย และคำอุปมาอุปไมย (ฉบับสมบูรณ์) โดย อุทัย ไชยานนท์

1.9 พจนานุกรมสำนวนคำภาษาไทย โดย กิตติพร วีรสุธีกุล และ ยุพิน วีรสุธีกุล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.10 ภาพอธิบายสุภาษิตไทย โดย สุมล พื้นนาค

1.11 ภาษาสยามสำนวนไทย โดย ล้อม เพ็งแก้ว

1.12 ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย โดย ราชบัณฑิตยสถาน

1.13 รู้ถ้วนสำนวนไทย โดย วรวรรณ คงมานุสรณ์

1.14 รู้เฟื่องเรื่องสำนวน โดย ศิริวรรณ คุ้มโห้

1.15 เรียนรู้ภาษิตไทยเทียบเคียงอังกฤษ โดย สมพร ไชยภูมิธรรม

1.16 สนั่นสนามสำนวนไทย โดย ล้อม เพ็งแก้ว

1.17 สนุกกับสุภาษิตคำพังเพย โดย นิคม เขาลาด

1.18 สารานุกรมภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย โดย ดร. กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม

1.19 สำนวนชวนคิด ภาษิตสอนใจ โดย รัตนา สถิตานนท์

1.20 สำนวนไทย โดย สง่า กาญจนาคพันธุ์

1.21 สำนวนไทย โดย ประเทือง คล้ายสุบรรณ์

1.22 สำนวนไทย โดย ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร

1.23 สำนวนไทย โดย วีร์ เพชรอุไร

1.24 สำนวนไทย โดย อุทัย ไชยานนท์

1.25 สำนวนไทยฉบับสมบูรณ์ โดย วิเชียร เกษประทุม

1.26 สำนวนไทยใช้ให้เป็น โดย ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.27 สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี โดย ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา

1.28 สำนวนไทยสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดย มัทธนี ตุลยาทร

1.29 สำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบ โดย รัชนี ซอโสตถิกุล

1.30 สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย โดย ยิ่งลักษณ์ งามดี

1.31 สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย โดย วัชรินทร์ เรียม

1.32 สุภาษิตไทยฉบับสมบูรณ์ โดย อุทัย ไชยานนท์

1.33 เสนาะ เสน่ห์ สำนวนไทย โดย ล้อม เพ็งแก้ว

2. ศึกษาเฉพาะสำนวนในภาษาไทยมาตรฐาน ไม่รวมภาษาถิ่น

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ”

2. ทำให้ทราบความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย

นิยามศัพท์

น้ำ หมายถึง ของเหลว มีทั้งเป็นแหล่งน้ำ กระแสน้ำ เป็นส่วนประกอบของอาหาร และเป็นน้ำที่อยู่ในร่างกายมนุษย์ อีกทั้งคำว่าน้ำจะปรากฏรูป “น้ำ” เท่านั้น

อุปลักษณ์ หมายถึง การนำรูปภาษาไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบ โดยนำความหมายประจำรูปภาษาหนึ่งไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่ง

สำนวนไทย หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษรหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ เป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบ รวมถึงสุภาษิตและคำพังเพย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่อง การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

    1.1 ความหมายของน้ำ

    1.2 ความสำคัญของน้ำ

        1.2.1 น้ำกับสังคมไทย

        1.2.2 น้ำในพิธีกรรมพื้นบ้าน

        1.2.3 น้ำพระพิพัฒน์สัตยา

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

    2.1 ความหมายของสำนวน สำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพย

    2.2 การแบ่งประเภทของสำนวนไทย

    2.3 ที่มาและการเกิดของสำนวนไทย

    2.4 ลักษณะสำนวนไทย

    2.5 หลักการใช้สำนวนไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.6 การเปลี่ยนแปลงของสำนวนไทย

2.7 คุณค่าของสำนวนไทย

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์

3.1 อุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์

3.2 อุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

ความหมายของน้ำ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของน้ำมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 579) ได้อธิบายความหมายของน้ำไว้ว่า น. สารประกอบซึ่งมีองค์ประกอบเป็นธาตุไฮโดรเจนและออกซิเจนในอัตราส่วน 1 : 8 โดยน้ำหนัก เมื่อบริสุทธิ์มีลักษณะเป็นของเหลว ใส ไม่มีสี กลิ่น รส มีประโยชน์มาก เช่นใช้ดื่ม ชำระล้างสิ่งสกปรก, โบราณถือว่าเป็นธาตุ 1 ในธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม, ใช้เรียกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเป็นน้ำหรือเหลวเหมือนน้ำ เช่น น้ำตา น้ำปลา น้ำพริก น้ำส้ม; โดยปริยายหมายถึงคุณสมบัติที่ถือว่าเป็นสาระของสิ่งที่กล่าวถึง เช่น น้ำคำ น้ำใจ น้ำพักน้ำแรง น้ำมือ; ความแวววาว (ใช้แก่รัตนชาติ); ลักษณะนามเรียกเรือที่ใช้มาแล้ว2 ปี 3 ปี ว่า เรือ 2 น้ำ เรือ 3 น้ำ, และที่ใช้เกี่ยวกับน้ำหมายความว่า ครั้ง เช่น ล้าง 3 น้ำ ต้ม 3 น้ำ.ว. มีแสงแวววาว (ใช้แก่รัตนชาติ) เช่น เพชรน้ำหนึ่ง ทับทิมน้ำงาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สวัสดิ์ โนนสูง (2546: 25) ได้อธิบายความหมายของน้ำไว้ว่า “น้ำ (Water) เป็นสารประกอบที่ประกอบด้วยธาตุไฮโดรเจน (Hydrogen) และ ออกซิเจน (Oxygen) ในอัตราส่วน 1 ต่อ 8 โดยน้ำหนัก พบ 3 สถานะ คือ ของเหลว ของแข็ง (น้ำแข็งขั้วโลก) และก๊าซ (น้ำในบรรยากาศ) สูตรทางเคมีคือ H_2O น้ำที่บริสุทธิ์จะเป็นของเหลวใส ไหลเทได้ ไม่มีสี และไม่มีกลิ่น”

มติชน (2547: 468) ได้อธิบายความหมายของน้ำไว้ว่า น. ของเหลว เป็นธาตุ 1 ในธาตุ 4 ตามความเชื่อของคนไทย คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ, ในทางวิทยาศาสตร์ถือเป็นสารประกอบซึ่งมีองค์ประกอบเป็นธาตุไฮโดรเจนและออกซิเจน มีประโยชน์ใช้เป็นน้ำดื่มน้ำใช้ เป็นต้น; ลักษณนามเรียกเรือที่ใช้งานมาแล้ว 2 ปี 3 ปีว่า เรือ 2 น้ำ เรือ 3 น้ำ, ครั้ง เช่น ล้าง 3 น้ำ ซัก 3 น้ำ ว. มีแสงแวววาว (ใช้กับรัตนชาติ) เช่น เพชรน้ำหนึ่ง มรกตน้ำงาม

นงนภัส คู่วรัญญู เที่ยงกมล (2551: 48) ได้กล่าวถึงความหมายของน้ำว่า น้ำ (Water) เป็นสารประกอบที่ประกอบด้วยธาตุไฮโดรเจน (Hydrogen) 2 อะตอม และออกซิเจน (Oxygen) 1 อะตอม มีสูตรทางเคมี คือ H_2O และเมื่อเทียบตามน้ำหนักมีไฮโดรเจน และออกซิเจน ในอัตราส่วน 1 ต่อ 8 โดยน้ำหนัก พบ 3 สถานะ คือ ของเหลว ของแข็ง เช่น น้ำแข็งที่พบตามธรรมชาติที่ขั้วโลก (น้ำแข็งขั้วโลก) และก๊าซ (น้ำในบรรยากาศ) น้ำที่บริสุทธิ์จะเป็นของเหลว ใส ไหลเทได้ ไม่มีสีและไม่มีกลิ่น

ศุจินันท์ ชิณเทศ และ หนึ่งฤทัย สัมภา (ม.ป.ป.) ได้อธิบายความหมายของน้ำไว้ว่า น้ำหมายถึงของเหลวเกิดจากการรวมตัวกันของก๊าซไฮโดรเจนและก๊าซออกซิเจนในภาวะที่เหมาะสมหรือความหมายในลักษณะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่นำมาใช้อุปโภค บริโภค ชำระล้างร่างกาย ใช้ในการเพาะปลูก การเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคมทางน้ำ การผลิตพลังงาน ทรัพยากรน้ำยังเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นทดแทนอยู่ตลอดเวลาเป็นวัฏจักร

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า น้ำมีลักษณะเป็นของเหลว ใส ไม่มีสี กลิ่น รส มีประโยชน์มาก ทั้งในด้านการอุปโภคและบริโภค ใช้เรียกสิ่งที่มีลักษณะเหมือนน้ำหรือเป็นของเหลว และเป็นคำลักษณะนาม รวมถึงเป็นคำวิเศษณ์ซึ่งหมายถึงมีแสงแวววาว นับว่าน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญมาก

ความสำคัญของน้ำ

น้ำมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง ความสำคัญของน้ำนั้นจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

น้ำกับสังคมไทย

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการเพาะปลูกเป็นหลัก มีการคมนาคมทางน้ำจึงแสดงว่าน้ำกับสังคมไทยมีความสัมพันธ์กันดังที่

สมัย อาภาภิรม และคณะ (2535: 13) ได้กล่าวถึงน้ำกับสังคมไทยไว้สามารถสรุปได้ดังนี้ ชีวิตของชาวไทยมีความเกี่ยวข้องกับน้ำมาโดยตลอด เนื่องจากมีอาชีพหลักในการทำนา ที่ต้องใช้น้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ชาวไทยไม่ว่าตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใด ก็มักสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้แม่น้ำ และมีการสร้างประเพณี วัฒนธรรม และศิลปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำมากมาย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสภาพเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เมื่อเราได้หันมาพัฒนาอุตสาหกรรม ถนนหนทางถูกสร้างขึ้นใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งแทนทางน้ำ แม่น้ำลำคลองถูกปล่อยปละละเลย มีการสร้างเขื่อนชลประทานและเขื่อนพลังงานไฟฟ้ากั้นทางน้ำสายต่างๆ มีการระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงสู่แม่น้ำลำคลอง จนเกิดเป็นมลพิษมากขึ้น นับเป็นความสูญเสียที่เกิดขึ้นและกระทบกับความเป็นอยู่ของเรามาก

สุจิตต์ วงษ์เทศ และ ภูวดล สุวรรณดี (2542: คำนำ) ได้กล่าวถึงน้ำกับสังคมไทยที่เป็นแหล่งกำเนิดสิ่งต่างๆในสังคมไทย โดยกล่าวถึงแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญในประเทศไทย สรุปได้ว่า ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันเป็นแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ตั้งแต่ครั้งยังเป็นสยามประเทศจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะมีแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขาเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตในชุมชนและสังคมเป็นแหล่งกำเนิดของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันมีเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน แม่น้ำเจ้าพระยามิได้เป็นเพียงผู้ให้กำเนิด แต่ยังก่อให้เกิดพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย เป็นเส้นทางคมนาคมค้าขายอันนำมาซึ่งพัฒนาการทางเศรษฐกิจ เป็นเส้นทางถ่ายทอดวัฒนธรรม และเป็นประตูเปิดรับอารยะธรรมความเจริญจากภูมิภาคอื่น จึงไม่แปลกใจที่พัฒนาการของสยามประเทศเกิดขึ้นบนแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขามาโดยตลอด ราชธานีสำคัญ 3 สมัยของไทย คือ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ล้วนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสายหลักนี้

ณรงค์ เส็งประชา (2544: 30-31) ได้กล่าวถึงน้ำกับสังคมไทยในด้านการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนไว้สรุปได้ดังนี้ การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยจะพบได้ตามสองข้างถนนและตามสองฝั่งของแม่น้ำลำคลอง ผู้คนแถบนั้นมักจะมีบ้านเรือนอยู่ในลักษณะการกระจายอยู่ตามเรือกสวน โดยที่ในแต่ละเขตของเรือกสวนจะมีคูหรือคลองเป็นเส้นกั้นเขตของแต่ละสวน และจะมีบ้านตั้งอยู่ในพื้นที่นั้นๆ การตั้ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ถิ่นฐานแบบนี้จะพบได้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ เช่น ริมแม่น้ำท่าจีนในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

จิราภรณ์ เจริญเดช (2545: 12) ได้อธิบายความสำคัญของน้ำกับสังคมไทยไว้ว่า ที่ราบภาคกลางนับเป็นบริเวณซึ่งอุดมสมบูรณ์ที่สุดของประเทศด้วยเป็นที่ “ราบลุ่มแม่น้ำ” ซึ่งสายน้ำจะไหลนำความอุดมสมบูรณ์มาสู่ดินแดน อีกทั้งด้านทิศใต้สุดของภาคกลาง ยังเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากน้ำเจ้าพระยาที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ภาคกลางเป็นแหล่งปลูกข้าวซึ่งใหญ่ที่สุดบนแผ่นดินไทย นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งมีความสำคัญต่อที่ราบภาคกลางแล้ว แม่น้ำโขง ก็เป็นสายน้ำอันยิ่งใหญ่ที่หล่อเลี้ยงแผ่นดินอีสานมานาน สายน้ำแห่งนี้ ก่อเกิดอารยะธรรมต่างๆบนดินแดนสองฝั่งน้ำ ที่รู้จักกันในนาม “แอ่งอารยะธรรมลุ่มน้ำโขง” วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับสายน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของท้องทุ่ง คือแผ่นดินอันเป็นที่มาของคำว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าทั้งน้ำ และข้าว ล้วนมีความสำคัญต่อคนไทย

ข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย เป็นแหล่งการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน พร้อมทั้งเป็นแหล่งที่ก่อเกิดวัฒนธรรมต่างๆซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากขาดน้ำสิ่งมีชีวิตก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

น้ำในพิธีกรรมพื้นบ้าน

ชาติไทยของเรามีพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่น ซึ่งพิธีกรรมต่างๆนั้นมักจะต้องมีน้ำประกอบอยู่ในพิธีด้วย ดังที่มีผู้กล่าวถึงน้ำในพิธีกรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539: 51) ได้กล่าวถึงน้ำในพิธีกรรมพื้นบ้านไว้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับน้ำ นั่นคือ การขอฝนงานบั้งไฟ งานนี้ทำกันอย่างแพร่หลายในระดับชาวบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน กล่าวกันว่าพิธีมีต้นกำเนิดจากกษัตริย์เขมร ผู้ครองราชย์อยู่ที่หนองหาน ครั้งหนึ่งดินฟ้าอากาศเกิดแห้งแล้งเป็นพิเศษ จึงทรงโปรดให้สร้างบั้งไฟแล้วยิงขึ้นไปบนท้องฟ้า เพื่อสนองพระทัยพระศิวะหรือพระอิศวร ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า แถน ผู้ซึ่งประทานฝนโปรยลงมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นอกจากเป็นพิธีขอฝนแล้ว งานบั้งไฟยังเป็นเทศกาลที่มีพร้อมกับวันวิสาขบูชาอีกด้วย เมื่อถึงเทศกาลแห่บั้งไฟ วัดต่างๆในชนบทจะเป็นศูนย์กลางการสร้างตกแต่งบั้ง ซึ่งปกปิดไม่ให้ใครเห็น เมื่อถึงวันก็แห่บั้งมาประกวดกันว่าหมู่บ้านไหนมีความสวยงามที่สุด

พิธีอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับน้ำ คือ สงกรานต์ ซึ่งเป็นเทศกาลปีใหม่ในเดือนเมษายน งานเริ่มด้วยพระในวัดอัญเชิญพระพุทธรูปออกมาประดิษฐานไว้ในหอสรงเพื่อให้ชาวบ้านสรงน้ำ ในตอนบ่ายหลังจากสรงน้ำพระแล้ว ชาวบ้านก็จะพากันไปเก็บดอกไม้ในป่าหรือตามพุ่มไม้มาประดับหอสรงเพื่อเป็นพุทธบูชา มีการเล่นดนตรีและการฟ้อนรำตลอดทาง พอถึงตอนเย็นจึงเริ่มงานวัดกว่าจะเลิกบางทีก็เกือบรุ่งเช้า งานสงกรานต์ในชนบททำกันทีถึง 15 วัน ตลอดระยะเวลานี้ ชาวบ้านต่างรดน้ำเปียกโชกทั่วกันไปหมด เหมือนกับว่าเป็นพญานาคเล่นน้ำ ทุกคนต่างพยายามที่จะรดน้ำให้มากที่สุด เพราะหากไม่เปียกโชกจริงๆแล้ว ย่อมหมายความว่าปีนั้นฝนจะตกน้อย บางแห่งอยากเปียกถึงที่สุดก็ลงไปสาดน้ำกันในแม่น้ำเลยทีเดียว

ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร (2540: 1) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำคือลอยกระทง สรุปได้ว่า วันเพ็ญ เดือน 12 ยามที่สายน้ำนองเต็มตลิ่ง ชาวไทยมีประเพณีซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ “ประเพณีวันลอยกระทง” ประเพณีดังกล่าวนี้คงจะประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานานนับพันปีแล้ว คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในวันลอยกระทงมีหลายประการด้วยกัน บ้างก็เชื่อว่าเป็นการบูชาพระพุทธบาทในสายน้ำนัมทานที บ้างก็ว่าเป็นการบูชาพระอุปคุต บ้างก็เชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ รวมทั้งความเชื่อที่ว่าเป็นการขอขมาแด่พระแม่คงคา ผู้ประทานน้ำมาให้ในการเกษตร

ธีรานันโท (ม.ป.ป.: 9-12) ได้อธิบายถึงการอาบน้ำศพไว้ว่า การอาบน้ำศพเป็นประเพณีที่ได้ประพฤติกันโดยทั่วไปทั้งคนชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูง เมื่อญาติหรือมิตรสหายได้ตายไปแล้ว ย่อมมีการอาบน้ำศพ ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที น้ำที่ใช้อาบศพนั้นใช้น้ำที่ต้มด้วยหม้อและเก็บหาใบไม้สดๆมาจะเป็นใบไม้ชนิดใดก็ได้ต้มผสมลงไปด้วย เวลาที่จะอาบน้ำศพนั้นให้อาบด้วยน้ำร้อนก่อนแล้วจึงอาบด้วยน้ำเย็น จากนั้นมีพิธีรดน้ำศพซึ่งคือการขอขมาโทษมีน้ำเป็นพยานและเพื่อเป็นการแสดงไมตรีจิตแก่ผู้ตาย ตลอดจนญาติของผู้ตายด้วย

สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2542: 41) ได้กล่าวถึงประเพณีสงกรานต์ซึ่งมีการใช้น้ำในประเพณีด้วย คือ การรดน้ำ สรุปได้ว่า การรดน้ำ ถือว่าเป็นสิริมงคล เป็นการอวยพรปีใหม่ให้กันและกัน น้ำที่รดมักใช้น้ำหอมเจือด้วยน้ำธรรมดาซึ่งเป็นวิธีที่ถูกต้อง แต่ก็มีการรดอย่างเลยเถิด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คือ เอาน้ำสกปรกรดกัน ซึ่งมิใช่ประเพณีที่ถูกต้อง ส่วนการรดน้ำผู้ใหญ่คือการไปอวยพรให้ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ครูบาอาจารย์ ท่านผู้ใหญ่มักจะนั่งลงแล้วผู้ที่รดก็จะเอาน้ำหอมเจือกับน้ำรดที่มือท่าน ท่านจะให้ศีลให้พรผู้ที่ไปรด ถ้าเป็นพระก็จะนำผ้าสบงไปถวายผลัดเปลี่ยนด้วย หากเป็นฆราวาสก็จะหาผ้าถุง ผ้าขาวม้าไปให้

สรุปได้ว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง พิธีกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ ล้วนนำน้ำมาใช้ในการประกอบพิธีทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมรื่นเริง หรือพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายก็ตาม

น้ำพระพิพัฒน์สัตยา

ชาติไทยมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นพระราชพิธีสำคัญ จากการศึกษาเอกสารได้มีผู้อธิบายถึงน้ำพระพิพัฒน์สัตยาไว้ดังนี้

ปีย์ มาลากุล (2515: 1) ได้กล่าวถึงพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาไว้ว่า เป็นพระราชพิธีที่รวมทั้งพิธีทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในสมัยโบราณมีปีละ 2 ครั้ง คือ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 5 ครั้งหนึ่ง และ แรม 13 ค่ำ เดือน 10 อีกครั้งหนึ่ง ถ้าจะลำดับการพระราชพิธีนี้เพียงสังเขปจะเป็นดังนี้ ทำน้ำพระพุทธมนต์ ทำน้ำพระพุทธมนต์ให้เป็นน้ำพระพิพัฒน์สัตยา สาบานตน และดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยา “น้ำพระพิพัฒน์สัตยา” เป็นน้ำที่ชำระพระแสง ในเรื่องการใช้น้ำชำระพระแสงเป็นน้ำพระพิพัฒน์สัตยานี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชาธิบายว่า คงเริ่มด้วยวิธีขัตติยะ หรือ กษัตริย์ คือ ทหาร ซึ่งเป็นผู้ถืออาวุธหรือหาเลี้ยงชีพด้วยคมอาวุธ พวกขัตติยะย่อมรักและหวงแหนอาวุธไม่ยอมให้ห่างกาย เมื่อจะสาบานก็ใช้อาวุธซึ่งอยู่ใกล้ตัว หยิบง่ายกว่าสิ่งอื่น ล้างน้ำให้รับประทานควบไปกับคำสาบาน น้ำที่ล้างพระแสงขรรค์ ใช้ดื่มเพื่อความเป็นสิริมงคลเหมือนน้ำมนต์

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร (2519: 397-398) ได้อธิบายถึงพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาไว้ว่า พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นขัตติยราชประเพณีแต่โบราณกาลของไทยเรามานาน พระราชพิธีนี้โปรดให้ทำขึ้นสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี และบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ โดยถวายสัตย์สาบานต่อพระพักตร์แด่องค์พระมหากษัตริย์ แล้วองค์พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยานั้นแก่ผู้ร่วมพิธีถือน้ำทุกองค์และทุกคน ในสมัยโบราณโปรดให้ถือพิธีนี้กันปีละ 2 ครั้ง คือในวันตรุษเดือน 5 และในวันสารทเดือน 10 แต่ต่อมาในระยะหลังๆก็โปรดให้ทำปีละครั้ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังเช่น เมื่อครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเพียงปีละครั้ง คือในวันตรุษเดือน 5 และต่อมาภายหลังทรงกำหนดขึ้นใหม่เป็นวันที่ 3 เมษายน ทุกๆปี และต่อมาก็โปรดให้เลิกพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยานี้เมื่อ พ.ศ. 2476

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539: 50) ได้กล่าวถึงน้ำพระพิพัฒน์สัตยาไว้ว่า ในพระราชพิธีศรีสัจจปานกาลซึ่งกระทำขึ้นเพื่อถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อพระมหากษัตริย์ น้ำที่ใช้ดื่มสาบานมีคุณลักษณะที่สามารถแปรสภาพจิตใจมนุษย์ได้ การเสกน้ำสาบานเป็นหน้าที่ของพระมหาราชครู ซึ่งในพิธีจะชุบพระแสงและอ่านโองการแช่งน้ำ ในโองการนี้มีคำกล่าวสรรเสริญพระนารายณ์ซึ่งเป็นอวตารของพระวิษณุอยู่ด้วย ผู้ใดก็ตามที่อยู่ในพิธีและได้ดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาซึ่งได้ผ่านการปลุกเสกมา คงไม่กล้าที่จะฉ้อราษฎร์บังหลวงต่อไปอย่างเด็ดขาด

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่าน้ำมีความสำคัญมาก นอกจากจะใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมพื้นบ้านแล้ว ยังได้นำน้ำมาเป็นส่วนสำคัญในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาซึ่งเป็นพระราชพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

ความหมายของสำนวน สำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพย

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของสำนวน สำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพย ไว้ต่างๆ ดังนี้

สำนวน

ศิวรี วรนิตินันท์ และ กิตติยา อ่อนสำอางค์ (2530: 1) กล่าวถึงความหมายของสำนวนว่า หมายถึง คำกล่าวที่คมคาย กะทัดรัดงดงาม และฟังดูไพเราะจับใจ เป็นคำกล่าวที่ใช้ถ้อยคำเพียงเล็กน้อย แต่กินความหมายมากและลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น “รักยาวให้บั่นรักสั้นให้ต่อ” หมายความว่า ถ้ารักที่จะคบกันเป็นมิตรต่อไป ก็ให้ละทิ้งนิสัยที่ไม่ดี ซึ่งเพื่อนตักเตือนเสีย แต่ถ้าไม่ต้องการที่จะคบกันให้ยืด ก็ประพฤตินิสัยเช่นนั้นต่อไปแล้วก็คงเลิกคบกันในที่สุด เพราะคนที่จะคบเป็นมิตรแท้กันย่อมมีนิสัยคล้ายคลึง ถ้านิสัยขัดกันก็คงคบกันได้ไม่นาน หรือ “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น” หมายความว่า ถนอมน้ำใจกันไว้อย่าให้ขุ่นเคือง หรือไม่ให้เดือดร้อนด้วยกันทุกฝ่าย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มัทนี ตุลยาทร (2533: 5) กล่าวถึงความหมายของสำนวนไว้ว่า หมายถึง ถ้อยคำ หรือ วลี หรือประโยคที่มีความหมายไม่ตรงตามตัว แต่มีความหมายเป็นเชิงเปรียบเทียบ ผู้ฟัง ผู้อ่านต้องแปลความอีกชั้นหนึ่งจึงจะเข้าใจ สำนวนนี้จะใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่คนที่พูดจาภาษาเดียวกัน ถ้าใครเอ่ยขึ้นมาก็มีผู้เข้าใจความหมายได้ทันที

กิตติพร วีรสุธีกุล และ ยุพิน วีรสุธีกุล (2534: 2) กล่าวถึงความหมายของสำนวนไว้ว่า สำนวนหมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้นโดยไม่เคร่งครัดในหลักไวยากรณ์ แต่ยอมรับกันว่าเป็นภาษาที่ถูกต้อง ความหมายของถ้อยคำเหล่านี้ไม่ตรงตามตัวอักษร หรือไม่ตรงกับความหมายที่ใช้กันตามปรกติธรรมดา แต่จะเป็นความหมายโดยนัย โดยอ้อม โดยเปรียบเทียบ ตัวอย่างเช่น ไกลปืนเที่ยง หมายความว่า ไม่รู้อะไรเพราะอยู่ห่างไกลความเจริญ เป็นต้น

สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2538: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของสำนวนไว้ว่า หมายถึง คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใด ภาษาใด แยกออกได้กว้างๆเป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาเข้าใจกันได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้นๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไปอยู่แล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจหรือบางทีคิดแล้วเข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงที่เราเรียกว่า “สำนวน” คือ คำพูดเป็นสำนวนอย่างชาวบ้านเรียกกันว่า “พูดสำบัดสำนวน”

ไขสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2539: 4) กล่าวถึงความหมายของสำนวนไว้ว่า หมายถึง ถ้อยคำที่มิได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษรหรือแปลตามรากศัพท์ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คือ เป็นชั้นเชิงชวนให้คิด ซึ่งอาจจะเป็นในเชิงเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย ตัวอย่างเช่น “ก้มหัว” ความหมายตรง หมายถึง น้อมหัวลงเพื่อแสดงกิริยาเคารพ แต่ความหมายที่เป็นสำนวนหมายถึง ยอมอ่อนน้อม (มักใช้ในทางปฏิเสธ) เช่น ไม่ยอมก้มหัวให้ใคร

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2544: 166) กล่าวถึงความหมายของสำนวนว่า หมายถึง “ถ้อยคำที่เรียงไว้ตายตัวจะสลับหรือตัดทอนไม่ได้อาจจะมีความหมายตรงหรือไม่ก็ได้ เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ปกติสำนวนจะมีความหมายครอบคลุมไปถึงสุภาษิต ภาษิต คำคม คำพังเพยด้วย เพราะคำเหล่านี้ยากที่จะแยกกันออกได้โดยเด็ดขาดและเห็นได้ชัดเจน”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฝ่ายวิชาการบริษัทสกายบุ๊คส์ (2546: 3) อธิบายความหมายของสำนวนว่า “สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียงเป็นข้อความพิเศษ มีความหมายไม่ตรงตัว แต่จะมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ กล่าวคือ เป็นคำพูดในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งผู้ฟังจะต้องแปลความหมายอีกชั้นหนึ่งจึงจะเข้าใจในสำนวนนั้น”

ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1187) อธิบายความหมายของคำว่าสำนวน ดังนี้ “สำนวน น. ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร : คดี เช่น ปิดสำนวน , ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง, การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่งๆ”

มติชน (2547: 870-871) อธิบายความหมายของสำนวนว่า หมายถึง “โวหาร, ทำนองพูดหรือเขียน; ถ้อยคำที่กล่าวสืบต่อกันมา, กลุ่มถ้อยคำซึ่งมีความหมายโดยนัยไม่ใช่ความหมายตรง; ลักษณะนามเรียกบทประพันธ์หรือข้อความหนึ่งๆ”

ยิ่งลักษณ์ งามดี (2548: 7) กล่าวถึงความหมายของสำนวนไว้ว่า หมายถึง “ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้น โดยมีความหมายพิเศษ ไม่ตรงกับความหมายที่ใช้ตามปกติ ทั้งนี้อาจจะเป็นคำที่มีความหมายโดยนัย หรือความหมายในเชิงเปรียบเทียบ เป็นลักษณะคำพูดที่รวมใจความยาว ๆ ให้สั้นกะทัดรัด บางสำนวนก็อาจหมายถึงสุภาษิตและคำพังเพยด้วย”

วรวรรณ คงมานุสรณ์ (2549: 7) กล่าวถึงความหมายของสำนวนว่า หมายถึง “คำกล่าวหรือถ้อยคำคมคายสั้นๆที่ผูกเข้าเป็นประโยคหรือวลี (กลุ่มคำ) มีความหมายกระชับรัดกุม แต่มีความหมายเป็นนัย มีความลึกซึ้งและมีความหมายในเชิงอุปมาเปรียบเทียบ”

สรุปได้ว่า สำนวน คือ ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตัว อาจเป็นถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์แต่ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นภาษาที่ถูกต้องได้ ทั้งนี้ต้องอาศัยการตีความจึงจะเข้าใจ ซึ่งสำนวนจะมีความหมายครอบคลุมไปถึงสุภาษิต ภาษิต คำคม คำพังเพยด้วย

สำนวนไทย

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2535: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของสำนวนไทยไว้ว่า “สำนวนไทย หมายถึงถ้อยคำในภาษาไทยที่พูดจาสื่อสารกัน โดยมีความหมายเป็นนัย กินความกว้างหรือลึกซึ้ง มิใช่แปลความหมายของคำตรงตัว เป็นความหมายในเชิงอุปมาเปรียบเทียบ หมายรวมไปถึงคำคม สุภาษิต คำพังเพย คำกล่าวและโวหารต่าง ๆ ด้วย”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชญานินทร์ (2543: คำนำ) กล่าวถึงความหมายของสำนวนไทยว่า “สำนวนไทยประกอบด้วยคำสุภาษิต คำพังเพย และคำอุปมาอุปไมย คำเหล่านี้เกิดจากการพูดกันของคนเท่าที่ผ่านกาลเวลามานานพอสมควร มักมีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร บางทีก็มีความหมายอื่นแฝงอยู่ ซึ่งมีความหมายคมคายไม่น้อยเลย”

สนิท สัตโยภาส (2545: 37) กล่าวถึงความหมายของสำนวนไทยว่า หมายถึง “ถ้อยคำในภาษาไทยที่ใช้พูดจาสื่อสารกันโดยมีความหมายเป็นนัยกินความหมายกว้างลึกซึ้ง หาใช่แปลความหมายของคำตามอรรถหรือตรงตัว แต่เป็นความหมายเชิงเปรียบเทียบโดยหมายรวมไปถึงคำคม คำพังเพย สุภาษิต คติพจน์และโวหารต่าง ๆ ด้วย”

สรุปได้ว่าสำนวนไทย คือ ถ้อยคำในภาษาไทยซึ่งใช้สื่อสารกัน ไม่ใช่แปลความหมายตรงตัว แต่เป็นความหมายเชิงเปรียบเทียบ สำนวนไทยประกอบไปด้วยคำสุภาษิต คำพังเพย คำอุปมาอุปไมยต่างๆ

สุภาษิต

มีผู้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ดังนี้

ศิวรี วรนิตินันท์ และ กิตติยา อ่อนสำอางค์ (2530: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตว่าเป็นคำกล่าวที่ดีงาม เป็นคติสอนใจที่เป็นจริงทุกยุคทุกสมัย ซึ่งสอนให้ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม โดยมากมักเป็นคำสั้นๆ แต่กินความลึกซึ้ง น่าเลื่อมใส สุภาษิตที่คนไทยนิยม คือ พุทธภาษิต ภาษิตพระร่วง โบราณภาษิต ฯลฯ เช่น “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” “อย่าอวดหาญแก่เพื่อน” “เข้าเถื่อนอย่าลืมพร้า” “คบคนให้ดูหน้าซื้อผ้าให้ดูเนื้อ”

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2535: 2) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ว่า สุภาษิต หมายถึงคำกล่าวดีหรือคำพูดที่เป็นคติ เป็นถ้อยคำที่แสดงหลักความจริง มุ่งแนะนำสั่งสอนหรือเตือนสติให้คิด สุภาษิตไทยส่วนใหญ่มักได้มาจากพระพุทธศาสนา คุณธรรม และหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เช่น

ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน	ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
ที่ใดมีรักที่นั่นมีทุกข์	เอาใจเขามาใส่ใจเรา
น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า	นกน้อยทำรังแต่พอตัว
เมื่อน้อยให้เรียนวิชา	ให้หาสินเมื่อใหญ่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุจริต เพียรชอบ (2539: 149) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ว่า สุภาษิต หมายถึง คำกล่าวที่ดีหรือคำพูดที่เป็นคติ เป็นถ้อยคำที่แสดงหลักความจริง มุ่งแนะนำสั่งสอนหรือเตือนสติให้คิด สุภาษิตไทยส่วนใหญ่มาจากหลักพระพุทธศาสนา หลักคุณธรรม และหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย ความหมายของสุภาษิตอาจกล่าวให้คล้องจองกันได้ดังนี้ เป็นคำกล่าวที่ดี มีคติสอนใจ ให้หลักความจริง ติงหรือมุ่งแนะนำสั่งสอน วิงวอนเตือนสติให้คิด ประดิษฐ์เป็นข้อความ คล้องจอง แยบคาย มีความหมายลึกซึ้ง

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2544: 167) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ว่า สุภาษิต (Proverb) หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นคติเตือนใจเพื่อสั่งสอนให้คิด ให้ไตร่ตรอง วิเคราะห์ เป็นบทเรียนให้ผู้ได้ยินได้ฟังให้ปฏิบัติตามหรือหลีกเลี่ยง เช่น

กินข้าวต้มกระโจมกลาง
กินบนเรือนขี้รดบนหลังคา
ปลูกเรือนคร่อมตอ
ปลาหมอตายเพราะปาก
น้ำขึ้นให้รีบตัก
ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้

สนิท สัตโยภาส (2545: 38-39) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ว่า “สุภาษิต น. คำพูดที่เป็นคติ ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว” ดังนั้น สุภาษิต หมายถึง คำพูดที่กล่าวดีเป็นคติน่าปฏิบัติตามเพราะในถ้อยคำของสุภาษิตจะแสดงหลักความจริง แนะนำสั่งสอน เตือนสติให้คิดแนะให้ใช้วิจารณญาณ สุภาษิตไทยส่วนใหญ่มักได้จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคุณธรรม และหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของคนไทย

ตัวอย่าง

กงเกวียนกำเกวียน	หมายถึง	กรรมสนองกรรม
น้ำขึ้นให้รีบตัก	หมายถึง	มีโอกาสดีควรรีบทำ
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	หมายถึง	ทำความดีก็ได้ดี ทำความชั่วก็ได้ชั่ว
ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน	หมายถึง	เราต้องช่วยเหลือตัวเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ยิ่งลักษณ์ งามดี (2548: 6) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ว่า เป็นคำพูดที่ถือเป็นคติ มีความลึกซึ้ง ใช้สั่งสอน ถือเป็นการวางแนวและแสดงค่านิยมของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณกาล เช่น สุภาษิตสอนหญิง สุภาษิตพระร่วง ก็มีข้อความสั่งสอนที่แสดงค่านิยมของสมัยนั้นๆ ไว้อย่างชัดแจ้ง ตลอดจนพุทธภาษิตสั่งสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ตัวอย่างสุภาษิต เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี และ รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา เป็นต้น

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2549: 236) ได้กล่าวถึงความหมายของสุภาษิตไว้ว่า สุภาษิต คือ คำกล่าวที่ดีที่เป็นจริงทุกสมัย มีคติชวนให้คิด เป็นคำเตือน คำสอนหรือคำสั่งสอนให้ประพฤติดี มีกิริยามารยาทดี เป็นคติสอนใจให้ทำในสิ่งที่ดีงาม เป็นคำกล่าวที่เป็นหลักของความจริง และกล่าวถึงเรื่องทั่วไป สอนให้เห็นสัจธรรมแห่งชีวิต เช่น “ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว” “อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจคน จะจนใจเอง” “แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร”

สรุปได้ว่า สุภาษิต เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นคติสอนใจ เป็นถ้อยคำที่ดี และแนะนำให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดี สุภาษิตส่วนใหญ่มักได้มาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคุณธรรม และหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของคนไทย

คำพังเพย

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยไว้ดังนี้

ศิวรี วรนิตินันท์ และ กิตติยา อ่อนสำอางค์ (2530: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยว่า คำพังเพยเป็นคำกลางเพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง เป็นคำที่มีความหมายระหว่างกลางคำสำนวนและคำสุภาษิต บางคำก็มีลักษณะค่อนข้างจะเป็นสุภาษิต จึงทำให้เข้าใจไขว้เขวไปว่าเป็นสุภาษิตก็มี คำพังเพยเป็นคำที่ใช้แสดงความคิดเห็นหรือติชม เช่น “ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา” หมายความว่า ให้พิจารณาดูตัวเองว่า สูงต่ำเพียงใดอย่าลืมตัวหรือให้รู้จักเจียมตนนั่นเอง เป็นคำที่เป็นคติเตือนใจ ซึ่งคอยสะกิดใจให้คิดอยู่เสมอ

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2535: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยไว้ว่า “คำพังเพยเป็นถ้อยคำที่กล่าวแสดงความเป็นจริง ความคิดเห็น หรือสภาพการณ์ใดสภาพหนึ่งไว้เป็นกลางๆ เพื่อให้นำไปใช้ให้เข้ากับเรื่องที่พูดให้ได้ความดีขึ้น คำพังเพยส่วนมากมักมีลักษณะเป็นข้อคิด และมีความหมายลึกซึ้ง” เช่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ขัดคอคนไม่ขาว	ขี่ช้างจับตั๊กแตน
มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ	ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ
รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง	ปิดทองหลังพระ
พบไม้งามเมื่อยามขวานบิ่น	บุญทำกรรมแต่ง

สุจริต เพียรชอบ (2539: 150) ได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยไว้ว่า “คำพังเพย คือ ถ้อยคำที่กล่าวแสดงความเป็นจริง ความคิดเห็นหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งไว้เป็นกลาง ๆ เพื่อนำไปใช้ประกอบการพูดให้ได้ความหมายดียิ่งขึ้น คำพังเพยส่วนมากจะเป็นข้อคิดและมีความหมายลึกซึ้ง” เช่น “ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” “งมเข็มในมหาสมุทร” “สุกเอาเผากิน”

ศิริวรรณ คุ้มโห้ (2547: คำนำ) ได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยไว้ว่า “คำพังเพยมีลักษณะคล้ายกับสุภาษิต แต่ไม่เป็นคติสอนใจ มีความหมายลึกซึ้งกว่าสำนวน โดยคำพังเพยมีความหมายในเชิงติชม หรือแสดงความคิดเห็นซ่อนอยู่ในตัวคำ”

ยิ่งลักษณ์ งามดี (2548: 6) ได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยไว้ว่า คำพังเพยเป็นคำเปรียบเทียบเรื่องต่างๆเพื่อใช้ติ ชม ซึ่งสะท้อนถึงความคิด ความเชื่อถือ และค่านิยม อันเป็นลักษณะของคนไทยโดยส่วนรวมไว้ เช่น ค่านิยมในการยกย่องผู้มีอาวุโส เคารพครูบาอาจารย์ และนิยมความสุภาพอ่อนโยน ตัวอย่างคำพังเพย เช่น “กิ้งก่าได้ทอง” หมายถึง คนที่มีฐานะต่ำต้อย พอได้ดีก็มักจะลืมตัว “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” หมายถึง พูดไปไม่มีประโยชน์นิ่งเสียดีกว่า เป็นต้น

ดนัย ไชยโยธา (2551: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของคำพังเพยไว้ว่า “คำพังเพย เป็นถ้อยคำที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว โดยกล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเนื้อเรื่อง และเน้นข้อคิดที่มีลักษณะค่อนไปทางสุภาษิต เช่น กระต่ายหมายจันทร์ กิ้งก่าได้ทอง”

สรุปได้ว่า คำพังเพย เป็นถ้อยคำที่กล่าวสืบต่อกันมา มีลักษณะเป็นข้อคิด เป็นจริง และมีความหมายลึกซึ้ง สะท้อนความคิด ความเชื่อ และค่านิยม อันเป็นลักษณะของคนไทยส่วนรวมไว้ จากความหมายของสำนวน สำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพยที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตัว อาจเป็นถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นภาษาที่ถูกต้อง สำนวนไทย หมายถึง ถ้อยคำที่ใช้พูดจากันโดยมีความหมายเป็นนัย ไม่ได้แปลความหมายตรงตัว แต่เป็นความหมายเชิงเปรียบเทียบ ส่วนสุภาษิต หมายถึง คำกล่าวหรือคำพูดที่เป็นคติ เป็นถ้อยคำที่แสดงหลักความจริง สุภาษิตส่วนใหญ่มาจากพระพุทธศาสนา หลักคุณธรรม และหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย และคำพังเพยเป็นถ้อยคำที่กล่าวแสดงความเป็นจริง ความคิดเห็น หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งไว้เป็นกลางๆ จะเป็นข้อคิดและมีความหมายลึกซึ้ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การแบ่งประเภทของสำนวนไทย

มีผู้แบ่งประเภทของสำนวนไทยไว้ดังนี้

มัทนี ตุลยาทร (2533: 6) มีการจัดประเภทของสำนวนไทยไว้ 2 ประเภท โดยแบ่งตามสำนวนที่ใช้กันมานานและสำนวนสมัยใหม่ ดังนี้

1. สำนวนที่ใช้กันมานาน มักจะเป็นวลีหรือประโยคที่สละสลวย คมคาย บางทีก็เป็นคำวิเศษณ์กริยาและท่าทาง เช่น คางเหลือง ปากหอยปากปู เป็นต้น

2. สำนวนสมัยใหม่ เป็นสำนวนที่คนไทยใช้กันอยู่ทุกวันนี้ ถ้อยคำเหล่านี้ฟังไม่นุ่มนวลเหมือนประเภทแรก แต่เป็นที่รู้และเข้าใจกันทั่วไปเมื่อเอ่ยถึง เช่น

ชักดาบ หมายถึง ซื้อหาหรือขึ้นรถโดยสารแล้วไม่ยอมจ่ายเงิน
ม้ามืด หมายถึง สิ่งที่ปรากฏเด่นขึ้นอย่างไม่คาดหมายหรือนึกฝัน ใช้ใน

เรื่องที่มีการแข่งขันหรือประกวด ประชัน ผลที่ออกมาผิดความคาดหมายไปในทำนองบังเอิญ

ตีนแมว หมายถึง พวกลักเล็กขโมยน้อย
ตีนผี หมายถึง พวกขับรถด้วยความเร็วสูง

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2551: 87-98) ได้แบ่งสำนวนไทยออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของสัมผัสคือ สำนวนที่ไม่มีเสียงสัมผัส และสำนวนที่มีเสียงสัมผัส ซึ่งแบ่งตามจำนวนคำได้ดังนี้ คือ

ตัวอย่างสำนวนที่ไม่มีเสียงสัมผัส

1. เรียง 2 คำ เช่น คว่ำบาตร หมายถึง ไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย

ตบตา หมายถึง หลอกหรือลวงให้เข้าใจผิด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. เรียง 3 คำ เช่น ขมิ้นกับปูน หมายถึง ชอบวิวาทกันอยู่เสมอเมื่ออยู่ใกล้กัน,ไม่ถูกกัน

ตีท้ายน้ำ หมายถึง เข้าทำในตอนหลังหรือในระยะหลัง

3. เรียง 4 คำ เช่น ตกน้ำไม่ว่าย หมายถึง ไม่ยอมช่วยเหลือตัวเอง

เลือดข้นกว่าน้ำ หมายถึง ญาติพี่น้องย่อมดีกว่าผู้อื่น

4. เรียง 5 คำ เช่น กินน้ำไม่เผื่อแล้ง หมายถึง มีอะไรใช้หมดทันทีไม่คิดถึงวันข้างหน้า

ตักน้ำรดหัวสาก หมายถึง แนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่ได้ผล

5. เรียง 6 คำ เช่น เขียนด้วยมือลบด้วยตีน หมายถึง ยกย่องแล้วกลับทำลายในภายหลัง

วันพระไม่มีหนเดียว หมายถึง วันหน้ายังมีโอกาสอีก

6. เรียง 7 คำ เช่น มือไม่พายเอาตีนราน้ำ หมายถึง ไม่ช่วยทำยังถ่วงผู้อื่นให้ล่าช้าอีก

นกน้อยทำรังแต่พอตัว หมายถึง คนที่ทำอะไรไม่เกินฐานะ

7. เรียง 8 คำ เช่น ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่ หมายถึง รู้ทันกัน

คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย หมายถึง ทำอะไรสองคนดีกว่าคนเดียว

ตัวอย่างสำนวนที่มีเสียงสัมผัส

1. เรียง 4 คำ เช่น ก่อร่างสร้างตัว หมายถึง สร้างฐานะให้เป็นหลักฐาน

ข้าวแดงแกงร้อน หมายถึง บุญคุณ

2. เรียง 6 คำ เช่น ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติอาจนำมาใช้ประโยชน์ได้

น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า หมายถึง การพึ่งพาอาศัยกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. เรียง 8 คำ เช่น น้ำตาลใกล้มด ใครจะอดได้ หมายถึง ชายหญิงที่ใกล้ชิดกันมากย่อมห้ามใจที่จะรักกันยาก

ซื้อควายหน้านา ซื้อผ้าหน้าตรุษ หมายถึง ซื้อของไม่คำนึงถึงเวลาย่อมได้ของแพง

4. เรียง 10 คำ เช่น น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา หมายถึง ทีใครทีมัน

ขุนนางใช่พ่อแม่ หินแข่งใช่ตายาย หมายถึง ถ้าไม่ใช่พ่อแม่ ญาติ อย่าไว้วางใจ

5. เรียง 12 คำ เช่น ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกอู่ตามใจผู้นอน หมายถึง ทำอะไรตามใจเจ้าของเรื่อง

มีเงินเขานับว่าน้อง มีทองเขานับว่าพี่ หมายถึง มีทรัพย์สินเขาก็นับถือเป็นญาติ

สรุปได้ว่าการแบ่งประเภทของสำนวนไทยอาจแบ่งเป็นสำนวนที่ใช้กันมานาน และสำนวนใหม่ หรือแบ่งตามการสัมผัสโดยแบ่งเป็นสำนวนที่ไม่มีเสียงสัมผัส และสำนวนที่มีเสียงสัมผัสก็ได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยไม่ได้วิเคราะห์ข้อมูลของสำนวนตามการแบ่งประเภทของสำนวน หากแต่นำการแบ่งประเภทของสำนวนมาไว้ในส่วนของการตรวจเอกสารเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องสำนวนต่อไป

ที่มาและการเกิดของสำนวนไทย

มีผู้อธิบายที่มาและการเกิดของสำนวนไทยไว้ต่าง ๆ ดังนี้

เพ็ญแข วัจนสุนทร (2528: 7) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เกิดสำนวนโดยอธิบายว่ามี 4 ลักษณะคือ

1. ต้องการคำเพื่อสื่อสารความรู้สึกให้เพียงพอ เพราะเมื่อเกิดความต้องการให้เพียงพอกับความรู้สึก จึงต้องคิดคำใหม่อาจจะอิงคำเดิม แต่เปลี่ยนความหมายไปบ้างหรือคล้ายความหมายเดิมก็มีอยู่มาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ต้องการหลีกเลี่ยงการใช้คำบางคำ ซึ่งถ้าใช้แล้วอาจหยาบคายหรือก่อให้เกิดความไม่สบายใจ ตัวอย่าง คำว่า ตาย อาจมีหลายสำนวน เช่น ซี้ ม่องเท่ง เสร็จ เสียชีวิต เป็นต้น หรือถ่ายปัสสาวะ อาจใช้เบา ไปป่า ไปยิงกระต่าย ไปเก็บดอกไม้

3. ต้องการให้สุภาพหรือเหมาะสมกับฐานะของคน เช่น คำสามัญ ตัดผม คำราชาศัพท์ใช้ทรงเครื่องใหญ่ หรือ ทรงพระเครื่องใหญ่ คำสามัญ น้ำชา คำราชาศัพท์ใช้ พระสุธารสชา

4. ต้องการให้คำพูดมีรสชาติ หรือเกิดภาพ เช่น กุ้งแห้งเดินมาแล้ว อาจหมายถึง คนผอมแห้ง เถียงคอเป็นเอ็น หมายถึง เถียงอย่างเอาจริงเอาจัง หลังยาว หมายถึง ขี้เกียจ วิ่งจนลิ้นห้อย หมายถึง เหนื่อยมาก

วีระชัย มีชอบธรรม (2530: 136-137) ได้กล่าวถึงมูลเหตุการเกิดสำนวน ว่าเกิดจากเหตุ 11 อย่าง คือ

1. เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น กินน้ำตา หมายถึง ร้องไห้ เศร้าโศก

2. เกิดจากความประพฤติ เช่น ขนมผสมน้ำยา หมายถึง พอดีกัน จะว่าข้างไหนก็ไม่ได้

3. เกิดจากพืชพันธุ์ อาหาร และ เครื่องใช้ เช่น ได้แกงเทน้ำพริก หมายถึง ได้ใหม่ลืมเก่า

4. เกิดจากลัทธิ ศาสนา เช่น กรวดน้ำคว่ำขัน หมายถึง ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย

5. เกิดจากนิทาน ตำนาน วรรณคดี พงศาวดาร และประวัติศาสตร์ เช่น น้ำนิ่งไหลลึก หมายถึง คนที่ท่าเงียบ ๆ แต่คิดลึกซึ้ง

6. เกิดจากการละเล่น การกีฬา หรือ การแข่งขัน เช่น ไก่รองบ่อน หมายถึง ผู้ที่อยู่ในฐานะตัวสำรอง

7. เกิดจากการนำส่วนต่างๆของร่างกายมาใช้ เช่น ตาเป็นมัน หมายถึง จับตามองหรือจ้องมองสิ่งที่ต้องใจอย่างใจจดใจจ่อ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ และประเพณี เช่น ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ หมายถึง คนดีตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่มีอันตราย

9. เกิดจากธรรมชาติ เช่น คลื่นใต้น้ำ หมายถึง เหตุการณ์ที่กรุ่นอยู่ภายใน แต่ภายนอกเหมือนสงบเรียบร้อย

10. เกิดจากการสังเกตกริยาของสัตว์ เช่น กระดี่ได้น้ำ หมายถึง อาการที่แสดงความดีใจจนออกนอกหน้า

11. เกิดจากการกระทำ เช่น บีบน้ำตา หมายถึง แกล้งร้องไห้

มัทนี ตุลยาทร (2533: 5) ได้กล่าวถึงการเกิดของสำนวนว่า สำนวนนั้นเกิดมาจากมูลเหตุต่างๆ เป็นต้นว่า เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ เกิดจากสิ่งแวดล้อม เกิดจากอุบัติเหตุ เกิดจากแบบแผนประเพณี เกิดจากลัทธิศาสนา เกิดจากความประพฤติ เกิดจากการเล่น เกิดจากเรื่องแปลกๆ ที่ปรากฏ เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนาน ตลอดจนพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ เป็นต้น มูลเหตุดังกล่าวใครช่างคิด ช่างนึก ช่างสังเกต และเป็นคนมีโวหารก็นำเอาใจความมาพูดสั้นๆ เป็นการเปรียบเทียบบ้าง ประชดประชันบ้าง พูดเล่นสนุกหรือเตือนสติให้คิดก็มีต่างๆกัน สำนวนที่เกิดจากมูลเหตุต่าง ๆ กัน ประมวลได้ 10 ชนิด ดังนี้

1. สำนวนที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น

ตื่นแต่ไก่โห่ น้ำตาลใกล้มด

2. สำนวนที่เกิดจากการกระทำ เช่น

ชุบมือเปิบ ปิดทองหลังพระ

3. สำนวนที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม เช่น

ตีวัวกระทบคราด ติเรือทั้งโกลน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. สำนวนที่เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น

น้ำเชี่ยวขวางเรือ ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

5. สำนวนที่เกิดจากแบบแผนประเพณีและความเชื่อ เช่น

ผีซ้ำด้ำพลอย กงกำกงเกวียน

6. สำนวนที่เกิดจากลัทธิศาสนา เช่น

ตักบาตรถามพระ ทำคุณบูชาโทษ

7. สำนวนที่เกิดจากความประพฤติ เช่น

ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ น้ำขึ้นให้รีบตัก

8. สำนวนที่เกิดจากการเล่นหรือกีฬา เช่น

ไม่ดูตาม้าตาเรือ เข้าตาจน

9. สำนวนที่เกิดจากนิยาย นิทาน หรือตำนาน เช่น

กระต่ายตื่นตูม ดอกพิกุลร่วง

10. สำนวนที่เกิดจากพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ เช่น

เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ทำมิชอบเข้าลอบตนเอง

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2535: 10-12) ได้อธิบายถึงที่มาของสำนวนไทย ที่มีลักษณะสอดคล้องกับเอกฉัท จารุเมธีชน (2537: 111-119) ว่ามีมูลเหตุมาจากหลายทางด้วยกันเป็นต้น ว่าเกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ ความประพฤติ การกินอยู่ของคน เกิดจากแบบแผนประเพณี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัฒนธรรม เกิดจากศาสนา เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนานหรือประวัติศาสตร์ เกิดจากการกีฬา การละเล่นหรือการแข่งขัน และมูลเหตุอื่น ๆ อีกสรุปได้ 9 ชนิด ดังนี้ คือ

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น ข้าวคอยฝน ฝนตกไม่ทั่วฟ้า น้ำซึมบ่อทราย คลื่นใต้น้ำ ไม้งามกระรอกเจาะ ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น

2. เกิดจากสัตว์ เช่น ไก่แก่แม่ปลาช่อน ปลากระดี่ได้น้ำ เสือซ่อนเล็บ ขี่ช้างจับตั๊กแตน วัวแก่เคี้ยวหญ้าอ่อน หมาหยอกไก่

3. เกิดจากการกระทำ ความประพฤติการปฏิบัติ และการกินอยู่ของคน เช่น ขึ้นต้นไม้ปะรังแตน ไกลปืนเที่ยง ปิดทองหลังพระ ชักใบให้เรือเสีย พายเรือคนละที หาเช้ากินค่ำ นอนตาไม่หลับ

4. เกิดจากอวัยวะต่าง ๆ เช่น ตาเล็กตาน้อย ตีนเท่าฝาหอย มืออยู่ไม่สุข ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม หัวรักหัวใคร่ ใจลอย

5. เกิดจากของกินของใช้ เช่น ข้าวแดงแกงร้อน ไข่ในหิน ผ้าขี้ริ้วห่อทอง ฆ้องปากแตก ลงเรือลำเดียวกัน บ้านเคยอยู่ อู่เคยนอน

6. เกิดจากแบบแผนประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ตื่นก่อนนอนหลัง เข้าตามตรอกออกตามประตู คนตายขายคนเป็น ช้างเท้าหลัง

7. เกิดจากศาสนา เช่น ขนทรายเข้าวัด ตักบาตรถามพระ ผ้าเหลืองร้อน กรวดน้ำคว่ำขัน เทศน์ไปตามเนื้อผ้า

8. เกิดจากนิทาน ตำนาน วรรณคดี หรือประวัติศาสตร์ เช่น กระต่ายหมายจันทร์ กบเลือกนาย ชักแม่น้ำทั้งห้า ปากพระร่วง ดอกพิกุลจะร่วง

9. เกิดจากการละเล่น กีฬา หรือการแข่งขัน เช่น ไก่รองบ่อน งงเป็นไก่ตาแตก ไม่ดูตาม้าตาเรือ ว่าวขาดลมลอย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2538: 1) ได้กล่าวถึงที่มาของสำนวนไทยแตกต่างไปจาก เพ็ญแข วัจนสุนทร และประเทือง คล้ายสุบรรณ์ โดยอธิบายถึงที่มาในลักษณะการสรุป พร้อมทั้งยกตัวอย่างว่า สำนวนเกิดจากมูลเหตุต่าง ๆ เป็นต้นว่า เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ เกิดจากเครื่องแวดล้อม เกิดจากอุบัติเหตุ เกิดจากแบบแผนประเพณี เกิดจากลัทธิศาสนา เกิดจากความประพฤติ เกิดจากการละเล่น เกิดจากเรื่องแปลก ๆ ที่ปรากฏขึ้น เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนานตลอดจนพงศาวดาร หรือประวัติศาสตร์ และอะไรต่ออะไรอื่น ๆ อีกมากแล้วแต่สมัยเวลา โดยกล่าวถึงการนำไปใช้ในลักษณะดังนี้ คือ นำเอาแต่ใจความมาพูดสั้น ๆ เป็นการเปรียบบ้าง เทียบบ้าง กระทบบ้าง ประชดประชันบ้าง พูดเล่นสนุก ๆ ก็มี พูดเตือนสติให้คิดก็มีต่าง ๆ กัน

นอกจากนี้ สง่า กาญจนาคพันธุ์ ได้กล่าวถึงที่มาของสำนวนต่าง ๆ ไว้ 10 ชนิด ดังนี้

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น “ตื่นแต่ไก่โห่” คือ ธรรมชาติของไก่ย่อมขันในเวลาเช้ามืดเสมอ ตื่นแต่ไก่โห่ก็คือ ตื่นแต่ไก่ขัน หมายถึง ตื่นแต่เช้ามืด

2. เกิดจากการกระทำ เช่น “ไกลปืนเที่ยง” คือ เมื่อ พ.ศ. 2430 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มยิงปืนเวลา 12.00 นาฬิกา ในพระนคร ให้รู้ว่าเป็นเวลาเที่ยงวัน คนในพระนครได้ยิน คนอยู่ไกลออกไปก็ไม่ได้ยิน จึงเป็นสำนวนพูดหมายไปถึงข่าวคราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพระนคร คนอยู่ไกลไม่ได้ยินได้ฟังไม่รู้ เลยว่า “อยู่ไกลปืนเที่ยง” และหมายเลยไปถึงว่าเป็นคนบ้านนอกบ้านนาด้วย

3. เกิดจากเครื่องแวดล้อม เช่น “ก้นหม้อไม่ทันดำ” คือ การหุงข้าว กว่าก้นหม้อจะติดเขม่าดำก็กินเวลานาน โบราณผัวเมียอยู่ด้วยกันก็ต้องมีครัว มีเครื่องครัวใหม่ เช่น หม้อสำหรับหุงข้าวกินบางคู่หุงข้าวกิน ก้นหม้อไม่ทันมีเขม่าจับดำก็เลิกกัน จึงเกิดเป็นสำนวนพูดหมายถึงว่าเลิกกันง่าย คืออยู่กินด้วยกันไม่ทันก้นหม้อดำก็เลิกกันแล้ว

4. เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น “ตกกระไดพลอยโจน” คนหนึ่งตกกระได คนที่อยู่ในที่นั้นด้วยก็มักจะกระโจนเข้าไปช่วย หรือเมื่อรู้ว่าจะตกกระได แต่มีสติดีอยู่ก็รีบโจนไปให้มีทิศทางจึงเรียกว่าตกกระไดพลอยโจน

5. เกิดจากกระเบียบแบบแผนประเพณี เช่น “ฝังรกฝังราก” มาจากพิธีทำขวัญทารกได้สามวันเอารกกับมะพร้าวแทงหน่อไปฝังดิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. เกิดจากลัทธิศาสนา เช่น “ขนทรายเข้าวัด” มาจากทำบุญก่อพระทรายที่วัด

7. เกิดจากความประพฤติ เช่น “กินข้าวร้อนนอนสบาย” หมายถึง มีชีวิตอยู่สบาย

8. เกิดจากการเล่น เช่น “สายป่านสั้น” มาจากว่าว

9. เกิดจากเรื่องแปลก ๆ เช่น “กุ” หมายถึงพูดไม่เป็นความจริง

10. เกิดจากนิยาย นิทาน เช่น “มาก่อนไก่” และ “เอาไก่ผูกตูดมาหรือเปล่า” มาจากนิทานเรื่องศรีธนนชัย “ทำมิชอบเข้าลอบตนเอง” มาจากพงศาวดารเหนือ “ปล่อยม้าอุปการ” มาจากรามเกียรติ์

วันเพ็ญ กระบวนรัตน์ (2539: 108) ได้กล่าวถึงสาเหตุการเกิดสำนวนไว้ว่า เกิดจาก 9 สาเหตุ สรุปได้ดังนี้

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ตื่นแต่ไก่โห่

2. เกิดจากการกระทำ เช่น กำปั้นทุบดิน แกว่งเท้าหาเสี้ยน จุดไต้ตำตอ

3. เกิดจากศาสนา เช่น ผ้าเหลืองร้อน ตักบาตรถามพระ คว่ำบาตร

4. เกิดจากนิทาน ตำนาน นิยาย พงศาวดาร เช่น กระต่ายตื่นตูม กบเลือกนาย ไก่ได้พลอยกิ้งก่าได้ทอง

5. เกิดจากแบบแผนประเพณีและความเชื่อต่างๆ เช่น ผีเจาะปาก กงเกวียนกำเกวียน

6. เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกกระไดพลอยโจน เอามือซุกหีบ น้ำเชี่ยวขวางเรือ

7. เกิดจากความประพฤติ เช่น ตำข้าวสารกรอกหม้อ ชักใบให้เรือเสีย ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ

8. เกิดจากการเล่นต่างๆ หรือกีฬา เช่น ไก่รองบ่อน จับแพะชนแกะ ไม่ดูตาม้าตาเรือ

9. เกิดจากอวัยวะ เช่น ปากบอน กำปั้นทุบดิน กระดูกร้องได้ ตีนแมว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สนิท สัตโยภาส (2545: 37-38) ได้กล่าวถึงการเกิดสำนวนไทยว่า สำนวนไทย เกิดมาพร้อมกับคนไทย ด้วยเหตุที่คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนชอบพูดจาด้วยถ้อยคำที่มีสัมผัสคล้องจองกัน ดังนั้น สำนวนไทยจึงเกิดในภาษาพูดก่อน และเมื่อเราเริ่มมีภาษาเขียนขึ้นครั้งแรกในสมัยสุโขทัยซึ่งจารึกไว้เป็นหลักฐานในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงจึงมีสำนวนไทยปรากฏเป็นภาษาเขียนหลายแห่งเช่น

“ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”	หมายถึง	บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์
“เจ็บท้องข้องใจ”	หมายถึง	มีเรื่องเดือดร้อน
“ไพร่ฟ้าหน้าใส”	หมายถึง	ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

วาสนา บุญสม และ สมบัติ ตั้งก่อเกียรติ (2547: 17) ได้กล่าวถึงการเกิดสำนวนไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น น้ำซึมบ่อทราย ฝนตกไม่ทั่วฟ้า
2. เกิดจากการกระทำ เช่น รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง ปากว่ามือถึง
3. เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ก้มนักมักซวน ตกกระไดพลอยโจน
4. เกิดจากศาสนา เช่น ขนทรายเข้าวัด คว่ำบาตร แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร
5. เกิดจากอวัยวะ เช่น ตีนเท่าฝาหอย หัวหกก้นขวิด ปากบอน
6. เกิดจากการละเล่นหรือกีฬา เช่น รุกฆาต สู้จนเย็บตา ไม่ดูตาม้าตาเรือ
7. เกิดจากความประพฤติ เช่น ขี้เกียจสันหลังยาว ตำข้าวสารกรอกหม้อ
8. เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนานและพงศาวดาร เช่น กระต่ายตื่นตูม กิ้งก่าได้ทอง
9. เกิดจากแบบแผนประเพณีและความเชื่อ เช่น กรรมตามทัน กงเกวียนกำเกวียน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ยิ่งลักษณ์ งามดี (2548: 7) ได้กล่าวถึงการเกิดสำนวนไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น มาเหนือเมฆ น้ำบ่อน้อย

2. เกิดจากการละเล่น เช่น พอยกขาก็ลาโรง ไม่ดูตาม้าตาเรือ

3. เกิดจากอวัยวะต่างๆ เช่น ปากว่ามือถึง ปากบอน ปอดแหก

4. เกิดจากสัตว์ เช่น ปลิงเกาะเลือดก็ออก ปลากระดี่ได้น้ำ แพะรับบาป

5. เกิดจากนิยาย นิทาน และเรื่องตำนานต่างๆ เช่น ลูกทรพี ร้อนอาสน์ เพชรตัดเพชร

6. เกิดจากลัทธิศาสนา เช่น ร้อนผ้าเหลือง ขนทรายเข้าวัด

7. เกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ไปลามาไหว้ ต้อนรับขับสู้ ปลูกเรือนคร่อมตอ

วรวรรณ คงมานุสรณ์ (2549: 12) กล่าวถึงการเกิดของสำนวนโดยแบ่งเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพภูมิศาสตร์ และ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพภูมิศาสตร์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งหนอง, ข้าวนอกนา, คลื่นใต้น้ำ, น้ำน้อยแพ้ไฟ, ฝนตกไม่ทั่วฟ้า เป็นต้น

1.2 พฤติกรรมของสัตว์ต่างๆ โดยเปรียบเปรยพฤติกรรมของสัตว์กับการกระทำ ลักษณะความรู้สึกนึกคิดของคนต่างๆ เช่น หมาหยอกไก่, ปลาหมอตายเพราะปาก, กระต่ายตื่นตูม, หมาเห่าใบตองแห้ง

1.3 ลักษณะทางกายภาพของมนุษย์ ส่วนประกอบอวัยวะต่างๆในร่างกายของคน เช่น ปากว่าตาขยิบ, ขนหัวลุก, ขนหน้าแข้งไม่ร่วง, ลิ้นกับฟัน, หน้าเนื้อใจเสือ, อกไหม้ ไส้ขม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 6 กลุ่ม คือ

2.1 สภาพชีวิตความเป็นอยู่ การกระทำ และความประพฤติของคน เช่น

หาเช้ากินค่ำ	มาจากพฤติกรรมการทำมาหากินของคน
ทำนาบนหลังคน	มาจากพฤติกรรมการทำมาหากินของคน
ตำข้าวสารกรอกหม้อ	มาจากการตำข้าวสารหุงกินในสมัยโบราณ
ชุบมือเปิบ	มาจากการกินข้าวในสมัยก่อนที่ใช้มือแทนช้อน

2.2 ศาสนาหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทางศาสนา เช่น

ขนทรายเข้าวัด	ตักบาตรอย่าถามพระ
กรวดน้ำคว่ำขัน	เทศน์ไปตามเนื้อผ้า
คว่ำบาตร	มารผจญ
สอนหนังสือสังฆราช	ทำบุญเอาหน้า

2.3 เหตุการณ์ในนิทาน ตำนาน วรรณคดี หรือประวัติศาสตร์ เช่น

งอมพระราม	มาจากวรรณคดีเรื่อง “รามเกียรติ์”
กิ้งก่าได้ทอง	มาจากเรื่อง “มโหสถชาดก”
ดอกพิกุลร่วง	มาจากเรื่อง “พิกุลทอง”

2.4 ประเพณีต่างๆในสังคม เช่น

คนตายขายคนเป็น	มาจากประเพณีงานศพ
ฝังรกฝังราก	มาจากประเพณีการเกิด
คลุมถุงชน	มาจากประเพณีการแต่งงาน
ข้าวใหม่ปลามัน	มาจากประเพณีการแต่งงาน
กินขันหมาก	มาจากประเพณีการแต่งงาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.5 วัตถุสิ่งของต่างๆที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

ฆ้องปากแตก	มาจากเครื่องดนตรีฆ้อง
คมในฝัก	มาจากดาบซึ่งเป็นอาวุธมีคม
กระโถนท้องพระโรง	มาจากกระโถนไว้ใช้ทิ้งสิ่งต่างๆ

2.6 การละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เช่น

งูกินหาง	มาจากการละเล่นของเด็กที่ชื่อว่างูกินหาง
รุกฆาต	มาจากการเล่นหมากรุก
ไก่รองบ่อน	มาจากการชนไก่
ว่าวติดลมบน	มาจากการเล่นว่าว
ว่าวขาดลมลอย	มาจากการเล่นว่าว

ดนัย ไชยโยธา (2551: 2) กล่าวถึงสำนวนมีแหล่งเกิดจากสิ่งต่างๆ 10 ชนิด ดังต่อไปนี้

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ตื่นแต่ไก่โห่
2. เกิดจากการกระทำ เช่น ปลูกเรือนคร่อมตอ รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง
3. เกิดจากศาสนา เช่น คว่ำบาตร ขนทรายเข้าวัด
4. เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนาน และพงศาวดาร เช่น ม้าอารี กบเลือกนาย
5. เกิดจากความเชื่อ เช่น กงเกวียนกำเกวียน ผีซ้ำด้ำพลอย
6. เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกกระไดพลอยโจน
7. เกิดจากเครื่องแวดล้อม เช่น ตีวัวกระทบคราด
8. เกิดจากความประพฤติ เช่น หาเช้ากินค่ำ
9. เกิดจากการเมือง เช่น จิ้มก้อง เมืองก้อง
10. เกิดจากอวัยวะ เช่น ปากบอน ปากปลาร้า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า สำนวนไทยนั้นมีแหล่งที่มาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสำนวนนั้น ๆ เป็นสำคัญว่าจะมีที่มาอย่างไร แต่โดยส่วนใหญ่แล้วก็จะเกิดจากแหล่งที่มาที่เหมือน ๆ กัน คือ เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากสัตว์ เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เกิดจากอุบัติเหตุ เกิดจากศาสนา เกิดจากอวัยวะ เกิดจากการละเล่นหรือกีฬา เกิดจากความประพฤติ เกิดจากนิยาย นิทาน ตำนานและพงศาวดาร เกิดจากแบบแผนประเพณีและความเชื่อ เกิดจากเครื่องแวดล้อม เกิดจากการเมือง สาเหตุเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มาจากความต้องการถ้อยคำเพื่อจะสื่อสารความรู้สึกให้เพียงพอ เปรียบเสมือนคำสอนที่สืบเนื่องกันมาช้านาน สำนวนไทยจึงสะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการทางด้านต่างๆได้เป็นอย่างดี

ลักษณะสำนวนไทย

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะสำนวนไทยไว้ดังนี้

วิจิตร ยอดสุวรรณ (2519: 8) ได้กล่าวถึงลักษณะของสำนวนไทยในเรื่องการสัมผัส ว่ามีลักษณะคล้ายโวหารมีเสียงสัมผัสกันหรือบางทีก็ย้ำคำ เช่น ข้าวแดงแกงร้อน ขุ่นข้องหมองใจ บนบานศาลกล่าว ในลักษณะที่ซ้ำก็มี เช่น กินจุบกินจิบ ประจบประแจง ปากเปียกปากแฉะ เสียผู้เสียคน

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2535: 12-14) ได้แบ่งลักษณะของสำนวนไทยในเรื่องของการสัมผัส โดยกล่าวว่า การใช้ถ้อยคำในสำนวนไทยมักใช้ถ้อยคำสละสลวย มีสัมผัสคล้องจอง เน้นการเล่นเสียงสัมผัสสระ สัมผัสอักษร ให้เสียงกระทบกระทั่งกันเกิดความไพเราะน่าฟังทั้งสัมผัสภายในวรรคและระหว่างวรรค มีการจัดจังหวะคำหลายรูปแบบ เช่น เป็นกลุ่มคำซ้อน4 คำ เช่น ก่อกรรมทำเข็ญ ก่อร่างสร้างตัว คู่ผัวตัวเมีย คำซ้อน 6 คำ เช่น ขิงก็ราข่าก็แรง ขี้ก้อนใหญ่ให้เด็กเห็น ยุให้รำตำให้รั่ว และคำซ้อน 8 คำหรือมากกว่า เช่น ไก่งามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง กินอยู่กับปากอยากอยู่กับท้อง

นอกจากนี้ ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2535: 12) ได้กล่าวถึงลักษณะของสำนวนไทยโดยกล่าวถึงข้อความที่เป็นสำนวนไทยว่ามี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. มีความหมายโดยนัย คือความหมายไม่ตรงตัวตามความหมายโดยอรรถ พูดอย่างหนึ่งมีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง เช่น กินปูนร้อนท้อง หมายถึง รู้สึกเดือดร้อนเพราะมีความผิดอยู่

2. ใช้ถ้อยคำกินความมาก การใช้ถ้อยคำในสำนวนส่วนใหญ่เข้าลักษณะใช้คำน้อยกินความมาก เนื้อความมีความหมายเด่น เช่น ก่อหวอด ขึ้นคาน คว่ำบาตร ขมิ้นกับปูน คมในฝัก กิ้งก่าได้ทอง ใกล้เกลือกินด่าง เด็ดบัวไว้ใย ซึ่งล้วนมีความหมายอธิบายได้ยืดยาว ส่วนที่ใช้ถ้อยคำหลายคำ แต่ละคำก็ล้วนมีความหมายและช่วยให้ได้ความกระจ่างชัดเจน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ถ้อยคำมีความไพเราะ การใช้ถ้อยคำในสำนวนไทยมักใช้ถ้อยคำสละสลวยมีสัมผัสคล้องจอง เน้นการเล่นเสียงสัมผัสสระสัมผัสอักษรให้เสียงกระทบกระทั่งกัน เกิดความไพเราะน่าฟัง ทั้งสัมผัสภายในวรรคและระหว่างวรรค มีการจัดจังหวะคำหลายรูปแบบ เช่น เป็นกลุ่มคำซ้อน 4 คำ เช่น ก่อกรรมทำเข็ญ ก่อร่างสร้างตัว คำซ้อน 6 คำ เช่น ขิงก็ราข่าก็แรง ยุให้รำตำให้รั่ว คำซ้อน 8 คำ หรือมากกว่าบ้าง เช่น ไก่งามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง กินอยู่กับปากอยากอยู่กับท้อง

ลักษณะสัมผัสคล้องจองเป็นร้อยกรองง่ายๆหลายรูปแบบ มีทั้งคล้องจองกันในข้อความตอนเดียว เช่น ตื่นก่อนนอนหลัง ต้อนรับขับสู้ และคล้องจองกันในข้อความที่เป็นสองตอนซึ่งมีอยู่จำนวนมาก และในข้อความมากกว่าสองตอน เช่น น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา เอาหูไปนาเอาตาไปไร่ เป็นต้น

4. สำนวนไทยมักมีการเปรียบเปรย หรือมีประวัติที่มาส่วนใหญ่มาจากการเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ประเพณี ศาสนา นิยายนิทานต่างๆ กิริยาอาการและส่วนต่างๆของร่างกาย ตัวอย่างเช่น กลับหน้ามือเป็นหลังมือ นอนตาไม่หลับ ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง เป็นต้น

เอกฉัท จารุเมธีชน (2537: 121-123) ได้อธิบายลักษณะสำนวนไทยโดยทั่วไปว่า อาจแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ประเภทพูดคล้องจองกัน เน้นในเรื่องของความไพเราะ มีความหมายลึกซึ้ง สัมผัสดี

2. ประเภทพูดเปรียบเทียบ คือ ไม่พูดออกมาตรง ๆ แต่จะใช้การเปรียบเทียบ

3. ประเภทซ้ำคำ คือ พูดซ้ำคำเดิม เพื่อให้เกิดความไพเราะ และมีความหมาย

4. ประเภทเบ็ดเตล็ด มีลักษณะทั่วไป

วาสนา บุญสม และ สมบัติ ตั้งก่อเกียรติ (2547: 16-17) ได้อธิบายลักษณะของสำนวนไทยไว้ 4 อย่าง ดังนี้

1. มีลักษณะเป็นความหมายให้ตีความ ติชม หรือแสดงความคิดเห็นอยู่ในตัว เช่น เกลือเป็นหนอน กินปูนร้อนท้อง งมเข็มในมหาสมุทร ตกบันไดพลอยโจน ปีนเกลียว เป็นต้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. มีลักษณะเป็นคำคมหรือคำกล่าว เช่น ตีหน้าตาย หน้าชื่นอกตรม หน้าซื่อใจคด เป็นต้น

3. มีลักษณะเป็นคำอุปมา หรือความเปรียบเทียบ เช่น ขมเหมือนบอระเพ็ด ใจดำเหมือนอีกา ซนเหมือนลิง เบาเหมือนปุยนุ่น แข็งเหมือนเพชร รักเหมือนแก้วตาดวงใจ เป็นต้น

4. มีลักษณะคล้ายโวหาร มีเสียงสัมผัสคล้องจองหรือมีลักษณะย้ำคำย้ำความ เช่น ข้าวแดงแกงร้อน บนบานศาลกล่าว จับมือถือแขน ถูกหวยรวยเบอร์ ที่เป็นลักษณะซ้ำคำ เช่น กินจุบกินจิบ เป็นล่ำเป็นสัน เสียผู้เสียคน ปากเปียกปากแฉะ อิ่มอกอิ่มใจ เป็นต้น

วรวรรณ คงมานุสรณ์ (2549: 7) ได้อธิบายลักษณะสำนวนไทยไว้ 4 อย่าง ดังนี้

1. มีลักษณะเป็นโวหารและมีเสียงสัมผัสกัน คือ สำนวนที่มีลักษณะไพเราะด้วยการซ้ำคำหรือมีสัมผัสคล้องจองกันทั้งสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระอยู่ในสำนวนนั้นๆ เช่น

ก่อร่าง สร้างตัว มีสัมผัสสระอา ระหว่างคำว่า ร่าง-สร้าง
ขับไล่ ไสส่ง มีสัมผัสสระไอ ระหว่างคำว่า ไล่-ไส
หลับหู หลับตา มีการเล่นคำซ้ำกัน คือคำว่า หลับ
หามรุ่ง หามค่ำ มีการเล่นคำซ้ำกัน คือคำว่า หาม

2. มีลักษณะเป็นความเปรียบหรืออุปมาอุปไมยถึงสิ่งต่างๆดังนี้

อุปมา คือ สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง และลักษณะที่เปรียบกับอีกสิ่งหนึ่งนั้นเป็นลักษณะเฉพาะ โดยส่วนมากมักจะมีคำว่า เหมือน เปรียบเหมือน ดุจ ดัง ประดุจ หรือ เปรียบเสมือน ส่วนอุปไมย คือ สิ่งหรือข้อความที่พึงเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ใช้คู่กับอุปมา ตัวอย่างสำนวนที่มีลักษณะอุปมาอุปไมย เช่น

แก้มแดงเป็นลูกตำลึงสุก เป็นการเปรียบลักษณะของอาการแก้มแดงบนใบหน้า
เงียบเหมือนเป่าสาก เป็นการเปรียบเทียบถึงลักษณะความเงียบ
ใจกว้างเหมือนแม่น้ำ เป็นการกล่าวเปรียบเทียบถึงลักษณะนิสัยของคนที่ใจกว้าง
ขาวเหมือนสำลี เป็นการกล่าวเปรียบเทียบลักษณะความขาวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ขมเหมือนบอระเพ็ด เป็นการกล่าวเปรียบเทียบลักษณะความขมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. มีลักษณะเป็นคำคมหรือคำกล่าวที่ให้แง่คิดต่างๆ ดังนี้

คำคม คือ ถ้อยคำที่เป็นคารม หรือโวหารอันคมคาย เป็นคำพูดที่ให้แง่คิด มีความหมายลึกซึ้งกินใจ คำคมมักใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น

มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน (สุนทรภู่)

รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา ไปเบื้องหน้าเติบใหญ่จะให้คุณ (สุนทรภู่)

4. มีลักษณะเป็นบุคลาธิษฐาน คือ สำนวนที่นำคำกริยาที่ใช้สำหรับมนุษย์ไปใช้กับสัตว์หรือสิ่งไม่มีชีวิตต่างๆ ทำให้สัตว์หรือสิ่งต่างๆเหล่านั้นมีอารมณ์กิริยา ความรู้สึกนึกคิดเหมือนคน เช่น

ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งหนอง
วัวลืมตีน
กระต่ายตื่นตูม

ยิ่งลักษณ์ งามดี (2548 : 7-8) ได้อธิบายลักษณะของสำนวนไทยไว้ 5 อย่าง ดังนี้

1. มีความหมายโดยนัย คือ ความหมายไม่ตรงตัว พูดอย่างหนึ่งมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่น ก่อแล้วต้องสาน หมายถึง เริ่มทำอะไรแล้วต้องทำต่อให้สำเร็จ

2. ถ้อยคำมีความไพเราะ สละสลวย มีสัมผัสคล้องจอง ช่วยให้น่าฟัง จดจำได้ง่าย คล่องปาก เช่น มากหมอมากความ ไก่งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง

3. ใช้ถ้อยคำน้อย แต่กินความมาก เช่น กล้านักมักบิ่น กบเลือกนาย

4. เป็นการเปรียบเทียบ ส่วนใหญ่เปรียบเทียบกับธรรมชาติ ประเพณี ศาสนา นิยาย ตำนานต่างๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. ลักษณะของสำนวนอาจมี หนึ่งพยางค์ สองพยางค์ สามพยางค์ หรือมากกว่าสามพยางค์ เช่น

หนึ่งพยางค์: หญิงสาวคนนั้นแต่งตัว**เปรี้ยว**จัง หมายถึง แต่งตัวทันสมัยล้ำหน้าคนอื่น

สองพยางค์ : เธออย่ามา**ตบตา**ฉันนะ หมายถึง หลอกหรือลวงให้เข้าใจผิด

สามพยางค์ : เขาขยันทำงาน**ตัวเป็นเกลียว** หมายถึง ขยันทำงานตลอดเวลา

มากกว่าสามพยางค์ : ป้ามาลีรู้**ตื้นลึกหนาบาง** ของคุณนายสุรีย์หมด หมายถึงรู้ความเป็นมาอย่างละเอียด

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2551: 85-86) ได้กล่าวถึงลักษณะของสำนวนไทยว่ามี 5 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความหมายโดยนัย เป็นคำที่มีความหมายไม่ตรงตัว พูดอย่างหนึ่งแต่มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่น น้ำบ่อน้อย หมายถึง น้ำลาย เอาน้ำลูบท้อง หมายถึง สู้ทนหิวในยามยาก

2. ลักษณะของสำนวน อาจจะมีหนึ่งพยางค์ สองพยางค์ สามพยางค์ สี่พยางค์ หรืออาจจะมากกว่านั้นก็ได้ เช่น หนึ่งพยางค์ กล้วย จี้ เปรี้ยว สองพยางค์ เช่น ไข่แดง ถอนหงอก แกะดำ สามพยางค์ เช่น สันหลังยาว วัวลืมตีน ฝันกลางวัน สี่พยางค์ เช่น กระดี่ได้น้ำ ข้าวแดงแกงร้อน ตบหัวลูบหลัง

3. ใช้ถ้อยคำน้อย แต่มีความหมายมาก เช่น หน้าเลือด หมายถึง ชอบขูดรีดเอาแต่ได้เพราะเห็นแก่ตัว

4. เป็นการเปรียบเทียบ ได้แก่ เปรียบเทียบกับนิทาน นิยาย ตำนาน ศาสนา ประเพณี ประวัติศาสตร์ การกระทำ เช่น ไก่รองบ่อน ชายสามโบสถ์ ถ่านไฟเก่า

5. การใช้คำสละสลวย มีสัมผัส คำคล้องจอง ไพเราะรื่นหู เช่น คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปได้ว่าลักษณะสำนวนไทยนั้นจะเป็นถ้อยคำที่ไม่ได้มีความหมายตรงตัว แต่เป็นความหมายเปรียบเทียบ มีความไพเราะ มีการใช้สัมผัสเพื่อให้จดจำง่ายและเกิดความสละสลวย ซึ่งลักษณะของสำนวนไทยนั้นสามารถแบ่งตามโครงสร้างของสำนวนคือเรื่องการสัมผัส และข้อความที่ปรากฏในสำนวนโดยดูที่ความหมายของสำนวน ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาลักษณะสำนวนไทยตามความหมายของสำนวน ไม่ได้ศึกษาลักษณะเรื่องการสัมผัส

หลักการใช้สำนวนไทย

หลักการใช้สำนวนไทยคือการใช้ให้ตรงกับเรื่องหรือสถานการณ์นั้นๆ โดยต้องคำนึงถึงผู้รับสารด้วยว่าผู้รับสารนั้นจะเข้าใจความหมายของสำนวนที่เราต้องการจะสื่อหรือไม่ ที่สำคัญสำนวนไทยเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของภาษาไทย เราจึงควรใช้สำนวนที่ถูกต้อง เพื่อช่วยอนุรักษ์สำนวนไทยที่มีคุณค่านี้ไว้ ดังที่

สนิท สัตโยภาส (2545: 41-42) ได้กล่าวถึงการใช้สุภาษิต คำพังเพย คำคมและคติพจน์ในการพูดหรือการเขียนว่าผู้ใช้จะต้องพิจารณาใคร่ครวญให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า สุภาษิต คำพังเพย หรือคำคมใดควรนำมาใช้กับการพูดหรือการเขียนเรื่องนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ สนิท สัตโยภาสได้อธิบายว่าการใช้สำนวนไทยควรคำนึงถึงหลักการใช้ 3 แบบ ต่อไปนี้

1. ใช้ให้ตรงกับเรื่อง และพูดเชื่อมให้เข้ากับเรื่องอย่างกลมกลืน คือ เมื่อใช้แล้วจะทำให้เรื่องที่กำลังพูดหรือเขียนอยู่มีความชัดเจนขึ้น มีน้ำหนักมากขึ้นพร้อมกับคำพูดเชื่อมให้สำนวนไทยที่นำมาใช้กลมกลืนสนิทกับเรื่องที่กำลังกล่าว

2. ใช้ให้เหมาะสมกับระดับการศึกษา เพราะการใช้สุภาษิต คำพังเพยหรือคำคมต้องคำนึงถึงผู้รับสารด้วย ถ้าผู้รับสารมีระดับการศึกษาต่ำอาจจะไม่เข้าใจสำนวนไทยที่เราใช้ ถ้าคิดว่าผู้รับสารจะไม่เข้าใจความหมายก็เว้นที่จะใช้เสีย แต่ถ้าเห็นว่าผู้รับสารมีระดับการศึกษาสูงสามารถทำความเข้าใจได้ก็สมควรนำมากล่าว

3. ใช้สำนวนไทยให้ถูกต้องตามสำนวนเดิมที่ใช้กันอยู่ เพราะบางคนพูดสำนวนไทยผิดทำให้งานเขียนหรือถ้อยคำที่พูดหย่อนรสชาติไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การเปลี่ยนแปลงของสำนวนไทย

มีนักวิชาการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสำนวนไทยดังนี้

ไขสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2539: 88) ได้ศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย กล่าวว่าการใช้สำนวนประกอบการพูดและเขียนในปัจจุบันสื่อความหมายได้ไม่ดีเท่าที่ควร เพราะเราไม่เข้าใจความหมายของสำนวนหรือใช้สำนวนผิด สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนเก่า ทั้งนี้เนื่องจากเวลาผ่านไปสิ่งแวดล้อมต่างๆ เปลี่ยนไป คนรุ่นใหม่จึงใช้สำนวนตามความเข้าใจของตนซึ่งผิดไปจากสำนวนเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำโดยใช้คำหรือความหมายใกล้เคียงกัน โดยหนังสือที่ถือว่าอธิบายความหมายของสำนวนเป็นปัจจุบันมากที่สุด ได้แก่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยก็รวบรวมจากหนังสือ 7 เล่ม คือ สำนวนไทย ภาษิตไทย พจนานุกรมสำนวนไทย ชุมทางภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และเกร็ดภาษาหนังสือไทย สรุปการเปลี่ยนแปลงของสำนวนไทยได้ 3 ประการ คือ สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และ สำนวนต่างสมัยที่มีความหมายเหมือนกัน สรุปได้ดังนี้

1. สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ แบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

1.1 สำนวนที่มีเสียงของคำใกล้เคียงกัน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1.1 สำนวนที่ต่างกันเพราะเสียงสระ เช่น สำนวนเดิม คือ ขนมพอสมน้ำยา สำนวนปัจจุบัน เป็น ขนมผสมน้ำยา

1.1.2 สำนวนที่ต่างกันเพราะเสียงพยัญชนะ เช่น สำนวนเดิม คือ คาหนังคาเขา สำนวนปัจจุบัน เป็น คาหลังคาเขา

1.1.3 สำนวนที่ต่างกันเพราะเสียงวรรณยุกต์ เช่น สำนวนเดิม คือ เจ้าบ้านภารเมือง, เจ้าบ้านพานเมือง สำนวนปัจจุบัน เป็น เจ้าบ้านผ่านเมือง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.1.4 สำนวนที่ต่างกันทั้งเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ เช่น สำนวนเดิม คือ ตระกูลมูลชาติ สำนวนปัจจุบัน เป็น สกุลรุนชาติ

1.2 สำนวนที่มีความหมายของคำเหมือนหรือใกล้เคียงกันแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.2.1 คำที่ต่างกันมีความหมายเหมือนกัน เช่น สำนวนเดิม คือ หยิบผิด สำนวนปัจจุบัน เป็น จับผิด

1.2.2 คำที่ต่างกันมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น สำนวนเดิม คือ พายเรือในหนอง สำนวนปัจจุบัน เป็น พายเรือในอ่าง

1.3 สำนวนที่มีการเปรียบเทียบทำนองเดียวกัน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.3.1 สำนวนที่เปรียบเทียบกับคนและอวัยวะต่าง ๆ ของคน เช่น สำนวนเดิม คือ ผัวหาบเมียคอน สำนวนปัจจุบัน เป็น ชายหาบหญิงคอน

1.3.2 สำนวนที่เปรียบเทียบกับสัตว์ เช่น สำนวนเดิม คือ กระต่ายสามขา สำนวนปัจจุบัน เป็น กระต่ายขาเดียว

1.3.3 สำนวนที่เปรียบเทียบกับธรรมชาติ เช่น สำนวนเดิม คือ ฆ่าควายเสียดายเกลือ สำนวนปัจจุบัน เป็น ฆ่าควายเสียดายพริก

1.3.4 สำนวนที่เปรียบเทียบกับเครื่องดนตรี เช่น สำนวนเดิม คือ รำไม่ดีโทษปี่พาทย์ รำชั่วโทษพากย์ สำนวนปัจจุบัน เป็น รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง

1.4 สำนวนที่มีการเพิ่มคำ ตัดคำ และลำดับคำใหม่ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.4.1 สำนวนที่ต่างกันที่การเพิ่มคำ เช่น สำนวนเดิม คือ ชักหน้า สำนวนปัจจุบัน เป็น ชักสีหน้า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.4.2 สำนวนที่ต่างกันที่การตัดคำ เช่น สำนวนเดิม คือ เอาปูนหมายหัว สำนวนปัจจุบัน เป็น หมายหัว

1.4.3 สำนวนที่ต่างกันที่การลำดับคำใหม่ เช่น สำนวนเดิม คือ ผ่อนผันสั้นยาว สำนวนปัจจุบัน เป็น ผ่อนสั้นผ่อนยาว

2. สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

2.1 ความหมายเปลี่ยนเป็นความหมายอื่น คือ สำนวนที่ปัจจุบันมีความหมายเปลี่ยนไปคนละเรื่องกับความหมายเดิม เช่น สำนวน ชักใย ความหมายเดิม คือ พูดติดต่อกันเรื่อยไม่หยุดปาก ความหมายปัจจุบัน คือ บงการอยู่เบื้องหลัง

2.2 ความหมายตรงข้ามกับความหมายเดิม คือ สำนวนที่ปัจจุบันมีความหมายผิดไปจากที่เคยใช้กันในสมัยก่อน และความหมายที่ผิดไปนั้นจะตรงข้ามกับความหมายเดิม เช่น สำนวนขึ้นคาน ความหมายเดิม คือ หญิงโสดมีอายุเพราะหาคู่แต่งงานที่คู่ควรไม่ได้ ความหมายปัจจุบันคือ หญิงมีอายุที่ยังไม่แต่งงาน (มักใช้ในทางตำหนิ)

2.3 ความหมายแคบลง คือ สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และความหมายที่เปลี่ยนแปลงมานั้น มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายเดิม แต่ความหมายแคบลงกว่าความหมายเดิม เช่น สำนวน ปิ๋ว ความหมายเดิม คือ ชักไว้เสีย เล็ก ริบ ความหมายปัจจุบัน คือ ริบ พลาดโอกาส

2.4 ความหมายกว้างขึ้น คือ สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นจะขยายกว้างขึ้น โดยอาจจะเพิ่มเป็น 2 ความหมาย หรือความหมายขยายเป็นความหมายกลาง ๆ เช่น สำนวน ปิดปาก ความหมายเดิม คือ ไม่พูดหรือไม่ให้พูด ความหมายปัจจุบัน คือ ฆ่าหรือใช้ประกอบกิริยาฆ่า

3. สำนวนต่างสมัยที่มีความหมายเหมือนกัน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 สำนวนเกี่ยวกับความเป็นไปในสังคม เช่น สำนวนเดิม คือ ฉีกหน้ากาก สำนวนปัจจุบัน เป็น เปิดโปง แฉ โพย หมายถึง แฉให้เห็นความหลอกลวงที่ซ่อนอยู่ภายใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3.2 สำนวนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี เช่น สำนวนเดิม คือ ข้าวแดงแกงร้อน สำนวนปัจจุบัน เป็น เจ้าบุญนายคุณ หมายถึง ผู้มีบุญคุณ

3.3 สำนวนเกี่ยวกับอุปนิสัยและความประพฤติส่วนตัว เช่น สำนวนเดิม คือ สวยปาฝาไม่ติด สำนวนปัจจุบัน เป็น สวยแต่รูปจูบไม่หอม หมายถึง มีรูปร่างงาม แต่มีความประพฤติและกิริยามารยาทไม่ดี

ธวัช ปุณโณทก (2545: 44-45) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสำนวนไทยไว้ว่า สำนวนไทยปัจจุบันมีจำนวนมาก ชาวไทยใช้สื่อสารพูดจากันโดยเข้าใจความหมายที่แท้จริงบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง สำนวนจึงคลาดเคลื่อนไปเช่น “บ้านนอกขอกนา” ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น “บ้านนอกคอกนา” หรือ “ล้มหายตายกว่า” ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น “ล้มหายตายจาก” ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสำนวนมี 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงด้านถ้อยคำ ความหมายคงเดิม และ เปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านถ้อยคำ ความหมายคงเดิม ได้แก่ สำนวนยังคงความหมายเดิม แต่ถ้อยคำบางคำถูกเปลี่ยนเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือออกเสียงง่ายขึ้น เช่น

ล่มหัวจมท้าย	-	สนนราคา
ขนมพอสมน้ำยา	-	ขนมผสมน้ำยา
มือไม่พายเอาตีนราน้ำ	-	มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ
บ้านนอกขอกนา	-	บ้านนอกคอกนา
สู้เย็บตา	-	สู้ยิบตา
ตักน้ำรดหัวสาก	-	ตักน้ำรดหัวตอ

2. การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย คือ มีความหมายใหม่มาแทนความหมายเดิม ใช้ไปนานๆ ความหมายเดิมก็เลิกไป เช่น

ปากหอยปากปู	(เดิม) มีปากแต่พูดไม่ได้	(ใหม่) ชอบนินทา
แก่วัด	(เดิม) งุ่มง่ามไม่ทันสมัย	(ใหม่) รู้มากเอาเปรียบ
ออกแขก	(เดิม) ออกสังคมรับแขก	(ใหม่) อารมณ์เสียระงับไม่อยู่
เทครัว	(เดิม) กวาดต้อนเชลยศึก	(ใหม่) เอาเป็นภรรยาทั้งแม่และลูก
ลงแขก	(เดิม) ร่วมกันทำกิจกรรม	(ใหม่) ร่วมกันโทรมหญิง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปได้ว่าสำนวนไทยที่มีมาตั้งแต่อดีตเมื่อมาถึงปัจจุบันอาจจะมีสำนวนที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงมีเค้าของสำนวนเดิมอยู่ สาเหตุที่สำนวนเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นเพราะระยะเวลาที่เปลี่ยนไป ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นต้น ส่งผลทำให้เกิดสำนวนใหม่ ๆ

คุณค่าของสำนวนไทย

คุณค่าของสำนวนไทยมีหลายประการ อาทิ เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนและชี้แนะให้เป็นคนดี ช่วยสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อของคนในสังคมไทย สะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นอยู่ของสังคมในด้านต่างๆ ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับธรรมชาติ อีกทั้งการศึกษาสำนวนต่างๆช่วยให้เราใช้ภาษาได้ถูกต้องและเป็นการสืบต่อวัฒนธรรมของชาติเอาไว้ไม่ให้สูญหาย

ดังที่ วิเชียร เกษประทุม (2553: 12-14) ได้อธิบายถึงคุณค่าของสำนวนไทยไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. เป็นเครื่องอบรมสั่งสอนและชี้แนะให้เป็นคนดี ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านความรัก การสมาคม การครองเรือน การศึกษา การพูดจา เป็นต้น ตัวอย่าง

ในด้านความรัก

คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย, น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า, คนรักเท่าผืนหนัง คนชังเท่าผืนเสื่อ, น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก

ในด้านการศึกษาอบรม

เมื่อน้อยให้เรียนวิชา, ฝนทั่งให้เป็นเข็ม, สิบรู้ไม่เท่าชำนาญ, ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด, ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก

ในการพูดจา

พูดดีเป็นศรีแก่ตัว พูดชั่วอัปราชัย, พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. สำนวนไทยช่วยสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อของคนในสังคมไทยหลายประการ เช่น

ความเคารพนอบน้อมผู้ใหญ่ ซึ่งเคยผ่านโลกมาก่อนและเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำของครอบครัว เช่น เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด, ผัวเป็นช้างเท้าหน้า เมียเป็นช้างเท้าหลัง

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรม เช่น หว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น, ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ความเชื่อเกี่ยวกับการปกครอง เช่น บ้านเมืองมีขื่อมีแป, สมภารไม่ดีหลวงชีสกปรก, นอนสูงให้นอนคว่ำ นอนต่ำให้นอนหงาย

ความเชื่อเกี่ยวกับเกียรติยศชื่อเสียง เช่น ชาติเสือต้องไว้ลาย ชาติชายต้องไว้ชื่อ, เสียชีพอย่าเสียสัตย์

3. สะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นอยู่ของสังคมในด้านต่างๆ เช่น

เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการครองชีพ เช่น เสียน้อยเสียยาก เสียมากเสียง่าย มีสลึงพึงบรรจบให้ครบบาท, นุ่งเจียมห่มเจียม, อย่าเอาเนื้อหนูไปปะเนื้อช้าง

เกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น อย่าหมายน้ำบ่อหน้า, น้ำขึ้นให้รีบตัก, ตื่นก่อนไก่, ปัญญาเป็นทรัพย์

เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ส้มโอหวาน ข้าวสารขาว ลูกสาวสวย, เมืองลุงมีดอน เมืองคอนมีท่า เมืองตรังมีนา สงขลามีบ่อ (เป็นสำนวนปักษ์ใต้)

4. ชี้ให้เห็นว่าคนไทยกับธรรมชาติเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออกจึงได้นำเอาลักษณะธรรมชาติของสัตว์ ต้นไม้ ฯลฯ มาตั้งเป็นสำนวนต่างๆ เช่น วัวเห็นแก่หญ้า ขี้ข้าเห็นแก่กิน, วัวแก่กินหญ้าอ่อน, แมวไม่อยู่หนูระเริง, ปลากระดี่ได้น้ำ, น้ำตาลใกล้มด, สีซอให้ควายฟัง, ปล่อยปลาลงน้ำ, ปลาหมอตายเพราะปาก, ตีงูข้างหาง, ล้วงคองูเห่า, ลูกไก่อยู่ในกำมือ, ไก่รองบ่อน, นกปีกหัก, ปิดประตูตีแมว, ดินพอกหางหมู ฯลฯ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. การศึกษาสำนวนต่างๆช่วยทำให้เราใช้ภาษาได้ถูกต้องและสละสลวย ไม่ต้องใช้คำพูดที่เยิ่นเย้อยืดยาว แต่สามารถเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านผู้ฟังได้มาก นอกจากนั้น การศึกษาสำนวนของภาคต่างๆทำให้เราได้เรียนรู้ภาษาถิ่นไปด้วยในตัว อันจะทำให้เราเข้าใจวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคต่างๆได้ดี ช่วยทำให้เกิดความรักและความเข้าใจ ไม่เกิดการแบ่งแยกแตกเหล่า แม้ว่าจะมีสภาพภูมิศาสตร์ต่างกัน

6. การเรียนรู้เรื่องสำนวนต่างๆเป็นการสืบต่อวัฒนธรรมของชาติเอาไว้มิให้สูญหายและเกิดความภูมิใจที่บรรพชนได้คิดสร้างสิ่งนี้เอาไว้ให้แก่เรา

สรุปได้ว่า สำนวนไทย สุภาษิต คำพังเพยนั้น มีคุณค่าอย่างมาก ดังนั้นเราจึงควรช่วยกันอนุรักษ์สำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพยเอาไว้และใช้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาสำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” ซึ่งไม่ได้มีความหมายตรงตัว แต่เป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นๆ น้ำจึงเป็นอุปลักษณ์ที่ดีที่สุดคำหนึ่งที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ 2 แนวทางด้วยกัน คือ อุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์ และ อุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์

อุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์

มีนักวิชาการได้อธิบายอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์ไว้ต่าง ๆ ดังนี้

อุปลักษณ์ หมายถึง การนำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบ โดยนำความหมายประจำคำของคำศัพท์ไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบ เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง การอธิบายอุปลักษณ์นั้นแตกต่างกันไปตามมุมมองของผู้ศึกษา การอธิบายอุปลักษณ์ในเชิงภาษาศาสตร์ มีผู้อธิบายไว้ดังนี้

Ullmann (1970: 213-216) กล่าวว่า โครงสร้างพื้นฐานของอุปลักษณ์เกิดจากความเหมือนกันทางความหมายขององค์ประกอบ 2 ส่วน นั่นคือ สิ่งที่นำมาเปรียบ (Vehicle) และสิ่งที่ถูกเปรียบ (Tenor) ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ องค์ประกอบทั้งสองส่วนมีลักษณะทางความหมายบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่น การเปรียบเทียบรสขมกับความผิดหวัง ความผิดหวังเป็นสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ ส่วน รสขม เป็นสิ่งที่เรานำมาเปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ทั้งรสขมและความผิดหวัง มีลักษณะที่เหมือนกัน ในส่วนที่ทำให้เกิดความทุกข์ทรมาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Ungerer and Schmid (1996: 116) กล่าวว่า อุปลักษณ์เป็นคำที่แสดงความคิดเกี่ยวกับความคล้ายคลึงกัน (Similarity) และการเปรียบเทียบ (Comparison) ระหว่างความหมายประจำรูปและความหมายที่ทำให้เห็นภาพของถ้อยคำ เช่น ดวงตาแห่งสวรรค์ (Eye of heaven) หมายถึง ดวงอาทิตย์ เนื่องจากลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกันของดวงตา และ ดวงอาทิตย์ ทำให้เราสามารถนำวลี “ดวงตาแห่งสวรรค์” มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ โดยใช้แทนคำว่า “ดวงอาทิตย์” ในบทประพันธ์ได้

นอกจากนี้ Lakoff and Johnson (1980) ยังกล่าวว่าอุปลักษณ์ไม่พียงแต่เป็นการนำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบเท่านั้นแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิด กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ อุปลักษณ์สามารถใช้เป็นเครื่องมือที่บ่งบอกความคิดหรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ การศึกษาภาษาที่ใช้ในการเปรียบเทียบนั้นสามารถบอกได้ว่าคนในสังคมนั้นมีความคิดหรือมองสิ่งต่างๆในโลกอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น TIME IS MONEY. จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า เวลาในสังคมของผู้ที่ใช้ภาษาอังกฤษนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า เนื่องจากเงิน ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า ดังจะสะท้อนออกมาจากการใช้คำต่างๆในปริบทของเวลา ซึ่งคำต่างๆที่ถูกนำมาใช้คู่กับเวลาล้วนแต่เป็นคำที่ใช้คู่กับเงินหรือทองทั้งสิ้น เช่น How do you spend your time these days? ฉะนั้นจากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า มีการนำคำกริยาคำว่า spend ซึ่งแต่เดิมนั้นใช้ในปริบทคู่กับสิ่งที่เป็นรูปนามคือ เงินหรือทอง เป็นต้น แต่มีการนำคำนี้มาใช้ในปริบทของเวลา (Time) สิ่งสำคัญของการใช้อุปลักษณ์คือ ไม่ได้แยกสิ่งของออกจากกันแต่เป็นการเชื่อมต่อหรือการทำให้สิ่งของสิ่งนั้นมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ โครงสร้างของอุปลักษณ์นั้นจะเป็นการขยายวงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (Source domain) ไปยังวงความหมายปลายทาง (Target domain)

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่าอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์นั้นไม่ได้ศึกษาเฉพาะความหมายของคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์เท่านั้น แต่ยังศึกษาไปถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาด้วย โดยมองว่าการใช้ภาษาของมนุษย์นั้นสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของมนุษย์ได้

อุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์

นอกจากผู้วิจัยจะพบอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์แล้ว ยังพบอุปลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในประเภทของภาพพจน์ซึ่งเป็นอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์ด้วยเช่นกัน ซึ่งมีผู้ได้อธิบายไว้ดังนี้

กาญจนา นาคสกุล และคณะ (2524: 202-203) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ไว้ว่า “อุปลักษณ์” เป็นภาพพจน์ เปรียบเทียบประเภทหนึ่ง (Figures of speech) ที่เกิดจากการนำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าวทันที โดยไม่มีคำเชื่อมโยง หรือบางครั้งอาจมีคำว่า เป็น เช่น “ไก่ค่อยผันค่อยผายระร่ายรายตีนเดิน ดำเนินหงส์ยกย่าง” ในที่นี้เปรียบการเดินของไก่กับลีลาของหงส์ ไม่มีคำเชื่อมโยง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อีกตัวอย่าง คือ “ชีวิตเป็นกีฬา เกิดมาเพื่อแข่งขัน” เป็นการเปรียบเทียบชีวิตเหมือนเกมกีฬา แต่ใช้คำว่าเป็น แทนคำเชื่อมโยง จัดเป็นอุปลักษณ์

ทัศนีย์ ทานตะวนิช (2524: 29) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์เอาไว้ โดยจัดอุปลักษณ์เป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง หมายถึง ภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งหนึ่งเพื่อใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งต้องการจะเปรียบ โดยไม่ได้แสดงการเปรียบไว้ให้เห็น เช่น ในลิลิตพระลอ

น้ำตาไหลหลั่งไห้ **เป็น**เลือดตกออกไหม้
ออกท้าวฤๅเห็น ลูกเลย
พี่เอย**แก้วหยาดฟ้า** มามือ
รักยิ่งชีพิตฤๅ ใคร่แคล้ว
ครั้นเราด่วนนักคือ ความรั้ว แลพี่
ลาย่าเป็นเจ้าแล้ว ด่วนได้โดยใจ
เจ้าไปแล้วเจ้าจัก คืนเมื่อ ลูกเอย
เนื้อสู้เสือฤๅเสือ จักไว้

สมพร มันตะสูตร (2525: 45) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่า หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง คล้ายกับเปรียบเหมือน ต่างกันตรงที่ไม่มีคำว่า ถนัด เหมือน ประดุจ ดัง แต่จะเน้นลักษณะที่เป็นรูปธรรม มีความหมายลึกซึ้งกว่าเป็นการเปรียบเทียบตรงๆว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มิได้เป็นจริง เช่น

มันก็เป็นช้างงาอันกล้าหาญ เราก็เป็นคชสารอันสูงใหญ่
จะอยู่ป่าเดียวนั้นฉันใด นานไปก็จะลับอับปรมาณ
(ขุนช้างขุนแผน)

วิภา กงกะนันท์ (2533: 35) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ โดยจัดอุปลักษณ์เป็นประเภทหนึ่งของภาพพจน์ อุปลักษณ์เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเป็นสิ่งเดียวหรือเท่ากันทุกประการ โดยใช้คำว่า “เป็น” “เท่า” “คือ” ฯลฯ ในการเปรียบเทียบ เช่น

ลูกที่ด่าและตีพ่อแม่ชาติจะเกิดเป็นเปรต ปากเล็ก**เท่า**รูเข็ม มือ**เท่า**ใบตาล
(โวหารชาวบ้านในราชบุรี)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มังกันจีมีปรีชาเฉียบแหลม ปัญญา**เป็น**เข็ม
(ราชาธิราช หน้า 213)

คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2537: 5-6) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่าเป็นการเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งเช่นเดียวกับการเปรียบเทียบแบบอุปมา แต่จะเปรียบลึกยิ่งกว่า กล่าวคือการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ นอกจากจะให้ภาพแล้วยังจะบ่งบอกถึงคุณลักษณะของสิ่งที่จะเปรียบด้วย ดังตัวอย่าง

1. เขากินเหมือนหมู (อุปมา)

2. เขาเป็นหมู (อุปลักษณ์)

ในประโยคแรกจะเป็นการเปรียบเทียบแบบอุปมา ซึ่งจะสังเกตได้จากคำว่า “เหมือน” และยังเห็นว่าเป็นการเปรียบเทียบ “เขา” เฉพาะลักษณะท่าทางการกินว่าเหมือนหมู

ส่วนประโยคที่ 2 นอกจากจะได้ภาพของ “หมู” เหมือนประโยคแรกแล้วผู้ฟังอาจจะมีความรู้สึกหยั่งลึก หรือได้ภาพมากกว่าเฉพาะการกินเหมือนหมู คือ ลักษณะท่าทางการเดินต้วมเตี้ยมเหมือนหมู อ้วนเหมือนหมู ขาสั้นเหมือนหมู ฯลฯ

นอกจากนั้น การเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ยังใช้คำหรือความที่ต้องการเปรียบเทียบแทนได้ เช่น

1. **ดวงตาสวรรค์**ส่องแสงระยิบระยับในท้องฟ้า (ดวงตาสวรรค์ หมายถึง ดวงดาว)

2. อย่ามา**ยกแม่น้ำทั้งห้า**เลย ฉันไม่เคลิ้มไปตามคุณหรอก (ยกแม่น้ำทั้งห้า หมายถึง พูดจาหว่านล้อม)

3. แต่**ล้อแห่งรถ**นั้นย่อมจะเต็มไปด้วย**โคลน**อันใหญ่และเหนียวเตอะตัง ซึ่งนอกจากแลดูไม่เป็นที่จำเริญตาแล้ว ยังสามารถเป็นเครื่องกีดขวางและทำให้ล้อเคลื่อนช้าลงได้ (โคลนติดล้อ) (ล้อแห่งรถ หมายถึง ความเจริญของบ้านเมือง, โคลน หมายถึง อุปสรรคต่างๆ ที่ถ่วงความเจริญก้าวหน้า)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บุปผา บุญทิพย์ (2539: 128) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่าเป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง หมายถึง การเปรียบเทียบโดยนัยหรืออุปลักษณ์ การเปรียบเทียบโดยนัยคือ การที่เราเอาคำนัยไปใช้แทนสิ่งที่เราจะกล่าวถึง เช่น ดอกไม้แทนหญิงสาว หรือ ดวงใจแทนคนที่เรารัก เป็นต้น เช่น “ดอกไม้นั้นหรือมีราคีเสียแล้ว”

สุจริต เพียรชอบ (2539: 88) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ไว้ โดยจัดอุปลักษณ์เป็นภาพพจน์ (Figure of speech) ประเภทหนึ่ง ซึ่ง อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นการกล่าวเปรียบเทียบอีกวิธีหนึ่ง ต่างกับอุปมาตรงที่อุปลักษณ์จะไม่กล่าวโดยตรง ใช้วิธีกล่าวเป็นนัยให้เข้าใจเอง ตัวอย่างเช่น

อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูมิรู้หาย
(เพลงยาวถวายโอวาท)

เจ้าของตาลรักหวานขึ้นปีนต้น ระวังตนตีนมือระมัดมั่น
เหมือนคบคนคำหวานรำคาญครัน ถ้าพลั้งพลันเจ็บอกเหมือนตกตาล
(นิราศพระบาท)

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา
(กฤษณาสอนน้องคำฉันท์)

คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2544: 10-11) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์เอาไว้ โดยจัดอุปลักษณ์เป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นการนำของที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายกันกับสิ่งที่ต้องการสื่อความหมายเทียบเพื่อให้เกิดจินตภาพที่กว้างไกล โดยไม่ใช้คำแสดงการเปรียบเทียบ แต่สามารถรับรู้โดยนัยว่าหมายถึงสิ่งใด ตัวอย่างเช่น

การนินทาเป็นการนำความจริงมาลำดับเสียใหม่แล้วเติมผงชูรสกับพริกขี้หนูลงไปหรืออาจจะใช้คำเชื่อม “คือ” “เป็น” แสดงว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เช่น

คือน้ำผึ้งคือน้ำตาคือยาพิษ คือหยาดน้ำอมฤตอันชื่นชุ่ม
คือเกสรดอกไม้คือไฟรุม คือความกลุ้มคือฝัน...นั่นแหละรัก
(คัดจากไฟรัก ไฟลา ไฟชัง ของ รยงค์ เวนุรักษ์)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เริงชัย ทองหล่อ (2544: 24) กล่าวถึงอุปลักษณ์ซึ่งจัดอยู่ในโวหารอุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็น, คือ อีกสิ่งหนึ่ง เช่น

น้ำเงิน**คือ**เงินยวง
อำมาตย์**เป็น**บรรทัด ท่องแท้
แม้**เป็น**บัวตัวพี่**เป็น**ภูมรา

ชุมสาย สุวรรณชมภู (2548: 53) กล่าวถึงอุปลักษณ์ไว้ว่า อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง การใช้รูปภาษาที่อ้างถึงสิ่งหนึ่งมาเรียกอีกสิ่งหนึ่ง เช่น เด็กคนนี้เป็นลิง คำว่า “ลิง” เป็นอุปลักษณ์ที่ใช้ หมายถึง “กิริยาซุกซน อยู่ไม่สุขของเด็ก” ในทางวรรณคดีกล่าวถึงอุปลักษณ์ว่าเป็นกลวิธีหนึ่งของการใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพพจน์ขึ้นในใจที่เรียกว่า “ภาพพจน์” (Figure of speech) โดยอุปลักษณ์เป็นการเปรียบเทียบด้วยการกล่าวว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ใช้คำแสดงการเปรียบเทียบว่า “เป็น” หรือ “คือ” เช่น ลูกคือดวงตาดวงใจของพ่อแม่ เป็นต้น หรือไม่ปรากฏคำแสดงการเปรียบเทียบทั้งสองคำดังกล่าวก็ได้ แต่ผู้ฟังตีความเองว่าอุปลักษณ์นั้นเปรียบกับอะไร เช่น เขาไม่ยอมทำงานอะไรเลย จะรอให้ราชรถมาเกยหรืออย่างไร คำว่า “ราชรถมาเกย” เป็นอุปลักษณ์ หมายถึง โชคดีที่มาถึงโดยไม่รู้ตัวหรือประสบโชคดีทั้งๆที่ไม่ขวนขวายทำอะไร เป็นต้น

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2548: 38) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่า อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ ภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าวทันที โดยไม่มีคำเชื่อมโยง หรือบางครั้งอาจมีคำว่า เป็น เช่น

ไก่ค่อยผันค่อยผาย ระร่ายรายตีนเดิน ดำเนินหงส์ยกย่าง

ในที่นี้เปรียบการเดินทางของไก่กับลีลาของหงส์ แต่เปรียบทันทีว่าดำเนินหงส์ ไม่มีคำเชื่อมโยง

ชะเลภูผาลิ่วฟ้า คลื่นสิขร

ภูเขามีมากมายประดุจทะเลและคลื่น จึงเปรียบว่า ชะเลภูผา และ คลื่นสิขร ไม่มีคำเชื่อมโยง เป็นภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2549: 76) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ โดยจัดอุปลักษณ์เป็นประเภทหนึ่งของภาพพจน์ อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ การเปรียบสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำว่า เป็น เท่า คือ เปรียบของสองสิ่งว่าเท่ากัน แทนกันและกันได้โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน เช่น

หน้าบานเป็นจานเชิง
ปากเล็กเท่ารูเข็ม
“พิศไท้ไท้ว่าไท้ ทินกร
พิศอ่อนคือศศิธร แจ่มฟ้า”
(ลิลิตพระลอ)

“ลิ่วลิ่วจันทร์แจ่มฟ้า
เหมือนพักตราหน้านวลผจง
สูงสวยรวยรูปทรง
ส่งสีจ้าเท่าสีจันทร์”
(กาพย์เห่เรือ)

“จะพลิกพลิ้วชิวหาเป็นอาวุธ
ประหารบุตรเจ้าลังกา”
(พระอภัยมณี)

ธเนศ เวศร์ภาดา (2549: 43) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่า อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน มักใช้คำว่า “คือ” และ “เป็น” เช่น ครูคือเรือจ้างทหารเป็นรั้วของชาติ หรือบางครั้งไม่มีคำเชื่อมโยง เช่น

ฝนดาวตก เปรียบดาวตกที่ตกพร่างพรายเป็นสายฝน

หัวใจกระดาษ เปรียบหัวใจที่ไม่หนักแน่นเหมือนกระดาษที่บางเบาพร้อมจะปลิวไปตามสายลม

ศึกฟุตบอล เปรียบการแข่งขันฟุตบอลเหมือนศึกสงคราม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในวรรณคดีไทยปรากฏการใช้อุปลักษณ์เป็นจำนวนมาก เพื่อขยายจินตภาพให้แจ่มชัด หรือเปรียบเทียบความคิดบางประการให้ลึกซึ้งขึ้น เช่น

ก้านบัวบอกลึกตื้น ชลธาร
มารยาทส่อสันดาน ชาติเชื้อ
โฉดฉลาดเพราะคำขาน ควรทราบ
หย่อมหญ้าเหี่ยวแห้งเรื้อ บอกร้ายแสลงดิน
(โคลงโลกนิติ)

โคลงโลกนิติบทนี้เปรียบก้านบัวกับมารยาท ก้านบัวอาจหยั่งความลึกความตื้นของแม่น้ำฉันใด มารยาทก็อาจบอกชาติตระกูลว่าอบรมเลี้ยงดูมาดีหรือไม่อย่างไรฉันนั้น และเปรียบต้นหญ้ากับวาจา เนื้อดินกับพื้นภูมิสติปัญญา ต้นหญ้าอาจแสดงให้เห็นคุณภาพของเนื้อดิน เหมือนวาจาที่อาจจะสะท้อนให้เห็นว่ามีสติปัญญาโง่เขลาหรือชาญฉลาดได้

สมเกียรติ รักษ์มณี (2551: 74) ได้กล่าวถึงอุปลักษณ์ไว้ว่า อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งว่ามีคุณสมบัติร่วมหรือเช่นเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้โดยเพ่งเล็งที่คุณสมบัติมิใช่รูปสมบัติ การใช้โวหารภาพพจน์ชนิดนี้อาจใช้คำเปรียบเทียบ เป็น คือ เท่า เท่ากับ หรือไม่มีคำเปรียบก็ได้ ดังตัวอย่างที่ยกมาต่อไปนี้

ทัพใต้ทัพตั้งป่า เป็นเรือน
จากนุชมานอนเดือน ต่างได้
ตรอมตายแต่จักเยือน กันยาก แลแม่
เรือนฤเห็นเห็นไม้ ป่าไม้เป็นเรือน
(นายนรินทรธิเบศร์, 2512: 17)

ตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึงความรู้สึกของผู้แต่ง ในยามที่ตามเสด็จไปในราชการสงคราม ต้องจากบ้านจากเมืองจากนางอันเป็นที่รัก มีป่าเป็นเรือนนอน มีดวงเดือนต่างแสงได้ให้ความสว่าง โวหารภาพพจน์ อุปลักษณ์ที่เห็นได้ชัดเจนในบทประพันธ์นี้ก็คือ กวีชี้ให้เห็นว่า ป่ามีคุณสมบัติเป็นที่พักพิงหลับนอนเช่นเดียวกับบ้าน และดวงเดือนก็มีคุณสมบัติให้แสงสว่างเช่นเดียวกับดวงไฟ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า อุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์จัดอยู่ในประเภทของภาพพจน์ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยอาจจะมีคำว่า “เป็น” “คือ” หรือไม่มีคำเปรียบเทียบก็ได้ ซึ่งอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์จะปรากฏอยู่ในคำประพันธ์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไพเราะของงานนั้นและเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับงานนั้นด้วย

จากการศึกษาแนวความคิดอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์และอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์ ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดทั้งสองมาใช้ในงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาอุปลักษณ์ในสำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” เป็นส่วนประกอบในสำนวน ซึ่งอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์นั้นไม่ได้ศึกษาเฉพาะความหมายของคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์เท่านั้น แต่ยังศึกษาไปถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาด้วย การศึกษาภาษาที่ใช้เปรียบเทียบนั้นสามารถบอกได้ว่าคนในสังคมนั้นมีความคิดอย่างไร ส่วนอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์นั้นจัดเป็นภาพพจน์ชนิดหนึ่งซึ่งไม่ได้แปลความหมายของคำโดยตรงแต่ใช้ความหมายโดยนัยต้องอาศัยความเข้าใจจึงจะเข้าใจความหมายนั้นได้ถูกต้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

ศรีธันว์ อยู่สุขขี (2541) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้สำนวนไทยในการเขียนข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสำนวนไทยที่ปรากฏในการเขียนข่าวในหนังสือพิมพ์รายวัน แยกตามตัวอักษรนำ ประเภทข่าว ตำแหน่งข่าว และชื่อหนังสือพิมพ์ ตลอดจนเพื่อศึกษาปัญหาการใช้สำนวนไทยในการเขียนข่าว ผลการวิจัยพบว่า มีสำนวนไทยที่ปรากฏในข่าวทั้งหมด 267 สำนวน เป็นสำนวนไทยที่ขึ้นต้นด้วยอักษร ล มากที่สุด และมีการใช้สำนวน 416 ครั้ง การใช้สำนวนส่วนมากใช้ในข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวสังคม ข่าวอาชญากรรม ข่าวต่างประเทศ ข่าวชาวบ้าน และข่าวภูธร เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย และพบว่ามีการใช้สำนวนในตำแหน่งพาดหัวข่าว วรรคนำและเนื้อข่าวตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ตามชื่อหนังสือพิมพ์พบว่า หนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์สยามรัฐใช้สำนวนไทยมากที่สุด สำนวนไทยที่นำมาใช้ในการเขียนข่าวเป็นสำนวนเดิม ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวน และสำนวนผิดรูป สำหรับปัญหาการใช้สำนวนไทยพบว่ามีการใช้สำนวนผิดรูปในลักษณะเปลี่ยนแปลงคำหรือข้อความในสำนวน ตัดคำหรือข้อความในสำนวน เปลี่ยนตัดและเติมคำหรือข้อความในสำนวน และเติมคำหรือข้อความในสำนวนเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

น้ำเพชร สายบุญเรือน (2543) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ถ้อยคำสำนวนใหม่ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2541” โดยศึกษาลักษณะ ส่วนประกอบ ที่มา และความหมายของถ้อยคำสำนวนที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์รายันปี พ.ศ. 2537-2541 เก็บข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 5 ชื่อ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และสยามรัฐ รวม 900 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า ถ้อยคำสำนวนใหม่มีลักษณะต่างๆ 4 ลักษณะได้แก่ ถ้อยคำสำนวนที่สร้างขึ้นใหม่ ถ้อยคำสำนวนที่ดัดแปลงจากถ้อยคำสำนวนเดิม ถ้อยคำสำนวนที่เปลี่ยนบริบทการใช้ และถ้อยคำสำนวนที่มาจากภาษาต่างประเทศ ลักษณะต่างๆเหล่านี้เป็นลักษณะเด่นของการใช้ถ้อยคำสำนวนในหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งมีผลในการเพิ่มอารมณ์ ความรู้สึก และทำให้ผู้อ่านเกิดภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้อยคำสำนวนใหม่สามารถแบ่งตามลักษณะส่วนประกอบได้เป็น 3 ประเภท คือ คำ วลี และภาคแสดงหรือประโยค แต่ในการใช้ถ้อยคำสำนวนเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นเพียงหน่วยที่มีฐานะเท่าคำคำหนึ่งและจะสื่อความหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงสิ่งเดียว สำหรับที่มาของถ้อยคำสำนวนใหม่พบว่า ถ้อยคำสำนวนใหม่จะมีที่มาจากถ้อยคำสำนวนเดิม เหตุการณ์หรือข่าวที่รู้กันทั่วไป เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ และกิจกรรมเพื่อความบันเทิง ถ้อยคำสำนวนใหม่ซึ่งมีที่มาจากถ้อยคำสำนวนเดิมมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.61 ของข้อมูลทั้งหมด ถ้อยคำสำนวนใหม่ซึ่งมีที่มาจากกิจกรรมเพื่อความบันเทิงมีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.65 ของข้อมูลทั้งหมด การศึกษาเรื่องความหมายของถ้อยคำสำนวนใหม่สามารถจำแนกความหมายของถ้อยคำสำนวนใหม่ได้เป็น 2 ประเภท คือประเภทที่มีความหมายนัยตรงและประเภทที่มีความหมายเปรียบเทียบ ถ้อยคำสำนวนใหม่จะใช้ในความหมายเปรียบเทียบเป็นจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 67.86 ของข้อมูลทั้งหมด และใช้ในความหมายนัยตรงเพียงร้อยละ 32.16 ของข้อมูลทั้งหมด

จินดารัตน์ บุญพันธ์ (2547) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ในสำนวนไทย” ผู้วิจัยนำแนวคิดด้านการวิเคราะห์อรรถลักษณ์มาใช้ในการศึกษาองค์ประกอบทางความหมายทั้งความหมายประจำรูปของสัตว์และความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ โดยศึกษาข้อมูลจากหนังสือสำนวนไทย สุภาษิตและคำพังเพยต่างๆที่เป็นร้อยแก้ว จำนวน 44 เล่ม ซึ่งมีสำนวนไทย 435 สำนวน และมีการนำสัตว์มาใช้ในการเปรียบเทียบจำนวน 91 ประเภท ผลการศึกษาพบว่า ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ในสำนวนไทย มีจำนวน 13 ความหมาย ได้แก่ คน คุณสมบัติ นิสัย ภัยอันตราย ปริมาณ ขนาด สัตว์มีพิษ อาหาร เวลา สิ่งประดิษฐ์ อาการ การกระทำ ระยะทาง นอกจากนี้ สัตว์ที่นำมาเปรียบเทียบมากที่สุด คือ เสือ พบทั้งสิ้น 69 สำนวน และสัตว์ที่มีความหมายเปรียบเทียบมากที่สุด คือ งู พบทั้งสิ้น 5 ความหมาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จริยา จันทร์ดวง (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบผญากับสำนวนไทย” โดยศึกษาผญาจากเอกสาร 5 เล่ม จำนวน 153 บท แล้วนำมาวิเคราะห์โครงสร้างนามวลีและกริยาวลีโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างของวิจินตน์ ภาณุพงศ์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางความหมายตามแนวทฤษฎีอรรถศาสตร์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าวลีที่ปรากฏในผญาพบ 4 ชนิด คือ นามวลี กริยาวลี สถานวลีและกาลวลี ส่วนสำนวนไทยพบ 3 ชนิด คือ นามวลี กริยาวลี และสถานวลี ด้านโครงสร้างวลีพบจำนวนแบบโครงสร้างนามวลีที่ปรากฏในผญามากกว่าสำนวนไทย คือ ผญาพบโครงสร้าง 6 แบบ สำนวนไทยพบโครงสร้าง 4 แบบ เหมือนกับโครงสร้างกริยาวลีซึ่งผญาพบโครงสร้างกริยาวลี 6 แบบ สำนวนไทยพบ 4 แบบ ส่วนด้านความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างผญากับสำนวนไทยพบว่า ความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างผญากับสำนวนไทยแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ความสัมพันธ์ทางความหมายเหมือนกัน ความสัมพันธ์ทางความหมายแบบคล้ายกัน และความสัมพันธ์ทางความหมายแบบแตกต่างกัน

ต่อศักดิ์ เกษมสุข (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง “สำนวนนอกรูปแบบ:การวิเคราะห์ความเป็นมาและความหมาย” จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางถ้อยคำของสำนวนไทยนอกรูปแบบที่ปรากฏมากที่สุด คือ สำนวนที่มีการเพิ่มคำ ตัดคำ และลำดับคำใหม่ รองลงมาคือ สำนวนที่มีเสียงของคำใกล้เคียงกัน และสำนวนที่มีความหมายของคำเหมือนหรือใกล้เคียงกันตามลำดับ ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของสำนวนไทยนอกรูปแบบที่ปรากฏมากที่สุด คือ ความหมายแคบลง รองลงมาคือ ความหมายตรงข้ามกับความหมายเดิม ความหมายเปลี่ยนแปลงเป็นความหมายอื่น และความหมายขยายกว้างขึ้น ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการจำแนกประเภทที่มาของการเกิดสำนวนไทยนอกรูปแบบจากข่าวในแต่ละประเภท ซึ่งผลปรากฏว่า สำนวนไทยนอกรูปแบบมีที่มาจากข่าวสังคมมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องขำขัน ข่าวบันเทิง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการเมือง และข่าวกีฬา

เอกสารต่าง ๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีผู้วิจัยหลายคนมุ่งเน้นศึกษาสำนวนไทย โดยศึกษาในเรื่องของการใช้ภาษา ศึกษารูปแบบและสำนวนภาษาที่ใช้ ศึกษาลักษณะของภาษา ศึกษาถึงเนื้อหาในการนำเสนอและสำนวนภาษาที่ใช้ ส่วนงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาอุปลักษณ์ของคำว่า “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนไทยว่าสามารถสื่อความหมายได้อย่างไรบ้าง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์

ศุภชัย ต๊ะวิชัย (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย และวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยจากอุปลักษณ์ตามแนวทางการศึกษาของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน โดยศึกษาข้อมูลการใช้ภาษาไทยจากนวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2542-2546 ผลการวิจัยพบว่า รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย มี 13 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณ์ไฟ อุปลักษณ์ของเหลว อุปลักษณ์แก๊ส อุปลักษณ์มนุษย์ อุปลักษณ์สัตว์ อุปลักษณ์พืช อุปลักษณ์สี อุปลักษณ์อาหาร อุปลักษณ์โรค อุปลักษณ์ทรัพย์สิน อุปลักษณ์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ อุปลักษณ์สงครามและ อุปลักษณ์วัตถุ ซึ่งอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์อารมณ์โกรธของผู้ใช้ภาษาไทย โดยแสดงผลจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายแบ่งเป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการถ่ายโยงทางความหมายแบบภวสัมพันธ์กับกระบวนการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ นอกจากนั้น ผลการวิจัยพบว่า มโนทัศน์อารมณ์โกรธในภาษาไทยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ ร่างกาย สังคม และวัฒนธรรม

อุษา พฤฒิชัยวิบูลย์ (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า อุปลักษณ์ที่พบในข่าวการเมืองไทยมีอุปลักษณ์ทั้งสิ้น 10 ประเภท ได้แก่

1. อุปลักษณ์สงคราม หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการสู้รบมาใช้กล่าวถึงการเมือง เช่น “**สงคราม**ระหว่างวุฒิสมาชิกกับรัฐบาลได้ประกาศอย่างชัดเจนแล้ว”

2. อุปลักษณ์การแข่งขัน หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการแข่งขัน เช่น “การเลือกตั้งเทศบาล เป็นแค่**ฟุตบอล**ระดับดิวิชั่น 2 แต่การเลือกตั้ง ส.ส. เป็น**ฟุตบอล**ระดับพรีเมียร์ลีก

3. อุปลักษณ์การพนัน หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการพนันมาใช้กล่าวถึงการเมือง เช่น “การประชุมใหญ่พรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 2-3 เมษายนที่ผ่านมา นายชวนจึงต้อง**ทิ้งไพ่**ใบสำคัญ ชื่อ “อภิสิทธิ์” โครมลงมา”

4. อุปลักษณ์ธุรกิจ หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับธุรกิจ-การค้า มาใช้ในการกล่าวถึงการเมือง เช่น “โครงการนี้จะเป็นที่ดินของกลุ่มวัฒนา อัศวเหมตอกย้ำภาพ**นักธุรกิจ** การเมืองที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างลงตัวที่สุด”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. อุปลักษณ์การแสดง หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำเอารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับรูปแบบของกิจกรรมเพื่อความบันเทิงมาใช้ในการกล่าวถึงการเมือง เช่น “กรณีธนาคารกรุงเทพ” พาณิชย์การหรือบีบีซี ก็เป็น**ละคร** การเมืองอีกฉาก”

6. อุปลักษณ์การศึกษา หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำเอารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการศึกษามาใช้กล่าวถึงการเมือง เช่น “นอกจากข้อเสนอให้ยุบสภาแล้ว ส.ส. กทม. ยังทำ**การบ้าน**อย่างหนัก”

7. อุปลักษณ์การเดินทาง หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเดินทางมาใช้ในการกล่าวถึงการเมือง เช่น “30 ปีเต็มบน**ถนน**นักการเมืองของนายชวนนั้นแทบจะไม่มีรอยด่างพร้อย”

8. อุปลักษณ์การโจรกรรม หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการโจรกรรมมาใช้ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น “**การปล้น**ชิงเงินแผ่นดินของเหล่าบรรดานักการเมืองผู้ทรงเกียรติ ย่อมแตกต่างกันไป”

9. อุปลักษณ์เครื่องเรือน หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำเอารูปภาษาที่มีความหมายอ้างถึงเครื่องเรือนมาใช้ในการกล่าวถึงตำแหน่งทางการเมือง เช่น “ยังต้องจัดสรร**เก้าอี้** รัฐมนตรีให้กับ ส.ส. จากโควตาภาคกลางและภาคใต้ให้ลงตัวด้วย”

10. อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำเอารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตมาใช้ในการกล่าวถึงพรรคการเมืองและนักการเมือง เช่น “ยิ่งนานวันรัฐบาลก็เหมือน**คนแก่วัยชรา**ลง”

ปิยาพร อภิสุนทรางกูร (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์อุปลักษณ์จากนวนิยายทมยันตี” การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อุปลักษณ์ในนวนิยายของทมยันตี ซึ่งเลือกนวนิยายที่ได้รับความนิยมสูงสุด 5 เรื่อง ด้วยกัน คือ แก้วกลางดง ทวิภพ คู่กรรม ตราบาป และอตีต ผลการวิจัยด้านอุปลักษณ์แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ด้วยกัน คือ ผลการวิเคราะห์ด้านชนิดของคำ ซึ่งปรากฏว่าคำชนิดต่างๆ สามารถปรากฏเป็นอุปลักษณ์ในปริบทได้ และในการวิจัยครั้งนี้ปรากฏดังนี้ คำนาม 75.50 เปอร์เซ็นต์ คำกริยา 24.40 เปอร์เซ็นต์ คำคุณศัพท์ 0.10 เปอร์เซ็นต์ ผลการวิเคราะห์ด้านโครงสร้างคำ ซึ่งปรากฏว่าอุปลักษณ์นั้นไม่ได้มีเฉพาะคำโดด แต่บางอุปลักษณ์ยังมีโครงสร้างคำอีกด้วย ซึ่งใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การวิจัยครั้งนี้ ปรากฏดังนี้ คำประสม 70 เปอร์เซ็นต์ คำเดี่ยว 22 เปอร์เซ็นต์ คำซ้อน 5 เปอร์เซ็นต์ ประโยค 1.5 เปอร์เซ็นต์ และวลี 1.5 เปอร์เซ็นต์ ผลการวิเคราะห์อุปลักษณ์ที่มีโครงสร้างคำประสมเป็นอุปลักษณ์มากที่สุด โครงสร้าง [นาม+นาม] มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ [นาม+กริยา] หรือ [กริยา+นาม] [นาม+คำประสม] หรือ [คำประสม+นาม] [(นาม+นาม)+กริยา] [(กริยา+นาม)+(นาม+นาม)] และ [กริยา+กริยา] ตามลำดับ และการวิเคราะห์อันดับสุดท้ายคือผลการวิเคราะห์อุปลักษณ์ในการจัดหมวดหมู่ตามความหมายประจำรูปภาษา จัดได้ 22 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ สัตว์ พืชพรรณธรรมชาติ มนุษย์ อาหาร กิริยาการกระทำ ส่วนต่างๆของร่างกาย สิ่งของหรืออุปกรณ์เครื่องใช้ สถานที่หรือตำแหน่ง การใช้ชีวิต งานมหรสพหรือพิธีกรรม ตัวละคร ของมีค่าหรือเงินทอง นามธรรม ลำดับญาติ ขนาดหรือรูปร่าง การปกครอง การพนัน รสชาติหรือรสสัมผัส พลังงาน และอาการความรู้สึก ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และระยะทางหรือตัวเลข

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อุปลักษณ์หมายถึง ปรากฏการณ์ทางภาษาอย่างหนึ่ง โดยการนำเอารูปภาษาที่อ้างถึงสิ่งหนึ่งมาอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่ง โดยมีการถ่ายโยงความหมายของรูปภาษาจากแวดวงความหมายหนึ่งไปยังอีกแวดวงความหมายหนึ่ง อีกทั้งยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของผู้ใช้ภาษาเหล่านั้นด้วย จากงานวิจัยข้างต้นพบว่ามีลักษณะการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ ศึกษาอุปลักษณ์ที่พบในข่าวการเมือง และศึกษาอุปลักษณ์จากนวนิยาย ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์งานวิจัยเรื่องการศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย ซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษาอุปลักษณ์ของคำว่า “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” พร้อมทั้งวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สำนวนไทย ที่ปรากฏในหนังสือสำนวน จำนวน 33 เล่ม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ในสำนวนซึ่งสำนวนนั้นปรากฏอยู่ในหนังสือ จำนวน 33 เล่ม ดังนี้

1. 716 สำนวนไทย โดย มัทนี ตุลยาทร
2. ค่านิยมในสำนวนไทย โดย เพ็ญแข วัจนสุนทร
3. คำพังเพย สุภาษิต และสำนวนไทย โดย วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ
4. คำสำนวน คำเข้าคู่
5. ชุมนุมสุภาษิต คำโคลง และคติเตือนใจ โดย ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท
6. ถกสำนวนไทย โดย วาณิช จรุงกิจอนันต์
7. ปทานุกรม : ฉบับถ้อยคำ สำนวนโวหาร คำพังเพย สุภาษิตไทย โดย สมบัติ จำปาเงิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. พจนานุกรมไทย 1200 สำนวนชวนคิด สุภาษิต คำพังเพย และคำอุปมาอุปไมย (ฉบับสมบูรณ์) โดย อุทัย ไชยานนท์

9. พจนานุกรมสำนวนคำภาษาไทย โดย กิตติพร วีรสุธีกุล และ ยุพิน วีรสุธีกุล

10. ภาพอธิบายสุภาษิตไทย โดย สุมล พื้นนาค

11. ภาษาสยามสำนวนไทย โดย ล้อม เพ็งแก้ว

12. ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย โดย ราชบัณฑิตยสถาน

13. รู้ถ้วนสำนวนไทย โดย วรวรรณ คงมานุสรณ์

14. รู้เฟื่องเรื่องสำนวน โดย ศิริวรรณ คุ้มโห้

15. เรียนรู้ภาษิตไทยเทียบเคียงอังกฤษ โดย สมพร ไชยภูมิธรรม

16. สนั่นสนามสำนวนไทย โดย ล้อม เพ็งแก้ว

17. สนุกกับสุภาษิตคำพังเพย โดย นิคม เขาลาด

18. สารานุกรมภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย โดย ดร. กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม

19. สำนวนชวนคิด ภาษิตสอนใจ โดย รัตนา สถิตานนท์

20. สำนวนไทย โดย สง่า กาญจนาคพันธุ์

21. สำนวนไทย โดย ประเทือง คล้ายสุบรรณ์

22. สำนวนไทย โดย ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

23. สำนวนไทย โดย วีร์ เพชรอุไร

24. สำนวนไทย โดย อุทัย ไชยานนท์

25. สำนวนไทยฉบับสมบูรณ์ โดย วิเชียร เกษประทุม

26. สำนวนไทยใช้ให้เป็น โดย ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร

27. สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี โดย ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา

28. สำนวนไทยสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดย มัทธนี ตุลยาทร

29. สำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบ โดย รัชนี ซอโสตถิกุล

30. สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย โดย ยิ่งลักษณ์ งามดี

31. สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย โดย วัชรินทร์ เรียม

32. สุภาษิตไทยฉบับสมบูรณ์ โดย อุทัย ไชยานนท์

33. เสนาะ เสน่ห์ สำนวนไทย โดย ล้อม เพ็งแก้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ที่มาของสำนวนผู้วิจัยพบว่ามีที่มาของสำนวน 11 แบบ ได้แก่

1. เกิดจากธรรมชาติ

2. เกิดจากการกระทำ

3. เกิดจากสัตว์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย

5. เกิดจากอาหาร เครื่องใช้

6. เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่

7. เกิดจากอุบัติเหตุ

8. เกิดจากนิทาน วรรณคดี

9. เกิดจากศาสนา

10. เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ ประเพณี

11. เกิดจากการแข่งขัน

นอกจากที่มาของสำนวนแล้วผู้วิจัยได้นำแนวความคิดจากคำนิยามของอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์และวรรณศิลป์มาสร้างเป็นเกณฑ์ในงานวิจัยนี้ เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย โดยงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์และอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์มาใช้เป็นเกณฑ์ในงานวิจัยซึ่งอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์นั้นไม่ได้ศึกษาเฉพาะความหมายของคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์เท่านั้น แต่ยังศึกษาไปถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาด้วย ส่วนอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์เป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง ไม่ได้แปลความหมายของคำโดยตรง แต่ใช้ความหมายโดยนัยต้องอาศัยความเข้าใจจึงจะเข้าใจความหมายได้ และเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้อีกเกณฑ์หนึ่งคือ การสื่อความหมายซึ่งพบ 43 แบบ ได้แก่

1. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงคำพูด

2. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสภาพการณ์

3. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรู้สึก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุคคล

5. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงการกระทำ

6. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเป้าหมาย

7. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสถานที่

8. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเรื่องราว

9. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน

10. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ

11. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์

12. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงมิตรภาพ

13. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงอุปสรรค

14. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงโอกาส

15. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความลำบาก

16. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงชะตา

17. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงผลประโยชน์

18. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว

19. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความอิสระ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

20. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงจิตใจ

21. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงประสบการณ์

22. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย

23. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง

24. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด

25. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุญคุณ

26. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงรสชาติ

27. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงกิจกรรม

28. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความคิด

29. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรัก

30. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ

31. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสติปัญญา

32. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม

33. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ

34. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความประมาท

35. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความสัมพันธ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

36. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความสามารถ

37. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความเหมาะสม

38. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงช่วงเวลา

39. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงน้ำในร่างกายมนุษย์

40. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงผลงาน

41. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งแวดล้อม

42. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงแหล่งทรัพยากร

43. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงอำนาจ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีวิธีในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. สำรวจและรวบรวมข้อมูลที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ในสำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพย

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย สุภาษิต และคำพังเพย พร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์

3. ใช้อุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูล เช่น คอมพิวเตอร์หรือสมุดสำหรับบันทึกงานวิจัย และเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและเก็บรวบรวมมาศึกษาและวิเคราะห์ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” จากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้
2. นำสำนวนไทยที่ค้นพบมาเรียงอักษรจาก ก-ฮ
3. นำข้อมูลที่ได้บันทึกลงคอมพิวเตอร์
4. อธิบายที่มาและความหมายของสำนวนไทย
5. อธิบายอุปลักษณ์ที่พบในแต่ละสำนวน
6. รวบรวมและจัดประเภทของอุปลักษณ์ที่ปรากฏตามสำนวนที่พบ
7. นับความถี่และคำนวณหาค่าร้อยละของอุปลักษณ์ที่พบแสดงผลในรูปแบบตาราง
8. สรุปผล อภิปรายผล และนำเสนอผลการวิจัยโดยการเรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” และเพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้อุปลักษณ์ที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ในสำนวนจากหนังสือสำนวนที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย แล้วนำมาวิเคราะห์ตามเกณฑ์อุปลักษณ์ทั้งอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์และอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์ นำเสนอผลการวิจัยเป็น 2 ส่วน คือ ที่มาของสำนวน และ อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวน

จากการศึกษาด้านที่มาและความหมายพบสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ 315 สำนวน พบที่มาของสำนวน 11 แบบ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน

(n = 100)

ที่มาของสำนวน	ความถี่	ค่าร้อยละ
1. เกิดจากธรรมชาติ	73	23.17
2. เกิดจากการกระทำ	67	21.27
3. เกิดจากสัตว์	56	17.78
4. เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย	35	11.11
5. เกิดจากอาหาร เครื่องใช้	28	8.89
6. เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่	16	5.08
7. เกิดจากอุบัติเหตุ	12	3.81
8. เกิดจากนิทาน วรรณคดี	10	3.17
9. เกิดจากศาสนา	9	2.86
10. เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ ประเพณี	8	2.54
11. เกิดจากการแข่งขัน	1	0.32
รวม	**315**	**100.00**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตารางที่ 1 แสดงที่มาของสำนวนที่พบมากที่สุด คือ เกิดจากธรรมชาติ พบ 73 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 23.17 รองลงมาคือ เกิดจากการกระทำ พบ 67 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 21.27 และเกิดจากสัตว์ พบ 56 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 17.78 ตามลำดับ

1. สำนวนที่เกิดจากธรรมชาติ หมายถึง น. สิ่งที่เกิดมีและเป็นอยู่ตามธรรมดาของสิ่งนั้น ๆ, ภาพภูมิประเทศ(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 554) ธรรมชาติ จึงหมายถึง สิ่งที่อยู่แวดล้อมตัวเรา พบ 73 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 23.17 สำนวนที่พบ คือ กินตามน้ำ, กินน้ำไม่เผื่อแล้ง 3 สำนวน, เกิดปีน้ำน้อย, เกิดปีน้ำมาก, ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่งน้ำ, คลื่นใต้น้ำ 2 สำนวน, เจ็ดร้อยย่านน้ำ 2 สำนวน, ใจเป็นน้ำพระคงคา 2 สำนวน, ดินดำน้ำชุ่ม, ตักน้ำรดหัวตอ 2 สำนวน, ตัดน้ำไม่ขาด 2 สำนวน, ตีท้ายน้ำ, ทรัพย์ในดินสินในน้ำ 2 สำนวน, น้ำกลิ้งบนใบบอน 2 สำนวน, น้ำกลิ้งบนใบบอน (บัว), น้ำกินหาง่าย น้ำใจหายาก, น้ำขึ้น, น้ำขึ้นให้รีบตัก 5 สำนวน, น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก 5 สำนวน, น้ำขุ่นออกไป น้ำใสเข้ามา, น้ำใจหญิงเหมือนน้ำกลิ้งบนใบบอน, น้ำซึมบ่อทราย 3 สำนวน, น้ำเต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง, น้ำท่วมทุ่ง, น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง, น้ำน้อยแพ้ไฟ, น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ, น้ำนิ่งไหลลึก 2 สำนวน, น้ำบ่อทราย, น้ำบ่อหน้า, น้ำป่วนนักมักเป็นตม, น้ำลด, น้ำลดตอผุด 2 สำนวน, น้ำลอดใต้ทราย 2 สำนวน, น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก 2 สำนวน, น้ำใสใจจริง 2 สำนวน, ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว, พูดน้ำท่วมทุ่ง, พูดเป็นน้ำท่วมทุ่ง, พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ 3 สำนวน, มะนาวไม่มีน้ำ 2 สำนวน, ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ, ลอยไปกับน้ำ, ลอยไปน้ำ และ ว่าเป็นน้ำ 2 สำนวน รวม 73 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กินตามน้ำ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพน้ำที่ไหลตามธรรมชาติจะไหลไปเรื่อย ๆ และมักจะมีสิ่งของต่าง ๆ ลอยมากับน้ำ

ความหมาย รับของสมนาคุณที่เขาเอามาให้โดยไม่ได้เรียกร้อง (มักใช้แก่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ) (วัชรินทร์ เรียม, 2549: 16)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า คลื่นใต้น้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คลื่นใต้น้ำ หมายถึง คลื่นในมหาสมุทรที่มีช่วงคลื่นยาวสม่ำเสมอและยอดเรียบ เคลื่อนตัวมาจากแหล่งกำเนิดที่อยู่ไกลมาก ชาวเรือจึงถือเป็นสัญญาณบอกเหตุว่าจะเกิดพายุ (มูลนิธิวิกิพีเดีย, ม.ป.ป.)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย เหตุการณ์ที่กรุ่นอยู่ภายใน แต่ภายนอกดูเสมือนสงบเรียบร้อย (นิรนาม, 2530: 13)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดมากับธรรมชาติ หรือมีอยู่ในธรรมชาติ ผู้คนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะนำมาเป็นอาหาร เช่น กบ ปลา หอย กุ้ง หรือพืชผัก ที่มีอยู่ตามหนองน้ำ ชาวบ้านในต่างจังหวัดออกไปได้โดยไม่เสียเงินทอง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 280)

ความหมาย สิ่งที่มีอยู่หรือเกิดตามธรรมชาติ อันอาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ (นิรนาม, 2530: 28)

2. สำนวนที่เกิดจากการกระทำ หมายถึง การ หมายถึง น. งาน, สิ่งหรือเรื่องที่ทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 115) กระทำ หมายถึง ก. ทำ, จัดแจง, ปรุงขึ้น, สร้างขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 42) การกระทำ จึงหมายถึง สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งมีทั้งการกระทำที่ดี และ การกระทำที่ไม่ดี พบ 67 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 21.27 สำนวนที่พบ คือ กวนน้ำให้ขุ่น, กวนน้ำให้ขุ่น กวนคนหลับ, ข้ามน้ำข้ามทะเล, ข้ามน้ำข้ามท่า, ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า, ขายเทน้ำเทท่า, คว้าน้ำเหลว 4 สำนวน, เจ้าน้ำตา, ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน 3 สำนวน, ใช้น้ำเย็น 2 สำนวน, ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ 2 สำนวน, ซับน้ำตา, ดื่มหัวราน้ำ, ตะบันน้ำกิน, ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ 2 สำนวน, ถ่อน้ำไม่ถึง, ถ่อไม่ถึงน้ำ 5 สำนวน, ถือไม้ถ่อหยั่งน้ำลึก, ทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ, เทน้ำเทท่า 2 สำนวน, นั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ, น้ำบ่ใสไฟบ่มอด, น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา 2 สำนวน, น้ำไม่ถึงถ่อ, น้ำล้างชาม, บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น 2 สำนวน, บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น, บัวอย่าให้ช้ำ น้ำอย่าให้ขุ่น, บ้าน้ำลาย, บีบน้ำตา, ปั้นน้ำเป็นตัว 3 สำนวน, พายเรือทวนน้ำ, พูดคล่องเป็นล่องน้ำ, พูดคล่องเหมือนล่องน้ำ, มือไม่พายอย่าเอาตีนราน้ำ, มือไม่พายเอาตีนราน้ำ, มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ, ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก, สาดน้ำรดกัน 2 สำนวน, สามน้ำไม่เปื่อย 2 สำนวน, หมายน้ำบ่อหน้า 2 สำนวน, หวังน้ำบ่อหน้า, อย่าชักน้ำเข้าลึก อย่าชักศึกเข้าบ้าน, อย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ, อย่าหมายน้ำบ่อหน้า และ เอาน้ำเย็นเข้าลูบ 2 สำนวน รวม 67 สำนวน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กวนน้ำให้ขุ่น

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ การกวนเป็นการคนให้เข้ากัน เมื่อเรากวนน้ำตะกอนจะนอนก้นทำให้น้ำใส แต่เมื่อเรากวนน้ำนั้นอีก ตะกอนที่นอนก้นจะขุ่นขึ้นมา น้ำจะขุ่นดื่มไม่ได้ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 12-13)

ความหมาย ทำเรื่องราวที่สงบอยู่แล้วให้เกิดวุ่นวายขึ้นมา (นิรนาม, 2530: 3)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การตำน้ำพริกเป็นเครื่องสำหรับที่จะปรุงแกงทำเป็นอาหาร น้ำที่จะใช้ละลายก็ต้องเป็นไปตามส่วนของน้ำพริก จึงจะได้รสชาติดี แต่ถ้าตำน้ำพริกไปละลายในแม่น้ำก็เสียพริกเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์ แล้วน้ำพริกจำนวนเพียงเล็กน้อย ส่วนแม่น้ำกว้างใหญ่เอาลงไปละลายก็กระจายสูญหายไปสิ้น ไม่ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดอะไรผิดแปลกมาเลย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 222)

ความหมาย ทำอะไรต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับที่ต้องเสียไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 222)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า พายเรือทวนน้ำ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ ถ้าพายตามน้ำก็จะไม่เหนื่อย หากพายทวนน้ำก็จะเกิดความลำบากและเหนื่อยเพิ่มขึ้น

ความหมาย ทำด้วยความยากลำบาก (นิรนาม, 2530: 44)

3. สำนวนที่เกิดจากสัตว์ หมายถึง น. สิ่งมีชีวิตซึ่งแตกต่างไปจากพรรณไม้ ส่วนมากมีความรู้สึกและเคลื่อนไหวย้ายที่ไปได้เอง, ความหมายที่ใช้กันเป็นสามัญหมายถึง สัตว์ที่ไม่ใช่คน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1164) สัตว์ที่พบในสำนวนคือ ปลากระดี่, ปลิง, สัตว์ที่มีไข่, ปลา, นกกระจอก, มด, จระเข้, เต่า,ไก่ เป็ด, ผึ้ง, เสือ, กระรอกและ หมา พบ 56 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 17.78 สำนวนที่พบ คือ กระดี่ได้น้ำ 2 สำนวน, กินน้ำเห็นปลิง 2 สำนวน, เกลียดตัวกินไข่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง, ตกน้ำตัวโต, ตายน้ำตื้น, นกกระจอกกินน้ำ, นกกระจอกไม่ทันกินน้ำ, นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ, น้ำขึ้นปลากินมด น้ำลดมดกินปลา, น้ำตาจระเข้, น้ำตาเป็นเผาเต่า, น้ำถึงไหนปลาถึงนั่น 2 สำนวน, น้ำท่วมหลังเป็ด 2 สำนวน, น้ำผึ้งขม, น้ำผึ้งเดือนห้า, น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า 2 สำนวน, น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา 2 สำนวน, น้ำเย็นปลาตาย, น้ำร้อนปลาเป็น, น้ำร้อนปลาเป็นน้ำเย็นปลาตาย, น้ำลายไก่, น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน 2 สำนวน, ปล่อยปลาลงน้ำ, ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ 3 สำนวน, ปลากระดี่ได้น้ำ 3 สำนวน, ปลาตกน้ำตัวโต 2 สำนวน, ปลาตกน้ำตัวใหญ่, ปลาตายน้ำตื้น, ไปได้น้ำขุ่นๆ, ไปอย่างน้ำขุ่นๆ, ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งน้ำ, ไม่ทันนกกระจอกกินน้ำ, ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้, ไม่เห็นน้ำอย่าตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าก่งหน้าไม้, ไม่เห็นน้ำอย่าเพิ่งตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่งโก่งหน้าไม้, ใส่ตะกร้าล้างน้ำ 2 สำนวน, หมาถูกน้ำร้อน 4 สำนวน, หมาถูกน้ำร้อนลวก, หยั่งน้ำเห็นปลิง และ เหมือนลูกหมาตกน้ำ รวม 56 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กระดี่ได้น้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระดี่เป็นปลาตัวเล็กๆอาศัยอยู่ในหนองบึง และแม่น้ำลำคลองทั่วไป เวลาที่อากาศร้อนจัด และลำคลองแห้งขอด ปลากระดี่จะดิ้นขลุกขลักเพราะขาดน้ำ ถ้ามีใครช้อนปลากระดี่ไปปล่อยลงในหนองหรือคลองที่มีน้ำ มันจะแหวกว่ายไปมาในน้ำอย่างรวดเร็ว เหมือนกับแสดงอาการดีใจ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 4)

ความหมาย อาการแสดงความดีอกดีใจตื่นเต้นจนตัวสั่น (นิรนาม, 2530: 2)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า น้ำตาจระเข้

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ จระเข้เป็นสัตว์ที่มีความดุร้าย ไม่แสดงอารมณ์ใด ๆ ออกมา ยกเว้นเวลาล่าเหยื่อ ดังนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเห็นน้ำตาจระเข้

ความหมาย ความเศร้าใจของผู้มีอำนาจที่ไม่มีใครเห็น (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 93)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า หมาถูกน้ำร้อน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา แต่ก่อนนิยมปลูกบ้านเรือนไทยใต้ถุนสูง หมามักจะมาหาอะไรกินบริเวณใต้ถุนครัว เมื่อคนรำคาญก็จะไล่ด้วยการเอาน้ำร้อนสาดลงไป หมาที่ถูกน้ำร้อนจะวิ่งพล่านหนีไป (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 304)

ความหมาย คนที่วิ่งพล่านหาคนช่วยเหลือ (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 104)

4. สำนวนที่เกิดจากอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย อวัยวะ หมายถึง น. ชิ้น, ส่วน, ส่วนของร่างกาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1339) อวัยวะต่างๆของร่างกายจึงหมายถึงชิ้นส่วนของร่างกาย ในที่นี้พบ ปาก, ตา, หัวเข่า, หัว, เลือด และ ลำไส้ พบ 35 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.11 สำนวนที่พบ คือ กลืนน้ำลายตัวเอง 2 สำนวน, ต่อมน้ำตาตื้น, ถ่มน้ำลายรดฟ้า, ถ่มน้ำลายแล้วกลับกลืน, ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน 2 สำนวน, น้ำตาเช็ดหัวเข่า 4 สำนวน, น้ำตาตกใน 2 สำนวน, น้ำตานองหน้า, น้ำตาเป็นสายเลือด, น้ำตาอาบหน้า, น้ำท่วมปาก 2 สำนวน, น้ำล้างหัวล้าน, น้ำลายสอ, น้ำลายหก, น้ำลายไหล, บ้วนน้ำลายแล้วกลืน, บ้วนน้ำลายแล้วกลืนกิน, ปากเป็นไฟ ใจเป็นน้ำ, ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม2 สำนวน, ลิ้นกระดาษทราย น้ำลายเชลแล็ก 2 สำนวน, เลือดข้นกว่าน้ำ, เสียน้ำตา, เสียน้ำลาย, ไส้เป็นน้ำเหลือง 2 สำนวน และ อย่าถ่มน้ำลายรดฟ้า รวม 35 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กลืนน้ำลายตัวเอง

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งในปากก็จะมีน้ำลายด้วย เราจึงมีการกลืนน้ำลายตัวเอง

ความหมาย กลับคำ, คืนคำ (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 10)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก คนที่ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้เช่นดังผู้ใหญ่ เปรียบเทียบว่าเพิ่งเลิกกินนม และยังมีกลิ่นน้ำนมติดอยู่ มักใช้ว่า คนหนุ่มสาวที่ชอบพูดจาแสดงตนว่ามีความรู้และความสามารถเหนือผู้อื่น (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 69)

ความหมาย ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้ความชำนาญ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 69)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า ไส้เป็นน้ำเหลือง

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ลำไส้ คนที่อดอยากเป็นเวลานานจะเกิดแผลในลำไส้ทำให้มีน้ำเหลือง

ความหมาย อดอยากปากแห้ง ไม่มีอะไรจะ รับประทาน (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 111)

5. สำนวนที่เกิดจากอาหาร เครื่องใช้ อาหาร หมายถึง น. ของกิน, เครื่องค้ำจุนชีวิต, เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1371) เครื่อง หมายถึง น. สิ่ง, สิ่งของ, สิ่งสำหรับประกอบกันหรือเป็นพวกเดียวกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 259) ใช้ หมายถึง ก. บังคับให้ทำ, เอามาทำให้เกิดประโยชน์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 374) อาหาร เครื่องใช้ จึงหมายถึง สิ่งที่ใช้หล่อเลี้ยงสิ่งมีชีวิต อาหารที่พบ คือ น้ำพริก, ขนมจีน, น้ำยา, น้ำเกลือน้ำปลาร้า, น้ำแกง, น้ำต้มผัก เครื่องใช้ที่พบ คือ สาก, กะโหลก, และ ตุ่ม สำนวนที่เกิดจากอาหาร เครื่องใช้ พบ 28 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8.89 สำนวนที่พบ คือ กินน้ำพริกถ้วยเก่า 2 สำนวน, กินน้ำพริกถ้วยเดียว, ขนมผสมน้ำยา, ขนมผสมกับน้ำยา, ขนมพอสมน้ำยา, จืดเป็นน้ำยาเย็น, ชืดเป็นน้ำยาเย็น, ได้แกงเทน้ำพริก 2 สำนวน, ได้น้ำได้เนื้อ, ตักน้ำรดหัวสาก 2 สำนวน, ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา 3 สำนวน, ตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว, ตุ่มรั่วตักน้ำใส่, เทน้ำพริกหวังกินแกงไก่, น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว, น้ำแกงราดหัว, น้ำปลาร้าราดหัว, น้ำยา, เป็นน้ำยาเย็น, ยามรักน้ำต้มผักก็ว่าหวาน 2 สำนวน, สมน้ำสมเนื้อ และ อย่าเทน้ำพริกไปกินแกง รวม 28 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กินน้ำพริกถ้วยเก่า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารหลักประจำของคนไทย ไม่ว่าบ้านไหนก็ต้องมีน้ำพริกติดไว้

ความหมาย กลับไปหาภรรยาคนเดิม (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 13)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ คือ กะโหลก ซึ่งเป็นภาชนะที่ทำด้วยกะโหลกมะพร้าวโดยตัดทางตาออกพอเป็นช่องกว้างเพื่อใช้ตักน้ำ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย ให้ดูตัวของตัวเองว่าเป็นอย่างไรเหมาะสมหรือควรกันกับที่จะทำอะไรลงไปหรือไม่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 209)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ เกลือเป็นอาหารสำคัญของมนุษย์มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนปัจจุบัน บ้านไหนที่จะไม่มีเกลือเป็นไม่มี อาหารกับข้าวอย่างอื่นไม่มีใช้เกลือกินกับข้าวได้ ปลาร้าสมัยก่อนเป็นอาหารสำคัญเหมือนกัน ตามบ้านมักมีปลาร้าไว้กิน ใครอาศัยกินอยู่ในบ้านผู้ใดเจ้าของบ้านก็มีบุญคุณ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)

ความหมาย มีบุญคุณ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)

6. สำนวนที่เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิต หมายถึง น. ทางดำเนินชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1075) ความ หมายถึง น. เรื่อง, คำนำหน้ากริยาหรือวิเศษณ์เพื่อแสดงสภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 231)เป็นอยู่ หมายถึง ว. สภาพความเป็นไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 709) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ จึงหมายถึงสภาพการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล มีทั้งคนที่มีความสุข และ ไม่มีความสุข พบ 16 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 5.08 สำนวนที่พบ คือ กินน้ำตา, กินน้ำตาต่างข้าว 3 สำนวน, กินน้ำใต้ศอก 2 สำนวน, ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ 2 สำนวน, น้ำผึ้งพระจันทร์, น้ำลูบท้อง, อดข้าวอดน้ำ, อาบเหงื่อต่างน้ำ 4 สำนวน และ เอาน้ำลูบท้อง รวม 16 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กินน้ำตาต่างข้าว

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่กล่าวถึงคนที่มีชีวิตโศกเศร้าไม่มีความสุข พบแต่ความทุกข์ ต้องกินน้ำตาต่างข้าว

ความหมาย มีความทุกข์ใจมาก มีแต่ความเศร้าโศก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 21)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า น้ำลูบท้อง

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่เมื่อหิวขึ้นมาก็กินน้ำแก้หิวเพราะไม่มีอะไรจะกิน อาศัยน้ำบรรเทาความหิว (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 172)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย อดทนไปก่อน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า อาบเหงื่อต่างน้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหลออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ โบราณจึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ , 2549: 174)

ความหมาย ตรากตรำทำงานอย่างไม่เห็นแก่เหนื่อยยาก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 119)

7. สำนวนที่เกิดจากอุบัติเหตุ หมายถึง น. เหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด, ความบังเอิญเป็น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1385) อุบัติเหตุจึงหมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีใครคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้นพบ 12 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.81 สำนวนที่พบ คือ เจ๊กตื่นไฟ ไทยตื่นน้ำ, ดูดายเป็นแม่ยายตกน้ำ, ตกน้ำไม่ว่าย, ตกน้ำไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา, น้ำเชี่ยวขวางเรือ, น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ 3 สำนวน, น้ำไหลไฟดับ, พูดน้ำไหลไฟดับ, พูดเป็นน้ำไหลไฟดับ และ หัวราน้ำ รวม 12 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า เจ๊กตื่นไฟ ไทยตื่นน้ำ

ที่มา สำนวนนี้มาจากอุบัติเหตุ คือเวลาเกิดไฟไหม้ ถ้าเป็นสถานที่ที่คนจีนอาศัยอยู่ เรามักจะได้ยินคนจีนส่งเสียงล้งเล้งเอะอะกันดังลั่น ซึ่งบางทีก็โกลาหลเกินกว่าเหตุ เหมือนคนไทยที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อน้ำมามากจนท่วม ก็จะเกิดการโกลาหล (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 64)

ความหมาย ตื่นเต้นตกใจจนระงับไว้ไม่ได้ (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 25)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า น้ำเชี่ยวขวางเรือ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือเมื่อน้ำกำลังไหลเชี่ยว กระแสน้ำพุ่งแรง ถ้านำเรือพายหรือแจวออกไปขวาง เรือก็ล่ม (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)

ความหมาย ขัดขวางเรื่องหรือเหตุการณ์หรืออะไรที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นไปอย่างรุนแรง ซึ่งเมื่อทำแล้วก็เป็นอันตรายแก่ตัวเอง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า หัวราน้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือสมัยก่อนไทยเรามีการคมนาคมทางน้ำเป็นสำคัญ ใช้เรือเป็นพาหนะทั้งในธุรกิจติดต่อค้าขายตลอดจนการเล่นรื่นเริงต่างๆ ในการเล่นเช่นแข่งเรือ คนในเรือมักจะกินเหล้าเมามายกันเต็มที่ทรงตัวไม่อยู่ หัวลงไปราอยู่กับพื้นน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 629)

ความหมาย เมาเต็มที่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 629)

8. สำนวนที่เกิดจากนิทาน วรรณคดี นิทาน หมายถึง น. เรื่องที่เล่ากันมา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 588) วรรณคดี หมายถึง น. วรรณกรรมที่ได้รับยกย่องว่าแต่งดีมีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 1055) นิทาน วรรณคดี นั้นอาจจะมาจากชื่อตัวละครเอก จากเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง พบ 10 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.17 สำนวนที่พบ คือ กุมภกรรณทดน้ำ 2 สำนวน, ชักแม่น้ำทั้งห้า 3 สำนวน, น้ำบ่อน้อย, น้ำผึ้งหยดเดียว 3 สำนวน และ นินทากาเลเหมือนเทน้ำไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีดมากรีดหิน รวม 10 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กุมภกรรณทดน้ำ

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนกุมภกรรณทดน้ำทำให้สายน้ำเหือดแห้งไป เพื่อให้กองทัพพระรามอดน้ำตาย (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 21)

ความหมาย กีดขวาง นอนขวาง ขวางกั้น ทำตนเป็นอุปสรรคแก่ผู้อื่น (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 21)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ชักแม่น้ำทั้งห้า

ที่มา สำนวนนี้มาจากวรรณคดีมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์กุมาร เมื่อชูชกจะกล่าวขอสองกุมารต่อพระเวสสันดรไม่ทูลขอตรงๆ แต่นำเอาแม่น้ำทั้งห้ามาเปรียบเสียก่อน ดังมีกล่าวในกัณฑ์นั้นว่า เถ้า “เราได้โอกาส ด้วยตะแกฉลาดในเชิงภิกขาจาร เมื่อจะทูลขอสองครุณราชกุมาร เถ้าก็พูดหว่านล้อมด้วยคำยอ ชักเอาแม่น้ำทั้งห้าเข้ามาล่ออุปมาถวายเสียก่อน แล้วจึงหวนย้อนขอต่อเมื่อภายหลัง” จากนี้ก็กล่าวถึงแม่น้ำทั้งห้าสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรภู และมหิ ว่าไหลแผ่สาขาได้เป็นประโยชน์แก่ฝูงชนอย่างไรก็เหมือนน้ำพระทัยของพระเวสสันดรอย่างนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 159)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย ใครจะพูดขอร้องอะไรก็ตาม ไม่พูดตรงๆ ตามจุดประสงค์แต่พูดเรื่องอื่นๆ หว่านล้อมเข้ามาเสียก่อนแล้วจึงหันเข้าหาจุดประสงค์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 159)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า น้ำผึ้งหยดเดียว

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานที่เล่าว่า ชายคนหนึ่งนำน้ำผึ้งเข้าไปขายในเมือง ระหว่างทางได้ทำน้ำผึ้งหยดบนถนน แมลงวันลงมาตอมน้ำผึ้ง จิ้งจกเข้าไปกินแมลงวัน แมวเข้าไปตะปบจิ้งจก หมาเข้าไปกัดแมว เจ้าของแมวตีหมา เจ้าของหมาก็ออกมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ในที่สุดทั้งสองฝ่ายต่างยกพวกออกมาตีกันจนบาดเจ็บล้มตาย สาเหตุเพราะน้ำผึ้งหยดเดียวนั้น (ล้อม เพ็งแก้ว, 2549: 147)

ความหมาย เหตุที่เกิดเพียงเล็กน้อย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)

9. สำนวนที่เกิดจากศาสนา หมายถึง น. ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมัตถ์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1100) ศาสนาจึงหมายถึงความเชื่อถือและศรัทธาในหลักคำสั่งสอนของศาสนา พบ 9 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.86 สำนวนที่พบ คือ กรวดน้ำ, กรวดน้ำคว่ำกะลา, กรวดน้ำคว่ำขัน, เชื่อน้ำมนต์ 3 สำนวน, ตรวจน้ำคว่ำกะลา, บัวใต้น้ำ และ บัวพ้นน้ำ รวม 9 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กรวดน้ำคว่ำกะลา

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากศาสนาพุทธที่มีการกรวดน้ำหลังจากทำบุญ เรานิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การกรวดน้ำในลักษณะที่เทน้ำจนถึงกับคว่ำขันไปนั้น ทำให้น้ำไม่เหลือติดขันเลย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 11)

ความหมาย เลิกกัน, ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 6)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า เชื่อน้ำมนต์

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากศาสนาที่มีการใช้น้ำมนต์คือน้ำที่ผ่านการเสกคาถาเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลตามวิธีการของไสยศาสตร์ การเชื่อน้ำมนต์ก็คือการเชื่อว่าน้ำมนต์นั้นสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้หายได้ หรือปัดเป่าสิ่งร้ายออกไปจากตัวเป็นการสะเดาะเคราะห์ได้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 78)

ความหมาย เชื่อถือว่าจริง (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 37)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า บัวใต้น้ำ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้เปรียบคนไว้กับดอกบัวสี่เหล่า

ความหมาย โง่ โง่มาก สอนไม่ได้ (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 74)

10. สำนวนที่เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ ประเพณี แบบแผน หมายถึง น. ขนบธรรมเนียมที่กำหนดใช้หรือที่เคยประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 641) ความ หมายถึง น. เรื่อง, คำนำหน้ากริยาหรือวิเศษณ์เพื่อแสดงสภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 231) เชื่อ หมายถึง ก. เห็นตามด้วย, มั่นใจ, ไว้ใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 372) ประเพณี หมายถึง น. สิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 663) แบบแผน ความเชื่อ ประเพณี จึงหมายถึง การประกอบพิธีต่างๆที่จัดขึ้นตามท้องถิ่นต่างๆ ความเชื่อในสิ่งที่สืบต่อกันมา ประเพณีที่จัดขึ้นเป็นธรรมเนียมที่มีในสังคม พบ 8 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.54 สำนวนที่พบ คือ คนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ 3 สำนวน, ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ 3 สำนวน, อาบน้ำร้อนก่อน และ อาบน้ำร้อนมาก่อน รวม 8 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า คนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้

ที่มา สำนวนนี้มาจากความเชื่อของชาวพุทธที่เชื่อว่า ธรรมะย่อมคุ้มครองคนดีซึ่งเป็นผู้ประพฤติธรรมเสมอ แม้ผู้นั้นจะตกอยู่ในอันตราย ก็ย่อมมีทางรอดพ้นจากอันตรายนั้นได้ ด้วยอำนาจแห่งความดีที่เขาทำไว้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 38)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย คนดีย่อมไม่มีภัยอันตรายมากล้ำกราย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 29)

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อเป็นการเปรียบเทียบกับคนที่มีคุณงามความดี มีน้ำใจงาม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้มีคนรักใคร่ แม้เกิดทุกข์ เกิดภัย ก็จะมีคนคอยช่วยเหลือ จะตกที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 82)

ความหมาย คงอยู่เสมอไม่เป็นอันตราย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 193)

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า อาบน้ำร้อนก่อน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากประเพณีคลอดบุตรของไทยโบราณ พอเริ่มเจ็บท้อง ก็จัดแจงต้มน้ำเตรียมไว้เมื่อทารกคลอดออกมา หมอตำแยตัดสายสะดือแล้ว ก็เอาทารกเข้าอาบน้ำร้อนทันที (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 672)

ความหมาย เกิดก่อน มีอายุมากกว่า (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 672)

11. สำนวนที่เกิดจากการแข่งขัน หมายถึง ก. ชิงเอาชนะเพื่อรางวัล, ขันสู้เอาชนะกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 206) การแข่งขันจึงหมายถึง การสู้เอาชนะกันเพื่อรางวัล พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ ไม่กี่น้ำ

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ไม่กี่น้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการแข่งขันต่อสู้ที่มีเวลาพักเป็นระยะๆ เช่น ไก่ชนหรือชกมวย เวลาหยุดพักครึ่งหนึ่ง มีการให้กินน้ำและชโลมตัวให้สดชื่น เรียกว่า “ให้น้ำ” คู่ต่อสู้ที่เก่งก็หยุดพักให้น้ำหลายครั้ง ถ้าฝ่ายใดไม่เก่งให้น้ำไม่กี่ครั้งก็แพ้ จึงเกิดมีคำพูด “ไม่กี่น้ำ” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 434)

ความหมาย ไม่ช้า ไม่นาน ไม่เท่าไหร่ ไม่กี่มากน้อย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 434)

จากการวิเคราะห์ด้านความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ พบสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ 315 สำนวน มีอุปลักษณ์ 43 แบบ ดังตารางต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์

(n = 100)

ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์	ความถี่	ค่าร้อยละ
1. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงคำพูด	53	16.82
2. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสภาพการณ์	37	11.75
3. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรู้สึก	30	9.52
4. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุคคล	27	8.57
5. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงการกระทำ	22	6.98
6. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเป้าหมาย	15	4.76
7. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสถานที่	11	3.49
8. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเรื่องราว	10	3.17
9. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน	9	2.86
10. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ	6	1.91
11. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์	6	1.91
12. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงมิตรภาพ	6	1.91
13. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงอุปสรรค	6	1.91
14. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงโอกาส	6	1.91
15. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความลำบาก	5	1.59
16. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงชะตา	5	1.59
17. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงผลประโยชน์	5	1.59
18. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว	4	1.27
19. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความอิสระ	4	1.27
20. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงจิตใจ	4	1.27
21. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงประสบการณ์	4	1.27
22. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย	4	1.27
23. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง	3	0.95
24. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด	3	0.95

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 100)

ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์	ความถี่	ค่าร้อยละ
25. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุญคุณ	3	0.95
26. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงรสชาติ	3	0.95
27. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงกิจกรรม	2	0.63
28. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความคิด	2	0.63
29. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรัก	2	0.63
30. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ	2	0.63
31. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสติปัญญา	2	0.63
32. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม	2	0.63
33. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ	2	0.63
34. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความประมาท	1	0.32
35. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความสัมพันธ์	1	0.32
36. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความสามารถ	1	0.32
37. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความเหมาะสม	1	0.32
38. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงช่วงเวลา	1	0.32
39. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงน้ำในร่างกายมนุษย์	1	0.32
40. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงผลงาน	1	0.32
41. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งแวดล้อม	1	0.32
42. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงแหล่งทรัพยากร	1	0.32
43. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงอำนาจ	1	0.32
รวม	**315**	**100.00**

จากตารางที่ 2 แสดงว่าอุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงคำพูดมากที่สุด พบ 53 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16.82 รองลงมาคือ อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ พบ 37 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.75 ตามมาด้วยอุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรู้สึก พบ 30 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 9.52 ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงคำพูด

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงคำพูด ในสำนวนสื่อความหมายถึงถ้อยคำหรือคำพูดที่มีเนื้อหาทั้งทางบวกและทางลบ พบ 53 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16.82 สำนวนที่พบ คือ กลืนน้ำลายตัวเอง 2 สำนวน, ชักแม่น้ำทั้งห้า 3 สำนวน, เชื่อน้ำมนต์ 3 สำนวน, ใช้น้ำเย็น 2 สำนวน, ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ 2 สำนวน, ตักน้ำรดหัวตอ 2 สำนวน, ตักน้ำรดหัวสาก 2 สำนวน, ถ่มน้ำลายแล้วกลับกลืน, ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน 2 สำนวน, น้ำกลิ้งบนใบบอน, น้ำกลิ้งบนใบบอน (บัว), น้ำท่วมทุ่ง, น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง, น้ำเย็นปลาตาย, น้ำร้อนปลาเป็น, น้ำร้อนปลาเป็นน้ำเย็นปลาตาย, น้ำไหลไฟดับ, บ้วนน้ำลายแล้วกลืน, บ้วนน้ำลายแล้วกลืนกิน, บ้าน้ำลาย, ปั้นน้ำเป็นตัว 3 สำนวน, ไปได้น้ำขุ่นๆ, ไปอย่างน้ำขุ่นๆ, พูดคล่องเป็นล่องน้ำ, พูดคล่องเหมือนล่องน้ำ, พูดน้ำท่วมทุ่ง, พูดน้ำไหลไฟดับ, พูดเป็นน้ำท่วมทุ่ง, พูดเป็นน้ำไหลไฟดับ, พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ 3 สำนวน, มะนาวไม่มีน้ำ 2 สำนวน, ว่าเป็นน้ำ 2 สำนวน, สาดน้ำรดกัน 2 สำนวน, เสียน้ำลาย และ เอาน้ำเย็นเข้าลูบ 2 สำนวน รวม 53 สำนวน

1.1 อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงถึงคำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คือ คำพูดที่ดี ผู้ฟังฟังแล้วเกิดความสบายใจ เป็นคำพูดที่แนะนำพร่ำสอน คำพูดที่น่าเชื่อถือ คำพูดที่ใช้ในการขอร้อง คำพูดที่ตรงไปตรงมา รวมถึงลักษณะของการพูดที่เร็วและคล่องไม่ติดขัด

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ตักน้ำรดหัวตอ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ หัวตอหมายถึงตอของต้นไม้ที่ตายแล้ว เมื่อตักน้ำรดก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะจะไม่งอกขึ้นมาใหม่ได้ สำนวนนี้เดิมใช้ว่า “ตักน้ำรดหัวสาก” (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง แนะนำพร่ำสอนเท่าใดก็ไม่ได้ผล (นิรนาม, 2530: 22) กล่าวคือ สำนวนนี้เป็นการอบรมสั่งสอนคนที่ไม่ฉลาด พร่ำสอนเตือนสติแต่เขาก็ไม่ยอมเชื่อฟัง พูดหูซ้ายทะลุหูขวา

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งคำพูดนั้นเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คือพูดแนะนำพร่ำสอน แต่คนที่ฟังหรือรับคำแนะนำนั้นกลับไม่สนใจในคำพูด พูดหรือสอนอย่างไรก็ไม่ได้ผล คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตักน้ำรดหัวตอ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เด็กคนนี้ว่าเท่าไรก็ไม่ฟังเหมือน**ตักน้ำรดหัวตอ** (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)

2. พ่อสั่งไม่ให้ลูกเล่นเกมในเวลาช่วงสอบไล่ แต่ก็เหมือน**ตักน้ำรดหัวตอ**เพราะลูกไม่ฟังคำสั่งของพ่อและเล่นเกมต่อไป

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ตัก**น้ำ**รดหัวสาก

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ในครัวเรือนคือสากเป็นเครื่องมือสำหรับตำ ทำมาจากท่อนไม้ซึ่งน้ำไม่สามารถซึมซาบเข้าไปได้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ว่ากล่าวแนะนำสั่งสอนไม่ได้ผล เปรียบเหมือนตักน้ำรดไปที่หัวสากมีแต่จะไหลไปหมด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 209) กล่าวคือ การแนะนำสั่งสอนผู้อื่น แต่ก็ไม่ได้ผล

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งคำพูดนั้นเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คือพูดแนะนำพร่ำสอน แต่คนที่ฟังหรือรับคำแนะนำนั้นกลับไม่สนใจในคำพูด พูดหรือสอนอย่างไรก็ไม่ได้ผล คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตัก**น้ำ**รดหัวสาก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พี่จะว่าจะเตือนอะไร น้องก็ไม่ยอมฟัง เหมือน**ตักน้ำรดหัวสาก**จริงๆ

2. ชาวนาพยายามร้องเรียนปัญหาราคาข้าวกับสหกรณ์เกษตรฯแต่ดูเหมือนกับว่า**ตักน้ำรดหัวสาก** ไม่มีใครให้ความช่วยเหลือ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำ**ไหลไฟดับ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ เวลาที่ฝนตกหนักมีน้ำฝนเป็นปริมาณมากเมื่อฝนตกหนัก ไฟฟ้ามักจะดับทำให้เกิดความเดือดร้อน หรือมีเพลิงไหม้หากมีน้ำปริมาณมากมาใช้ดับเพลิงไหม้นั้นจะดับทันที

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เร็วและคล่อง ใช้กับกิริยาการพูดจา (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64) กล่าวคือ สำนวนนี้ใช้กับคนที่พูดเร็วและคล่อง ซึ่งเป็นลักษณะของการพูดที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางบวก โดยเชื่อมโยงจากลักษณะของน้ำเวลาไหล ที่มีจะความเร็ว ไม่อะไรมาทัดทานได้ เหมือนคำพูดที่ทั้งเร็วและคล่อง ไม่มีอะไรติดขัด คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ไหลไฟดับ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอพูดเป็น**น้ำไหลไฟดับ**เลย น่าจะส่งตัวไปเป็นพิธีกรงานเกษตรแฟร์คงจะมีคนสนใจฟังเป็นจำนวนมาก

2. เด็กคนนี้เพิ่งหัดพูดได้ไม่กี่วันก็พูดเป็น**น้ำไหลไฟดับ**เลย

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ชัก**แม่น้ำ**ทั้งห้า

ที่มา สำนวนนี้มาจากวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์กุมาร เมื่อชูชกจะกล่าวขอสองกุมารต่อพระเวสสันดร ชูชกไม่ทูลขอตรงๆ แต่นำเอาแม่น้ำทั้งห้ามาเปรียบเสียก่อน ดังมีกล่าวในกัณฑ์นั้นว่า "เถ้า“เราได้โอกาส ด้วยตะแกฉลาดในเชิงภิกขาจาร เมื่อจะทูลขอสองดรุณราชกุมาร เถ้าก็พูดหว่านล้อมด้วยคำยอ ชักเอาแม่น้ำทั้งห้าเข้ามาล่ออุปมาถวายเสียก่อน แล้วจึงหวนย้อนขอต่อเมื่อภายหลัง” จากนี้ก็กล่าวถึงแม่น้ำทั้งห้าสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรภู และมหิ ว่าไหลแผ่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สาขาได้เป็นประโยชน์แก่ฝูงชนอย่างไรก็เหมือนน้ำพระทัยของพระเวสสันดรอย่างนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 159)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ใครจะพูดขอร้องอะไรก็ตาม ไม่พูดตรงๆ ตามจุดประสงค์ แต่พูดเรื่องอื่นๆ หว่านล้อมเข้ามาเสียก่อนแล้วจึงหันเข้าหาจุดประสงค์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 159) กล่าวคือคนที่พูดหว่านล้อม หรือพูดหลายเรื่อง ไม่ตรงประเด็น เพื่อให้อีกฝ่ายคล้อยตามเรื่องที่ตนต้องการ บางครั้งแทนที่จะได้รับความสนใจแต่อาจกลับทำให้เกิดความรำคาญก็ได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “แม่” เป็น “แม่น้ำ” ซึ่งเป็นคำประสม แม่น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางบวกโดยเชื่อมโยงสายน้ำสำคัญทั้ง 5 สาย เรียกว่า ปัญจมหานที คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรภู และมหิ ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของประเทศอินเดีย เป็นน้ำที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆที่สำคัญเช่น พิธีมูรธาภิเษก ทำให้มีความรู้สึกว่าคำพูดนั้นมีความสำคัญ คำว่า “แม่น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าชัก**แม่น้ำ**ทั้งห้า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คุณประสิทธิ์ คุณมีเรื่องอะไรก็พูดกันตรง ๆ ดีกว่า อย่ามัวพูดอ้อมค้อม **ชักแม่น้ำทั้งห้า**อยู่เลย เสียเวลาเปล่าๆ (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 18)

2. นี่เธอ มีอะไรจะพูดก็รีบพูดมาเถอะไม่ต้องชักแม่น้ำทั้งห้าหรอก ฉันมีธุระต้องรีบไปทำอีก

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า เชื่อ**น้ำมนต์**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากศาสนาที่มีการใช้น้ำมนต์ทางลัทธิไสยศาสตร์ให้เกิดผลดีต่างๆ เช่น รดน้ำมนต์หรือกินน้ำมนต์ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ หรือสะเดาะเคราะห์ร้ายให้เป็นดี ประหรือพรมน้ำมนต์ให้เกิดสวัสดิมงคล ฯลฯ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 164)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความเชื่อหรือความนับถือในคำพูดหรือการกระทำว่าพูดจริงทำจริง ไม่พลิกแพลงกลับกลาย ถ้าหากไม่เชื่อ ไม่นับถือก็ว่า ไม่เชื่อน้ำมนต์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 164)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “มนต์” เป็น “น้ำมนต์” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำมนต์เป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางบวก โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อของคนไทยที่มีต่อน้ำมนต์ว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์สามารถขจัดภัยอันตรายได้ คำพูดนั้นจึงเป็นคำพูดที่น่าเชื่อถือ คำว่า “น้ำมนต์” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเชื่อ**น้ำมนต์**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แม่ของเธอป่วยสามวันดีสี่วันไข้ ฉันรู้มาว่ามีหมอที่เก่ง เธอน่าจะลองพาแม่ไปรักษาดูนะ **เชื่อน้ำมนต์**ฉันเถอะ มีคนเข้าไปรักษาหายกันหลายคนแล้ว (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 164)

2. พนักงานอวดอ้างสินค้าว่าดี มีคุณภาพ ชาวบ้านก็**เชื่อน้ำมนต์** ซื้อมาใช้กันจำนวนมาก

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า ใช้**น้ำเย็น**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เมื่อเรารู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรือหงุดหงิด หากได้น้ำเย็นมาดื่มก็จะรู้สึกสดชื่นสบายใจขึ้น

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดจาขอร้องดีๆ ไม่เอาแต่ใจ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 43) กล่าวคือ สำนวนนี้เป็นการพูดจาขอร้องดีๆ ไม่เอาแต่ใจผู้พูด

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เย็น” เป็น “น้ำเย็น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำเย็นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดทางบวก โดยเชื่อมโยงกับคุณสมบัติของน้ำเย็นที่ให้ความรู้สึกสดชื่น ชื่นใจ คำพูดนั้นเมื่อพูดแล้วให้ความรู้สึกที่ดี เมื่อเราต้องการการเจรจาประนีประนอมใครหากใช้น้ำเย็นก็จะได้ผลตอบแทนกลับมาอย่างที่เราต้องการ คำว่า “น้ำเย็น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าใช้**น้ำเย็น**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ลูกจะออกไปกินเหล้ากับเพื่อน แม่เป็นห่วงจึงพยายาม**ใช้น้ำเย็น**กับลูกเพื่อไม่ให้ลูกไป ลูกเห็นความหวังดีของแม่จึงยอมเชื่อและไม่ไปหาเพื่อน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ตำรวจพยายาม**ใช้น้ำเย็น** เพื่อให้คนร้ายปล่อยตัวประกัน เมื่อมีโอกาสตำรวจก็เข้าไป ช่วยตัวประกันได้สำเร็จ

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า ใช้**น้ำเย็น**เข้าลูบ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เวลาที่เรารู้สึกเหนื่อยหรือร้อน เมื่อใช้น้ำลูบตัวก็จะรู้สึกดีขึ้น

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ใช้ความอ่อนโยน ความน่ารัก คุณธรรม เข้าแก้ไข ใช้ไมตรีน้ำใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 39) กล่าวคือ การใช้ความอ่อนโยนนุ่มนวลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เย็น” เป็น “น้ำเย็น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำเย็นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดทางบวก โดยเชื่อมโยงกับคุณสมบัติของน้ำเย็นที่ให้ความรู้สึกสดชื่น ชื่นใจ คำพูดนั้นเมื่อพูดแล้วให้ความรู้สึกที่ดี เมื่อเกิดปัญหาอะไรขึ้นไม่ว่าเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ หากใช้น้ำเย็นเข้าลูบคือการใช้คำพูดที่อ่อนโยนเพื่อไกล่เกลี่ย ประนีประนอม มีเหตุผลเข้าแก้ไขปัญหานั้นก็จะประสบความสำเร็จด้วยดี คำว่า “น้ำเย็น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าใช้**น้ำเย็น**เข้าลูบ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. วัยรุ่นสมัยนี้ใจร้อนเข้าใจยากต้องพูดจากับเขาด้วยเหตุผลจะใช้แต่อารมณ์เกรี้ยวกราดใส่กันไม่ได้ก็เหมือนกับต้อง**ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ** (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 166)

2. พ่ออารมณ์ไม่ดีอยู่ แม่จึงต้อง**ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ**เพื่อให้พ่อใจเย็นลง

ตัวอย่างที่ 8 สำนวนว่า **น้ำร้อน**ปลาเป็น

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หากปลาไม่หลงติดความเย็นสบายของน้ำ ยอมอาศัยอยู่ในน้ำที่ร้อนก็จะปลอดภัยกว่า มีโอกาสรอดชีวิต ไม่ถูกจับไปกินเป็นอาหารได้ง่าย (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 110)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คำพูดที่ตรงไปตรงมาแบบขวานผ่าซาก อาจไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่ไม่เป็นพิษเป็นภัย (นิรนาม, 2530: 32) กล่าวคือ คำพูดไม่ไพเราะ ไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่ก็ไม่มีอันตรายใด ๆ มาแฝง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ร้อน” เป็น “น้ำร้อน” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำร้อนเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คือ คำพูดที่ฟังแล้วไม่ไพเราะ แต่คำพูดนั้นก็ไม่มีอันตรายใดๆ กลับเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง โดยเชื่อมโยงกับคำว่าปลาเป็น ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า สามารถมีชีวิตต่อได้ด้วยความปลอดภัย คำว่า “น้ำร้อน” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำร้อน**ปลาเป็น

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถึงพ่อจะใช้วิธีพูดแบบ**น้ำร้อนปลาเป็น** ใครได้ฟังก็โกรธ แต่ก็ทำไปด้วยความหวังดีและเป็นประโยชน์ต่อลูกนะ

2. ครูคนนั้นเป็นคนพูดตรงๆ ไม่อ้อมค้อม เวลาสอนศิษย์ก็พูดแบบ**น้ำร้อนปลาเป็น** หากใครทำผิดเขามักจะพูดจาแรงๆจึงมีเด็กหลายคนไม่พอใจ ทั้งๆที่ครูคนนั้นเป็นคนที่มีความตั้งใจสอนศิษย์ให้ได้ความรู้อย่างเต็มที่

ตัวอย่างที่ 9 สำนวนว่า พูดคล่องเป็น**ล่องน้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ แจวเรือล่องตามกระแสน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 399)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดไปได้เรื่อยไม่มีติดขัด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 399) กล่าวคือ การพูดที่ไม่มีการติดขัด

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” มาประสมกับคำว่า “ล่อง” เป็น “ล่องน้ำ” ซึ่งเป็นคำประสม ล่องน้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางบวก โดยเชื่อมโยงจากลักษณะการพายเรือล่องไปตามกระแสน้ำ ที่มีจะความเร็วและคล่องตัว ไม่อะไรมาทัดทานได้ เหมือนคำพูดที่ทั้งเร็วและคล่อง ไม่มีอะไรติดขัด คำว่า “ล่องน้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าพูดคล่องเป็น**ล่องน้ำ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. นักเรียนพูดรายงานหน้าห้อง แต่อาศัยการท่องจำมาอย่างดี จึง**พูดคล่องเป็นล่องน้ำ** ไม่ติดขัด

2. พิธีกรคนนี้มีประสบการณ์ในการเป็นพิธีกรมาหลายเวทีแล้วจึง**พูดคล่องเป็นล่องน้ำ**ทำให้ผู้ฟังให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

ตัวอย่างที่ 10 สำนวนว่า เสีย**น้ำลาย**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งมีน้ำลายอยู่ในปาก เมื่อเราพูดออกไปน้ำลายก็จะกระเซ็นออกไปด้วย หากใครพูดมากก็จะเสียน้ำลายมาก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดออกไปเปล่าประโยชน์ (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 141) กล่าวคือ การพูดที่พูดไปก็ไม่เกิดประโยชน์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางบวก โดยสิ่งที่พูดออกไปนั้นเป็นคำพูดที่ดี แต่เมื่อพูดออกไปแล้วไม่มีใครฟัง หรือไม่มีใครเชื่อจึงเป็นคำพูดที่พูดออกไปโดยเปล่าประโยชน์ คำว่า “น้ำลาย” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเสีย**น้ำลาย**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ผู้ใหญ่บ้านจะขอความร่วมมือจากชาวบ้านอย่าทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง แต่พูดไปก็**เสียน้ำลาย**เปล่า ๆ เพราะชาวบ้านก็ยังทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองเหมือนเดิม

2. สุชาติชอบดื่มสุราเป็นประจำ ถ้าคิดจะไปเตือนเขาก็คง**เสียน้ำลาย**เปล่า ๆ เพราะเขาจะไม่เชื่อและยังคงดื่มสุราต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 11 สำนวนว่า เอา**น้ำเย็น**เข้าลูบ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เมื่อเราเหนื่อย เหงื่อออก หากได้น้ำเย็นมาลูบตัวก็จะรู้สึกสบายขึ้น

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดจาเล้าโลมไม่หักหาญ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 97) กล่าวคือ การพูดโดยใช้วิธีอ่อนโยน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เย็น” เป็น “น้ำเย็น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำเย็นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด โดยเชื่อมโยงคุณสมบัติของน้ำเย็นที่ให้ความรู้สึกสดชื่น ชื่นใจ คำพูดนั้นเมื่อพูดแล้วให้ความรู้สึกที่ดี ผู้ฟังที่มีเรื่องไม่สบายใจ เศร้าโศกเสียใจ หรือมีอารมณ์ฉุนเฉียว เมื่อได้ยินคำพูดที่อ่อนหวานนั้นจะมีอารมณ์ที่เย็นลง คำว่า “น้ำเย็น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าเอา**น้ำเย็น**เข้าลูบ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. น้องกำลังเสียใจอยู่ ลูกเป็นพี่ต้องพูดกับน้องอย่าง**เอาน้ำเย็นเข้าลูบ** น้องจะได้รู้สึกดีขึ้น (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 615)

2. เขากำลังง้อแฟนที่กำลังโกรธ โดยใช้วิธี**เอาน้ำเย็นเข้าลูบ** พยายามพูดกับแฟนด้วยความใจเย็น ก็ไม่รู้ว่าจะได้ผลหรือเปล่า

1.2 อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงถึงคำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คือ คำพูดที่ไม่ดี ผู้ฟังฟังแล้วเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เป็นคำพูดที่เชื่อถือได้ยาก พูดโกหก พูดแก้ตัว พูดแล้วกลับคำ พูดกลับกลอก พูดห้วนๆไม่มีหางเสียง พูดกล่าวร้ายซึ่งกันและกัน พูดมากแต่มีสาระน้อย รวมไปถึงคำพูดที่ไพเราะแต่เป็นโทษ

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำ**กลิ้งบนใบบอน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บอนเป็นไม้ล้มลุกขึ้นตามชายน้ำหรือที่ลุ่มน้ำขัง ชนิดที่ก้านใบกินได้ ใบใหญ่ใช้ห่อของได้ ใบบอนลื่น ไม่ซับน้ำ หยดน้ำบนใบบอนจึงกลิ้งไปกลิ้งมา น้ำที่กลิ้งบนใบบอนจึงเหมือนน้ำใจที่กลอกกลิ้ง คือ โลเลไม่แน่นอน (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 157)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คำพูดของคนมักเชื่อถือได้ยาก (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 52) กล่าวคือ คำพูดของคน ซึ่งเชื่อถือได้ยาก เพราะมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คือ คำพูดที่ไม่สามารถเชื่อถือได้ เพราะไม่แน่นอนว่าจะเป็นจริง คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**กลิ้งบนใบบอน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันไม่ชอบหรอกคนคนนี้ พูดจาไม่อยู่กับร่องกับรอย โลเลเหมือน**น้ำกลิ้งบนใบบอน** (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 158)

2. ตกลงว่าเธอจะไปที่ไหน อย่าโลเลทำเป็น**น้ำกลิ้งบนใบบอน**เลือกมาสักที่ที่อยากไป

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำ**ท่วมทุ่ง

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ทุ่งนาในฤดูน้ำหลาก เมื่อฝนตกหนักติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้เกิดน้ำท่วม ส่งผลให้น้ำท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง พืชผลเสียหายจมอยู่ใต้น้ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดมากแต่ได้เนื้อความน้อย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 290) กล่าวคือ คำพูดที่มากมาย แต่สาระสำคัญนั้นมีน้อย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คือ เนื้อความของคำพูดที่มีมากมาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แต่ใจความสำคัญหรือประเด็นสำคัญของเนื้อหานั้นแท้จริงแล้วมีน้อยมาก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ท่วมทุ่ง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอจะพูดเป็น**น้ำท่วมทุ่ง**ไปถึงไหน ขอประเด็น ๆ ที่สำคัญหน่อยได้ไหม ฉันต้องรีบไปมีอะไรจะพูดก็พูดมา

2. นักเรียนพูดรายงานหน้าห้องแบบ**น้ำท่วมทุ่ง** จนอาจารย์ต้องขอให้พูดแต่ประเด็นสำคัญ ๆ ของเรื่องเพราะต้องให้เวลานักเรียนคนอื่นๆรายงานด้วย

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำ**ท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ผักบุ้งเป็นพืชน้ำที่ขยายพันธุ์ได้ง่าย แต่ในหน้าน้ำที่น้ำท่วมมาก ผักบุ้งก็จะบางตา (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 161)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดมากแต่ได้เนื้อหาสาระน้อย (นิรนาม, 2530: 31) กล่าวคือ คำพูดที่มากมาย แต่สาระสำคัญนั้นมีน้อย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คือ เนื้อหาของคำพูดที่มีมากมาย แต่ใจความสำคัญหรือประเด็นสำคัญของเนื้อหานั้นแท้จริงแล้วมีน้อยมาก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า<u>น้ำ</u>ท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ดูผู้ว่าฯ กทม. คนนี้สิดีแต่พูดมากตอนหาเสียงจน**น้ำท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง** ฟังแล้วไม่น่ามีความเชื่อถือตรงไหนเลย ถ้าเลือกมามีหวังน้ำได้ท่วมกรุงเทพฯแน่นอน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 309)

2. การประชุมวันนี้กรรมการมัวแต่พูด**น้ำท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง**กว่าจะหาข้อสรุปได้ก็ใช้เวลาไปหลายชั่วโมง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ปั้นน้ำเป็นตัว

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การปั้น ปกติการปั้นนั้นปั้นได้เฉพาะดินเหนียว ดินน้ำมัน หรือพวกปูนต่างๆที่เป็นของแข็งเท่านั้น แต่หากคิดจะเอาน้ำซึ่งเป็นของเหลวมาปั้น ย่อมทำไม่ได้แน่นอน หากใช้แค่สองมือจับน้ำขึ้นมา แล้วคิดจะปั้นให้เป็นรูปต่างๆ น้ำจะรวมเป็นตัวได้ก็ต่อเมื่อมีความเย็นจัดเท่านั้น (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 83)

ความหมาย การโกหกปั้นเรื่องราวขึ้นมาเป็นตุเป็นตะ ไม่มีมูลเหตุของความจริงเลย (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 83) กล่าวคือ คนที่ชอบพูดโกหกปั้นเรื่องต่าง ๆ มาพูดให้คนอื่นเชื่อทั้ง ๆ ที่ เรื่องนั้นไม่เป็นความจริง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบ คือ คำพูดที่ไม่น่าเชื่อถือ ไม่มีข้อมูลความเป็นจริง โดยเชื่อมโยงกับสภาพของน้ำ ซึ่งเป็นของเหลวปั้นไม่ได้ น้ำมีสถานะเป็นของเหลวไม่คงรูปจะมีสภาพเปลี่ยนไปตามสิ่งที่รองรับ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าปั้น**น้ำ**เป็นตัว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ไม่มีใครเชื่อคำพูดของแกหรอก เพราะเขารู้ว่าแกชอบ**ปั้นน้ำเป็นตัว** อีกหน่อยก็ต้องนั่งพูดอยู่คนเดียว (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 356)

2. เขากะล่อนเป็นประจำ **ปั้นน้ำเป็นตัว**โกหกได้ทุกเรื่อง จนแฟนสาวยื่นคำขาดขอเลิกรา

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า ไปได้**น้ำ**ขุ่นๆ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ซึ่งน้ำขุ่นก็ว่ายไปได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 360)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดแก้ตัวหลบเลี่ยงไปไม่ตรงกับเรื่อง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 360) กล่าวคือ คนที่ชอบพูดแก้ตัวไปเรื่อยๆเพื่อไม่ให้ตนถูกลงโทษ แม้ว่าเรื่องที่พูดแก้ตัวนั้นจะไม่ตรงกับเรื่องที่ทำผิดก็ตาม

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ขุ่น” เป็น “น้ำขุ่น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำขุ่นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบ โดยเชื่อมโยงกับสภาพของน้ำที่ขุ่น ซึ่งโดยปกติแล้วคนก็ไม่ชอบ เพราะมองไม่เห็นสิ่งต่างๆ นอกจากนี้ยังนำมาใช้ประโยชน์ในการดื่มกินไม่ได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าไปได้**น้ำขุ่นๆ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถึงจะพูด**ไปได้น้ำขุ่นๆ**ยังไงก็หนีความผิดไม่พ้นอยู่ดี (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 365)

2. เขาแก้ตัว**ไปได้น้ำขุ่นๆ** เพราะมีหลักฐานเอาผิดเขาไม่แน่นพอ ทำให้เราต้องปล่อยเรื่องนี้ไป

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า พูดอย่างมะนาวไม่มี**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ในช่วงฤดูแล้งผลมะนาวจะไม่ค่อยมีน้ำ ต้องบีบเค้น แต่ก็จะได้น้ำเพียงแค่ที่ออกมาจากผิวเปลือก ซึ่งก็จะมีรสขม “พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ” หมายถึง พูดในลักษณะไม่มีไมตรี น้ำเสียงแข็งกระด้าง เฉยชา ผู้ได้รับฟังก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 405)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดห้วนๆ พูดอย่างแห้งแล้งน้ำใจ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 405) กล่าวคือ การพูดแบบห้วนๆ น้ำเสียงแข็งกระด้าง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบซึ่งเป็นคำพูดที่พูดห้วนๆ ทำให้คนฟังรู้สึกไม่อยากฟัง โดยเชื่อมโยงกับมะนาวที่ปกติแล้วจะมีน้ำรสเปรี้ยวสามารถนำไปประกอบอาหารได้ แต่หากมะนาวไม่มีน้ำ คนก็ไม่นำไปใช้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าพูดอย่างมะนาวไม่มี**น้ำ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาอุตส่าห์มาขอความช่วยเหลือ แต่ทำไมนายถึง**พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ**กับเขาอย่างนั้น น่าสงสารเขานะ ถ้าไม่เดือดร้อนจริงๆ เขาก็คงไม่เอ่ยปากขอหรอก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 405)

2. คนใช้คนใหม่ ไม่รู้ว่ามาจากไหน **พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ**กับเจ้านายได้อย่างไรแบบนี้ต้องจับมาอบรมเสียใหม่

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า มะนาวไม่มี**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ มะนาวที่บีบแล้วไม่มีน้ำ(สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 408)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คนพูดจาไม่น่าฟัง ไม่มีหางเสียง (รัตนา สถิตานนท์, 2532: 73) กล่าวคือ การพูดจาแบบไม่มีหางเสียง ทำให้ไม่น่าฟัง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบซึ่งเป็นคำพูดที่พูดห้วนๆ ไม่มีหางเสียง ทำให้คนฟังรู้สึกไม่อยากฟัง โดยเชื่อมโยงกับมะนาวที่ปกติแล้วจะมีน้ำรสเปรี้ยวนำไปประกอบอาหารได้ แต่หากมะนาวไม่มีน้ำ คนก็ไม่นำไปใช้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ามะนาวไม่มี**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เป็นพนักงานรับโทรศัพท์แท้ๆ แต่พูดเหมือน**มะนาวไม่มีน้ำ**เลย (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 215)

2. เป็นนักเรียน ทำไมพูดจาเป็น**มะนาวไม่มีน้ำ**กับครูบาอาจารย์แบบนี้ นักเรียนที่ดีควรจะพูดจาไพเราะและเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 8 สำนวนว่า ว่าเป็น**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำ นำเอากระแสน้ำที่ไหลมาเปรียบ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 538)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดติดต่อกันไม่รู้จักจบ ลืมตัว ลืมสติ (มัทนี ตุลยาทร, 2533: 48) กล่าวคือ การพูดที่ติดต่อกันไม่รู้จักจบเนื้อความ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบ โดยเชื่อมโยงสายน้ำที่เป็นสายยาวเปรียบกับคำพูดของคนที่เวลาพูดแล้วมักจะพูดติดต่อกันไม่จบ พูดไปเรื่อยๆ ยืดยาว ไม่น่าฟัง คำว่า“น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าว่าเป็น**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอนี่พูด**ว่าเป็นน้ำ**เลยนะ ฉันฟังเธอพูดเหมือนตัวเองได้เข้าไปอยู่ในเหตุการณ์เลย (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 518)

2. นักโต้วาทีคนนั้น **ว่าเป็นน้ำ**เลยนะ ทั้ง ๆ ที่หมดเวลาพูดมาตั้งนานแล้วเขาก็ยังไม่หยุด จนต้องถูกหักคะแนนจากคณะกรรมการ

ตัวอย่างที่ 9 สำนวนว่า สาด**น้ำ**รดกัน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เอาการสาดน้ำมาเปรียบแสดงถึงความเสียหายที่ต่างฝ่ายต่างได้รับเหมือนกัน คือ การสาดน้ำรดกันย่อมเปียกด้วยกันทั้งสองฝ่าย การทุ่มเถียงทะเลาะกันต่างก็ถูกด่าด้วยกัน ทั้งสองฝ่ายไม่พ้นความเสียหายไปได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 566)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง กล่าวให้ร้ายซึ่งกันและกัน (นิรนาม, 2530: 61) กล่าวคือ การพูดจากล่าวร้ายซึ่งกันและกัน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบ มีเนื้อหาในทางที่ไม่ดี ไม่น่าพอใจ เหมือนกับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สาดน้ำรดกันที่ต่างฝ่ายต่างก็ต้องเปียกด้วยกันทั้งคู่ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าสาด**น้ำ**รดกัน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. นักเรียนทะเลาะกันก็เหมือน**สาดน้ำรดกัน** ไม่เห็นจะได้ประโยชน์อะไรเลย สู้หันหน้ามาช่วยกันแก้ปัญหาดีกว่า (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 277)

2. สามีภรรยาที่ทะเลาะกันก็เหมือน**สาดน้ำรดกัน** ทางที่ดีควรหันหน้ามาปรับความเข้าใจจะดีกว่า เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข

ตัวอย่างที่ 10 สำนวนว่า ถ่ม**น้ำลาย**แล้วกลับกิน

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งจะมีน้ำลายอยู่ บางคนชอบถ่มน้ำลายทิ้งไป แต่กลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดแล้วกลับคำ (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, ม.ป.ป.: 51) กล่าวคือ คนที่พูดแล้วกลับคืนคำพูดนั้น ไม่ทำตามที่เคยพูดไว้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบเป็นการพูดกลับคำ คือ เคยรับปากสัญญาว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ แต่แล้วก็ผิดสัญญาที่ให้ไว้ คำว่า “น้ำลาย” ปรากฏอยู่ในตำแหน่งกลางของสำนวนว่าถ่ม**น้ำลาย**แล้วกลับกิน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ไหนคุณบอกว่าจะเลิกกับเมียน้อย สัญญากันเป็นมั่นเป็นเหมาะแล้วทำไมถึง**ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน**ไม่น่าทำกันอย่างนี้เลย (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 262)

2. เขาบอกว่าจะเลิกบุหรี่ แต่แล้วก็**ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน** เพราะเขาก็ยังสูบบุหรี่เหมือนเดิม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 11 สำนวนว่า **น้ำเย็น**ปลาตาย

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ โดยธรรมชาติปลามักไม่อยู่กับที่ว่ายน้ำไปมาในแม่น้ำลำคลอง ที่ใดน้ำนิ่งเย็นสบายปลาก็ชอบอยู่ คนจับปลาจึงมักจะขุดบ่อหรือทำแพไว้ล่อปลา เพราะน้ำในบ่อและน้ำใต้แพมักจะนิ่ง เย็นสบาย คนจับปลาก็จับได้ง่าย (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 110)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานซึ่งถูกใจผู้ฟัง แต่อาจเป็นโทษเป็นภัยได้ (นิรนาม, 2530: 32) กล่าวคือ คำพูดที่ไพเราะถูกใจผู้ฟัง แต่อาจแฝงด้วยอันตรายเป็นโทษต่อผู้ฟัง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เย็น” เป็น “น้ำเย็น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำเย็นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คือ คำพูดที่ฟังแล้วไพเราะดูดี แต่ก็มีอันตรายเคลือบแฝงอยู่ภายใต้คำพูดนั้น โดยเชื่อมโยงกับคำว่าปลาตาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า อาจมีอันตรายถึงตายได้ คำว่า “น้ำเย็น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำเย็น**ปลาตาย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ศัตรูมักจะใช้วิธี**น้ำเย็นปลาตาย** เพื่อหลอกให้เราตายใจ

2. ผู้ชายที่เจ้าชู้จะใช้วิธีการพูดแบบ**น้ำเย็นปลาตาย** เพื่อให้คนรักเชื่อใจว่าเขาไม่เคยนอกใจคนรักเลยทั้ง ๆ ที่เขามักไปจีบผู้หญิงคนอื่นอยู่บ่อยๆ

ตัวอย่างที่ 12 สำนวนว่า บ้วน**น้ำลาย**แล้วกลืน

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย บางคนชอบบ้วนน้ำลายทิ้งแล้วกลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดจากลับกลอก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 66) กล่าวคือ คนที่พูดจากลับกลอกไปมา พูดแล้วเปลี่ยน ไม่แน่นอน เปรียบได้ว่าบ้วนน้ำลายแล้วกลืน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า "น้ำ" ประสมกับคำว่า "ลาย" เป็น "น้ำลาย" ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบเป็นการพูดกลับคำ คือ เคยรับปากสัญญาว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ แต่แล้วก็ผิดสัญญาที่ให้ไว้ คำว่า "น้ำลาย" ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าบ้วน**น้ำลาย**แล้วกลืน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอบอกว่าจะพาไปดูหนัง แต่ก็บ้วน**น้ำลายแล้วกลืน** ผิดสัญญาที่ให้ไว้

2. น้องยืมเงินพี่ไปแล้วสัญญาว่าจะคืนให้สิ้นเดือน แต่พอถึงสิ้นเดือนน้องก็**บ้วนน้ำลายแล้วกลืน**ไม่ยอมคืนเงินให้พี่ตามที่สัญญาไว้

ตัวอย่างที่ 13 สำนวนว่า บ้วน**น้ำลาย**แล้วกลืนกิน

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย บางคนชอบบ้วนน้ำลายทิ้งแล้วกลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดจากลับกลอกโลเล พูดแล้วกลับคำพูด ไม่ทำตามที่พูด ใช้ตลอดไปถึงการกระทำก็ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 306) กล่าวคือ คนที่พูดจากลับกลอกโลเล พูดแล้วกลับคำ ไม่ทำตามที่พูดหรือใช้กับการกระทำที่ไม่แน่นอนกลับไปกลับมา

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า "น้ำ" ประสมกับคำว่า "ลาย" เป็น "น้ำลาย" ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบเป็นการพูดกลับคำ คือ เคยรับปากสัญญาว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ แต่แล้วก็ผิดสัญญาที่ให้ไว้ คำว่า "น้ำลาย" ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าบ้วน**น้ำลาย**แล้วกลืนกิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พ่อสัญญาแล้วว่าหากสอบได้ที่ 1 จะซื้อของเล่นให้ แต่ก็**บ้วนน้ำลายแล้วกลืนกิน** ลูกจึงเสียใจมาก เพราะพ่อไม่ยอมซื้อของเล่นให้

2. เขาบอกว่าจะมาซ่อมคอมพิวเตอร์ให้เย็นนี้ แต่แล้วกลับ**บ้วนน้ำลายแล้วกลืนกิน** ไม่มาตามนัด โดยอ้างว่าติดธุระ

ตัวอย่างที่ 14 สำนวนว่า บ้า**น้ำลาย**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่พูดคุยเก่งเมื่อได้เริ่มต้นสนทนากับใครก็สามารถที่จะพูดคุยได้ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ใครห้ามก็ไม่ฟัง และสิ่งที่พูดแทบจะไม่มีใจความสำคัญเท่าใดนัก ผู้ร่วมวงสนทนามักจะเกิดความรำคาญ เบื่อหน่าย อยากแยกตัว ออกมาจากวง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 326)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดพล่ามเพ้อเจ้อไม่รู้จักหยุด(กรองแก้ว ฉายาภาวะธรรม, 2537: 326) กล่าวคือ คนที่พูดจาเพ้อเจ้อ พูดเรื่อยเปื่อย พูดจนไม่มีใครอยากฟัง เปรียบว่าคนนั้นเป็นคนบ้าน้ำลาย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง คำพูด ซึ่งเป็นคำพูดในทางลบ คือ คำพูดที่เพ้อเจ้อไม่มีเนื้อหาสาระ ซึ่งไม่มีใครต้องการรับฟัง คำว่า “น้ำลาย” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่า บ้า**น้ำลาย**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. มีใครรู้บ้างว่าตอนที่นักการเมืองออกหาเสียง ดูแล้วเหมือนพวกเขาเป็นคน**บ้าน้ำลาย**กันเกือบทุกคน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 326)

2. ธิชาเป็นคนที่พูดมาก**บ้าน้ำลาย** พูดไม่หยุดทำให้คนอื่นๆเอือมระอาและไม่อยากคุยกับธิชาอีก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสภาพการณ์

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ ในสำนวนสื่อความหมายถึง สภาพ หมายถึง น. ความเป็นเองตามธรรมดาหรือตามธรรมชาติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1123) การณ์ หมายถึง น. เหตุ, เค้า, มูล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 116) สภาพการณ์ หมายถึง เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ มีทั้งสภาพการณ์ที่ดี เมื่อใครได้พบสภาพการณ์นั้นก็จะรู้สึกดีใจ เป็นสภาพการณ์ที่ดี สภาพการณ์ที่สงบนิ่ง มีสภาพการณ์ที่ไม่ดี คือ สภาพการณ์ที่อันตราย สภาพการณ์ที่ไม่เหมาะสม และสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก พบ 37 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.75 สำนวนที่พบ คือ กระดี่ได้น้ำ 2 สำนวน, เจ๊กตื่นไฟ ไทยตื่นน้ำ, ดูดายเป็นแม่ยายตกน้ำ, ตกน้ำตัวโต, ตกน้ำไม่ว่าย, ตกน้ำไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา, ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ 3 สำนวน, ตายน้ำตื้น, ทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ, นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ, น้ำท่วมปาก 2 สำนวน, น้ำน้อยแพ้ไฟ, น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ, น้ำลายไก่, น้ำลูบท้อง, ปลากระดี่ได้น้ำ 3 สำนวน, ปลาตกน้ำตัวโต 2 สำนวน, ปลาตกน้ำตัวใหญ่, พายเรือทวนน้ำ, ไส้เป็นน้ำเหลือง 2 สำนวน, หมาถูกน้ำร้อน 4 สำนวน, หมาถูกน้ำร้อนลวก, หยั่งน้ำเห็นปลิง, หัวราน้ำ, เหมือนลูกหมาตกน้ำ และ เอาน้ำลูบท้อง รวม 37 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กระดี่ได้น้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระดี่เป็นปลาตัวเล็กๆอาศัยอยู่ในหนองบึง และแม่น้ำลำคลองทั่วไป เวลาที่อากาศร้อนจัด และลำคลองแห้งขอด ปลากระดี่จะดิ้นขลุกขลักเพราะขาดน้ำ ถ้ามีใครช้อนปลากระดี่ไปปล่อยลงในหนองหรือคลองที่มีน้ำ มันจะแหวกว่ายไปมาในน้ำอย่างรวดเร็ว เหมือนกับแสดงอาการดีใจ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 4)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อาการแสดงความดีอกดีใจตื่นเต้นจนตัวสั่น (นิรนาม, 2530: 2) กล่าวคือ คนที่แสดงความดีใจมาก เมื่อได้ของที่ตนอยากได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นและเป็นสิ่งที่ดี คนที่ได้พบกับสภาพการณ์แบบนี้จึงดีใจมากเป็นพิเศษจนเหมือนกับปลากระดี่ได้น้ำ ปลากระดี่เคยอยู่ในแอ่งน้ำที่แห้งขอด และได้เปลี่ยนมาอยู่ในแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ากระดี่ได้**น้ำ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แหม! แม่พวกนี้คิกคักกันยังกับกระดี่ได้น้ำเชียวนะ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 4)

2. แค่เห็นคนหล่อ ๆ มาสมัครงาน พวกสาว ๆ ในออฟฟิศก็กรี๊ดกร๊าดเป็น**กระดี่ได้น้ำ**

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ดูดายเป็นแม่ยายตก**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ ซึ่งเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างแม่ยายกับลูกเขยที่ไม่ค่อยจะดีนัก เมื่อแม่ยายตกอยู่ในภาวะอันตรายลูกเขยก็ไม่คิดจะช่วยกลับวางเฉย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำเฉย ทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่จับไม่ต้องจะเป็นอย่างไรก็ช่าง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 182) กล่าวคือ คนที่เห็นคนอื่นเดือดร้อน กำลังเป็นอันตราย แต่กลับทำเฉย ไม่เข้าไปช่วยเหลือ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ที่อันตราย ซึ่งคนที่ตกน้ำนั้นหากว่ายน้ำไม่เป็นและไม่มีใครช่วยเหลือก็อาจเสียชีวิตได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าดูดายเป็นแม่ยายตก**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. น่าสงสารเด็กคนนี้นะ ดูสิ ตัวเล็กนิดเดียว ไม่ได้กินข้าวมากี่วันแล้ว ไม่รู้ว่าพ่อแม่ของเด็กหายไปไหนปล่อยให้ลูกมานั่งขอทาน เดี๋ยวเอาเงินให้เด็กสัก 20 บาท นายก็ให้ด้วยซิ ทำเป็น**ดูดายเป็นแม่ยายตกน้ำ**อยู่ได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 189)

2. น้องของเธอเดือดร้อนเพราะถูกขู่จากเจ้าหนี้ เธอจะอยู่เฉยทำเป็น**ดูดายเป็นแม่ยายตกน้ำ**ได้เหรอ น้องของเธอทั้งคนนะ

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า ตก**น้ำ**ไม่ว่าย

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือ ไม่ช่วยตัวเองเมื่ออยู่ในภาวะคับขัน จะรอให้ผู้อื่นช่วยคงไม่ทันการณ์ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 116)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่ช่วยตัวเอง (นิรนาม, 2530: 20) กล่าวคือ คนที่กำลังตกอยู่ในอันตรายแต่กลับไม่ช่วยตัวเอง เปรียบเหมือนตกน้ำไม่ว่ายก็อาจจะตายได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย คนที่ตกน้ำไม่ว่ายนั้นเป็นคนที่แม้ว่าตัวเองจะตกอยู่ในสภาพการณ์ที่อันตรายแต่ไม่ช่วยตัวเองก็อาจได้รับอันตรายได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตกน้ำไม่ว่าย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถ้าสอบหลายครั้งแล้วคะแนนต่ำลงๆอย่างนี้ เราก็ควรจะหาทางแก้ไข ไม่ใช่นั่งอยู่เฉย ๆ แบบ**ตกน้ำไม่ว่าย**ก็ไม่มีทางที่จะสอบให้ดีขึ้นได้หรอก (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 116)

2. ตอนนี้เธอตกงาน แต่ถ้าเธออยู่เฉยๆ**ตกน้ำไม่ว่าย**อย่างนี้แล้วเธอจะเอาเงินที่ไหนใช้ถ้าไม่ไปสมัครงานใหม่

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ตก**น้ำ**ไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือ คนที่ตกอยู่ในสภาพอันตรายแต่ไม่ช่วยตัวเอง เวลาไม่สบายก็ไม่ไปพบแพทย์หรือหายามารับประทานอาการเจ็บไข้ก็ไม่หาย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่ช่วยเหลือตัวเอง (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 48) กล่าวคือ คนที่ไม่ช่วยเหลือตัวเอง แม้ว่าจะตกน้ำก็ไม่ว่าย เจ็บไข้ก็ไม่ไปรักษา ซึ่งอาจตายได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย คนที่ตกน้ำไม่ว่ายนั้นเป็นคนที่แม้ว่าตัวเองจะตกอยู่ในสภาพการณ์ที่อันตรายแต่ไม่ช่วยตัวเองก็อาจได้รับอันตรายได้ และคนที่เจ็บไข้นั้นก็ไม่ยอมไปหาหมอจากที่เป็นโรคที่รักษาให้หายได้อาจกลายเป็นโรคที่รุนแรงก็ได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตก**น้ำ**ไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถ้าเธอไม่รักตัวเอง **ตกน้ำไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา** แล้วใครเขาจะมาช่วยเธอได้

2. เธอกำลังไม่สบายจะมาคิดแบบ**ตกน้ำไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา**ไม่ได้นะ เธอควรไปพบแพทย์จะได้กลับมาเป็นปกติเหมือนเดิม

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า ตก**น้ำ**ไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อเป็นการเปรียบเทียบกับคนที่มีคุณงามความดี มีน้ำใจงามชอบช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้มีคนรักใคร่ แม้เกิดทุกข์ เกิดภัย ก็จะมีคนคอยช่วยเหลือ จะตกที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 82)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (นิรนาม, 2530: 20) กล่าวคือ คนที่ดีนั้นแม้ว่าจะตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตรายเพราะความดีที่ตนทำไว้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย คือคนที่ตกน้ำนั้นย่อมเกิดอันตราย แต่ในสำนวนนี้กล่าวถึงคนที่ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้คนนี้เป็นคนดีไม่ว่าจะเกิดอันตรายอะไรก็แล้วแต่ย่อมไม่เป็นอันตรายเพราะความดีที่ทำไว้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า ตก**น้ำ**ไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาเป็นคนดีชอบช่วยเหลือคน ตอนที่รถคว่ำมีคนตาย บาดเจ็บหลายคน แต่เขามีแค่รอยแผลถลอก ฟกช้ำนิดหน่อย เพราะเขาเป็นคนที่**ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้** เขาจึงรอดพ้นจากอันตรายมาได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 203)

2. วนิดาเป็นคนดี เธอจึง**ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้** แม้ว่าจะมีเหตุการณ์ร้ายแรงอะไรเข้ามาวนิดาก็รอดพ้นมาได้ทุกครั้ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า ทำคุณกับใครเหมือนไฟตก**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การโยนไฟลงไปในน้ำไฟย่อมดับสนิท เปรียบกับการช่วยเหลือผู้อื่นที่เขาไม่เห็นถึงบุญคุณ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำคุณกับคนอื่นไม่ขึ้น กล่าวคือ คนที่คอยช่วยเหลือคนอื่น แต่คนอื่นนั้นกลับไม่เห็นความดีที่ทำไว้ และไม่คิดที่จะตอบแทนบุญคุณกลับไปด้วย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 59)

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย น้ำนั้นมีคุณสมบัติสามารถดับไฟได้ เมื่อเปรียบกับทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ จึงเป็นการที่ทำคุณกับคนอื่นไม่ขึ้น ไม่ว่าจะทำดีเท่าใดก็ไม่มีใครเห็นว่าสิ่งที่ทำนั้นดี คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าทำคุณกับใครเหมือนไฟตก**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันรู้สึกว่าเป็นคน**ทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ** ไม่เห็นมีใครมาสนใจฉันบ้างเลย

2. คุณป้าเป็นคนใจดีชอบช่วยเหลือผู้อื่น แต่ก็เหมือน**ทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ** คนที่ท่านช่วยเหลือไว้ไม่มีใครซาบซึ้งบุญคุณของท่านสักคน

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า นกผิดป่า ปลาผิด**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ นกกับปลา นกแต่ละชนิดย่อมอยู่ในป่าที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับปลาที่ต้องอยู่ในน้ำของมันเท่านั้น คือ ถ้าเราเอาปลาน้ำจืดไปปล่อยไว้ในน้ำเค็มปลานั้นก็จะตาย เช่นเดียวกัน หากเราเอาปลาน้ำเค็มไปปล่อยไว้ในน้ำจืด ปลาก็จะตาย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ผิดที่ผิดทาง ผิดธรรมชาติ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 25) กล่าวคือ การที่สิ่งมีชีวิตนั้นอยู่ผิดธรรมชาติที่ควรจะอยู่ทำให้เกิดอันตรายได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ไม่เหมาะสม นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ ย่อมตกอยู่ในสภาพการณ์ที่ไม่เหมาะสม เพราะมันไม่ใช่ที่อยู่ที่ถูกต้อง หากเข้าไปอยู่แล้วอาจทำให้เกิดอันตรายและอาจตายได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่านกผิดป่า ปลาผิด**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พี่กับน้องรักกัน แบบชู้สาวก็เหมือนกับ**นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ** เพราะพี่น้องจะรักกันแบบนั้นไม่ได้

2. พ่อของผู้หญิงคนนั้นกีดกันไม่ให้ลูกสาวแต่งงานกับคนรัก โดยให้เหตุผลว่า**นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ** คนต่างชนชั้น ต่างศาสนาไม่อาจอยู่รวมกันได้

ตัวอย่างที่ 8 สำนวนว่า **น้ำ**ท่วมปาก

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งเวลาที่เราว่ายน้ำ หากอ้าปากน้ำก็จะเข้าปากทันทีทำให้สำลักน้ำจนเกิดอันตรายได้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พูดไม่ได้ คือ ไม่อาจจะพูดได้ เพราะความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งบังคับเช่นเป็นผู้น้อยหรือต่ำศักดิ์หรืออะไรก็ตามทำให้ต้องสงบนิ่ง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 291) กล่าวคือ คนที่จะพูดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่ได้ ทั้งๆที่รู้เรื่องนั้นเป็นอย่างดี เพราะความจำเป็น หากพูดไปอาจจะนำอันตรายมาสู่ผู้พูดได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ในสำนวนนี้คำว่า “น้ำ” ประกอบกับคำกริยาว่า “ท่วม” ที่หมายถึง เอ่อล้น เมื่อประกอบเป็นคำว่า “น้ำท่วม” ทำให้กลายเป็นสภาพการณ์ที่ลำบากหาทางออกไม่ได้เป็นภัยธรรมชาติที่สร้างความเดือดร้อนให้มนุษย์ ดังนั้น น้ำท่วมปาก จึงเป็นสภาพการณ์ที่ลำบาก ไม่สามารถพูดเรื่องราวนั้นออกมาได้มิฉะนั้นอาจเกิดความเดือดร้อนตามมากับผู้พูด คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ท่วมปาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ชาวบ้านเหมือน**น้ำท่วมปาก** เพราะเกรงอันตรายจากผู้มีอิทธิพล (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 162)

2. สุดาบอกลูกว่าเราเป็นแค่ลูกเมียน้อยจะพูดอะไรได้ เพราะ**น้ำท่วมปาก** เงินทองไม่พอใช้ก็ไม่กล้าขอเพิ่มทั้งๆที่ทุกวันนี้ความเป็นอยู่มันขัดสนเหลือเกินเราก็ต้องอดทนต่อไป

ตัวอย่างที่ 9 สำนวนว่า **น้ำน้อยแพ้ไฟ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติของน้ำให้ความเย็นฉ่ำและดับความร้อนคือไฟได้ แต่ถ้าน้ำน้อยก็ไม่สามารถดับไฟกองใหญ่ได้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 162)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อะไรที่น้อยย่อมแพ้ที่มากกว่าเปรียบได้กับน้ำน้อยย่อมดับไฟไม่ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292) กล่าวคือ สิ่งที่มีจำนวนน้อยกว่ายอมแพ้ต่อสิ่งที่มีจำนวนมากกว่า

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “น้อย” เป็น “น้ำน้อย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำน้อยเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ สิ่งต่างๆที่มีปริมาณน้อยย่อมแพ้สิ่งที่มีปริมาณมาก เปรียบเหมือนน้ำที่มีปริมาณน้อยย่อมแพ้ไฟที่มีอานุภาพความรุนแรงมากกว่า หากจะดับไฟได้นั้นน้ำต้องมีปริมาณที่มากจึงจะดับไฟได้ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงผู้มีอิทธิพลน้อยกว่าย่อมพ่ายแพ้ต่อผู้มีอิทธิพลมากกว่า คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำน้อย**แพ้ไฟ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ยังไงซะ **น้ำน้อยแพ้ไฟ**อยู่วันยังค่ำ ยังไงพวกนายก็ต้องยอมรับ และมาช่วยพวกเราทำโครงการของเราซะดีๆ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 310)

2. นักฟุตบอลทีมนี้มีผู้เล่นในสนามน้อยกว่าอีกฝ่ายเหมือน**น้ำน้อยแพ้ไฟ** ทำให้การแข่งขันครั้งนี้ต้องแพ้อย่างยับเยิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 10 สำนวนว่า น้ำลูบท้อง

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อหิวขึ้นมาก็กินน้ำแก้หิวเพราะไม่มีอะไรจะกิน อาศัยน้ำบรรเทาความหิว (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 172)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อดทนไปก่อน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297) กล่าวคือ ความอดทนต่อสิ่งที่ยากลำบาก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความลำบาก คนที่ไม่มีอะไรกินนั้นต้องอดทนต่อความหิวจึงต้องเอาน้ำลูบท้องประทังความหิวเพื่อให้ตนอยู่รอดต่อไปได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ลูบท้อง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คนกำลังตกงาน ไม่มีเงินซื้อข้าวมากินหลายวันแล้ว วัน ๆ ก็ได้แต่**น้ำลูบท้อง** ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะได้งานทำสักที (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 313)

2. วันนี้แม่จะกลับมาบ้านช้ากว่าปกติ เขาเลยต้องอาศัย**น้ำลูบท้อง**รอแม่มาทำอาหารมื้อเย็นให้ทาน

ตัวอย่างที่ 11 สำนวนว่า ปลาตก**น้ำ**ตัวโต

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับได้เมื่อหล่นลงน้ำไป ถึงจะเป็นปลาตัวเล็กก็อ้างว่าตัวโต (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 182)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง สิ่งที่เสียหรือสูญหายไปมักดูมีค่ามากเกินความเป็นจริง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 36) กล่าวคือ สิ่งที่สูญหายไปมีค่านั้นเพียงเล็กน้อย แต่กลับรู้สึกว่ามีค่ามาก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ เวลาจับปลาขึ้นมาได้ คนที่จับก็ดีใจแล้วบอกคนอื่นว่าจับปลาได้ แต่เมื่อมันตกน้ำไปแล้วไม่มีใครเห็นก็อ้างว่าปลาตัวนั้นเป็นตัวโตถึงแม้จะเป็นปลาตัวเล็กก็ตาม คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าปลาตก**น้ำ**ตัวโต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. มันก็แค่ปากกาเก่า ๆ ด้ามนึง จะเสียดายอะไรกันนักหนา มันก็แค่**ปลาตกน้ำตัวโต** เดี๋ยวจะซื้อให้ใหม่ก็ได้ จะได้เลิกคร่ำครวญสักที (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 344)

2. เขาทำลูกอมเม็ดสุดท้ายตกลงกับพื้น ก็รู้สึกเหมือน**ปลาตกน้ำตัวโต** ฉันเลยไปซื้อให้ใหม่

ตัวอย่างที่ 12 สำนวนว่า พายเรือทวนน้ำ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ ถ้าพายตามน้ำก็จะไม่เหนื่อย หากพายทวนน้ำก็จะเกิดความลำบากและเหนื่อยเพิ่มขึ้น

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำด้วยความยากลำบาก (นิรนาม, 2530: 44) กล่าวคือ การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความยากลำบาก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความลำบาก การพายเรือหากผู้พายนั้นพายไปตามน้ำเรือก็จะล่องไปได้อย่างรวดเร็ว แทบไม่ต้องพาย แต่หากผู้พายพายเรือทวนน้ำก็จะต้องใช้แรงในการพายมากซึ่งทำให้เกิดความลำบาก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าพายเรือทวน**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. อย่าทำเป็น**พายเรือทวนน้ำ**ได้ไหม มันไม่มีอะไรที่จะได้มาง่ายๆหรอก อ่านหนังสือให้มากๆ ครั้งนี้เธอต้องสอบผ่านแน่ๆ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 397)

2. เธอก็รู้ว่างานครั้งนี้เป็นงานที่ทำแบบ**พายเรือทวนน้ำ** เธอยังจะทำอยู่ทำไม ถอนตัวดีกว่าไม่มีใครว่าเธอหรอกนะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 13 สำนวนว่า หยั่งน้ำเห็นปลิง

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลิง คนที่จะลงไปในน้ำแต่เห็นปลิงซึ่งเป็นสัตว์ที่น่ารังเกียจเสียก่อนทำให้ไม่อยากลงไปในน้ำนั้น

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง มีความรู้สึกสะอิดสะเอียน รู้สึกรังเกียจเกลียดชัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 614) กล่าวคือ ความรู้สึกรังเกียจต่อสิ่งนั้นๆ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่คนคิดจะทำอะไรลงไปแต่กลับมีสิ่งที่ไม่อยากทำรวมอยู่ด้วยเหมือนกับจะหยั่งน้ำแต่เห็นปลิงที่เป็นสัตว์ที่น่ารังเกียจเสียก่อน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าหยั่ง**น้ำ**เห็นปลิง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันไม่ชอบสาวแม่ม่ายลูกติดแฟนคนใหม่ของลูกชายฉันเลย เหมือน**หยั่งน้ำเห็นปลิง** ฉันจะห้ามไม่ให้คบกัน

2. เขาเป็นคนไม่ชอบทานปลาเลย เหมือน**หยั่งน้ำเห็นปลิง**แค่ได้กลิ่นคาวของปลาก็จะอาเจียนแล้ว แต่เขาก็ชอบทานต้มยำทะเลที่ใส่ปลาด้วย

ตัวอย่างที่ 14 สำนวนว่า หัวรา**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือ สมัยก่อนไทยเรามีการคมนาคมทางน้ำเป็นสำคัญ ใช้เรือเป็นพาหนะทั้งในธุรกิจติดต่อค้าขายตลอดจนการเล่นรื่นเริงต่างๆ ในการเล่นเช่นแข่งเรือ คนในเรือมักจะกินเหล้าเมามายกันเต็มที่ทรงตัวไม่อยู่ หัวลงไปราอยู่กับพื้นน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 629)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เมาเต็มที่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 629) กล่าวคือ คนที่มีอาการมึนเมาจนควบคุมตัวเองไม่ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย คนที่เมามักจะควบคุมตัวเองไม่ได้ หากนั่งดื่มเหล้าในเรือแล้วเมาก็อาจจะเอาหัวราน้ำไปโดยไม่รู้ตัวทำให้เกิดอันตราย คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าหัวรา**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ตราบใดที่คุณยังไม่เลิกกินเหล้าเมา**หัวราน้ำ**อย่างนี้ ก็อย่าหวังเลยว่าจะมีผู้หญิงคนไหนมาสนใจ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 321)

2. ตั้งแต่เขาเลิกกับคนรัก เขาก็เอาแต่เมา**หัวราน้ำ** วันๆ ไม่ทำอะไรเลยทุกคนก็เป็นห่วงเขามาก

ตัวอย่างที่ 15 สำนวนว่า เหมือนลูกหมาตก**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา เอาสภาพที่เปียกปอนของลูกหมาที่ตกน้ำมาเปรียบกับคนที่เปียกโชกไปทั้งตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 242)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เปียกโชกไปทั้งตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 242) กล่าวคือสภาพที่เปียกโชกไปทั้งตัว

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย คนที่ทำอะไรก็ตามแล้วมีเหงื่อออกมามากก็มักถูกเปรียบมาเหมือนลูกหมาตกน้ำ เพราะเวลาที่ลูกหมาตกน้ำย่อมเปียกและอาจจะยังช่วยเหลือตัวเองได้ไม่มากนัก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเหมือนลูกหมาตก**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. วันนี้ฝนตกหนัก รถก็ติด ฉันเลยต้องเดินตากฝนไปเรียน เพื่อนต่างพูดกันว่าฉัน**เหมือนลูกหมาตกน้ำ**เลย

2. นั่นลูกไปซนอะไรมา **เหมือนลูกหมาตกน้ำ**เลย ไปอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าก่อนเดี๋ยวจะไม่สบาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 16 สำนวนว่า **น้ำลาย**ไก่

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ไก่ ซึ่งลักษณะของไก่ที่มีส่วนหัวเล็กน้ำลายจึงน้อย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง น้อยเหลือเกิน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297) กล่าวคือ สิ่งที่มีปริมาณน้อยมาก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความลำบาก ไก่เป็นสัตว์ที่มีน้ำลายน้อย เวลาที่เราพบอะไรที่มีปริมาณน้อยเหลือเกินก็มักเปรียบว่าเป็นน้ำลายไก่ คำว่า “น้ำลาย” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำลาย**ไก่

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. อาหารที่ขายในงานสินค้านี้ มันช่างเหมือน**น้ำลายไก่** ฉันคงกินไม่อิ่มหรอก

2. ร้านอาหารร้านนี้คนแน่นทุกวัน เพราะอาหารมีรสชาติอร่อยแต่ปริมาณของอาหารนั้นเหมือน**น้ำลายไก่**เพราะน้อยมากไม่คุ้มกับราคาที่แพงเกินไป

ตัวอย่างที่ 17 สำนวนว่า ไส้เป็น**น้ำเหลือง**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ลำไส้ คนที่อดอยากเป็นเวลานานจะเกิดแผลในลำไส้ทำให้มีน้ำเหลือง

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อดอยากปากแห้ง ไม่มีอะไรจะรับประทาน (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 111) กล่าวคือ คนที่อดอยากไม่มีอะไรจะรับประทาน เมื่อหิวมากลำไส้จึงเป็นแผลและมีน้ำเหลืองออกมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เหลือง” เป็น “น้ำเหลือง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำเหลืองเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความลำบาก คนที่อดอยากนั้นต้องลำบากมากไม่มีอะไรจะรับประทาน นานวันเข้าลำไส้ก็เกิดเป็นแผลและมีน้ำเหลืองออกมา คำว่า “น้ำเหลือง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าไส้เป็น**น้ำเหลือง**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถึงแม้ว่าเราจะ**ไส้เป็นน้ำเหลือง**เราก็จะไม่ขอใครกิน จะต้องทำมาหากินด้วยตัวเองถึงจะอิ่มท้องอย่างมีศักดิ์ศรี (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 556)

2. ศิลปินที่วาดภาพขายก็**ไส้เป็นน้ำเหลือง**ได้ หากภาพที่เขาวาดขายไม่ได้

ตัวอย่างที่ 18 สำนวนว่า หมาถูก**น้ำร้อน**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา ในสมัยโบราณ คนไทยมักจะสร้างบ้านแบบใต้ถุนสูง สัตว์บางชนิดเช่น หมามักจะชอบไปขุดคุ้ยหาของกินที่ใต้ถุนครัว บางครั้งถูกไล่ก็ไม่ยอมไป คนก็เลยรำคาญ เทน้ำร้อนราดลงไป หมาถูกน้ำร้อนปวดแสบปวดร้อนจึงวิ่งพล่านไปมา (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 229)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คนที่ดิ้นรน วิ่งพล่านเนื่องจากธุรกิจรัดตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 229) กล่าวคือ การดิ้นรนเพื่อหาทางแก้ไข เพราะมีความจำเป็น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ร้อน” เป็น “น้ำร้อน” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำร้อนเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความลำบาก โดยเปรียบเทียบกับหมาที่มีความหิวจึงเที่ยวไปหาอาหารทำความรำคาญให้คน เมื่อมีผู้พบเห็นก็นำน้ำร้อนมาราดเพื่อขับไล่ หมาจึงวิ่งพล่าน เหมือนกับคนที่วิ่งพล่านไปทำกิจในที่ต่าง ๆ จึงเกิดสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดความลำบาก คำว่า น้ำร้อน ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าหมาถูก**น้ำร้อน**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ผู้บังคับบัญชาจะลงโทษทางวินัยกับเขา โทษฐานที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ตอนนี้เขาได้แต่วิ่งพล่านเป็น**หมาถูกน้ำร้อน**เพื่อหาคนช่วยเหลือ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 304)

2. เขาทำความผิดกฎหมายและกลัวถูกตำรวจจับได้ จึงเหมือน**หมาถูกน้ำร้อน** ต้องไปหาผู้มีอิทธิพลให้ช่วยเหลือเขา

3. อุปลักษณ์ "น้ำ" ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรู้สึก

"น้ำ" สื่อความหมายแสดงความรู้สึก ในสำนวนสื่อความหมายถึง ความ หมายถึง น. เรื่อง อาการ คำนำหน้ากริยาหรือวิเศษณ์เพื่อแสดงสภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 231) รู้สึก หมายถึง รู้ตัว รู้ด้วยการสัมผัส รู้สำนึก เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ เกิดสังหรณ์ขึ้นในใจ มีแนวโน้มให้สันนิษฐานหรือคาดคะเนว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 963) ความรู้สึก หมายถึง สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ความรู้สึกไม่เทียมหน้า ความรู้สึกเศร้าเสียใจ รวมถึงความรู้สึกที่อยากได้อะไรบางอย่าง พบ 30 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 9.52 สำนวนที่พบคือ กินน้ำตา, กินน้ำตาต่างข้าว 3 สำนวน, กินน้ำใต้ศอก 2 สำนวน, เจ้าน้ำตา, ต่อมน้ำตาตื้น, น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก 5 สำนวน, น้ำขุ่นออกไป น้ำใสเข้ามา, น้ำตาจระเข้, น้ำตาเช็ดหัวเข่า 4 สำนวน, น้ำตาตกใน 2 สำนวน, น้ำตานองหน้า, น้ำตาเป็นเผาเต่า, น้ำตาเป็นสายเลือด, น้ำตาอาบหน้า, น้ำลายสอ, น้ำลายหก, น้ำลายไหล, บีบน้ำตา และ เสียน้ำตา รวม 30 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กิน**น้ำ**ใต้ศอก

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงที่เป็นเมียน้อยคนอื่นซึ่งจะไปเรียกร้องสิทธิอะไรไม่ได้ต้องจำยอม และชาวบ้านมีวิธีดื่มน้ำโดยไม่ใช้ภาชนะ คือ ใช้ฝ่ามือทั้งสองวักน้ำในลำธารขึ้นจนชิดปากแล้วก็ดื่มน้ำจากมือนั้น ในขณะที่ทำอาการเช่นนั้นอาจมีน้ำรั่วออกจากมือเล็กน้อยไหลลงทางข้อศอก ถ้ามีใครเอาปากมารองน้ำที่ใต้ข้อศอก ก็คงจะพอดื่มน้ำได้บ้างเล็กน้อยแต่ไม่สมกับความกระหาย (สุจะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 9)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่เทียมหน้า (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 39) กล่าวคือ การไม่เท่าเทียมผู้อื่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก คือความรู้สึกว่าไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น ต้องเป็นรองผู้อื่นตลอดเวลา คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากิน**น้ำ**ใต้ศอก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. จะทำอย่างไรได้ล่ะ เมื่อเขาหลวมตัวไปแล้ว เขาก็ต้องทน**กินน้ำใต้ศอก**ไปอย่างนี้แหละ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 10)

2. เธอยอมเป็นเมียน้อยเขา เธอก็ต้องทน**กินน้ำใต้ศอก**เรื่อยไป จะเรียกร้องอะไรก็ไม่ได้ทำใจเถอะนะ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า กิน**น้ำตา**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่แตกต่างกัน บางคนมีความสุข บางคนมีความทุกข์ ซึ่งตามปกติแล้วข้าวเป็นอาหารหลักของมนุษย์ แต่ใครที่มีความทุกข์ย่อมกินไม่ลง มีแต่น้ำตา จึงเรียกว่ากินน้ำตา

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ร้องไห้เศร้าโศก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 37) กล่าวคือการร้องไห้เศร้าโศก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก คือ ความรู้สึกเศร้าจนต้องร้องไห้ออกมามีน้ำตา คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ากิน**น้ำตา**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. นักเรียนม.6 ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ติด ต่างก็**กินน้ำตา**กันเกือบทุกคน

2. ลุงประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต บรรดาลูกหลานต่างก็**กินน้ำตา**ด้วยความอาวรณ์กันทุกคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า กิน**น้ำตา**ต่างข้าว

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่กล่าวถึงคนที่มีชีวิตโศกเศร้าไม่มีความสุข พบแต่ความทุกข์ ต้องกินน้ำตาต่างข้าว

ความหมายสำนวนนี้ หมายถึง ต้องได้รับแต่ความทุกข์ระทมตลอดเวลา (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 8) กล่าวคือ การมีความทุกข์ตลอดเวลา

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก คือ ความรู้สึกทุกข์ จนต้องระบายอารมณ์ออกมาด้วยการร้องไห้ซึ่งมีน้ำตา คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากิน**น้ำตา**ต่างข้าว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ภรรยารู้ว่าสามีมีชู้ ก็**กินน้ำตาต่างข้าว**ทุกวัน

2. ลูกชายประพฤติตัวเกเรออกไปเที่ยวสำมะเลเทเมา จะห้ามปรามอย่างไรก็ไม่เคยเชื่อฟัง แม่จึงได้แต่**กินน้ำตาต่างข้าว**

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ต่อม**น้ำตา**ตื้น

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาของเรานั้นจะมีต่อมน้ำตาอยู่คนที่ร้องไห้ง่าย มีเรื่องอะไรมากระทบ ไม่ว่าเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็ร้องไห้เสมอจึงเรียกว่าต่อมน้ำตาตื้น

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ร้องไห้ง่าย (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 54) กล่าวคือ คนที่ร้องไห้ได้ง่ายกว่าคนปกติทั่วไป

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก คือ ความรู้สึกที่อ่อนไหวกับเหตุการณ์ต่างๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ได้ง่าย จนต้องร้องไห้ออกมา ไม่ว่าเรื่องราวนั้นจะสุขหรือทุกข์ก็ตาม คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าต่อม**น้ำตา**ตื้น

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. นุชเป็นคน**ต่อมน้ำตาตื้น** แค่ฟังเพลงเศร้าๆก็ร้องไห้แล้ว

2. ภาพยนตร์เรื่องนี้มีเนื้อหาเศร้ามาก ถ้าใคร**ต่อมน้ำตาตื้น**รับรองว่าต้องเสียน้ำตามากแน่ๆ

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า **น้ำขุ่น**ไว้ใน **น้ำใส**ไว้นอก

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับน้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใสน้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น

ความหมาย หากไม่พอใจหรือขุ่นเคืองเรื่องอะไร ก็ให้เก็บความรู้สึกนั้นไว้ในใจ ให้แสดงออกอย่างไม่มีอะไรเกิดขึ้น (ล้อม เพ็งแก้ว, 2544: 83) กล่าวคือ การเก็บความรู้สึกขุ่นเคืองไว้ในใจ โดยไม่แสดงออก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ขุ่น” เป็น “น้ำขุ่น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำขุ่นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกโกรธซึ่งแม้ว่าจะโกรธมากแค่ไหนก็ไม่ควรแสดงออกมาให้เก็บไว้ภายใน แสดงออกมาเพียงน้ำใสซึ่งเป็นการแสดงออกแต่สิ่งที่ดีๆเท่านั้น คำว่า “น้ำขุ่น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่าน้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก และ คำว่า “น้ำใส” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า**น้ำขุ่น**ไว้ใน **น้ำใส**ไว้นอก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันล่ะเจ็บใจจริงๆ แม่เพื่อนตัวดีดันเอาเรื่องที่ฉันโดดเรียนไปฟ้องแม่ฉัน แต่ฉันก็ต้องทำเป็น**น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก** ขึนไปต่อว่าเพื่อน ฉันก็ต้องโดนแม่ด่าหนักเข้าไปอีก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 306)

2. ฉันรู้สึกโกรธเธอมาก แต่ไม่อยากแสดงอารมณ์โกรธออกมา จึงได้แต่ทำ**น้ำขุ่นไว้ในน้ำใสไว้นอก**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า **น้ำตา**จระเข้

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ จระเข้เป็นสัตว์ที่มีความดุร้าย ไม่แสดงอารมณ์ใดๆออกมา ยกเว้นเวลาล่าเหยื่อ ดังนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเห็นน้ำตาจระเข้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความเศร้าใจของผู้มีอำนาจที่ไม่มีใครเห็น (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 93) กล่าวคือ ความรู้สึกเศร้าใจของผู้มีอำนาจที่ไม่มีใครเคยเห็น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก ซึ่งเป็นความรู้สึกเศร้าใจในที่นี้เป็นความเศร้าใจของผู้มีอำนาจที่ไม่มีใครเคยเห็น ถึงแม้ว่าผู้มีอำนาจผู้นั้นจะมีความรู้สึกเสียใจเพียงใดแต่ก็ไม่แสดงออกมาให้ใครเห็น คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำตา**จระเข้

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. นายทหารคนนั้นแม้จะผิดหวังกับหน้าที่การงานมากเพียงใดก็ไม่เคยเห็น**น้ำตาจระเข้**ของเขาเลย

2. มีไม่กี่ครั้งหรอกที่ผู้บัญชาการจะเสีย**น้ำตาจระเข้**ให้ใครได้เห็น เพราะท่านเป็นคนที่เข้มแข็งและน่าเกรงขามมาก

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า **น้ำตา**เช็ดหัวเข่า

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ หัวเข่า นำไปเปรียบกับลักษณะของการร้องไห้ด้วยความชอกช้ำระกำใจ คือ นั่งกอดเข่าร้องไห้ เอาหัวเข่าเช็ดน้ำตา (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ร้องไห้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289) กล่าวคือ การร้องไห้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึกเศร้า,เสียใจ โดยเชื่อมโยงถึงน้ำตาที่ส่วนมากมักจะไหลออกมาเพราะความรู้สึกเสียใจ คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำตา**เช็ดหัวเข่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เพื่อน ๆ ต่างก็ช่วยเตือนจารุณีแล้วว่า ผู้ชายคนนี้ไว้ใจไม่ได้ ไม่เคยรักใครจริง แต่เธอก็ไม่เคยเชื่อเลย สุดท้ายคำที่เพื่อนพูดไว้ก็เป็นจริง จารุณีได้แต่เศร้าโศกเสียใจ ร้องไห้ **น้ำตาเช็ดหัวเข่า** เพื่อนๆได้แต่คอยปลอบใจเธอเท่านั้น (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 139)

2. เราบอกเธอแล้วก็ไม่เชื่อว่าผู้ชายคนนี้เจ้าชู้ เห็นไหมต้องมานั่ง**น้ำตาเช็ดหัวเข่า** ทีนี้เข็ดหรือยัง

ตัวอย่างที่ 8 สำนวนว่า **น้ำตา**เป็นเผาเต่า

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เต่า สมัยก่อนเวลาที่คนจะกินเต่า มักจะเอาเต่าไปเผาไฟทั้งเป็นจนน้ำไหลพรากออกมาจากตาเต่า (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 159)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ร้องไห้น้ำตาไหลพราก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289) กล่าวคือ การร้องไห้ โดยที่มีน้ำตาไหลพราก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก ซึ่งเป็นความรู้สึกเสียใจจนร้องไห้น้ำตาไหลพราก คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำตา**เป็นเผาเต่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. สามีเธอประสบอุบัติเหตุจากไปอย่างกะทันหัน เธอยังทำใจไม่ได้ จึงร้องไห้**น้ำตาเป็นเผาเต่า**อย่างที่เห็นนี่แหละ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 159)

2. แค่เธอออกหัก ทำไมต้องมานั่งร้องไห้**น้ำตาเป็นเผาเต่า**ให้ทุกคนต้องคอยเป็นห่วง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 9 สำนวนว่า **น้ำลาย**หก

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย เมื่อเราเกิดอาการที่อยากกินอาหารแล้วน้ำลายจะไหลออกมานอกปากเรียกว่าน้ำลายหก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อยากได้ (มัทธนี ตุลยาทร, 2536: 14) กล่าวคือ ความรู้สึกอยากได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก เป็นความรู้สึกที่เมื่อเห็นของที่ถูกใจที่อยากรับประทานแล้วจึงเกิดอาการมีน้ำลายออกมามุมปาก คำว่า “น้ำลาย” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำลาย**หก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เห็นสาว ๆ สวย ๆ เดินผ่านมา แกถึงกับ**น้ำลายหก**เลยนะ เก็บอาการหน่อยสิเพื่อน

2. แม่ทอดไข่เจียวอยู่ในครัวแค่ฉันได้กลิ่นก็**น้ำลายหก**แล้ว

ตัวอย่างที่ 10 สำนวนว่า เสีย**น้ำตา**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ คนที่ร้องไห้อยู่บ่อยๆทำให้ต้องเสียน้ำตามาก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ร้องไห้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 590) กล่าวคือ คนที่ต้องร้องไห้เพราะมีเรื่องที่ผิดหวัง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ตา” เป็น “น้ำตา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรู้สึก ซึ่งเป็นความรู้สึกเสียใจ คนเราเมื่อมีเรื่องอะไรมากระทบจิตใจก็ทำให้เสียน้ำตาได้ คำว่า “น้ำตา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเสีย**น้ำตา**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธออย่ามานั่ง**เสียน้ำตา**ให้กับผู้ชายนิสัยไม่ดีคนนั้นเลย

2. เธออย่าไป**เสียน้ำตา**ให้กับคำดุด่าของเจ้านายใจแคบของเธอเลย เพราะเธอไม่ได้ทำอะไรผิด

4. อุปลักษณ์ "น้ำ" ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุคคล

"น้ำ" สื่อความหมายแสดงบุคคล ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. คน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 629) บุคคลในที่นี้พบทั้ง คนดี คนไม่ดี ญาติพี่น้อง ภรรยา คนที่มีนิสัยคล้ายกัน คนที่มีอารมณ์ร้าย ผู้มีอำนาจ คนฉลาด พบ 27 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8.57 สำนวนที่พบ คือ กินน้ำพริกถ้วยเก่า 2 สำนวน, กินน้ำพริกถ้วยเดียว, ขนมผสมน้ำยา, ขนมผสมกับน้ำยา, ขนมพอสมน้ำยา, ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน 3 สำนวน, ได้แกงเทน้ำพริก 2 สำนวน, ตัดน้ำไม่ขาด, เทน้ำพริกหวังกินแกงไก่, น้ำกินหาง่าย น้ำใจหายาก, น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ 2 สำนวน, น้ำเต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง, น้ำนิ่งไหลลึก 2 สำนวน, น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า 2 สำนวน, น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน 2 สำนวน, ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งน้ำ, เลือดข้นกว่าน้ำ, อย่าชักน้ำเข้าลึก อย่าชักศึกเข้าบ้าน และ อย่าเทน้ำพริกไปกินแกง รวม 27 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ชัก**น้ำ**เข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ ตามธรรมดาที่ลุ่มลึกนั้นย่อมเป็นที่ขังน้ำได้เองอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องชักน้ำเข้าเข้าไปเพิ่ม เพราะที่ลุ่มลึกนั้นเมื่อน้ำเข้าไปขังอยู่ ก็ยากที่จะขจัดหรือผันให้ไปสู่ที่อื่น เช่นเดียวกับข้าศึก หากชักจูงให้เข้ามาตั้งในบ้านเมือง ก็ย่อมยากที่จะให้เขาถอยกลับไป (ล้อม เพ็งแก้ว, 2548: 202)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ชักนำศัตรูเข้าบ้านเมือง (ล้อม เพ็งแก้ว, 2548: 202) กล่าวคือ การชักนำศัตรูเข้าสู่บ้านเมืองของตน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นคนที่ไม่ดี เมื่อเรานำคนที่ไม่ดีเข้าบ้านแล้ว บ้านเราก็ต้องพบเจอกับเรื่องร้ายๆตามมา คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าชัก**น้ำ**เข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. หลานชายที่ไม่ได้เจอกันมานานหลายปี จู่ๆก็โผล่หน้ามา บอกว่าจะมาขออาศัยสัก 2-3 วันก็จะไป เขาก็อนุญาต พอหลานชายกลับไป หนังสือพิมพ์หน้าหนึ่งก็ลงว่าหลานชายของเขาเป็นผู้ร้ายฆ่าคนตาย เขาจึงโดนภรรยาว่าเกือบ**ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน** จะโดนข้อหาให้ที่หลบซ่อนแล้ว (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 148)

2. ตอนนี้สถานการณ์ระหว่างสองประเทศกำลังตึงเครียด เราไม่ควร**ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน** เดี๋ยวจะเกิดเรื่องวุ่นขึ้นมาอีก

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ตัด**น้ำ**ไม่ขาด

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำเป็นของเหลว เราไม่สามารถใช้อะไรไปตัดให้ขาดได้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ญาติพี่น้องตัดกันไม่ขาด (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 93) กล่าวคือ ความเป็นญาติพี่น้องที่ตัดสายสัมพันธ์กันไม่ขาด

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันย่อมตัดกันไม่ขาด ไม่ว่าจะมีเรื่องราวทะเลาะกันอย่างไรก็กลับมาคืนดีกันได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตัด**น้ำ**ไม่ขาด

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แม้ว่าเขาจะทะเลาะกับพี่และหนีออกจากบ้าน แต่เมื่อเขากลับมาพี่ก็พร้อมให้อภัย ก็เหมือนกับ**ตัดน้ำไม่ขาด**นั่นแหละ

2. แม้ลูกจะทำผิด แต่พ่อแม่ก็**ตัดน้ำไม่ขาด** ย่อมอภัยให้ลูกได้เสมอ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำ**เต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำที่เต็มกระบอก เมื่อเราเขย่าหรือกระฉอกก็จะไม่ดัง มีแต่ความรู้สึกหนัก เพราะมีน้ำอยู่ในกระบอก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คนดีพร้อมย่อมไม่คุยโอ้อวด (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 94) กล่าวคือ คนที่ดีจริง มักไม่คุยโม้โอ้อวด

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นคนดี หากใครที่เป็นคนดีจริงนั้นไม่ต้องบอกคนอื่นว่าตัวเองดี แต่คนอื่นจะรู้ว่าเขาเป็นคนดีได้จากการกระทำของเขาเอง คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**เต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ใครจะเชื่อสิ่งที่เขาอวดอ้างสรรพคุณว่าเขาดีอย่างนั้น ดีอย่างนี้ แต่ฉันคนหนึ่งที่ไม่เชื่อ เพราะถือว่า**น้ำเต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง** ถ้าเขาเป็นคนดีจริงทุกคนก็จะรู้เองไม่ต้องให้เขาบอกหรอก

2. ถ้าเขาเป็นคนดีจริงคงไม่ต้องไปคุยทั่วหมู่บ้านว่าเป็นคนดีหรอก เพราะคนดีจริงต้องเหมือน**น้ำเต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง** การกระทำของเขาจะทำให้คนอื่นได้รู้ว่าเขาเป็นคนยังไง

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า **น้ำ**พึ่งเรือ เสือพึ่งป่า

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เสือ นำไปเปรียบกับหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม คือ แม่น้ำลำคลองหากไม่มีเรือแล่นก็จะรกเรื้อไปด้วยไม้น้ำ ขยะปฏิกูล และตื้นเขินในที่สุด เช่นเดียวกับเสือที่ต้องอาศัยอยู่ในป่า และป่ายังคงอุดมสมบูรณ์อยู่ได้เพราะเสือป้องกันคนเข้าไปบุกรุกเป็นการพึ่งพาอาศัยและมีไมตรีที่ดีต่อกัน (ประคอง ขุนทอง, 2541: 82-83)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เป็นคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน สรรพสิ่งในโลกนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดๆอยู่โดดเดี่ยวอย่างเดียวได้ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63) กล่าวคือ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งบุคคลนั้นย่อมต้องพึ่งพาอาศัยกัน เปรียบเหมือนน้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า จึงจะดำรงชีวิตอยู่ได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**พึ่งเรือเสือพึ่งป่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. มีอะไรให้ช่วยเหลือหรือขาดเหลืออะไรก็บอกนะ **น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า**อยู่แล้ว ก็เราเป็นเพื่อนสนิทกันนี่นา (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 311)

2. แม้ว่าเขาจะเป็นคนที่ไม่ค่อยช่วยทำงานกลุ่ม แต่ก็อย่าตัดขาดเขาเลยเพราะเขาก็เก่งเรื่องคอมพิวเตอร์ ถ้าใครมีปัญหาเรื่องคอมพิวเตอร์เขาก็อาจช่วยได้เหมือน**น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า**

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า **น้ำ**สั่งฟ้า ปลาสั่งฝน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ฝนสุดท้ายจะหายไปอีกปี ปลาชอบน้ำฝน และจะมีชีวิตชีวามากเมื่อยามฝนแรกหรือตอนหน้าฝน เมื่อฝนจะลาปลามันก็อาลัย (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2528: 68)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย ทำการอันใดที่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อไว้อาลัยก่อนจากไป (นิรนาม, 2530: 32) กล่าวคือ การสั่งเสียเป็นครั้งสุดท้ายก่อนจากไป

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งคนนั้นได้ทำหรือพูดอะไรไว้ก่อนที่จะจากไป คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**สั่งฟ้า ปลาสั่งฝน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เรียนด้วยกันมาตั้งหลายปี คงไม่ต้องบอกนะว่าเราสนิทกันมากแค่ไหน สุดท้ายก็ต้องมา**น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน** เพราะเธอต้องกลับบ้านต่างจังหวัด เพื่อไปดูแลแม่ที่กำลังป่วยหนัก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 315)

2. ก่อนที่แม่จะตาย ได้สั่งเสียแบบ**น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน** ลูกๆควรปฏิบัติตามคำสั่งของแม่ แม่จะได้จากไปอย่างสงบ

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า เลือดข้นกว่า**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกายที่จะต้องมีเลือดเป็นส่วนประกอบ นำมาเปรียบกับความเป็นญาติพี่น้องที่มีบรรพบุรุษเดียวกัน ย่อมจะมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้งมากยิ่งกว่าบุคคลภายนอกที่เพียงแค่รู้จักกัน และไม่ได้มีเชื้อสายโลหิตเดียวกับเรา ยามมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งหรือมีปัญหาขัดใจใด ๆ กันเกิดขึ้น ย่อมเข้าข้างฝ่ายที่มีสายเลือดเดียวกับเรา(สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 108)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ญาติพี่น้องย่อมดีกว่าคนอื่น (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 108) กล่าวคือ ความเป็นญาติพี่น้องย่อมดีกว่าคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ในสำนวนนี้ใช้เปรียบเทียบกับคนที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องที่ผูกพันกันทางสายเลือด ฉะนั้นเมื่อมีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นญาติพี่น้องจึงมีความสำคัญมากกว่าผู้ที่ไม่ใช่ญาติ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเลือดข้นกว่า**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พี่กับน้องจะเห็นคนอื่นดีกว่าคนกันเองได้อย่างไร **เลือดข้นกว่าน้ำ**อยู่แล้ว

2. ถึงแม้ว่าเขาจะทำความผิด แต่**เลือดข้นกว่าน้ำ** พี่ของเขาจึงไม่ลงโทษเขาแค่ตักเตือนเท่านั้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า กิน**น้ำพริก**ถ้วยเก่า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารหลักประจำของคนไทย ไม่ว่าบ้านไหนก็ต้องมีน้ำพริกติดไว้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง กลับไปหาภรรยาคนเดิม (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 13) กล่าวคือ การกลับไปใช้ชีวิตคู่กับภรรยาคนเดิม

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “พริก” เป็น “น้ำพริก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำพริกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งหมายถึงภรรยา เมื่อสามีไปมีผู้หญิงอื่นแล้วเกิดเบื่อผู้หญิงคนนั้นแล้วก็กลับไปหาภรรยาของตน คำว่า “น้ำพริก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากิน**น้ำพริก**ถ้วยเก่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขากลับไป**กินน้ำพริกถ้วยเก่า**แล้ว หลังจากเจ้าชู้มานาน

2. คุณผู้ชายกลับมา**กินน้ำพริกถ้วยเก่า**แล้ว เพราะเบื่อบรรดาพวกเมียน้อยทั้งหลาย

ตัวอย่างที่ 8 สำนวนว่า กิน**น้ำพริก**ถ้วยเดียว

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ อาหารหลักของคนไทยสมัยก่อนคือน้ำพริก บางคนมีน้ำพริกถ้วยเดียว ไม่มีกับข้าวอย่างอื่น ก็กินข้าวได้อิ่มไม่กินกับอย่างอื่น สำนวนนี้มักใช้กันในหมู่ผู้ชาย ล้อเลียนเพื่อนที่อยู่กินกับภรรยาคนเดียว ไม่ข้องแวะผู้หญิงอื่นแม้ชั่วครั้งชั่วคราว เปรียบเหมือนกินน้ำพริกอยู่ถ้วยเดียว ไม่กินอาหาร อย่างอื่นเพื่อเปลี่ยนรสชาติบ้าง สำนวนนี้บางทีก็ใช้ว่า“กินน้ำพริกถ้วยเก่า” (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 28)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อยู่แต่กับเมียคนเดียว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 40) กล่าวคือ การใช้ชีวิตคู่กับภรรยาคนเดียว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “พริก” เป็น “น้ำพริก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำพริกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งหมายถึงเมีย เป็นการกล่าวถึงผู้ชายที่อยู่กับเมียของตัวเองคนเดียวไม่ไปสนใจผู้หญิงอื่น คำว่า “น้ำพริก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากิน**น้ำพริก**ถ้วยเดียว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขารักภรรยามาก ไม่เคยเฉไฉไปไหนเลย จนเพื่อนๆล้อว่า **กินน้ำพริกถ้วยเดียว** (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 28)

2. บุญชูแต่งงานอยู่กินกับภรรยามา 30 ปีแล้ว เขาเป็นตัวอย่างของสามีที่**กินน้ำพริกถ้วยเดียว**ที่ดีจริงๆ

ตัวอย่างที่ 9 สำนวนว่า ขนมผสม**น้ำยา**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ ขนมจีน โดยปกติขนมจีนใช้กินกับน้ำยาหรือน้ำพริกหรือแกงเผ็ด ขนมจีนน้ำยาเป็นอาหารไทยยอดนิยมอย่างหนึ่งมาแต่โบราณ ขนมจีนน้ำยาจะอร่อยต้องมีปริมาณขนมจีนและน้ำยาเหมาะสมกัน (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 38)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พอดีกัน จะว่าข้างไหนดีกว่ากันไม่ได้ (นิรนาม, 2530: 7) กล่าวคือ ความเหมาะสม

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ยา” เป็น “น้ำยา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำยาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยที่เหมือนกัน พอดีกัน ไม่มีใครเสียเปรียบใคร คำว่า “น้ำยา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าขนมผสม**น้ำยา**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พูดกันตรง ๆ ฉันว่าคู่นี้มัน**ขนมผสมน้ำยา** อย่าไปเข้าข้างคนไหนเลย (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 38)

2. ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายต่างก็ดูเหมาะสมเหมือน**ขนมผสมน้ำยา**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 10 สำนวนว่า ได้แกงเท**น้ำพริก**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นของประจำสำหรับกับข้าวคนไทยทั่วไปทั้งบ้านทั้งเมืองมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน กับข้าวอย่างอื่นอาจเปลี่ยนไปต่างๆอย่างนั้นอย่างนี้บ้าง เช่น ผัด ยำ แกง ฯลฯ แต่น้ำพริกอยู่คงที่ไม่เปลี่ยน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 188)

ความหมายสำนวนนี้ หมายถึง พอได้ใหม่ก็ลืมเก่าทันที ไม่คิด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 188) กล่าวคือ การได้ของใหม่แล้วก็ทิ้งของเก่าโดยทันที

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “พริก” เป็น “น้ำพริก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำพริกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งหมายถึงภรรยาคนเดิม เมื่อสามีไปชอบผู้หญิงอื่นก็จะทิ้งภรรยาไปเปรียบได้ว่าได้แกงเทน้ำพริก คำว่า “น้ำพริก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าได้แกงเท**น้ำพริก**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เห็นไหม พอมีคนเอาของใหม่มาให้ เจ้านายเราก็ทิ้งของเก่าเสียแล้ว ทั้งๆที่ยังใช้ได้อยู่นี่แหละเขาว่า **ได้แกงเทน้ำพริก**ละ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 88)

2. นายนี่มันเหลือเกินจริงๆเลย พอ**ได้แกงเทน้ำพริก** เอารถคันเก่าไปไว้ที่ไหน เห็นใช้แต่รถคันใหม่ ถ้าไม่ใช้รถคันเก่าแล้วจะยกให้เราก็ได้นะ

ตัวอย่างที่ 11 สำนวนว่า เท**น้ำพริก**หวังกินแกงไก่

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารประจำของทุกบ้าน เมื่อมีแกงไก่เป็นอาหารใหม่เข้ามา คนก็จะเทน้ำพริกทิ้งไปกินแกงไก่

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทิ้งของเก่าหวังจะได้ของใหม่ (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 121) กล่าวคือ คนที่ทิ้งภรรยาของตนไปเพื่อไปหาผู้หญิงคนอื่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “พริก” เป็น “น้ำพริก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำพริกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นภรรยาที่สามีไปมีผู้หญิงอื่นจึงทิ้งภรรยาของตนไป คำว่า “น้ำพริก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า**เทน้ำพริก**หวังกินแกงไก่

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาเห็นสาวสวยที่ถูกใจ ก็รีบทิ้งคนรัก เหมือน**เทน้ำพริกหวังกินแกงไก่**

2. พอมีคนยื่นเสนองานใหม่ให้ เขาก็รีบลาออกจากงานเดิมเลยทันทีเหมือน**เทน้ำพริกหวังกินแกงไก่** ทั้ง ๆ ที่เขายังไม่รู้ว่างานใหม่ที่จะได้ทำนั้นเป็นอย่างไร

ตัวอย่างที่ 12 สำนวนว่า **น้ำ**เชี่ยวอย่าขวางเรือ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือ เหตุการณ์ที่กำลังดำเนินไปอย่างรุนแรง เปรียบได้กับกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก คนที่เอาตัวเข้าไปขวางหรือยุ่งเกี่ยวเปรียบเสมือนเรือที่ขวางทางน้ำ เรือย่อมจะล่มเพราะไม่อาจต้านได้ (ประคอง ขุนทอง, 2541: 86)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อย่าขัดขวางผู้มีอำนาจ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67) กล่าวคือ ไม่ควรขัดขวางผู้มีอำนาจ เพราะอาจเกิดภัยอันตรายได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นคนที่มีอำนาจ หากใครไปขัดขวางก็เหมือนนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเอง เหมือนกับน้ำเชี่ยวก็ไม่ควรไปขวางเรือ คำว่า “น้ำเชี่ยว” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า **น้ำ**เชี่ยวอย่าขวางเรือ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. **น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ**เลย ตอนนี้เจ้าพ่อเงินกู้มีอำนาจมาก อาจสั่งฆ่าลูกหนี้ที่ไม่ยอมจ่ายเงินได้

2. เป็นผู้น้อย ก็ทำตัวเป็น**น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ**เลย เดี๋ยวจะเดือดร้อนเสียเปล่าๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 13 สำนวนว่า **น้ำนิ่ง**ไหลลึก

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บริเวณน้ำลึกที่มองดูว่าพื้นผิวน้ำเรียบนิ่ง แต่ส่วนมากน้ำมักจะเคลื่อนไหวแรงอยู่ข้างใต้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 162)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คนฉลาดหรือมีเล่ห์เหลี่ยม มักปิดบังซ่อนเร้น มองภายนอกดูเงียบเฉย แต่ในใจซ่อนความคิดไว้ยากที่คนอื่นจะหยั่งรู้ได้ (รัตนา สถิตานนท์, 2532: 50) กล่าวคือ คนฉลาดมักซ่อนเล่ห์เหลี่ยมไว้ ซึ่งยากที่จะทราบได้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “นิ่ง” เป็น “น้ำนิ่ง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำนิ่งเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคคล ซึ่งเป็นคนฉลาด ภายนอกอาจดูเป็นคนเงียบขรึมเหมือนไม่รู้เรื่องอะไร แต่จริงๆแล้วเขากลับรู้ทุกเรื่องเพียงแค่ไม่พูดออกมาว่าเขาคิดอะไรอยู่ คำว่า “น้ำนิ่ง” ปรากฏอยู่ ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำนิ่ง**ไหลลึก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ท่าทางเขาเรียบร้อย พูดน้อยก็จริง แต่ถ้าได้แสดงความคิดเห็นจะเฉียบคมมาก เป็นคน**น้ำนิ่งไหลลึก** (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 162)

2. เห็นเขาเงียบ ๆ แบบนี้ แต่เขาเป็นคน**น้ำนิ่งไหลลึก**นะ เวลาใครมีปัญหาอะไรเขาจะหาทางออกที่ดีได้เสมอ

5. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงการกระทำ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงการกระทำ ในสำนวนสื่อความหมายถึง การ หมายถึง น. งาน, สิ่งหรือเรื่องที่ทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 115) กระทำ หมายถึง ก. ทำ, จัดแจง, ปรุงขึ้น, สร้างขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 42) การกระทำ หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้น มีทั้งการตัดขาด การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การใช้ทรัพย์สิน การปลอบใจ การทำในสิ่งที่ไม่มีวันสำเร็จ การกระทำที่ไม่มีใครเห็น การกระทำที่ไม่รอบคอบ การประทุษร้าย พบ 22 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 6.98 สำนวนที่พบ คือ กรวดน้ำ, กรวดน้ำคว่ำกะลา, กรวดน้ำคว่ำขัน, กินน้ำไม่เผื่อแล้ง 3 สำนวน,

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ซับน้ำตา, ตรวจน้ำคว่ำกะลา, ตะบันน้ำกิน, ตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว, ตุ่มรั่วตักน้ำใส่, ถ่มน้ำลายรดฟ้า, น้ำป่วนนักมักเป็นตม, น้ำลอดใต้ทราย, ปากเป็นไฟ ใจเป็นน้ำ, เป็นน้ำยาเย็น, ไม่กี่น้ำ, ยามรักน้ำต้มผักก็ว่าหวาน 2 สำนวน, ลิ้นกระดาษทราย น้ำลายเชลแล็ก 2 สำนวน และ อย่าถ่มน้ำลายรดฟ้า รวม 22 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กรวด**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากศาสนาพุทธที่มีการกรวดน้ำเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธนิยมกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เป็นอาการเทน้ำลงดินเพื่อให้แม่พระธรณีนำบุญกุศลที่ได้กระทำแล้ว แผ่ไปสู่ญาติพี่น้องผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว (คลังปัญญาไทย, ม.ป.ป.)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วยอีกต่อไป (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 7) กล่าวคือ การตัดขาดความสัมพันธ์ ไม่ขอเกี่ยวข้องกันอีก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ คือการตัดขาดไม่เกี่ยวข้องกันอีก แม้ว่าคนนั้นจะมีเรื่องราวเดือดร้อนมากแค่ไหนก็ไม่สนใจ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ากรวด**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พี่ชายโกรธน้องชายมากที่แย่งคนรักไป จึง**กรวดน้ำ**สาปแช่งไม่ขอญาติดีกันอีก

2. เพื่อนบ้านทั้ง 2 คนนี้ทะเลาะกันรุนแรงมากจึง**กรวดน้ำ**ไม่ขอยุ่งเกี่ยวกันอีกต่อไป

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า กรวด**น้ำ**คว่ำขัน

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากศาสนาพุทธที่มีการกรวดน้ำหลังจากทำบุญ เรานิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การกรวดน้ำในลักษณะที่เทน้ำจนถึงกับคว่ำขันไปนั้น ทำให้น้ำไม่เหลือติดขันเลย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 11)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ตัดขาดกัน (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 56) กล่าวคือ การตัดขาดความสัมพันธ์ ไม่ขอเกี่ยวข้องกันอีก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ คือการที่คนหนึ่งตัดขาดกับอีกคนหนึ่ง อาจเป็นเพราะมีปัญหาที่รุนแรงจนไม่สามารถให้อภัยกันได้อีกต่อไป คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากรวด**น้ำ**คว่ำขัน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ยายไม่พอใจหลานชายที่มัวแต่ไปแข่งรถ จึง**กรวดน้ำคว่ำขัน**ไม่ยุ่งกับหลานชายอีก

2. พ่อโกรธลูกที่มีนิสัยเกเรชอบหาเรื่องคนอื่นไปทั่วจึง**กรวดน้ำคว่ำขัน**ตัดพ่อตัดลูกไม่สนใจว่าลูกจะไปอยู่ที่ไหน

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า กิน**น้ำ**ไม่เผื่อแล้ง

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ หน้าแล้งเป็นช่วงเวลาที่ขาดแคลนน้ำ ผู้คนโดยเฉพาะในชนบทจำเป็นต้องหาทางเก็บกักน้ำในช่วงหน้าฝนไว้ใช้ในช่วงหน้าแล้งด้วย หากกินหรือใช้น้ำอย่างไม่ประหยัด ก็อาจจะไม่มีน้ำเหลือกินในหน้าแล้งสำนวนไทย (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 25)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หมดสิ้น โดยไม่คิดถึงวันข้างหน้าว่าอาจขาดแคลนหรือลำบาก (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2528: 61) กล่าวถึง การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงอนาคต

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ คือ คนที่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไม่คำนึงถึงวันข้างหน้า มีเงินแค่ไหนก็ใช้จนหมด เมื่อเงินหมดก็ต้องเครียดเพราะไม่มีเงินใช้ เหมือนกินน้ำไม่เผื่อแล้ง คิดว่าฝนจะตกมีน้ำอยู่ตลอด แต่แล้วเมื่อถึงหน้าแล้งฝนก็ไม่ตกทำให้เกิดความเดือดร้อน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากิน**น้ำ**ไม่เผื่อแล้ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แกได้เงินที่พี่ ๆ แบ่งมาให้ก้อนใหญ่ ซื้อเครื่องบำรุงบำเรอความสุขในบ้าน แล้วยังไปเที่ยวเมืองนอก ใช้เงินจนหมดไม่เก็บออมไว้บ้างเลย เขาถึงได้ว่าแกเป็นคน**กินน้ำไม่เผื่อแล้ง** (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 26)

2. น้องชายถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลรางวัลที่ 1 ก็**กินน้ำไม่เผื่อ**แล้งเลย ซื้อของมากมายจนเงินรางวัลที่ได้หมดลงอย่างรวดเร็ว

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ตัก**น้ำ**ใส่ตุ่มรั่ว

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ คือ ตุ่ม สมัยก่อนเราใช้ตุ่มใส่น้ำไว้ใช้ เมื่อน้ำขึ้นหรือฝนตกก็จะตักน้ำใส่ตุ่มไว้ หากตุ่มรั่วตักน้ำใส่ไปเท่าไหร่ก็ไม่เต็ม น้ำก็รั่วออกไปหมด

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำสิ่งที่ไม่มีทางสำเร็จ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 93) กล่าวคือ การทำสิ่งที่ไม่มีทางจะสำเร็จ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ คือ การทำอะไรโดยไม่ดูว่าสิ่งที่ทำนั้นเกินความสามารถของตนหรือไม่ หากทำอะไรที่เกินความสามารถแล้วย่อมสำเร็จได้ยากเหมือนตักน้ำใส่ตุ่มรั่วที่ตักเท่าไหร่ก็ไม่มีวันเต็ม คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตัก**น้ำ**ใส่ตุ่มรั่ว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เอกชัยเพียรพยายามจีบน้องจิ๊บ มาเป็นแฟนหลายหนแต่ดูเหมือน**ตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว** เพราะน้องไม่เคยสนใจเขาเลย

2. หนูนาพยายามลดน้ำหนักอย่างเร่งด่วน แต่ดูเหมือนจะ**ตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว** เพราะหนูนายังคงกินอาหารที่มีไขมันเหมือนเดิม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า **น้ำ**ลอดใต้ทราย

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ พื้นทรายถ้าถูกผิวข้างบนจะเห็นว่าแห้งผากไม่มีน้ำ แต่ถ้าขุดลึกลงไป จะเห็นมีน้ำซึมอยู่แสดงว่า น้ำเดินซึมอยู่ข้างใต้พื้นทรายนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำอย่างลี้ลับไม่มีใครเห็น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296) กล่าวคือ การทำสิ่งลับๆโดยที่ไม่มีใครพบเห็น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่มีใครเห็น เหมือนน้ำลอดใต้ทรายที่เห็นบริเวณพื้นทรายแห้ง แต่ข้างใต้มีน้ำอยู่ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ลอดใต้ทราย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พวกมิจฉาชีพกลุ่มนี้ ทำงานแบบ**น้ำลอดใต้ทราย** ต้องส่งมือปราบระดับเซียนไปจัดการ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 165)

2. ชุลีทำงานเก็บเงินแบบ**น้ำลอดใต้ทราย**กว่าจะได้เงินก้อนใหญ่มาซื้อบ้านให้แม่

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า ปากเป็นไฟ ใจเป็น**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งเรามีปากไว้สำหรับกินและพูด สำนวนนี้เปรียบคนที่พูดเร็วว่าปากเป็นไฟ ส่วนผู้พูดอาจไม่ได้เป็นคนใจร้อน จึงเปรียบว่าใจเป็นน้ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ปากไว ใจเย็น พูดไว คิดช้า (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 162) กล่าวคือ คนที่พูดไวโดยที่ไม่ทันคิดหรือคิดช้า

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ คือ คนที่มีการกระทำที่สุขุม แม้ว่าจะเป็นคนที่พูดโดยไม่ทันคิดก็ตาม คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าปากเป็นไฟ ใจเป็น**น้ำ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แม่ค้าปลาคนนั้น **ปากเป็นไฟ ใจเป็นน้ำ** ต้องเข้าใจเขาหน่อยนะ ถึงอย่างไรเขาก็เป็นแม่ค้าขายปลาที่มีแต่ปลาสดๆทั้งนั้น

2. พี่สาวของฉันเป็นคน**ปากเป็นไฟ ใจเป็นน้ำ**อย่าไปถือสาคำพูดของเธอเลย ถึงเธอจะพูดจาอะไรรุนแรงไปแต่เธอก็ใจดีนะ

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า ถ่ม**น้ำลาย**รดฟ้า

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งจะมีน้ำลายอยู่ ถ่มน้ำลายรดฟ้า คือ ดูถูกฟ้า แต่เมื่อถ่มขึ้นไป น้ำลายนั้นก็จะกลับตกลงมาถูกหน้าตนเอง เท่ากับเมื่อประทุษร้ายต่อสิ่งที่เหนือกว่าหรือสูงกว่า ตนก็กลับได้รับผลร้ายเอง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 245)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ประทุษร้ายต่อสิ่งที่เหนือตนแล้ว ตนกลับจะต้องได้รับผลร้ายเอง หรือว่ากลับจะเป็นภัยแก่ตนเอง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 245) กล่าวคือ การประทุษร้ายต่อผู้อื่นที่มีฐานะเหนือกว่าตน แต่กลับเป็นภัยต่อตนเอง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลาย” เป็น “น้ำลาย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลายเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การกระทำ ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ดี คิดประทุษร้ายต่อสิ่งที่เหนือตนแล้วย่อมได้รับความเดือดร้อน เหมือนถ่มน้ำลายรดฟ้า น้ำลายก็จะตกใส่หน้าผู้ที่ถ่มน้ำลายเอง คำว่า “น้ำลาย” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าถ่ม**น้ำลาย**รดฟ้า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ลุงแกบอกว่ากิ่งต้นโพธิ์มันยื่นออกมาเกะกะเลยตัดกิ่งทิ้ง พอตกกลางคืน ลุงแกก็ปวดแขนโดยไม่มีสาเหตุ แต่ป้าบอกว่าเป็นเพราะลุงไปตัดกิ่งต้นโพธิ์ คนในสมัยโบราณจะถือว่าต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพนับถือ นี่แหละผลของการ**ถ่มน้ำลายรดฟ้า**เลยต้องโดนลงโทษ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 261)

2. นายสิงห์เป็นคนที่มีนิสัยอันธพาล มักดูหมิ่นสถาบันที่ตนทำงานเหมือน**ถ่มน้ำลายรดฟ้า** ในที่สุดนายสิงห์ก็โดนไล่ออกจากงาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเป้าหมาย

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย ในสำนวนสื่อความหมายถึง ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 713) เป้าหมายหมายถึง เป้าหมายในอนาคต เป้าหมายที่คาดเคลื่อนไป และ เป้าหมายที่ต้องทำให้เร็ว พบ 15 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 4.76 สำนวนที่พบ คือ กินน้ำเห็นปลิง 2 สำนวน, ถือไม้ถ่อหยั่งน้ำลึก, นกกระจอกกินน้ำ, นกกระจอกไม่ทันกินน้ำ, น้ำบ่อหน้า, ไม่ทันนกกระจอกกินน้ำ, ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก, ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้, ไม่เห็นน้ำอย่าตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าก่งหน้าไม้, ไม่เห็นน้ำอย่าเพิ่งตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่งโก่งหน้าไม้, หมายน้ำบ่อหน้า 2 สำนวน, หวังน้ำบ่อหน้า และ อย่าหมายน้ำบ่อหน้า รวม 15 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กิน**น้ำ**เห็นปลิง

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลิง แต่ก่อนผู้คนจำเป็นต้องกินน้ำจากแอ่งน้ำ บ่อน้ำ หรือลำธาร ขณะที่จะกินน้ำถ้าบังเอิญมองเห็นปลิงอยู่ในน้ำ ก็จะรู้สึกขยะแขยง กินน้ำไม่ลง (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 26)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง รู้สึกตะขิดตะขวงใจเหมือนจะกินน้ำเห็นปลิงอยู่ในน้ำ ก็กินไม่ลง (นิรนาม, 2530: 5) กล่าวคือ ความรู้สึกตะขิดตะขวงใจ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งการที่จะทำอะไรลงไปนั้นต้องมีเป้าหมายว่าจะทำไปเพื่ออะไร ซึ่งบางครั้งสิ่งที่จะทำนั้นย่อมมีอะไรที่เราไม่ต้องการด้วยเหมือนกินน้ำเห็นปลิง เราอยากกินน้ำแต่เห็นปลิงก็ไม่อยากกินน้ำนั้นอีก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากิน**น้ำ**เห็นปลิง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. จะให้เราเลือกเขาเป็นศิษย์เก่าดีเด่นได้อย่างไร มันเหมือน**กินน้ำเห็นปลิง** เพราะรู้ทั้งรู้ว่าเขาฉ้อราษฎร์บังหลวง (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 26)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. แม่สามีอยากจะกอดรับขวัญหลานชายคนแรก แต่เพราะไม่ถูกกับลูกสะใภ้ จึงไม่กล้าเข้าไปกอดเหมือนกับว่า**กินน้ำเห็นปลิง**

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า นกกระจอกกิน**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ นกกระจอก ซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็ก ร่างกายจึงต้องการน้ำไม่มากเท่ากับสัตว์ตัวใหญ่ อาการกินน้ำของมันจึงเร็ว

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง แค่ประเดี๋ยวเดียว (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 89) กล่าวคือ ชั่วเวลาที่นิดเดียว

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดเอาไว้ว่าต้องทำให้ได้โดยเร็วที่สุด เหมือนนกกระจอกกินน้ำที่ใช้เวลาประเดี๋ยวเดียว คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่านกกระจอกกิน**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. อะไรกันผ้าตั้งเยอะแยะซักยังกับ**นกกระจอกกินน้ำ**ก็เสร็จแล้วไม่รู้สะอาดรึเปล่า (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 299)

2. ฉันอุตส่าห์รีบเก็บผ้าหนีฝน แต่ฝนตกแบบ**นกกระจอกกินน้ำ**ก็หยุดตกเสียแล้ว

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า นกกระจอกไม่ทันกิน**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ นกกระจอก ซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็ก ร่างกายจึงต้องการน้ำไม่มากเท่ากับสัตว์ตัวใหญ่ อาการกินน้ำของมันจึงเร็ว

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ชั่วเวลานิดเดียว (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 61) กล่าวคือ ช่วงเวลาที่ผ่านไปเร็วมาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ต้องการทำให้สำเร็จโดยเร็ว คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่านกกระจอกไม่ทันกิน**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอกับเขาแต่งงานกัน **นกกระจอกไม่ทันกินน้ำ**ก็หย่าขาดกันซะแล้ว

2. เมื่อคืนฝนตกหนัก **นกกระจอกไม่ทันกินน้ำ**เลย น้ำก็ท่วมถนนในหมู่บ้านแล้ว สงสัยท่อระบายน้ำคงจะตันน้ำเลยไหลออกไม่ทัน

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า **น้ำ**บ่อหน้า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำ ซึ่งผู้เดินทางมีความหวังว่าทางข้างหน้าจะมีบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่มดับกระหายได้ ซึ่งอาจเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ก็ได้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความหวังในอนาคต (มัทธนี ตุลยาทร, 2536: 14) กล่าวคือการที่คน ๆ หนึ่งจะมีความหวังในเรื่องใดก็ตามซึ่งความหวังนั้นยังมาไม่ถึงและไม่รู้ว่าจะทำได้หรือไม่

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ว่าจะทำให้สำเร็จในอนาคต คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**บ่อหน้า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาไม่อ่านหนังสือเตรียมสอบ เพราะหวัง**น้ำบ่อหน้า**ว่าจะมีคนให้ลอกข้อสอบ แต่แล้วก็ไม่มีใครให้เขาลอก เขาจึงสอบตก

2. เขาลาออกจากงานเพราะหวัง**น้ำบ่อหน้า**ว่าเขาจะได้งานใหม่เพราะสอบสัมภาษณ์ผ่าน แต่แล้วเขาก็ต้องผิดหวังเพราะมีคนที่คุณสมบัติเหมาะสมกว่าเขาได้เข้าทำงานแทน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระรอก การเดินป่ายังไม่รู้ว่าไปข้างหน้าจะพบน้ำหรือไม่ ก็ตัดไม้ไผ่ทำกระบอกเตรียมไว้ ถ้าไปไม่พบน้ำก็แบกกระบอกไปเหนื่อยเปล่า หน้าไม้โก่งไว้ก็ทำให้หน้าไม้นั้นเสียกำลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 445)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ด่วนทำล่วงหน้าไปก่อนโดยที่ยังไม่มีอะไรภายหน้าแน่นอน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 445) กล่าวคือ การด่วนทำอะไรล่วงหน้าไปก่อน โดยที่ยังไม่แน่นอน ไม่ได้วางแผนไว้

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งเป็นเป้าหมายในอนาคตไม่รู้ว่าจะทำสำเร็จหรือไม่ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอยังไม่รู้ว่าจะได้ทุนไปเรียนต่อหรือเปล่า ก็รีบลาออกจากงานเสียแล้ว **ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้**ได้อย่างไรกัน (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 230)

2. พวกเราต้องวางแผนกันก่อนที่จะทำอะไรลงไป ไม่เช่นนั้นจะเป็นเหมือนกลุ่มนั้นที่**ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้**ก็เลยต้องพบกับความล้มเหลว

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า หมายน้ำบ่อหน้า

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางที่คิดจะไปหาบ่อน้ำเอาข้างหน้า อาจไม่พบบ่อน้ำหรือพบบ่อแต่ไม่มีน้ำก็ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 610)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง มุ่งหมาย หรือหวังจะได้สิ่งข้างหน้าหรือสิ่งที่คิดว่าจะมีข้างหน้า อะไรที่หวังข้างหน้าอาจไม่มี หรือไม่ได้ดังประสงค์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 610) กล่าวคือ ความคาดหวังในอนาคตที่คิดว่าจะได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งเป็นเป้าหมายที่วางไว้ว่าจะทำให้สำเร็จในอนาคต อาจจะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จก็ได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า หมาย**น้ำ**บ่อหน้า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. มาเที่ยวในที่กันดารขนาดนี้ ก็บอกแล้วว่าอะไรที่จำเป็นให้เตรียมพร้อมไว้เลย โดยเฉพาะยาสามัญตามที่จำเป็น เพราะเราก็ไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น หากจำเป็นต้องใช้ เราจะไป**หมายน้ำบ่อหน้า**มันไม่ได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 570)

2. เราไปเที่ยวภูชี้ฟ้าช่วงวันหยุด ซึ่งมีนักท่องเที่ยวขึ้นไปมาก ผ้าห่มที่เขาจัดไปบริการอาจไม่พอ ฉันว่าเราเตรียมผ้าห่มเผื่อไปเองดีกว่าจะ**หมายน้ำบ่อหน้า**ไม่ได้ ถ้าไม่มีเราจะลำบากยิ่งหนาว ๆ อยู่ด้วย

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า ถือไม้ถ่อหยั่ง**น้ำลึก**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การใช้ไม้ถ่อเรือ หากอยากรู้ว่าน้ำลึกแค่ไหนก็เอาไม้ถ่อนั้นหยั่งลงไปก็จะรู้ระดับของน้ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง กิริยาที่จดๆจ้องๆแต่ไม่กล้าทำลงไป (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 56) กล่าวคือ การไม่กล้าลงมือทำสิ่งใด ได้แต่จดๆจ้องๆ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลึก” เป็น “น้ำลึก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลึกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เป้าหมาย คือ น้ำลึก เปรียบเป็นเป้าหมายที่เราตั้งใจหรือกำหนดไว้ว่าจะทำให้สำเร็จ คำว่า “น้ำลึก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าถือไม้ถ่อหยั่ง**น้ำลึก**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาจะขอนัดเพื่อนฉันไปกินข้าว แต่ก็มัว**ถือไม้ถ่อหยั่งน้ำลึก** สุดท้ายก็ไม่ได้ชวน

2. นายจะจีบน้องสาวของฉันก็รีบหน่อยสิ มัวแต่**ถือไม้ถ่อหยั่งน้ำลึก**อยู่นั่นแหละ ถ้าคนอื่นมาจีบน้องสาวฉันก่อน นายจะมาว่าฉันไม่เตือนไม่ได้นะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสถานที่

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงสถานที่ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. ที่ตั้ง, แหล่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1116) สถานที่ หมายถึง สถานที่อยู่อาศัย สถานที่ต่างๆที่อยู่แวดล้อม พบ 11 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.49 สำนวนที่พบ คือ ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่งน้ำ, คนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ 3 สำนวน, คลื่นใต้น้ำ, เจ็ดร้อยย่านน้ำ 2 สำนวน, ดื่มหัวราน้ำ, ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ, ลอยไปกับน้ำ และ ลอยไปน้ำ รวม 11 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่ง**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งข้าวต้องปลูกในนา และปลาต้องอยู่ในน้ำจึงจะเจริญเติบโตได้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง พึ่งพาอาศัยกัน (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 15) กล่าวคือ การพึ่งพาอาศัยกัน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สถานที่ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น ปลา ให้เจริญเติบโตได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าข้าวพึ่งนา ปลาพึ่ง**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. การทำงานระหว่างเจ้านายกับลูกน้องที่ดี ต้องเหมือน**ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่งน้ำ** ต่างฝ่ายต้องช่วยเหลือกัน

2. ผู้ใหญ่บ้านกับคนในชุมชนต้องเหมือน**ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่งน้ำ** เมื่อมีเหตุการณ์หรือกิจกรรมใด ๆ ทั้งสองฝ่ายก็ต้องช่วยเหลือกัน

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า คนดีตก**น้ำ**ไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อของชาวพุทธที่เชื่อว่า ธรรมะย่อมคุ้มครองคนดีซึ่งเป็นผู้ประพฤติธรรมเสมอ แม้ผู้นั้นจะตกอยู่ในอันตราย ก็ย่อมมีทางรอดพ้นจากอันตรายนั้นได้ ด้วยอำนาจแห่งความดีที่เขาทำไว้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 38)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คนดีตกอยู่ในที่คับขันก็ไม่มีอันตราย คนดีไปอยู่แห่งหนใดย่อมมีสวัสดิภาพ คนดีอยู่ไหนก็ไม่ลำบากยากเข็ญ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 18) กล่าวคือ คนดีตกอยู่ในที่คับขันก็ไม่มีอันตรายเกิดขึ้น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สถานที่ ซึ่งได้แก่ ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำต่างๆ เป็นต้น คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าคนดีตก**น้ำ**ไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ไปเถอะลูก พ่อเชื่อว่าลูกของพ่อจะต้องปลอดภัยในการไปทำงานเพื่อชาติครั้งนี้ **คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้** ดอกลูก (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 38)

2. เขาเป็นตำรวจปราบปรามยาเสพติดมาหลายคดี แม้ว่าจะถูกโจรยิงต่อสู้ แต่ก็ไม่มีอันตรายเกิดขึ้น เพราะเขาเป็น**คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้**

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า เจ็ดร้อยย่าน**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งสถานที่ต่างๆก็มีน้ำอยู่ในที่นั้นๆด้วย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ท่องเที่ยวผจญภัยมาก (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 54) กล่าวคือการท่องเที่ยวมาหลายแห่ง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สถานที่ ซึ่งเป็นสถานที่ต่างๆ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเจ็ดร้อยย่าน**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ไกด์คนนี้ เขาไปมาแล้ว**เจ็ดร้อยย่านน้ำ** พวกเราไว้ใจเขาในการนำเที่ยวครั้งนี้ได้

2. พ่อบอกว่า สมัยหนุ่มๆ ไปเที่ยวมา**เจ็ดร้อยย่านน้ำ**แล้ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ลอยไปกับ**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำที่ไหลไปเรื่อย ๆ และคนที่สร้างบ้านติดแม่น้ำก็จะมีของหล่นลงไป และของนั้นก็จะลอยไปกับน้ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง สูญหายไป (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 88) กล่าวคือ การสูญหาย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สถานที่ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าลอยไปกับ**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เกิดเหตุน้ำป่าไหลเข้าท่วมหมู่บ้านทรัพย์สินต่าง ๆ ของชาวบ้านก็**ลอยไปกับน้ำ**หมด

2. บ้านของฉันเกิดน้ำท่วมทรัพย์สินที่มีอยู่จึง**ลอยไปกับน้ำ**ทำให้ฉันและครอบครัวรู้สึกเสียดายมาก

8. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเรื่องราว

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงเรื่องราว ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. เรื่องที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 975) เรื่องราว หมายถึง เรื่องราวที่สงบ เรื่องราวที่ร้ายแรง เรื่องราวที่ไม่เกิดขึ้น เรื่องราวที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยแต่ลุกลามใหญ่โต พบ 10 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.17 สำนวนที่พบ คือ กวนน้ำให้ขุ่น, กวนน้ำให้ขุ่น กวนคนหลับ, คลื่นใต้น้ำ, น้ำเชี่ยวขวางเรือ, น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ, น้ำท่วมหลังเป็ด 2 สำนวน และ น้ำผึ้งหยดเดียว 3 สำนวน รวม 10 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กวน**น้ำ**ให้ขุ่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การกวนเป็นการคนให้เข้ากัน เมื่อเรากวนน้ำตะกอนจะนอนก้นทำให้น้ำใส แต่เมื่อเรากวนน้ำนั้นอีก ตะกอนที่นอนก้นจะขุ่นขึ้นมา น้ำจะขุ่นดื่มไม่ได้ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 12-13)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำเรื่องราวที่สงบอยู่แล้วให้เกิดวุ่นวายขึ้นมา (นิรนาม, 2530: 3) กล่าวคือ การทำเรื่องราวที่สงบแล้ว ให้เกิดเรื่องวุ่นวายขึ้นมาอีก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สงบลงแล้ว แต่ก็มีคนไปทำให้เรื่องราวนั้นวุ่นวายขึ้นมาอีก เหมือนเวลาที่เรากวนน้ำ น้ำก็จะขุ่น คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า กวน**น้ำ**ให้ขุ่น

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. สามีและภรรยาปรับความเข้าใจกันดีแล้ว แต่เพื่อนบ้านก็มา**กวนน้ำให้ขุ่น**บอกเรื่องมือที่สามให้ฝ่ายภรรยาทราบ

2. เราสองคนกำลังเข้าใจกันดีแล้ว เธอจะมา**กวนน้ำให้ขุ่น**ทำไม ไม่ว่าเธอจะพูดอะไรเราก็ไม่เชื่อเธออีกแล้ว

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า กวน**น้ำ**ให้ขุ่น กวนคนหลับ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การกวนน้ำซึ่งจะทำให้น้ำขุ่น และการกวนคนหลับก็จะทำให้คนนั้นตื่นและเกิดความรำคาญได้

ความหมายสำนวนนี้ หมายถึง ก่อเรื่องขึ้น ทำเรื่องที่สงบแล้วให้วุ่นวายอีก (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 15) กล่าวคือ การทำเรื่องราวที่สงบแล้ว ให้เกิดเรื่องวุ่นวายขึ้นมาอีก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว คือ การทำให้เรื่องราวที่สงบแล้วเกิดวุ่นวายขึ้นมาอีก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่ากวน**น้ำ**ให้ขุ่น กวนคนหลับ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พวกเราเข้าใจกันดีแล้ว แต่เธอก็ยังมา**กวนน้ำให้ขุ่น กวนคนหลับ** ให้พวกเราต้องคิดแก้ไขอีก

2. เรื่องนี้มันก็เงียบสงบดีแล้ว เธอจะมา**กวนน้ำให้ขุ่น กวนคนหลับ** ทำให้เรื่องนี้คนอื่นเขารู้กันทั่วไปหมดแล้ว

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า คลื่นใต้**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คลื่นใต้น้ำ หมายถึง คลื่นในมหาสมุทรที่มีช่วงคลื่นยาวสม่ำเสมอและยอดเรียบ เคลื่อนตัวมาจากแหล่งกำเนิดที่อยู่ไกลมาก ชาวเรือจึงถือเป็นสัญญาณบอกเหตุว่าจะเกิดพายุ (มูลนิธิวิกิพีเดีย, ม.ป.ป.)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เรื่องร้ายแรง หรือเรื่องสำคัญเกิดขึ้นเงียบๆ (มัทนี ตุลยาทร, 2533: 15) กล่าวคือ การเกิดเรื่องร้ายแรงที่เกิดขึ้นเงียบๆ มองดูผิวเผินเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ร้ายแรงแต่เกิดขึ้นเงียบๆ เหมือนคลื่นที่อยู่ใต้น้ำ หากมองดูผิวน้ำจะเห็นว่าผิวน้ำนั้นไม่มีคลื่นแต่ใต้น้ำนั้นมีคลื่นอยู่ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าคลื่นใต้**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอกับเขากำลังรักกันอยู่ดีๆ แต่ก็เหมือนมี**คลื่นใต้น้ำ**มาทำให้เข้าใจผิด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. สมาชิกในพรรคการเมือง รู้สึกว่าปัญหาในพรรคเหมือนมี**คลื่นใต้น้ำ**แฝงอยู่ คนภายนอกอาจมองว่าไม่มีอะไร แต่คนในพรรคจะรู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า **น้ำ**เชี่ยวขวางเรือ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือ เมื่อน้ำกำลังไหลเชี่ยว กระแสน้ำพุ่งแรง ถ้านำเรือพายหรือแจวออกไปขวาง เรือก็ล่ม (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ขัดขวางเรื่องหรือเหตุการณ์หรืออะไรที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นไปอย่างรุนแรง ซึ่งเมื่อทำแล้วก็เป็นอันตรายแก่ตัวเอง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288) กล่าวคือ การขัดขวางเรื่องที่เกิดขึ้น แล้วก็เป็นอันตรายแก่ตัวเอง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่กำลังรุนแรง หากใครเข้าไปเกี่ยวข้องก็อาจเกิดอันตรายได้ เหมือนน้ำเชี่ยวขวางเรือ เรือก็อาจล่มได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**เชี่ยวขวางเรือ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แม้เขาจะเป็นตำรวจชั้นผู้น้อยก็กล้าที่จะทำตัวเป็น**น้ำเชี่ยวขวางเรือ**ขัดขวางคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เขาจึงได้รับคำสั่งให้ไปประจำที่อื่น

2. แม้อีกฝ่ายจะมีพรรคพวกมากกว่า แต่เขาก็ทำตัวเป็น**น้ำเชี่ยวขวางเรือ** ไม่เกรงกลัวอันตรายที่จะตามมา

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า **น้ำ**ท่วมหลังเป็ด

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เป็ดซึ่งเป็นสัตว์ที่สามารถว่ายน้ำได้ ดังที่เราเห็นเป็ดลอยน้ำ ดังนั้นน้ำจึงท่วมหลังเป็ดไม่ได้ เหตุการณ์น้ำท่วมหลังเป็ดจึงไม่เกิดขึ้นแน่นอน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมายสำนวนนี้ หมายถึง ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตาม โดยให้น้ำท่วมถึงหลังเป็ดเสียก่อน จึงจะทำตาม (ซึ่งเป็นไปไม่ได้) (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, ม.ป.ป.: 67) กล่าวคือ ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตาม

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ไม่มีทางเกิดขึ้นได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ท่วมหลังเป็ด

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันจะทำการบ้านให้ทุกวัน แต่มีข้อแม้ว่าต้องรอให้**น้ำท่วมหลังเป็ด**ซะก่อน

2. ฉันจะชดใช้หนี้ให้เธอก็ได้ แต่ต้องรอให้**น้ำท่วมหลังเป็ด**ก่อนนะ

ตัวอย่างที่ 6 สำนวนว่า **น้ำผึ้ง**หยดเดียว

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานที่เล่าว่า ชายคนหนึ่งนำน้ำผึ้งเข้าไปขายในเมือง ระหว่างทางได้ทำน้ำผึ้งหยดบนถนน แมลงวันลงมาตอมน้ำผึ้ง จิ้งจกเข้าไปกินแมลงวัน แมวเข้าไปตะปบจิ้งจก หมาเข้าไปกัดแมว เจ้าของแมวตีหมา เจ้าของหมาก็ออกมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ในที่สุดทั้งสองฝ่ายต่างยกพวกออกมาตีกันจนบาดเจ็บล้มตาย สาเหตุเพราะน้ำผึ้งหยดเดียวนั้น (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เหตุที่เกิดเพียงเล็กน้อย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64) กล่าวคือ เรื่องราวที่เกิดจากเหตุเพียงเล็กน้อย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ผึ้ง” เป็น “น้ำผึ้ง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำผึ้งเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดเพียงเล็กน้อย แต่กลับลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต เหมือนน้ำผึ้งหยดเดียวแต่ก็เกิดเรื่องตามมามากมาย คำว่า “น้ำผึ้ง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำผึ้ง**หยดเดียว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เรื่องแค่นี้อย่าให้กลายเป็น**น้ำผึ้งหยดเดียว**เลย จะเสียหายด้วยกันทุกฝ่าย (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 163)

2. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 ประเทศ เกิดจาก**น้ำผึ้งหยดเดียว**จริงๆ น่าสงสารประชาชนที่ต้องมาได้รับผลกระทบด้วย

ตัวอย่างที่ 7 สำนวนว่า **น้ำผึ้ง**หยดเดียว

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานที่เล่าว่า ชายคนหนึ่งนำน้ำผึ้งเข้าไปขายในเมือง ระหว่างทางได้ทำน้ำผึ้งหยดบนถนน แมลงวันลงมาตอมน้ำผึ้ง จิ้งจกเข้าไปกินแมลงวัน แมวเข้าไปตะปบจิ้งจก หมาเข้าไปกัดแมว เจ้าของแมวตีหมา เจ้าของหมาก็ออกมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ในที่สุดทั้งสองฝ่ายต่างยกพวกออกมาตีกันจนบาดเจ็บล้มตาย สาเหตุเพราะน้ำผึ้งหยดเดียวนั้น (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)

ความหมายสำนวนนี้ หมายถึง เรื่องเล็กๆอาจลุกลามเป็นเรื่องใหญ่ได้ (ล้อม เพ็งแก้ว, 2549: 147) กล่าวคือ เรื่องราวที่เกิดจากเหตุเพียงเล็กน้อย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ผึ้ง” เป็น “น้ำผึ้ง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำผึ้งเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เรื่องราว ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดเพียงเล็กน้อย แต่กลับลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต เหมือนน้ำผึ้งหยดเดียวแต่ก็เกิดเรื่องตามมามากมาย คำว่า “น้ำผึ้ง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่าน้ำผึ้งหยดเดียว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ยายด้วงทะเลาะกับเพื่อนบ้านเพราะแมวไปขโมยปลาที่ตากไว้ ยายด้วงจึงไปแจ้งตำรวจ ทำให้เกิดเรื่องวุ่นวายมันช่างเป็นเรื่อง**น้ำผึ้งหยดเดียว**จริงๆ

2. พี่กับน้องทะเลาะกันเพราะแย่งของเล่น ช่างเป็น**น้ำผึ้งหยดเดียว**เพราะหลังจากที่พวกเขาทะเลาะกันพี่ก็ต่อยน้องจนสลบไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

9. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน ในสำนวนสื่อความหมายถึง วัตถุที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 503) ทรัพย์สิน หมายถึง เงินทุน ทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสม่ำเสมอ ทรัพย์สินที่หาได้ทีละเล็กทีละน้อย พบ 9 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.86 สำนวนที่พบ คือ ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ 2 สำนวน, ถ่อไม่ถึงน้ำ, น้ำซึมบ่อทราย 3 สำนวน, น้ำบ่อทราย, น้ำลอดใต้ทราย และ อย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ รวม 9 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ถ่อไม่ถึง**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำ ย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เงินทุนไม่พอกับที่ต้องการ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141) กล่าวคือ การมีเงินทุนไม่เพียงพอกับความต้องการ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ทรัพย์สิน เมื่อเราต้องการจะทำอะไรแล้วแต่มีเงินไม่พอก็เรียกว่าถ่อไม่ถึงน้ำ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าถ่อไม่ถึง**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาอยากจะซื้อรถคันใหม่ แต่ก็**ถ่อไม่ถึงน้ำ** เพราะเขาไม่มีเงินพอที่จะซื้อจึงต้องใช้รถคันเก่าขับไปทำงานเหมือนเดิม

2. เขาอยากจะขยายบ้านชั้นสอง แต่ก็**ถ่อไม่ถึงน้ำ**เพราะเงินเดือนของเขานั้นต้องแบ่งไปผ่อนรถด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำซึมบ่อทราย**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บ่อน้ำที่อยู่ในดินทราย ไม่ต้องเอาน้ำมาเติม น้ำจากใต้ดินมันจะไหลขึ้นมาเอง และมันจะรักษาระดับของมันไว้ เราตักน้ำไปจนหมดบ่อ น้ำใต้ดินก็จะค่อย ๆ ไหลซึมขึ้นมาจนเต็มระดับเดิม การไหลซึมของน้ำใต้ดินที่ค่อยๆซึมขึ้นมาทีละน้อย นำมาเปรียบกับสิ่งที่เราได้มาทีละน้อยแต่ได้อยู่เรื่อย จึงเปรียบว่าเป็นน้ำซึมบ่อทราย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 165)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ได้มาทีละนิดละหน่อย เรื่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67) กล่าวคือ การได้สิ่งของนั้นมาอย่างละนิดๆแต่ได้มาอย่างสม่ำเสมอ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ได้มาไม่มาก แต่ได้มาอย่างสม่ำเสมอ เหมือนน้ำซึมบ่อทรายซึ่งมีปริมาณน้ำไม่มากแต่ก็ซึมอยู่ตลอดเวลา คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ซึมบ่อทราย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. การขายข้าวแกงร้านเรา เหมือน**น้ำซึมบ่อทราย**ถึงแม้จะใช้เวลานานกว่าจะร่ำรวย แต่ไม่เคยมีปัญหาเรื่องกู้หนี้ยืมสิน

2. วีระประกอบอาชีพขายของตามตลาดนัดรายได้ของเขา เหมือน**น้ำซึมบ่อทราย** เขาเก็บเล็ก ผสมน้อยจนผ่อนรถได้

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำ**ลอดใต้ทราย

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ผิวบนของทรายมักจะแห้งผากอยู่เสมอ แต่ถ้าขุดลงไปจะพบน้ำซับอยู่ แสดงว่ามีน้ำไหลซึมอยู่ใต้พื้นทรายนั้น (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 165)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ซึมซับเข้ามาทีละเล็กทีละน้อย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64) กล่าวคือ การซึมซับเข้ามาทีละเล็กละน้อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ได้มาทีละน้อย เหมือนน้ำลอดใต้ทราย คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ลอดใต้ทราย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ชุลีทำงานเก็บเงินแบบ**น้ำลอดใต้ทราย**กว่าจะได้เงินก้อนใหญ่มาซื้อบ้านให้แม่

2. แม้ว่าเขาจะเก็บเงินแบบ**น้ำลอดใต้ทราย** แต่เขาก็สามารถซื้อรถได้โดยไม่ต้องใช้วิธีซื้อแบบผ่อน

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า ตำ**น้ำพริก**ละลายแม่น้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การตำน้ำพริกเป็นเครื่องสำหรับที่จะปรุงแกงทำเป็นอาหาร น้ำที่จะใช้ละลายก็ต้องเป็นไปตามส่วนของน้ำพริก จึงจะได้รสชาติดี แต่ถ้าตำน้ำพริกไปละลายในแม่น้ำก็เสียพริกเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์ แล้วน้ำพริกจำนวนเพียงเล็กน้อย ส่วนแม่น้ำกว้างใหญ่ เอาลงไปละลายก็กระจายสูญหายไปสิ้น ไม่ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดอะไรผิดแปลกมาเลย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 222)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำอะไรต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับที่ต้องเสียไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 222) กล่าวคือ การเสียทรัพย์สินโดยเปล่าประโยชน์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “พริก” เป็น “น้ำพริก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำพริกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ทรัพย์สิน ซึ่งการตำน้ำพริกละลายแม่น้ำนั้นเป็นการทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์สินไปโดยไม่คุ้มค่า คำว่า “น้ำพริก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตำ**น้ำพริก**ละลายแม่น้ำ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คุณจะลงทุนทำอะไรควรคิดให้ดี การที่จะเอาเงินไปทุ่มให้กับบริษัทที่กำลังจะล้ม ผมว่ามันจะเป็นการ**ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ**เสียเปล่า (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 48)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. พ่อแม่ดีใจด้วยที่ลูกทั้งสองจะแต่งงานกัน แต่การจัดงานควรจัดให้พอเหมาะพอควรนะลูก ภาวะเศรษฐกิจเวลานี้จะ**ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ**ไม่ได้หรอกข้าวของมันแพง คนเรารักกันไม่จำเป็นต้องจัดงานใหญ่โตนะลูกเก็บเงินไว้ใช้ในอนาคตดีกว่า

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า อย่าตำ**น้ำพริก**ละลายแม่น้ำ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การตำน้ำพริกที่จะต้องมีการใส่น้ำลงไปผสมด้วย หากน้ำเยอะไปน้ำพริกก็จะไม่อร่อย น้ำกับพริกจะต้องมีความสมดุลกัน

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อย่าทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ผลคุ้มค่า (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 103) กล่าวคือ ไม่ควรทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์สินโดยเปล่าประโยชน์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “พริก” เป็น “น้ำพริก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำพริกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ทรัพย์สิน ซึ่งการที่จะทำอะไรนั้นควรคิดให้รอบคอบอย่าทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์โดยไม่คุ้มค่า เหมือนอย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ คำว่า “น้ำพริก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าอย่าตำ**น้ำพริก**ละลายแม่น้ำ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. วันนี้เพิ่งตั้งร้านค้าขนมวันแรก ก็**อย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ** ด้วยการซื้อขนมมาขายเป็นจำนวนมากเลย เพราะถ้าขายไม่ดี ขนมจะบูดเสียเปล่าๆ

2. งบประมาณที่เรามีอยู่ตอนนี้จะนำไปใช้อะไรต้องคิดให้รอบคอบ**อย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ** เพราะจะสิ้นเปลืองงบประมาณเปล่าๆ

10. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ ในสำนวนสื่อความหมายถึง แก่น หมายถึง น. เนื้อไม้แข็งและมีสีเข้ม อยู่ถัดกระพี้เข้าไป, เนื้อแท้, หลักสำคัญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 150) สาระ หมายถึง น. ส่วนสำคัญ, ข้อใหญ่ใจความ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1182) แก่นของสาระ หมายถึง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หลักสำคัญ ส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้ พบ 6 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91 สำนวนที่พบ คือ ถ่อน้ำไม่ถึง, ถ่อไม่ถึงน้ำ 4 สำนวน และ น้ำไม่ถึงถ่อ รวม 6 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ถ่อ**น้ำ**ไม่ถึง

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การใช้ไม้ถ่อแพหรือถ่อเรือ หากใช้ไม้สั้นก็จะหยั่งไม่ถึงความลึกของน้ำ แพหรือเรือก็ไม่สามารถเคลื่อนที่ไปตามที่ต้องการได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 267)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่ถึงแก่นสำคัญ ไม่มีความสามารถเข้าถึงเรื่องปัญหา (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 267) กล่าวคือ การที่คนไม่เข้าใจ ไม่ถึงแก่นสำคัญของเรื่อง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง แก่นของสาระ ซึ่งการที่จะเข้าใจแก่นของสาระนั้นได้ต้องอาศัยความรู้ความสามารถในการตีความจึงจะเข้าใจได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าถ่อ**น้ำ**ไม่ถึง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันฟังมาตั้งนานแล้วยังไม่ได้ใจความที่สำคัญอะไรเลย ไม่รู้ว่าจะ**ถ่อน้ำไม่ถึง**ไปถึงไหนกัน นี่เสียเวลานั่งฟังมานานแล้วนะ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 267)

2. พวกเราประชุมหาข้อสรุปเรื่องการจัดงานวันแม่กันมานานแล้วก็ยัง**ถ่อน้ำไม่ถึง** ฉันว่าเราเลิกประชุมแล้วให้ทุกคนไปคิดมาก่อนว่าเราจะทำอย่างไรกันดีแล้วพรุ่งนี้กลับมาประชุมกันต่อ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ถ่อไม่ถึง**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำอะไรไม่เต็มที่ย่อมไม่เกิดผล (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141) กล่าวคือ การทำอะไรไม่เต็มที่ ย่อมไม่เกิดผลตามที่ต้องการ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง แก่นของสาระ ซึ่งคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถย่อมไม่เข้าใจแก่นของสาระนั้น เหมือนถ่อไม่ถึงน้ำ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าถ่อไม่ถึง**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอทำงานแบบ**ถ่อไม่ถึงน้ำ** แล้วงานจะออกมาดีได้อย่างไร

2. นิสิตกลุ่มนี้นำเสนอรายงานหน้าชั้น แต่เนื้อหาไม่ตรงประเด็นกับหัวข้อ ก็เหมือนกับ**ถ่อไม่ถึงน้ำ** ทำให้เพื่อนคนอื่นๆไม่ได้รับความรู้เต็มที่

11. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ ในสำนวนสื่อความหมายถึง อุดม หมายถึง ว. สูงสุด, ยิ่ง, เลิศ, มากมาย, บริบูรณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1381) สมบูรณ์ หมายถึง ก. บริบูรณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1126) ความอุดมสมบูรณ์ หมายถึง ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก พบ 6 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91 สำนวนที่พบ คือ ดินดำน้ำชุ่ม, ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ 2 สำนวน, น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น 2 สำนวน และ น้ำบ่ใสไฟบ่มอด รวม 6 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ดินดำ**น้ำ**ชุ่ม

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บริเวณที่มีต้นไม้เจริญงอกงามมักจะเป็นบริเวณที่มีดินสีดำ และพื้นดินเปียกชุ่มฉ่ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ เกษตรก้าวหน้า (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 76) กล่าวคือ ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งที่ไหนที่ดินดำน้ำชุ่มก็แสดงว่าเป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เพาะปลูกพืชชนิดใดก็ได้ผลผลิตที่ดีตามต้องการ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า ดินดำ**น้ำ**ชุ่ม

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ที่นานี้ **ดินดำน้ำชุ่ม** เพาะปลูกอะไรก็ขึ้น

2. ยายละอองมีที่ดินที่มีลักษณะเป็น**ดินดำน้ำชุ่ม** ไม่ว่าจะปลูกต้นอะไรก็เจริญงอกงาม เก็บเกี่ยวผลผลิตได้เยอะ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ทรัพย์ในดิน สินใน**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดมากับธรรมชาติ หรือมีอยู่ในธรรมชาติ ผู้คนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะนำมาเป็นอาหาร เช่น กบ ปลา หอย กุ้ง หรือพืชผัก ที่มีอยู่ตามหนองน้ำ ชาวบ้านในต่างจังหวัดออกไปได้โดยไม่เสียเงินทอง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 280)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทรัพย์สินมีอยู่ทั่วไปทั้งในดินในน้ำ ควรรู้จักแสวงหาอย่ามัวงอมืองอเท้า ในธรรมชาติ เราสามารถหาประโยชน์ได้มากมาย (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 54) กล่าวคือ ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งคนไทยสามารถหารายได้จากการเพาะปลูก และจับสัตว์น้ำ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าทรัพย์ในดินสินใน**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เกิดเป็นคนไทยนี่โชคดีนะ ไม่ว่าจะออกไปอยู่ที่ไหนก็มี**ทรัพย์ในดินสินในน้ำ** (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 280)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. บริเวณพื้นดินนี้อุดมสมบูรณ์ดี มี**ทรัพย์ในดินสินในน้ำ**หากใครได้ครอบครองคงจะเป็นประโยชน์ไม่น้อย

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำ**ถึงไหน ปลาถึงนั่น

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาเป็นสัตว์ที่อยู่ในน้ำ ที่ใดมีน้ำปลาก็จะไปอยู่ที่นั่นด้วย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง มีสิ่งล่อใจอยู่ที่ไหน ย่อมมีคนตามไปที่นั่น ขอเพียงที่นั่นมีสิ่งล่อใจ อยากพบใครก็สามารถพบได้ที่นั่น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63) กล่าวคือ การมีสิ่งที่ล่อตาล่อใจอยู่ที่ใด ย่อมมีคนตามที่นั่น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ คือที่ใดที่มีความอุดมสมบูรณ์ก็มีแต่คนอยากไปอยู่ที่นั่นเหมือนน้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ถึงไหน ปลาถึงนั่น

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอคนนั้นสวยมากจึงมีหนุ่มๆตามจีบไม่ขาด เหมือน**น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น**

2. ห้างสรรพสินค้ามีตู้เกมหลายชนิด เด็กๆก็ชอบเหมือน**น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น**

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า **น้ำ**บ่ใสไฟบ่มอด

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ สมัยโบราณผู้คนเดินทางไปมาหาหันหรือค้าขายกัน ต้องอาศัยที่ใดที่หนึ่งที่มีน้ำ เช่น บ่อน้ำเป็นที่พักแรม หยุดติดไฟหุงอาหารกิน ที่ใดเป็นทำเลดีมีคนมาหยุดชุมนุม พักไม่ขาดต้องใช้น้ำในบ่ออยู่เสมอ น้ำจึงไม่มีเวลาใส และติดไฟหุงหาอาหารกินกันเรื่อย ไฟก็ติดไม่มีเวลามอดดับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เจริญรุ่งเรืองหนาแน่นครึกครื้นไปด้วยผู้คน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292) กล่าวคือ ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญและนำมาใช้เพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ สถานที่ใดที่มีการใช้น้ำมากแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**บ่ใสไฟบ่มอด

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. บ้านเมืองนี้เจริญรุ่งเรืองดี **น้ำ**บ่ใสไฟบ่มอด ผู้คนอยู่กันอย่างมีความสุข

2. ในสมัยอดีตเมืองหลวงนี้เจริญมาก**น้ำ**บ่ใสไฟบ่มอดแสดงให้เห็นว่ามีผู้คนอาศัยอยู่จำนวนมาก

12. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงมิตรภาพ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. ความเป็นเพื่อน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 861) มิตรภาพเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และประนีประนอมรอมชอมกัน พบ 6 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91 สำนวนที่พบ คือ น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา 2 สำนวน, บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น 2 สำนวน, บัวไม่ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่น และ บัวอย่าให้ช้ำ น้ำอย่าให้ขุ่น รวม 6 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำ**ผักบุ้งไป **น้ำ**สายบัวมา

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนไทยมีน้ำใจเมื่อทำอาหารรับประทานที่บ้านมักจะแบ่งปันให้เพื่อนบ้านด้วย และผักบุ้งกับสายบัวเป็นพืชที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ต่างฝ่ายต่างมีน้ำใจต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 293) กล่าวคือ การถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกัน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง มิตรภาพ ซึ่งเป็นมิตรภาพระหว่างบุคคลเมื่อใครให้อะไรมา อีกคนก็ต้องให้ตอบแทน เหมือนต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นและกลางของสำนวนว่า **น้ำ**ผักบุ้งไป **น้ำ**สายบัวมา

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. มิตรภาพระหว่างเพื่อนของเรา เหมือน**น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา** ไม่เคยเบียดเบียนกันและกัน

2. เราเป็นเพื่อนบ้านกันก็ต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ดั่ง**น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา** จะได้เป็นเพื่อนบ้านกันไปนานๆ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า บัวไม่ช้ำ **น้ำ**ไม่ขุ่น

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เวลาเด็ดดอกบัวอย่าเด็ดแรง ไม่เช่นนั้นดอกบัวจะช้ำ และการเด็ดแรงต้องใช้กำลังดึงก้านบัวก็จะทำให้น้ำขุ่น จึงต้องทำให้บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 104)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง รู้จักผ่อนปรนเข้าหากัน มิให้กระทบกระเทือนใจกัน รู้จักถนอมน้ำใจไม่ให้ขุ่นเคืองกัน (นิรนาม, 2530: 33) กล่าวคือ การรู้จักถนอมน้ำใจไม่ให้ขุ่นเคืองกัน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง มิตรภาพ ซึ่งเป็นการรู้จักผ่อนปรนเข้าหากัน ถนอมน้ำใจกันเหมือนบัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น ไม่มีอะไรเสียหาย คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าบัวไม่ช้ำ **น้ำ**ไม่ขุ่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คนที่เป็นหัวหน้าจะพูดจะจาอะไรกับผู้ใต้บังคับบัญชาก็ควรพูดจาให้ดีแบบ **บัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น** จะดีกว่า ไม่เช่นนั้นการทำงานคงทำได้ด้วยความยากลำบาก เพราะไม่มีใครยอมให้ความร่วมมือ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 140)

2. ทำไมก่อนเธอจะพูดไม่รู้จักคิด คนเราคบกันมาตั้งนาน จะมาทะเลาะด้วยเรื่องเล็ก ๆ แค่นี้เองเหรอ คราวหน้าจะพูดอะไรก็ต้องระวังให้ **บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น** เราเป็นเพื่อนกันมานานฉันไม่อยากให้เราเลิกคบกันเพราะเรื่องแค่นี้

13. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงอุปสรรค

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงอุปสรรค ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. เครื่องขัดข้อง, ความขัดข้อง, เครื่องขัดขวาง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1387) อุปสรรคจึงหมายถึงสิ่งที่ขัดขวางเพื่อไม่ให้ประสบความสำเร็จ พบ 6 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91 สำนวนที่พบ คือ ข้ามน้ำข้ามทะเล, ข้ามน้ำข้ามท่า, นั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ, มือไม่พายอย่าเอาตีนราน้ำ, มือไม่พายเอาตีนราน้ำ และ มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ข้าม**น้ำ**ข้ามทะเล

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางโดยทางเรือ ซึ่งเป็นการขนส่งสินค้าจากน่านน้ำของประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่งซึ่งมีระยะทางไกล

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่าง ๆ กว่าจะได้ผลสำเร็จ (นิรนาม, 2530: 10) กล่าวคือ การชนะอุปสรรคต่างๆจนได้ผลสำเร็จ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง อุปสรรค ซึ่งอุปสรรคนี้เป็นอุปสรรคที่ต้องฝ่าฟันไปให้ได้จึงจะประสบความสำเร็จ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าข้าม**น้ำ**ข้ามทะเล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. กว่าเขาจะ**ข้ามน้ำข้ามทะเล**มาแต่งงานกับเธอได้ ก็ต้องสร้างเนื้อสร้างตัวตั้งหลายปี

2. แม้เขาจะเป็นชาวต่างชาติ แต่เขาก็**ข้ามน้ำข้ามทะเล**มาประกอบอาชีพในเมืองไทยจนประสบความสำเร็จ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ข้าม**น้ำ**ข้ามท่า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางทางเรือ ซึ่งเป็นการขนส่งสินค้าภายในประเทศมีระยะทางไม่ไกลมาก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่างๆนานากว่าจะประสบผลสำเร็จ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 25) กล่าวคือ การชนะอุปสรรคต่าง ๆ จนได้ผลสำเร็จ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง อุปสรรค ซึ่งอุปสรรคนี้เป็นอุปสรรคที่ต้องฝ่าฟันไปให้ได้จึงจะประสบความสำเร็จ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าข้าม**น้ำ**ข้ามท่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. กว่าเขาจะร่ำรวยได้ทุกวันนี้ก็ต้องลำบาก**ข้ามน้ำข้ามท่า**ทำงานมาหลายปี

2. เขาต้องลำบาก**ข้ามน้ำข้ามท่า**มาหาเธอ เธอจะไม่ใจอ่อนยอมไปพบเขาหน่อยเหรอ

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า นั่งในเรืออย่าเอาเท้ารา**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางทางเรือ หากเอาเท้าราน้ำ เรือก็จะเคลื่อนที่ช้าลง และเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับคนพาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง การทำกิจใดๆก็ตามเมื่อร่วมหมู่คณะกันทำ ถ้าตนเองไม่ทำหรือไม่เห็นด้วยก็อย่าขัดขวาง (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 134) กล่าวคือ เมื่อหมู่คณะทำกิจใด ๆ ถ้าไม่ช่วยเหลือก็ไม่ควรไปขัดขวาง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเป็นการขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ เหมือนนั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ เพราะหากเอาเท้าราน้ำแล้วก็จะทำให้เรือแล่นไปได้ช้า คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ท้ายของสำนวนว่านั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พวกเราต้องช่วยเหลือกัน ให้ไปให้ถึงฝั่งฝัน ถ้าไม่คิดจะช่วย ก็อย่าขวางเหมือนกับ**นั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ**

2. งานที่เราทำอยู่นี้ เราต้องคิดว่า**นั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ**กันเลยไม่เช่นนั้นเราจะทำงานไม่เสร็จตามกำหนด

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า มือไม่พายอย่าเอาตีนราน้ำ

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ เป็นที่รู้ๆกันว่าคนไทยเรานั้นในสมัยก่อนใช้เรือเป็นพาหนะเพราะเมืองไทยเป็นเมืองแห่งแม่น้ำลำคลอง คนที่ไม่ช่วยพายเรือแล้วยังเอาเท้าราน้ำราในที่นี้หมายความว่าต้านทาน คือ ไม่ช่วยพายแล้วยังต้านทานไม่ให้คนอื่นพายไปได้ง่าย ๆ เพราะเมื่อเอาเท้าไปราน้ำก็เท่ากับไปต้านน้ำไว้ ทำให้เรือแล่นช้า (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 60)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่ช่วยทำแล้วอย่าขัดขวางการทำงานของผู้อื่น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 83) กล่าวคือ การไม่ช่วยเหลือผู้อื่นทำงานแล้วก็ไม่ควรไปขัดขวาง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเป็นการขัดขวางการทำงานของผู้อื่น คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ามือไม่พายอย่าเอาตีนราน้ำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาไม่ช่วยทำงานสักอย่าง แล้วยังคอยขัดขวางอยู่เรื่อย ฉันเลยพูดกับเขาว่า**มือไม่พาย อย่าเอาตีนราน้ำ**

2. ถ้าเธอไม่คิดจะช่วยเหลือกันก็ช่วยออกไปไกลๆหน่อยได้ไหม ถือคติว่า**มือไม่พาย อย่าเอาตีนราน้ำ**แล้วกัน ถึงไม่มีถือฉันก็ทำงานนี้เองได้

14. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงโอกาส

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงโอกาส ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. ช่อง, ทาง; เวลาที่เหมาะ, จังหวะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1401) โอกาสจึงหมายถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ พบ 6 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91 สำนวนที่พบ คือ น้ำขึ้นให้รีบตัก 4 สำนวน และ น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา 2 สำนวน รวม 6 สำนวน **ตัวอย่างที่ 1** สำนวนว่า **น้ำ**มาปลากินมด **น้ำ**ลดมดกินปลา

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา กับ มด เมื่อน้ำท่วมปลาก็หลงมากับน้ำ พอน้ำลดปลาก็ติดอยู่บนบก เป็นเหยื่อของมด แต่พอน้ำท่วมมาอีก มดก็ถูกน้ำท่วมลอยเป็นแพ ปลาก็ไล่ฮุบเอาตามสบาย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 169)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทีใครทีมัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551: 44) กล่าวคือ โอกาสของแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไป

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง โอกาส ซึ่งโอกาสของแต่ละคนนั้นจะมีได้เปรียบเสียเปรียบกัน เมื่อใครมีโอกาสก็ไม่ควรไปทำไม่ดีกับคนอื่น เพราะเขาอาจกลับมาแก้แค้นได้เมื่อเขามีโอกาสเหมือนกัน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นและกลางของสำนวนว่า**น้ำ**มาปลากินมด **น้ำ**ลดมดกินปลา

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ครั้งที่แล้วเธอวิ่งชนะฉัน แต่คราวนี้ฉันชนะเธอ มันก็เหมือน**น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา**นั่นแหล่ะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ตอนนั้นกำนันเคยเอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน แต่คราวนี้ชาวบ้านรวมตัวประท้วงกำนัน พร้อมด้วยหลักฐานที่ทำผิด จนกำนันต้องลาออก ก็เหมือน**น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา**

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำขึ้น**ให้รีบตัก

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ เมื่อน้ำขึ้นก็ให้รีบตักใส่ตุ่มเอาไว้ หากไม่สนใจเมื่อน้ำแห้ง ก็ไม่สามารถตักได้ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 59)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง จงรีบฉวยโอกาสทำประโยชน์เมื่อมีจังหวะเหมาะ อย่ารีรอ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 59) กล่าวคือ การฉวยโอกาสทำประโยชน์เมื่อมีโอกาส

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ขึ้น” เป็น “น้ำขึ้น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำขึ้นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง โอกาส ซึ่งน้ำขึ้นเป็นโอกาสที่ดี เมื่อมีโอกาสดีแล้วจะทำอะไรควรรีบทำจะได้ไม่เสียโอกาสไป คำว่า “น้ำขึ้น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า **น้ำขึ้น**ให้รีบตัก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ช่วงนี้ตลาดผ้ากำลังบูม ถ้านายรีบจับงานด้านนี้รวยไม่รู้ตัวนะเพื่อน ภาษิตเขามีไว้**น้ำขึ้นให้รีบตัก** เข้าใจหรือเปล่า (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 171)

2. ตอนนี้ร้านขายอาหารไทยกำลังรุ่ง ต้องอาศัย**น้ำขึ้นให้รับตัก** จะได้มีเงินเก็บเยอะๆ

15. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความลำบาก

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความลำบาก ในสำนวนสื่อความหมายถึง ว. เดือดร้อนเพราะถูกทรมานกายหรือใจ, ยาก, ไม่สะดวก(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1011) ความลำบากจึงหมายถึงความเดือดร้อนทั้งกายและใจ การทำงานหนัก พบ 5 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.59 สำนวนที่พบ คือ อดข้าวอดน้ำและ อาบเหงื่อต่างน้ำ 4 สำนวน รวม 5 สำนวน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า อดข้าวอด**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คนที่ไม่มีอาชีพส่งผลให้ไม่มีเงินในการซื้ออาหารจึงต้องอดกินทั้งข้าวและน้ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง อดอยาก ทรมาน (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 87) กล่าวคือ คนที่อดอยาก ไม่มีอะไรกินทำให้เกิดความทรมาน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความลำบาก ซึ่งคนที่อดอยากนั้นย่อมเกิดความลำบากมาก คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าอดข้าวอด**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาตกงานมาหลายเดือนแล้ว ก็เลยมีสภาพ**อดข้าวอดน้ำ**อย่างที่เห็น

2. เขาไปเซ็นค้ำประกันให้เพื่อนแต่เพื่อนกลับไม่ยอมจ่ายเงินตามข้อตกลง เขาเลยต้องจ่ายเงินเองจนมีสภาพ**อดข้าวอดน้ำ**เพราะเงินเดือนแต่ละเดือนนั้นแทบจะไม่พอใช้

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า อาบเหงื่อต่าง**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหลออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ โบราณจึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 174)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง มีความเหนื่อยยากกับการต่อสู้งานหนัก คืองานที่ต้องใช้กำลังแรงกายหรือที่ต้องอาบเหงื่อเป็นหลัก และตรากตรำกับงานอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย (นิคม เขาลาด, 2537: 109) กล่าวคือ การเหนื่อยยากกับการต่อสู้กับงานหนัก โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความลำบาก ซึ่งคนที่ต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพต้องลำบากมาก เพราะบางอาชีพต้องใช้แรงงานมากทำให้เหงื่อออกเหมือนอาบเหงื่อต่างน้ำ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าอาบเหงื่อต่างน้ำ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถึงแม้จะลำบาก เหนื่อยยาก จะต้อง**อาบเหงื่อต่างน้ำ** เราก็จะต้องอดทน เพื่อความสุขสบายของครอบครัว (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 610)

2. เกษตรกรทุกคนต่างทำงาน**อาบเหงื่อต่างน้ำ** แม้ว่าจะได้ผลผลิตไม่มากก็ตาม

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า อาบเหงื่อต่าง**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหลออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ โบราณจึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 174)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำงานหนัก จนเหงื่อโซมตัวเหมือนอาบน้ำ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 174) กล่าวคือ การทำงานหนักจนเหงื่อไหลออกมาเต็มตัว

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความลำบาก ซึ่งคนที่ต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพต้องลำบากมาก เพราะบางอาชีพต้องใช้แรงงานมากทำให้เหงื่อออกเหมือนอาบเหงื่อต่างน้ำ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าอาบเหงื่อต่าง**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ชาวนาต้องลำบาก **อาบเหงื่อต่างน้ำ**ในการทำนา ถึงจะเหนื่อยแค่ไหน พวกเขาก็ต้องทำ

2. พ่อทำงานหนัก**อาบเหงื่อต่างน้ำ**ไม่ว่างานจะหนักแค่ไหนพ่อก็ยอมทำเพื่อส่งเสียให้ลูกได้เรียนสูงๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

16. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงชะตา

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงชะตา ในสำนวนสื่อความหมายถึง ลักษณะที่บังเกิดสำแดงเหตุดีและร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 351) ชะตาจึงหมายถึงลักษณะที่บอกเหตุดีและร้าย พบ 5 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.59 สำนวนที่พบ คือ น้ำขึ้น, น้ำขึ้นปลากินมด น้ำลดมดกินปลา, น้ำขึ้นให้รีบตัก, น้ำลด และ น้ำลดตอผุด

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำขึ้น**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติคือมีน้ำขึ้นและน้ำลง

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง กำลังอยู่ในระยะดีหรือกำลังชะตาขึ้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287) กล่าวคือ โชคชะตาดี

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ขึ้น” เป็น “น้ำขึ้น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำขึ้นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ชะตา ซึ่งน้ำขึ้นคือคนที่มีชะตาที่ดีทำอะไรก็ราบรื่น คำว่า “น้ำขึ้น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำขึ้น**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ช่วงชีวิตของฉันตอนนี้เหมือนกับ**น้ำขึ้น**เลย ทำอะไรๆก็ดีประสบความสำเร็จทุกอย่าง

2. พี่อรกำลังดวงดีเหมือน**น้ำขึ้น** จะหยิบจับอะไรก็เป็นเงินไปทุกอย่าง

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำขึ้น**ปลากินมด **น้ำลด**มดกินปลา

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา กับ มด เวลาน้ำขึ้นปลาก็ว่ายร่าเริงฮุบมดกินได้ แต่พอน้ำลดแห้ง ปลาขาดน้ำก็ต้องตายมดก็กลับมาตอมกินปลา (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ยามชะตาขึ้นทำกับเขาไม่ดีอย่างไร ยามชะตาตกเขากับทำตัวไม่ดีอย่างนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287) กล่าวคือ ยามชะตาดี เราเคยทำสิ่งใดกับเขาไว้ไม่ดีอย่างไร เมื่อยามชะตาตก เขาก็ทำไม่ดีกลับคืนเราอย่างนั้น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ขึ้น” เป็น “น้ำขึ้น” และ คำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลด” เป็น “น้ำลด” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำขึ้น และ น้ำลด เป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ชะตา ซึ่งน้ำขึ้นเป็นชะตาที่ดีทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ และน้ำลดคือชะตาตกหรือไม่ดีทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ คำว่า “น้ำขึ้น” และ “น้ำลด” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นและกลางของสำนวนว่า**น้ำขึ้น**ปลากินมด **น้ำลด**มดกินปลา

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ใช่สิ ! ตอนนี้แกได้ดีสบายแล้วนี่ อย่าให้ถึงวัน**น้ำขึ้นปลากินมด น้ำลดมดกินปลา** ก็แล้วกัน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 306)

2. อิงดาวรอวันแก้แค้นสงกรานต์ก็เหมือน**น้ำขึ้นปลากินมด น้ำลดมดกินปลา** เธอคิดว่าสักวันหนึ่งต้องทำให้สงกรานต์เสียใจเหมือนที่ครอบครัวเธอเคยเสียใจมาก่อน

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำขึ้น**ให้รีบตัก

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ เวลาน้ำขึ้นมาก็ให้รีบตักใส่ตุ่มไว้ ถ้าเพิกเฉยน้ำลงแห้งไปก็ตักไม่ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง กำลังชะตาขึ้นจะต้องการอะไรหรือจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ตน ก็ให้รีบทำเสีย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287) กล่าวคือ ยามชะตาขึ้น เมื่อมีโอกาสทำประโยชน์ก็ให้รีบทำ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ขึ้น” เป็น “น้ำขึ้น” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำขึ้นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ชะตา ซึ่งเป็นชะตาที่ดี เมื่อมีชะตาที่ดีแล้วมีอะไรที่อยากทำควรรีบทำ คำว่า “น้ำขึ้น” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำขึ้น**ให้รีบตัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เดือนสิบสองปีนี้ฉันต้องเย็บกระทงให้ได้มากกว่าปีที่แล้ว ไม่อย่างนั้นกระทงจะไม่พอขาย โบราณท่านว่า **น้ำขึ้นให้รีบตัก** ถึงหน้าลอยกระทงทีไรฉันมีรายได้ดีทุกปี (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 139)

2. งานวัดปีนี้มีลูกค้ามาซื้อหอยทอดกันเยอะ แม่ค้าเลยเตรียมซื้อวัตถุดิบมาเตรียมไว้จำนวนมากเหมือน**น้ำขึ้นให้รีบตัก**

ตัวอย่างที่ 4 สำนวนว่า **น้ำลด**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติคือมีน้ำขึ้นและน้ำลง

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ชะตาตก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 295) กล่าวคือ ชะตาไม่ดี

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลด” เป็น “น้ำลด” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลดเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ชะตา ซึ่งเป็นชะตาที่ไม่ดี ทำอะไรก็ติดขัด ไม่ประสบความสำเร็จ คำว่า “น้ำลด” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำลด**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เบญจเพสปีนี้ ช่วงชีวิตคล้ายกับ**น้ำลด**นะ ต้องระวังไว้ให้ดี

2. น้องไปดูดวงมา หมอดูทักว่าช่วงนี้น้องจะมีชะตาเหมือน**น้ำลด**ให้ระวังตัวไว้และหมั่นทำบุญด้วย

ตัวอย่างที่ 5 สำนวนว่า **น้ำลด**ตอผุด

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ เมื่อน้ำขึ้น น้ำย่อมท่วมตอมิด แต่เมื่อน้ำลด ตอก็โผล่ขึ้นมาให้เห็น (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 171)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ถึงคราวชะตาตกความชั่วร้าย ความทุจริตคดโกง ความเลวทราม ความไม่ดีต่างๆ ที่ทำไว้ก็ปรากฏขึ้นให้เห็น กล่าวคือ เมื่อถึงคราวชะตาตก สิ่งที่เคยทำไม่ดีไว้ ก็ปรากฏขึ้นมาให้เห็น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลด” เป็น “น้ำลด” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลดเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ชะตา ซึ่งเป็นชะตาตก เมื่อถึงคราวชะตาตกความชั่วที่ทำไว้ก็จะปรากฏออกมาให้เห็น คำว่า “น้ำลด” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำลด**ตอผุด

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ผู้มีอำนาจในหลายยุคหลายสมัย พอหมดอำนาจก็กลายเป็นพวก**น้ำลดตอผุด**กันเป็นแถว ๆ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 164)

2. ใครที่ปกปิดความชั่วไว้ เมื่อถึงคราว**น้ำลดตอผุด**พวกเราก็จะได้เห็นสิ่งที่เขาทำเอาไว้

17. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงผลประโยชน์

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ ในสำนวนสื่อความหมายถึง ผล หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการกระทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 726) ประโยชน์ หมายถึง น. สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งหมายไว้, ผลที่ได้ตามต้องการ, สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 665) ผลประโยชน์จึงหมายถึงผลที่ได้จากการกระทำ พบ 5 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.59 สำนวนที่พบ คือ เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง และ คว้าน้ำเหลว 4 สำนวน รวม 5 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า คว้า**น้ำ**เหลว

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เปรียบการใช้มือจับน้ำ หวังว่าจะจับน้ำไว้ได้ แต่น้ำซึ่งเป็นของเหลวก็ไหลลอดมือไปหมด (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 65)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่ได้อะไรเลย (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2528: 10) กล่าวคือ การไม่ได้สิ่งใดเลย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เหลว” เป็น “น้ำเหลว” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำเหลวเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ผลประโยชน์ ซึ่งในที่นี้เป็นการทำงานที่ไม่ได้ผลประโยชน์ตามที่ต้องการเหมือนคว้าน้ำเหลว เราไม่สามารถจับน้ำได้ น้ำก็หลุดลอดมือไปได้ คำว่า “น้ำเหลว” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าคว้า**น้ำเหลว**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เขาเล่าว่าไปหาญาติคนหนึ่งและขอร้องให้ญาติช่วยผ่อนหนักเป็นเบา แต่เขาต้อง**คว้าน้ำเหลว** เพราะญาติคนนั้นไม่ได้แยแสเขาเลย (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 52)

2. สุดาตั้งใจว่าเรียนจบแล้วจะทำงานเป็นนักข่าว แต่แล้วเธอกลับ**คว้าน้ำเหลว**เพราะต้องกลับไปช่วยแม่ขายของที่ต่างจังหวัด

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกิน**น้ำแกง**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ที่คนเกลียดตัวมันแต่ชอบกินไข่มัน เช่น งู จระเข้ เหี้ย สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ที่คนเกลียดแต่ชอบกินไข่ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 33)

ความหมาย เกลียดตัวเขา แต่อยากได้ผลประโยชน์จากเขา ไม่ชอบเขา แต่ชอบผลประโยชน์หรือส่วนที่เกี่ยวกับตัวเขา (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 7) กล่าวคือ การเกลียดตัวเขา แต่กลับชอบผลประโยชน์หรือส่วนที่เกี่ยวกับตัวเขา

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “แกง” เป็น “น้ำแกง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำแกงเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ผลประโยชน์ ซึ่งแม้ว่าเราจะอยากได้ผลประโยชน์จากเขาแต่เราอาจไม่ชอบเขา เราก็ต้องจำใจร่วมงานด้วยเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่หวังไว้ คำว่า“น้ำแกง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกิน**น้ำแกง**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คุณหญิงเกลียดสะใภ้ที่ชื่ออนงค์ แต่กลับรักอนัญญาลูกของอนงค์มากกว่าหลานคนอื่น ๆ นี่แหละเขาถึงว่า **เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง** (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 16)

2. คุณย่าไม่ชอบหลานสะใภ้ แต่ก็เห่อหลานชายคนแรกเหมือนกับที่เขาว่า**เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง**

18. อุปลักษณ์ "น้ำ" ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว

"น้ำ" สื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว ในสำนวนสื่อความหมายถึง ว. เร็วไว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 926) ความรวดเร็ว หมายถึง การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เร็วมาก พบ 4 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27 สำนวนที่พบ คือ ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า, ขายเทน้ำเทท่า และ เทน้ำเทท่า 2 สำนวน รวม 4 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ขายดีเป็นเท**น้ำ**เทท่า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อมีสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วก็จะเทสิ่งของนั้นลงน้ำ และของนั้นก็จะลอยไปตามแม่น้ำอย่างรวดเร็ว

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ขายได้เร็วได้มาก (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 110) กล่าวคือ การขายดีและรวดเร็วมาก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า "น้ำ" ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรวดเร็ว ซึ่งการขายของนั้นเมื่อขายดีก็เปรียบว่าขายดีเป็นเทน้ำเทท่า คำว่า "น้ำ" ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าขายดีเป็นเท**น้ำ**เทท่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แค่เปิดร้านวันแรก ขนมปังในร้านก็**ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า**

2. ก๋วยเตี๋ยวร้านนี้มีรสชาติอร่อยจึง**ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ขายเทน้ำเทท่า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อมีสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วก็จะเทสิ่งของนั้นลงน้ำ และของนั้นก็จะลอยไปตามแม่น้ำอย่างรวดเร็ว

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง จำหน่ายสิ่งของหมดลงโดยเร็ว (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 91) กล่าวคือ การขายดีและรวดเร็วมาก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรวดเร็ว ซึ่งการขายของนั้นเมื่อขายดีก็เปรียบว่าขายดีเป็นเทน้ำเทท่า คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าขายเทน้ำเทท่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แม่ค้าข้าวแกงร้านอร่อย **ขายเทน้ำเทท่า**เลย ตั้งร้านได้ไม่นาน อาหารที่เตรียมไว้ขายก็หมดเกลี้ยง

2. มีนักแสดงมาช่วยขายสินค้าในงานกาชาด ใช้เวลาไม่นานก็**ขายเทน้ำเทท่า**เพราะมีคนให้ความสนใจมาซื้อสินค้าและถ่ายรูปกับนักแสดงจำนวนมาก

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า เทน้ำเทท่า

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนไทยนิยมปลูกบ้านอยู่ใกล้แม่น้ำและเมื่อมีของที่ไม่ใช้แล้วก็มักจะทิ้งลงน้ำ สิ่งของนั้นก็จะลอยไปตามน้ำอย่างรวดเร็ว

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง การขายสินค้าหมดอย่างรวดเร็ว (กิตติพร วีรสุธีกุลและยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 63) กล่าวคือ การขายดีและรวดเร็วมาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรวดเร็ว ซึ่งการขายของนั้นเมื่อขายดีก็เปรียบว่าขายดีเป็นเทน้ำเทท่า คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าเท**น้ำ**เทท่า

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ข้าวมันไก่วันนี้ขายดีเป็น**เทน้ำเทท่า** น่าจะขายได้อย่างนี้ทุกวันจะได้มีเงินมากๆ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 295)

2. น้ำพริกกะปิร้านนี้ขายดีเป็น**เทน้ำเทท่า** มีลูกค้าอุดหนุนแน่นร้านทุกวัน

19. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความอิสระ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความอิสระ ในสำนวนสื่อความหมายถึง ว. เป็นใหญ่, เป็นไทแก่ตัว ไม่ขึ้นแก่ใคร น. ความเป็นไทแก่ตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1376) ความอิสระจึงหมายถึง ไม่ถูกกักขัง พบ 4 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27 สำนวนที่พบ คือ ปล่อยปลาลงน้ำ และ ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ 3 สำนวน รวม 4 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ปล่อยปลาลง**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ตามธรรมชาติปลาเป็นสัตว์ที่อยู่ในน้ำ หากขึ้นมาอยู่บนบก ปลาก็จะตาย หากปล่อยปลาลงน้ำ มันก็จะรีบว่ายน้ำหนีไปอย่างรวดเร็ว ไม่กลับมาหาผู้ปล่อยอีก

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ปล่อยศัตรูไปแล้วเขาจะไม่นึกถึงบุญคุณ (นิรนาม, 2530: 35) กล่าวคือ การปล่อยศัตรูไปแล้ว และเขาก็ไม่นึกถึงบุญคุณ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความอิสระ ซึ่งการที่เราปล่อยศัตรูไปเป็นอิสระนั้นเขาก็จะไม่นึกถึงบุญคุณของเราและอาจกลับมาทำร้ายเราได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าปล่อยปลาลง**น้ำ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คุณหญิง**ปล่อยปลาลงน้ำ**ไม่เอาผิดกับคนรับใช้ที่ขโมยแหวน แต่นึกไม่ถึงว่าไม่กี่วันต่อมาจะพาพรรคพวกมาปล้นบ้าน

2. ฉันอุตส่าห์**ปล่อยปลาลงน้ำ**ไม่เอาผิด แต่นึกไม่ถึงว่าพวกเขาจะหาเรื่องใส่ร้ายฉันให้คนอื่นเข้าใจฉันผิดอีก

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลง**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ ปกติปลาอยู่ในน้ำ และเสืออยู่ในป่า เมื่อปล่อยเสือและปลากลับคืนที่อยู่ของมัน มันก็จะกลับมีกำลังเหมือนเดิม และไม่กลับมาหาผู้ที่ปล่อยมันอีก (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 112)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ปล่อยคนร้ายให้กลับไปอยู่ในถิ่นเดิมก็จะกลับมาสร้างความเดือดร้อนให้อีก (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 83) กล่าวคือ การปล่อยคนร้ายไปแล้ว และเขาก็กลับมาสร้างความเดือดร้อนให้อีก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความอิสระ ซึ่งการที่เราปล่อยคนร้ายไปเป็นอิสระนั้นเขาก็อาจกลับมาสร้างความเดือดร้อนให้เราอีกก็ได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าปล่อยเสือเข้าป่าปล่อยปลาลง**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. หากเธอปล่อยให้เมียน้อยที่มาทำร้ายเธอลอยนวลไป โดยไม่ฟ้องสามีเธอ ก็เหมือน**ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ** เดี๋ยวเขาก็ได้ใจกลับมาทำร้ายเธออีก

2. ถ้ากำนันไม่ดำเนินคดีกับมือปืนที่มาลอบยิง ก็เหมือน**ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ** สักวันมือปืนอาจจะกลับมาทำร้ายกำนันอีกก็ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

20. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงจิตใจ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงจิตใจ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. ใจ, อารมณ์ทางใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 312) จิตใจในที่นี้ หมายถึง ใจไม่แน่นอน และ ความจริงใจ พบ 4 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27 สำนวนที่พบ คือ น้ำกลิ้งบนใบบอน, น้ำใจหญิงเหมือนน้ำกลิ้งบนใบบอน และ น้ำใสใจจริง 2 สำนวน รวม 4 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำ**กลิ้งบนใบบอน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ การเอาหยดน้ำที่อยู่บนใบบอนมาเปรียบ คือ ใบบอนตามธรรมชาติมีลักษณะลื่นไม่ซับน้ำ น้ำที่อยู่บนใบบอนคุมตัวกันเป็นก้อนกลมมักจะกลิ้งไปมาได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ใจไม่แน่นอน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286) กล่าวคือ คนที่มีจิตใจไม่แน่นอน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง จิตใจ ซึ่งเป็นจิตใจที่ไม่แน่นอน เหมือนน้ำกลิ้งบนใบบอน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**กลิ้งบนใบบอน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ตกลงว่าเธอจะไปที่ไหนอย่าทำเป็น**น้ำกลิ้งบนใบบอน** เลือกมาสักที่ที่อยากไป

2. เธอจะเป็นผู้หญิงที่เหมือน**น้ำกลิ้งบนใบบอน**ไม่ได้นะ เลือกมาสักคนว่าเธอจะรักใคร

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำใส**ใจจริง

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำใสเป็นน้ำที่อยู่ในแหล่งน้ำสะอาด

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความจริงใจ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 52) กล่าวคือ ความจริงใจต่อกันและกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ใส” เป็น “น้ำใส” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำใสเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง จิตใจ ซึ่งในที่นี้เป็นความจริงใจ เปรียบเหมือนน้ำใส คำว่า “น้ำใส” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำใส**ใจจริง

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คนเราต้องมี**น้ำใสใจจริง**ต่อกัน ถึงจะอยู่ร่วมกันได้

2. ความเป็นมิตรแท้ต้องวัดกันที่**น้ำใสใจจริง** เราจะได้รู้ว่าใครที่จริงใจกับเรา

21. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงประสบการณ์

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงประสบการณ์ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. ความจัดเจนที่เกิดจากการกระทำหรือได้พบเห็นมา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 666) ประสบการณ์จึงหมายถึงการกระทำที่ได้พบมาและสั่งสมไว้ พบ 4 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27 สำนวนที่พบ คือ ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม 2 สำนวน, อาบน้ำร้อนก่อน และ อาบน้ำร้อนมาก่อน รวม 4 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ปากไม่สิ้นกลิ่น**น้ำนม**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก คนที่ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้เช่นดังผู้ใหญ่ เปรียบเทียบว่าเพิ่งเลิกกินนมและยังมีกลิ่นน้ำนมติดอยู่มักใช้ว่าคนหนุ่มสาวที่ชอบพูดจาแสดงตนว่ามีความรู้และความสามารถเหนือผู้อื่น (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 69)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้ความชำนาญ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 69) กล่าวคือ คนที่ยังเป็นเด็กย่อมผ่านเรื่องราวต่างๆในชีวิตมาน้อยกว่าผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่ายังไม่มีประสบการณ์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “นม” เป็น “น้ำนม” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำนมเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ประสบการณ์ ซึ่งน้ำนมเป็นประสบการณ์ของเด็กที่ยังมีน้อยกว่าผู้ใหญ่ ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่พูดตักเตือนอะไรก็ควรฟังและปฏิบัติตาม คำว่า “น้ำนม” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าปากไม่สิ้นกลิ่น**น้ำนม**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เป็นเด็กเป็นเล็ก **ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม** ก็ควรเชื่อฟังผู้ใหญ่ตักเตือนบ้าง

2. น้องยัง**ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม** ก็ไม่ควรสูบบุหรี่เพราะมันไม่ดีส่งผลเสียกับตัวเองและคนรอบข้างได้

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า อาบ**น้ำร้อน**มาก่อน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากแบบแผน คือ ผู้ใหญ่คนที่มีอายุมาก เมื่อเกิดมาก่อนเด็ก ก็ย่อมจะต้องมีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆมากกว่า จึงต้องนำสิ่งที่ตนเองเคยได้ประสบมาก่อนนำมาพูดว่ากล่าวสั่งสอนต่อเด็ก ๆ ได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 610)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เกิดก่อนจึงได้รู้เห็นสิ่งต่างๆมามากกว่า (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 610) กล่าวคือคนที่เป็นผู้ใหญ่นั้นย่อมเกิดมาก่อนเด็กผ่านเรื่องราวชีวิตและมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตมามาก จึงรู้ว่าสิ่งไหนที่ควรทำหรือไม่ควรทำ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ร้อน” เป็น “น้ำร้อน” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำร้อนเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ประสบการณ์ ผู้ใหญ่คนที่มีอายุมาก เมื่อเกิดมาก่อนเด็กก็ย่อมจะต้องมีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องต่างๆมากกว่า จึงต้องนำสิ่งที่ตนเองเคยได้ประสบมาก่อน นำมาพูดว่ากล่าวสั่งสอนต่อเด็กๆได้ คำว่า “น้ำร้อน” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าอาบ**น้ำร้อน**มาก่อน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. จำไว้นะว่าพ่อแม่**อาบน้ำร้อนมาก่อน** ลูกควรต้องเชื่อฟังในสิ่งที่พ่อแม่ตักเตือน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 610)

2. ปู่**อาบน้ำร้อนมาก่อน** หลานๆ ก็ต้องเชื่อฟังท่านให้มากๆ เพราะทุกอย่างที่ท่านสอนเป็นสิ่งที่ดีทั้งนั้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

22. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. สมบัติเฉพาะตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) นิสัย หมายถึง น. ความประพฤติที่เคยชิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 593) ลักษณะนิสัยจึงหมายถึงลักษณะความประพฤติที่เป็นส่วนตัว มีนิสัยใจคอกว้างขวาง เผื่อแผ่ผู้อื่น นิสัยเชื่องช้า อืดอาด พบ 4 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27 สำนวนที่พบ คือ ใจเป็นน้ำพระคงคา 2 สำนวน และสามน้ำไม่เปื่อย 2 สำนวน รวม 4 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ใจเป็น**น้ำ**พระคงคา

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คำว่า “พระคงคา” มาจากแม่น้ำคงคาซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญในอินเดีย เราเอามาใช้หมายถึง น้ำหรือแม่น้ำทั่วไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 155)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ใจคอกว้างขวาง เผื่อแผ่ต่อผู้อื่น (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 137) กล่าวคือ คนที่มีใจคอกว้างขวาง ชอบช่วยเหลือผู้อื่น จึงเป็นที่รักใคร่ของคนที่รู้จัก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง นิสัย ซึ่งสำนวนนี้นำคำว่า “พระคงคา” มาขยายคำว่า “น้ำ” พระคงคาเป็นแม่น้ำที่กว้างใหญ่ เมื่อนำมาเปรียบกับคำว่า “ใจ” แสดงให้เห็นว่าบุคคลผู้นั้นมีนิสัยใจกว้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่น คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าใจเป็น**น้ำ**พระคงคา

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ลุงคนนั้นเขาเป็นคน**ใจเป็นน้ำพระคงคา** บริจาคเงินให้วัดหนึ่งแสนบาทเพื่อสร้างโบสถ์ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 137)

2. สมศรีเป็นคน**ใจเป็นน้ำพระคงคา** ไม่ว่าใครจะเดือดร้อนอะไรก็จะคอยให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า สาม**น้ำ**ไม่เปื่อย

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การแช่น้ำ 3 หน เพื่อที่จะให้เปื่อยยุ่ยใช้การได้ ก็คงที่อยู่อย่างไรอย่างนั้น ไม่เปื่อยตามต้องการ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 567)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เฉื่อยช้า แฉะ อืดอาด เงื่อง ไม่กะฉับกะเฉงว่องไว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 567) กล่าวคือ คนที่มีนิสัยเฉื่องช้า ไม่กะฉับกะเฉง ทำอะไรไม่ว่องไวเหมือนคนอื่น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง นิสัย ซึ่งในที่นี้เป็นคนที่มีนิสัยเฉื่อย อืดอาด ไม่กะฉับกะเฉง คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าสาม**น้ำ**ไม่เปื่อย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พนักงานแผนกนี้ **สามน้ำไม่เปื่อย**กันหมด มิน่าล่ะถึงถูกร้องเรียนจากผู้มาใช้บริการอยู่บ่อยครั้ง

2. เธออย่ามัวทำตัวเป็น**สามน้ำไม่เปื่อย**สิ แล้วเมื่อไหร่งานที่ได้รับมอบหมายให้ทำจะเสร็จ

23. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง ในสำนวนสื่อความหมายถึง การทบทวนพฤติกรรมของตน ให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว พบ 3 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95 สำนวนที่พบ คือ ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา 3 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ตัก**น้ำ**ใส่กะโหลกชะโงกดูเงา

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ คือ กะโหลก โบราณนำภาชนะที่ใช้ใส่น้ำที่ทำด้วยกะลามะพร้าว หรือตาลที่เรียกว่ากะโหลกมาเปรียบเทียบว่า คนเรานั้นเมื่อจะทำอะไรก็ขอให้ดูตัวเองก่อนว่า เราเป็นคนมีฐานะอย่างไร จะต้องมีความเจียมเนื้อเจียมตัว ไม่ให้คนดูหมิ่นได้ การพิจารณาตนเองนี้โบราณจึงสอนให้เอากะโหลกใส่น้ำมาส่องดูหน้าตัวเอง เพื่อให้รู้ตัวเป็นการเตือนสติทางอ้อม (วิศนุ ทรัพย์สุวรรรณ, 2549: 80)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว (นิรนาม, 2530: 22) กล่าวคือ เป็นการเตือนสติคนให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัวว่าเรามีฐานะอย่างไรทำอะไรก็ไม่ควรทำให้เกินฐานะ เพราะนอกจากจะไม่ประสบความสำเร็จแล้วยังนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองอีกด้วย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง การประเมินตนเอง ซึ่งเป็นการให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว ไม่ควรทำอะไรที่เกินฐานะของตน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตัก**น้ำ**ใส่กะโหลกชะโงกดูเงา

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. สมชายเป็นเพียงลูกจ้างในโรงงานซ่อมรถยนต์ แต่อยากจะไปสู่ขอลูกสาวของเถ้าแก่เจ้าของโรงงาน เพื่อน ๆ ได้พูดเตือนให้สมชายลอง**ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา**ของตัวเองเสียบ้างว่าไม่คู่ควรกันเลย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 135)

2. วีระขายที่ดินได้เงินมาจำนวนหนึ่ง เขาใช้เงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายจนเพื่อน ๆ ช่วยกันเตือนให้เขา**ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา**ตัวเองบ้าง เพราะถ้ายังใช้เงินอย่างนี้เขาต้องกลับไปลำบากเหมือนเดิมแน่

24. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด ในสำนวนสื่อความหมายถึง การชะล้างให้สะอาด การทำให้ดีขึ้น พบ 3 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95 สำนวนที่พบ คือ น้ำล้างหัวล้าน และ ใส่ตะกร้าล้างน้ำ 2 สำนวน รวม 3 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำ**ล้างหัวล้าน

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย คือ หัว ซึ่งคนหัวล้านนั้นใสอยู่แล้ว เมื่อเอาน้ำล้างน้ำก็ย่อมใส (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ใส (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เครื่องชำระให้สะอาด ซึ่งน้ำเป็นสิ่งที่เราใช้ชะล้างทำความสะอาดสิ่งต่าง ๆ ให้สะอาด คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ล้างหัวล้าน

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. โอ้โห ศีรษะลุงคนนั้นดูเหมือน**น้ำล้างหัวล้าน**เลยไม่มีผมสักเส้น

2. แกงจืดเต้าหู้ที่พี่ทำวันนี้ น้ำใสเหมือน**น้ำล้างหัวล้าน**เลย ฉันว่าพี่คงจะต้องลืมใส่อะไรลงไปแน่ ๆ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ใส่ตะกร้าล้าง**น้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับมานานมีกลิ่น เอาปลานั้นใส่เกลือใส่ตะกร้าล้างน้ำก็ยังใช้ได้อีกไม่เสีย หรือการทำปลา แม่ครัวเอาปลามาสับหั่นเป็นชิ้นๆ ล้างเลือดให้หมด เสร็จแล้วเอาเกลือใส่ เอาชิ้นปลาใส่ตะกร้าลงแช่น้ำขยำ เป็นการล้างคาวปลาด้วยเหมือนกัน ชิ้นปลาสะอาดหมดคาว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 600)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง หญิงที่มีราคี พ่อแม่ตบแต่งให้มีเหย้าเรือนใหม่ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 96) กล่าวคือ หญิงคนนั้นอาจจะเคยมีอะไรกับผู้ชายคนอื่นแล้ว แต่พ่อแม่ก็จัดการให้ไปแต่งงานกับผู้ชายอีกคนเหมือนผู้หญิงคนนั้นยังบริสุทธิ์อยู่

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง เครื่องชำระให้สะอาด น้ำช่วยชำระสิ่งสกปรกให้หมดไป ทำให้สะอาดดังเดิม คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าใส่ตะกร้าล้าง**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ลูกสาวของเขาไปได้เสียกับคู่หมั้นที่เพิ่งจะหมั้นกันได้ไม่นาน หลังจากนั้นลูกสาวของเขาก็ถูกขอถอนหมั้น ผู้เป็นแม่เกิดความอับอายมากจึงจับลูกสาว**ใส่ตะกร้าล้างน้ำ** ไม่นานเขาก็ให้ลูกสาวแต่งงานกับนายตำรวจที่มียศสูง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 554)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ลูกสาวบ้านนั้นหนีตามผู้ชายไป หลังจากเลิกกับหนุ่มคนนั้นแล้ว ก็กลับมาอยู่บ้าน พ่อแม่ก็พยายามจับ**ใส่ตะกร้าล้างน้ำ**แล้วหาคนที่จะมาแต่งงานกับลูก

25. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุญคุณ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงบุญคุณ ในสำนวนสื่อความหมายถึง คุณความดีที่บุคคลหนึ่งกระทำต่อบุคคลหนึ่ง และควรได้รับการตอบแทน พบ 3 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95 สำนวนที่พบ คือ น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว, น้ำแกงราดหัว และ น้ำปลาร้าราดหัว

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำเกลือน้ำปลาร้า**ราดหัว

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ เกลือเป็นอาหารสำคัญของมนุษย์มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนปัจจุบัน บ้านไหนที่จะไม่มีเกลือเป็นไม่มี อาหารกับข้าวอย่างอื่นไม่มีใช้เกลือกินกับข้าวได้ ปลาร้าสมัยก่อนเป็นอาหารสำคัญเหมือนกัน ตามบ้านมักมีปลาร้าไว้กิน ใครอาศัยกินอยู่ในบ้านผู้ใดเจ้าของบ้านก็มีบุญคุณ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง มีบุญคุณ กล่าวคือ คนที่คอยช่วยเหลือคนคนหนึ่งอยู่ก็นับว่าคนนั้นมีบุญคุณและควรได้รับการตอบแทนบุญคุณด้วย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “เกลือ” เป็น “น้ำเกลือ” และนำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ปลาร้า” เป็น “น้ำปลาร้า” ซึ่งเป็นคำประสม “น้ำเกลือ” “น้ำปลาร้า” เป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุญคุณ ซึ่งใครที่ให้อาหารเรากินนั้นก็ถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณเราจึงควรตอบแทนเขาด้วย คำว่า “น้ำเกลือ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นและคำว่า “น้ำปลาร้า” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่า**น้ำเกลือน้ำปลาร้า**ราดหัว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถึงพ่อบุญธรรม จะไม่ใช่พ่อแท้ ๆ ของเรา แต่ก็มี**น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว** ช่วยเหลือเราให้อยู่ได้ทุกวันนี้ เราต้องตอบแทนท่านด้วยนะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. เราต้องสำนึกถึง**น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว**ที่ท่านเคยเมตตาเราด้วย เราจึงต้องตอบแทนบุญคุณของท่าน

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำแกง**ราดหัว

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำแกงซึ่งเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่คนนิยมบริโภค หากใครให้อาหารผู้อื่นกินก็นับว่ามีบุญคุณ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง บุญคุณข้าวแดงแกงร้อน (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 92) กล่าวคือ คนที่ให้อาหารแก่ผู้ที่ลำบากหิวโหย ช่วยให้ผู้นั้นอิ่มท้องและสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ เรียกว่า น้ำแกงราดหัว

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “แกง” เป็น “น้ำแกง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำแกงเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุญคุณ ซึ่งใครที่ให้อาหารเรากินนั้นก็ถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณเราจึงควรตอบแทนเขาด้วย คำว่า “น้ำแกง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำแกง**ราดหัว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พวกเราเป็นคนใช้ท่านมานาน ต้องสำนึกถึง**น้ำแกงราดหัว**เราอยู่ทุก ๆ วันนี้ที่ท่านเมตตาพวกเราด้วย

2. พ่อแม่เลี้ยงดูเรามาตั้งแต่เล็ก เราต้องสำนึกบุญคุณ**น้ำแกงราดหัว**ของท่านมาก ๆ และต้องเป็นคนดีเพื่อให้พ่อแม่ภูมิใจ

ตัวอย่างที่ 3 สำนวนว่า **น้ำปลาร้า**ราดหัว

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ ปลาร้าเป็นอาหารหลักอย่างหนึ่งของคนไทยเรา เป็นอาหารพื้นบ้านเหมือนน้ำพริกผักจิ้ม (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2530: 42)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง มีบุญคุณกับเรา (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2530: 42) กล่าวคือ คนที่ให้อาหารแก่ผู้หิวโหยซึ่งอาหารนั้นอาจเป็นปลาร้าทำให้คนนั้นมีชีวิตอยู่ต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ปลาร้า” เป็น “น้ำปลาร้า” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำปลาร้าเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุญคุณ ซึ่งใครที่ให้อาหารเรากินนั้นก็ถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณเราจึงควรตอบแทนเขาด้วย คำว่า “น้ำปลาร้า” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่าน้ำปลาร้าราดหัว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถึงแม้เจ้านายจะดุด่าว่าพวกเราบ้าง ก็อย่าไปถือสาเลย ให้นึกถึง**น้ำปลาร้าราดหัว**ที่ท่านเมตตาพวกเรา ทำให้ทุกวันนี้ได้อยู่สุขสบายกันทุกคน

2. แม้ว่าพวกเราจะผ่านทางมาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้ไม่กี่คืน เราก็ต้องสำนึกถึง**น้ำปลาร้าราดหัว**ที่เจ้าบ้านเขาเมตตาให้เราอาศัยอยู่

26. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงรสชาติ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงรสชาติ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. รส (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 927) รสชาติในที่นี้เป็นรสชาติที่ไม่อร่อย พบ 3 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95 สำนวนที่พบ คือ จืดเป็นน้ำยาเย็น, ชืดเป็นน้ำยาเย็น และ น้ำผึ้งเดือนห้า

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า จืดเป็น**น้ำยา**เย็น

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำยาเมื่อกินตอนที่น้ำยานั้นเย็นแล้วก็จะไม่อร่อย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง จืดชืดมาก (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 93) กล่าวคืออาหารที่มีรสชาติจืดชืดมาก ไม่มีใครอยากกิน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ยา” เป็น “น้ำยา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำยาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง รสชาติ ซึ่งเป็นรสชาติที่ไม่อร่อย ไม่มีใครอยากกิน คำว่า “น้ำยา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าจืดเป็น**น้ำยา**เย็น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แกงส้มร้านนี้อย่าไปอุดหนุนนะ เพราะ**จืดเป็นน้ำยาเย็น**คราวที่แล้วซื้อไปต้องเททิ้ง

2. ส้มตำจานนี้มีรสชาติ**จืดเป็นน้ำยาเย็น**เลย ขนาดฉันหิวมากยังทานไม่ลง

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า ชืดเป็น**น้ำยา**เย็น

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำยาเมื่อกินตอนที่น้ำยานั้นเย็นแล้วก็จะไม่อร่อย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง จืดชืดไม่มีรส (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 119) กล่าวคืออาหารที่มีรสชาติจืดชืด ไม่อร่อย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ยา” เป็น “น้ำยา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำยาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง รสชาติ ซึ่งเป็นรสชาติที่ไม่อร่อย ไม่มีใครอยากกิน คำว่า “น้ำยา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าชืดเป็น**น้ำยา**เย็น

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ต้มยำกุ้งถ้วยนี้ **ชืดเป็นน้ำยาเย็น**เลย สงสัยแม่ค้าจะต้องลืมใส่อะไรลงไปแน่ๆ

2. ฉันเพิ่งหัดทำกับข้าวเป็นครั้งแรก แม่บอกว่า**ชืดเป็นน้ำยาเย็น**ต้องฝึกอีกหลายครั้ง

27. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงกิจกรรม

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงกิจกรรม ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. การที่ผู้เรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้, กิจการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 126) กิจกรรมจึงหมายถึงกิจการโครงการต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่ พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ กุมภกรรณทดน้ำ 2 สำนวน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กุมภกรรณทดน้ำ

ที่มา สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอน กุมภกรรณทดน้ำทำให้สายน้ำเหือดแห้งไป เพื่อให้กองทัพพระรามอดน้ำตาย (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 21)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ขัดขวางผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 14) กล่าวคือ คนที่มักขัดขวางผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนไม่ว่าจะทำแบบใดก็ตาม ซึ่งคนนั้นต้องอาศัยความพยายามอย่างมากที่จะทำงานให้สำเร็จ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง กิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ผู้อื่นทำแล้วเข้าไปขัดขวางไม่ให้กิจกรรมนั้นสำเร็จ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ากุมภกรรณทด**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ฉันกำลังจะได้เปลี่ยนระดับของเกมไปขั้นสูงแล้ว แต่เธอก็ยังมาเป็น**กุมภกรรณทดน้ำ** ไม่ให้ฉันผ่านไปได้ง่าย ๆ อีก

2. โครงการก่อสร้างถนนนี้กำลังจะเสร็จ แต่ก็มีชาวบ้านบางกลุ่มมาเป็น**กุมภกรรณทดน้ำ** คัดค้านการก่อสร้างอีก

28. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความคิด

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความคิด ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. สิ่งที่นึกรู้ขึ้นในใจ; ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในใจ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไป, สติปัญญาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องและสมควร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 231) ความคิดจึงหมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสมองส่งผลให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้อง พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก 2 สำนวน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำลึก**หยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำซึ่งเราไม่สามารถรู้ว่าน้ำนั้นลึกมากแค่ไหน หากเราอยากรู้ว่าน้ำบริเวณนั้นมีความลึกขนาดไหน เราสามารถวัดความลึกหรือคาดคะเนน้ำนั้นได้โดยเอาไม้ปักลงไป แต่น้ำใจของคนนั้นเราไม่สามารถรู้ได้

ความหมายสำนวนนี้ หมายถึง ใจคนหยั่งรู้ได้ยาก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64) กล่าวคือ การที่เราจะรู้ใจของคนนั้นย่อมเป็นเรื่องที่จะรู้ได้ยาก เพราะเราไม่สามารถรู้ได้ว่าสิ่งที่คนนั้นแสดงออกมานั้นจิตใจของเขาคิดอย่างนั้นจริงๆหรือไม่

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลึก” เป็น “น้ำลึก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลึกเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความคิด ซึ่งความคิดของคนนั้นเข้าใจยาก เหมือนน้ำที่ลึกก็ยากที่จะเอาอะไรไปวัดได้ คำว่า “น้ำลึก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำลึก**หยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คนเราสมัยนี้เห็นแต่งตัวกันดีๆ แต่จิตใจทำไมถึงได้ชั่วช้ากันนัก ก็คงเหมือนกับที่เขาพูดกันว่า **น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก** คงเป็นเช่นนี้เอง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 314)

2. เธอไปทำงานที่บริษัทใหม่ ต้องหาเพื่อนร่วมงานดีๆนะเพราะว่า**น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก** บางคนต่อหน้าก็พูดกับเราดี แต่ลับหลังอาจจะนินทาเราก็ได้

29. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความรัก

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความรัก ในสำนวนสื่อความหมายถึง รัก หมายถึง ก. มีใจผูกพันด้วยความห่วงใย, มีใจผูกพันด้วยความเสน่หา, มีใจผูกพันฉันชู้สาว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 938) ความรักจึงหมายถึงความผูกพัน ความห่วงใย ซึ่งในที่นี้มีความรักที่สมหวังและความรักที่ผิดหวัง พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ น้ำผึ้งขม และ น้ำผึ้งพระจันทร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำผึ้งขม**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ผึ้ง ซึ่งจะผลิตน้ำผึ้งออกมา น้ำผึ้งนั้นเป็นน้ำที่ได้จากรังผึ้ง มีรสหวาน แต่เมื่อนานไปน้ำผึ้งอาจจะเปลี่ยนรสชาติ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความรักกลายเป็นความชังหรือขมขื่น (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 135) กล่าวคือ ตอนที่คนเรารักกันแรกๆก็จะมองว่าทุกอย่างเป็นสิ่งที่หอมหวานไปหมดแต่พอระยะหลัง เริ่มมีปัญหาเกิดขึ้นความรักที่เคยหอมหวานก็จะกลายเป็นความขมขื่น

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ผึ้ง” เป็น “น้ำผึ้ง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำผึ้งเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรัก ซึ่งในที่นี้น้ำผึ้งขมเป็นความรักที่ขมขื่น เหมือนน้ำผึ้งที่เก็บไว้นานรสชาติอาจเปลี่ยนไปได้ คำว่า “น้ำผึ้ง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า **น้ำผึ้ง**ขม

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ภรรยาที่อยู่กับสามีที่ไม่ได้รัก ก็เหมือนดื่ม**น้ำผึ้งขม** เพราะแค่ได้ชื่อว่าแต่งงานแล้วแต่สามีกลับไปเที่ยวกลางคืนตลอด

2. เขาสองคนคบกันมาเป็นเวลา 10 ปี แต่แล้วถึงคราว**น้ำผึ้งขม**ต้องแยกทางกันไป

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า **น้ำผึ้ง**พระจันทร์

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตรงกับภาษาต่างประเทศว่า Honey Moon ซึ่งแปลเป็นไทยว่าน้ำผึ้งพระจันทร์ อีกทั้งยังเป็นประเพณีเมื่อคู่แต่งงานใหม่ ๆ หลังแต่งงานแล้วก็ไปเที่ยวหาความสุขร่วมกัน

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความสุขร่วมกันระหว่างสามีภรรยาใหม่ (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 135) กล่าวคือ เมื่อสามีภรรยาแต่งงานกันช่วงแรกๆนั้นก็จะมีความสุขมากเหมือนดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ผึ้ง” เป็น “น้ำผึ้ง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำผึ้งเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความรัก ซึ่งเป็นความรักของคู่แต่งงานใหม่ที่กำลังหอมหวานเหมือนน้ำผึ้ง คำว่า “น้ำผึ้ง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำผึ้ง**พระจันทร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. คู่แต่งงานใหม่ ไปดื่ม**น้ำผึ้งพระจันทร์**ที่ต่างประเทศ

2. พวกเธอแต่งงานกันแล้วจะไปดื่ม**น้ำผึ้งพระจันทร์**ที่ไหนกันเหรอ

30. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. สภาพจำเพาะบุคคล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 629) บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะของแต่ละบุคคลซึ่งแตกต่างกันออกไป ในที่นี้พบลักษณะบุคลิกภาพของคนสูง และ คนเตี้ย พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ เกิดปีน้ำน้อย และ เกิดปีน้ำมาก

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า เกิดปี**น้ำน้อย**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ นำก้านบัวมาเปรียบ ปีไหนน้ำน้อยก้านบัวก็สั้น เพราะบัวจะโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำนิดหน่อยไม่ใช่โผล่พ้นน้ำเป็นวา ปีไหนน้ำน้อย คือน้ำไม่ลึก ก้านบัวจะสั้น (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 35)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เตี้ย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 49) กล่าวคือ คนที่มีรูปร่างไม่สูงนัก

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “น้อย” เป็น “น้ำน้อย” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำน้อยเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคลิกภาพ ซึ่งในที่นี้เป็นคนที่มีบุคลิกภาพเตี้ย จึงเรียกว่าเกิดปีน้ำน้อย คำว่า “น้ำน้อย” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเกิดปี**น้ำน้อย**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. หลานสาวคนเล็ก**เกิดปีน้ำน้อย**ช่างโชคร้ายเสียจริงเพราะทุกคนในบ้านสูงกันหมดมีแค่หลานสาวที่เตี้ยอยู่คนเดียว

2. เขา**เกิดปีน้ำน้อย**จึงพลาดโอกาสเป็นทหารเพราะส่วนสูงไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า เกิดปี**น้ำมาก**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บัวย่อมลอยอยู่เหนือน้ำเสมอ หน้าน้ำถ้าน้ำน้อยสายบัวก็สั้น ถ้าน้ำมากสายบัวก็ยาว เราจึงเอาสายบัวมาเปรียบกับคน ใครเตี้ยก็พูดเป็นสำนวนว่า “เกิดปีน้ำน้อย” ใครสูง ก็ว่า “เกิดปีน้ำมาก” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 49)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง สูง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 49) กล่าวคือ คนที่มีรูปร่างสูงกว่าคนอื่นๆ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “มาก” เป็น “น้ำมาก” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำมากเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง บุคลิกภาพ ซึ่งในที่นี้เป็นคนที่มีบุคลิกภาพสูง จึงเรียกว่าเกิดปีน้ำมาก คำว่า “น้ำมาก” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าเกิดปี**น้ำมาก**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. พี่คนโตเกิดปีน้ำน้อย ช่างน่าอาภัพนัก เพราะน้องคนอื่นๆ **เกิดปีน้ำมาก**กันหมด

2. นางแบบคนนั้นต้อง**เกิดปีน้ำมาก**แน่เลย ถึงได้สูงกว่านางแบบคนอื่นๆ

31. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสติปัญญา

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงสติปัญญา ในสำนวนสื่อความหมายถึง น. ปัญญารอบคอบ, ปัญญารู้คิด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1115) สติปัญญา หมายถึง การที่คนเรามีปัญญาหรือความรอบรู้ต่างกัน บางคนมีมาก บางคนมีน้อย พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ บัวใต้น้ำ และ บัวพ้นน้ำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า บัวใต้**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้เปรียบคนไว้กับดอกบัวสี่เหล่า

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง โง่ โง่มาก สอนไม่ได้ (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 74) กล่าวคือ คนที่มีสติปัญญาที่น้อยกว่าคนอื่น ๆ มักจะเข้าใจอะไรได้ยาก สอนเท่าไหร่ก็ไม่เข้าใจ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สติปัญญา ซึ่งบัวใต้น้ำเป็นการเปรียบเทียบคนที่โง่ สอนอะไรไปก็ไม่เข้าใจ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าบัวใต้**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. หากเธอไม่ยอมเปิดใจรับความรู้อันเป็นประโยชน์ ย่อมเหมือน**บัวใต้น้ำ** เธออาจถูกหลอกได้ง่าย

2. ถ้าเธอยังหลงเชื่อคำพูดของเพื่อนที่นิสัยไม่ดีคนนั้น เธอก็จะเป็น**บัวใต้น้ำ**ตลอดไปเลยนะ

ตัวอย่างที่ 2 สำนวนว่า บัวพ้น**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้เปรียบคนไว้กับดอกบัวสี่เหล่า

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง คนฉลาด (กิตติพร วีรสุธีกุล และ ยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 71) กล่าวคือ คนที่มีสติปัญญาที่ฉลาด สามารถเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้ง่าย

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สติปัญญา ซึ่งบัวพ้นน้ำเป็นการเปรียบเทียบคนที่ฉลาด สามารถเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้ง่าย คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าบัวพ้น**น้ำ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. บัณฑิตที่มุ่งศึกษาหาความรู้ เปรียบเหมือน**บัวพ้นน้ำ** เพราะความรู้นั้นเป็นสิ่งที่จะติดตัวเราไปตลอดชีวิต

2. แม่อยากให้ลูกเป็น**บัวพ้นน้ำ**จึงพยายามทำงานหาเงินมาส่งให้ลูกได้เรียนสูงๆ

32. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม ในสำนวนสื่อความหมายถึง สิ่ง หมายถึง น. ของต่าง ๆ โดยไม่จำกัดว่ามีชีวิตหรือไม่มีชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1191) ที่ หมายถึง น. แหล่ง, ถิ่น, ลักษณนามบอกสถานที่หรือสิ่งของเป็นชุด ๆ, ว. คำนำหน้าสังขยาบอกลำดับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 531) ดี หมายถึง ว. มีลักษณะที่เป็นไปในทางที่ต้องการ น่าปรารถนา น่าพอใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 408) งาม หมายถึง ว. ลักษณะที่เห็นแล้วชวนให้ชื่นชมหรือพึงใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 278) สิ่งที่ดีงามจึงหมายถึง ของต่างๆที่มีลักษณะเป็นที่น่าพึงพอใจ พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ 2 สำนวน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ดื่ม**น้ำผึ้ง**พระจันทร์

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การที่คู่รักแต่งงานกันแล้วพากันไปเที่ยวเพื่อหาความสุขกันสองคน

ความหมาย คู่รักที่เพิ่งแต่งงานกันใหม่ๆไปเที่ยวพักผ่อนหาความสุข (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 188) กล่าวคือคู่รักที่แต่งงานกันใหม่ๆก็มักจะไปเที่ยวพักผ่อนด้วยกันสองคนเป็นการหาความสุขร่วมกันก่อนที่จะมีทายาทไว้สืบสกุล

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ผึ้ง” เป็น “น้ำผึ้ง” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำผึ้งเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ดีงาม เมื่อคนเรารักกันแล้วตัดสินใจแต่งงานย่อมเห็นทุกอย่างเป็นสิ่งที่ดีงามเหมือนดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ คำว่า “น้ำผึ้ง” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าดื่ม**น้ำผึ้ง** พระจันทร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถ้าแต่งงานแล้วพวกเธอจะไป**ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์**ที่ไหนกัน เราขอให้เธอมีความสุขมาก ๆ นะ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 188)

2. วินัยแต่งงานกับชนิดาและวางแผนกันไว้ว่าจะไป**ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์**กันที่ประเทศอังกฤษ

33. อุปลักษณ์ "น้ำ" ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ

"น้ำ" สื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ ในสำนวนสื่อความหมายถึง สิ่ง หมายถึง น. ของต่าง ๆ โดยไม่จำกัดว่ามีชีวิตหรือไม่มีชีวิต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1191) สำคัญ หมายถึง ว. เป็นพิเศษกว่าธรรมดา มีคุณค่า ควรกำหนดจดจำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1187) สิ่งสำคัญจึงหมายถึงของต่าง ๆ ที่มีคุณค่า พบ 2 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63 สำนวนที่พบ คือ ได้น้ำได้เนื้อ และ นินทากาเลเหมือนเทน้ำ ไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีดมากรีดหิน

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ได้**น้ำ**ได้เนื้อ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร ซึ่งการทำอาหารให้น่ากินนั้นต้องมีน้ำและเนื้อที่พอดีกัน

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ได้เป็นชิ้นเป็นอัน ได้ใจความ (มัทนี ตุลยาทร, 2533: 22) กล่าวคือ การที่ทำสิ่งใดลงไปนั้นแล้วได้ผลตามต้องการ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า "น้ำ" ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สิ่งสำคัญ ซึ่งในที่นี้น้ำจัดเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ คำว่า "น้ำ" ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าได้**น้ำ**ได้เนื้อ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. จุไรรัตน์ไปอยู่เชียงใหม่ เธอเขียนจดหมายมาหาฉัน **ได้น้ำได้เนื้อ**ดี อ่านแล้วเข้าใจเหมือนฉันได้ไปอยู่เชียงใหม่ด้วยเลย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ปานพิมพ์ค้นคว้าเอกสารแล้วนำมาทำรายงาน**ได้น้ำได้เนื้อ**จนอาจารย์ชมว่าเป็นรายงานที่สมบูรณ์ที่สุดในห้อง

34. อุปลักษณ์ "น้ำ" ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความประมาท

"น้ำ" สื่อความหมายแสดงความประมาท ในสำนวนสื่อความหมายถึง ก. ขาดความรอบคอบ, ขาดความระมัดระวังเพราะทะนงตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 664) ความประมาทจึงหมายถึงขาดความรอบคอบ กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ ปลาตายน้ำตื้น

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ปลาตาย**น้ำตื้น**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาจะต้องว่ายในน้ำลึก เพื่อบังหรือพรางร่างมิให้คนเห็น จะล่าเอาไป แต่ถ้าชะล่าใจว่ายขึ้นมาน้ำตื้นๆ คนก็จะเห็นสามารถที่จะจับเอาไปได้ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 113)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง หากจะทำการใดก็ให้ระมัดระวัง อย่าคิดว่าง่ายทำไปไม่มีคนรู้คนเห็นจะเป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 113) กล่าวคือ การที่เราจะทำอะไรนั้นต้องระมัดระวัง อย่าประมาท

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า "น้ำ" ประสมกับคำว่า "ตื้น" เป็น "น้ำตื้น" ซึ่งเป็นคำประสม น้ำตื้นเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความประมาท ซึ่งการที่จะทำอะไรนั้นอย่าประมาท คิดว่าจะสำเร็จได้ง่ายๆ เพราะอะไรก็เกิดขึ้นได้ เหมือนกับปลาที่ประมาทจึงเป็นปลาตายน้ำตื้น คำว่า "น้ำตื้น" ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าปลาตาย**น้ำตื้น**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถ้าไม่รีบทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จ ประเดี๋ยวจะเป็น**ปลาตายน้ำตื้น** ไม่จบในเทอมนี้หรอก

2. ถ้าเธอทำอะไรโดยไม่วางแผนระวังจะเป็น**ปลาตายน้ำตื้น**นะ ฉันว่าเธอควรจะวางแผนให้รอบคอบก่อนดีกว่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

35. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความสัมพันธ์

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความสัมพันธ์ ในสำนวนสื่อความหมายถึง ก. ผูกพัน เกี่ยวข้อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1170) ความสัมพันธ์ หมายถึง การที่คนเรามีความสัมพันธ์กันในที่นี้เป็นความสัมพันธ์ทางสายเลือด พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ ตัดน้ำไม่ขาด

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ตัด**น้ำ**ไม่ขาด

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำเป็นของเหลว เราไม่สามารถใช้อะไรไปตัดให้ขาดได้

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ทำลายความสัมพันธ์ทางสายโลหิตไม่ขาด กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทางสายโลหิตนั้นไม่มีอะไรมาทำลายได้ ถึงแม้ว่าจะเกิดเรื่องราวใหญ่โตแค่ไหน ท้ายแล้วทุกคนในครอบครัวก็พร้อมที่จะให้อภัย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 50)

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางสายเลือดไม่มีอะไรมาทำลายได้ เหมือนเราไม่สามารถเอาอะไรไปตัดน้ำให้ขาดได้ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าตัด**น้ำ**ไม่ขาด

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. แม้ลูกจะทำผิด แต่พ่อแม่ก็**ตัดน้ำไม่ขาด** ย่อมอภัยให้ลูกได้เสมอ

2. แม้ว่าเขาจะทะเลาะกับพี่และหนีออกจากบ้าน แต่เมื่อเขากลับมาพี่ก็พร้อมให้อภัย ก็เหมือนกับ**ตัดน้ำไม่ขาด**นั่นแหละ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

36. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความสามารถ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความสามารถ ในสำนวนสื่อความหมายถึง ว. มีคุณสมบัติที่จะทำได้ โดยเฉพาะทางความรู้หรือความชำนาญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1178) ความสามารถหมายถึง การที่เรามีความรู้หรือความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งความสามารถของแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไป พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ น้ำยา

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำยา**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำยาที่ใช้กินกับขนมจีน

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ความสามารถในทางใดทางหนึ่ง (มักใช้ในทางตำหนิ เช่น ไม่มีน้ำยา, หมดน้ำยา) กล่าวคือ คนที่แต่งงานไปแล้วแต่ยังไม่มีบุตรมักจะถูกตำหนิจากคนอื่นว่าไม่มีน้ำยา (กิตติพร วีรสุธีกุล และ ยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 68)

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ยา” เป็น “น้ำยา” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำยาเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความสามารถ ซึ่งมักใช้ในการตำหนิคนที่แต่งงานแล้วแต่ยังไม่มีบุตรว่าไม่มีน้ำยา คำว่า “น้ำยา” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำยา**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอกับสามีก็แต่งงานกันมาตั้งนานแล้ว ทำไมถึงไม่มีลูกด้วยกันซะที หรือว่าสามีของเธอไม่มี**น้ำยา**

2. เขาหรือเธอไม่มี**น้ำยา**กันแน่ทำไมถึงไม่มีลูกด้วยกันสักที ฉันรอเลี้ยงหลานมานานแล้วนะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

37. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงความเหมาะสม

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงความเหมาะสม ในสำนวนสื่อความหมายถึง เหมาะสม หมายถึง ว. พอเหมาะพอสมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1304) ความเหมาะสม หมายถึง พอเหมาะกันไม่มากไปหรือน้อยไป พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ สมน้ำสมเนื้อ

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า สม**น้ำ**สมเนื้อ

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร เช่น แกงที่จะต้องมีปริมาณของน้ำและเนื้อที่พอเหมาะกัน ไม่มีส่วนไหนมากไปหรือน้อยไปแกงนั้นก็จะอร่อย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง สมกัน เหมาะกัน ควรกัน เหมาะสม พอดีได้ส่วน คู่ควรกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 553) กล่าวคือ คนที่มีความเหมาะสมกันทั้งสองฝ่ายเปรียบได้ว่าสมน้ำสมเนื้อ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความเหมาะสม ซึ่งสิ่งของหรือคนก็ตามที่จะเข้ากันได้ต้องมีความเหมาะสมกัน คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าสม**น้ำ**สมเนื้อ

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ก็นายฝากเงินมา 200 บาท เราก็ซื้อรองเท้าที่มีคุณภาพเท่ากับเงินที่ให้มาแล้วไง เราว่ามันก็**สมน้ำสมเนื้อ**กันดีออก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 527)

2. เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวคู่นี้เหมาะสมกันมากทั้งฐานะและหน้าตาดู**สมน้ำสมเนื้อ**กัน ขอให้รักกันไปนาน ๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

38. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงช่วงเวลา

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงช่วงเวลา ในสำนวนสื่อความหมายถึง ช่วง หมายถึง น. ตอน, ระยะ (ที่ต่อเนื่อง) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 348) เวลา หมายถึง ชั่วขณะความยาวนานที่มีอยู่หรือเป็นอยู่ โดยนิยมกำหนดเป็นครู่ คราว วัน เดือน ปี เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1086) ดังนั้น ช่วงเวลา หมายถึง ระยะที่เป็นอยู่ ในที่นี้เป็นช่วงเวลาระยะหลัง พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ ตีท้ายน้ำ

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **ตีท้ายน้ำ**

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ “ท้ายน้ำ” เป็นคำคู่กับ “หัวน้ำ” ซึ่งหมายความว่า ตอนแรกหรือระยะแรก เช่น ปลาหัวน้ำขึ้น หมายถึงปลาที่มีตอนน้ำขึ้น การงานหรืออะไรก็ตาม ทำตอนแรกหรือระยะแรกไม่สะดวกหรือไม่สำเร็จเปลี่ยนมาทำตอนหลังหรือระยะหลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 229)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เข้าทำในตอนหลังหรือในระยะหลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 229) กล่าวคือ คนที่ทำงานไม่สำเร็จในตอนแรกแล้วกลับมาทำในตอนหลัง

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ช่วงเวลา โดยเชื่อมโยงจากสภาพของน้ำที่อยู่ท้าย ทำให้รู้ว่าเป็นช่วงเวลาตอนหลัง คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่าตีท้าย**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ถ้ายังทำไม่ได้ก็หยุดก่อนก็ได้แล้วค่อยมา**ตีท้ายน้ำ**ทีหลัง รอให้ฉันไปค้นคว้าจากตำราก่อน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 252)

2. ตอนนี้ฉันกำลังคิดแผนงานไม่ออก ไว้ร**อตีท้ายน้ำ**ทีหลังนะเดี๋ยวฉันจะทำมาใหม่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

39. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงน้ำในร่างกายมนุษย์

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงน้ำในร่างกายมนุษย์ ในสำนวนสื่อความหมายถึง น้ำที่เป็นของเหลว เป็นส่วนประกอบสำคัญในร่างกายของมนุษย์ พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ น้ำบ่อน้อย

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำ**บ่อน้อย

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนหนุมานไปสืบข่าวนางสีดาที่ถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวไปไว้ที่เกาะลังกา และได้เกิดต่อสู้กับทศกัณฐ์และอินทรชิตในที่สุด หนุมานเผาเมืองลังกา และเหาะกลับมาหากองทัพพระราม แต่มีไฟลุกติดที่หางของหนุมาน จะแก้ไขอย่างไรก็ไม่สำเร็จจึงเข้าไปหาพระนารทฤษีขอให้ช่วยดับไฟให้ พระนารทฤษีจึงบอกให้ใช้น้ำในบ่อน้อยดับไฟแทน หนุมานมีความสงสัยว่าน้ำในบ่อน้อยคืออะไร แต่ในที่สุดก็เข้าใจและเอาหางที่ติดไฟนั้นอมเข้าไปในปาก เมื่อไฟถูกน้ำลายก็ดับสนิท (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 69)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง น้ำลาย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 293)

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง น้ำในร่างกายมนุษย์ คำว่า “บ่อ” เปรียบเสมือนปากของมนุษย์ คำว่า “น้ำ” ในสำนวนนี้เป็นน้ำที่อยู่ในปากซึ่งมีปริมาณเล็กน้อยเมื่อเทียบกับน้ำในส่วนอื่น ๆ ของร่างกายที่มีปริมาณมากกว่า คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**บ่อน้อย

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เห็นแล้วอนาถใจจริง ๆ ไฟไหม้ลุกโหมขนาดนั้นน้ำที่ใช้ดับไฟมีเพียงแค่**น้ำบ่อน้อย** แล้วจะไปดับไฟได้ยังไงกัน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 310)

2. เธอจะไปสนใจ**น้ำบ่อน้อย**ของคนอื่นที่ชอบนินทาทำไม ถ้าเราไม่ได้เป็นอย่างที่เขาพูดก็ไม่ต้องสนใจหรอกคนทำดีย่อมได้ดีเชื่อฉันเถอะนะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

40. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงผลงาน

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงผลงาน ในสำนวนสื่อความหมายถึง ผล หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการกระทำ, ประโยชน์ที่ได้รับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 726) งาน หมายถึง น. สิ่งหรือกิจกรรมที่ทำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 278) ผลงานจึงหมายถึงสิ่งที่เกิดจากการกระทำในที่นี้เป็นผลงานที่ไม่มีคุณภาพ พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ น้ำล้างชาม

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำ**ล้างชาม

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เราใช้ชามเป็นภาชนะในการใส่อาหาร เมื่อกินอาหารเสร็จก็ต้องใช้น้ำมาล้างชามให้สะอาด ซึ่งน้ำนั้นเป็นน้ำที่ไม่มีรสชาติ จึงนำสำนวนว่าน้ำล้างชามมาเปรียบกับอาหารที่ไม่อร่อย

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง ไม่เป็นรส ไม่อร่อย (อาหาร) (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 135) กล่าวคือ อาหารที่ไม่มีรสชาติ ไม่อร่อย เปรียบได้กับน้ำล้างชามที่ไม่มีรสอะไรเลยและไม่มีใครอยากกิน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ผลงาน ซึ่งเป็นผลงานที่ไม่มีคุณภาพ โดยเชื่อมโยงกับรสชาติของน้ำที่ไม่มีรส ไม่มีกลิ่น ไม่มีสี เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลงานที่ทำจึงเป็นผลงานที่ไม่มีคุณภาพ คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำ**ล้างชาม

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. เธอทำกับข้าวรสชาติเหมือน**น้ำล้างชาม**เลย ใครจะทานลง

2. แม่ค้าข้าวแกงร้านนี้ เดี๋ยวนี้ฝีมือตกทำอาหารรสชาติเหมือน**น้ำล้างชาม**เลยลูกค้าต่างพากันไปกินที่ร้านอื่นแล้ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

41. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงสิ่งแวดล้อม

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงสิ่งแวดล้อม ในสำนวนสื่อความหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่อยู่รอบๆมนุษย์มีทั้งดีและไม่ดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1191) สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบๆตัวเราทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ กินตามน้ำ

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า กินตาม**น้ำ**

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพน้ำที่ไหลตามธรรมชาติจะไหลไปเรื่อย ๆ และมักจะมีสิ่งของต่าง ๆ ลอยมากับน้ำ

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง รับของสมนาคุณที่เขาเอามาให้โดยไม่ได้เรียกร้อง (มักใช้แก่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ) (วัชรินทร์ เรียม, 2549: 16) กล่าวคือ คนที่รับของจากผู้อื่นมาโดยที่ตัวเขาไม่ได้ร้องขอแต่มีคนให้เพื่อหวังผลตอบแทน

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง สิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปแล้วสิ่งแวดล้อมจะดำเนินไปตามธรรมชาติ หากใครไม่ฝ่าฝืนก็จะไม่ได้รับอันตราย คำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวนว่ากินตาม**น้ำ**

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. นายตำรวจชั้นผู้น้อยต้องยอม**กินตามน้ำ**เพราะทำตามนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ด้วย มิฉะนั้นจะโดนเพ่งเล็งว่าไม่เข้าพวก

2. นุชรีจำเป็นต้องยอม**กินตามน้ำ** แม้ว่าเธอจะรู้สึกว่าสิ่งที่ทำอยู่ไม่ดีแต่เพื่อความอยู่รอดเธอก็จำเป็นต้องทำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

42. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงแหล่งทรัพยากร

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงแหล่งทรัพยากร ในสำนวนสื่อความหมายถึง แหล่ง หมายถึง น. ถิ่น, ที่อยู่, บริเวณ, ศูนย์รวม, บ่อเกิด, แห่ง, ที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1312) ทรัพยากร หมายถึง น. สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 503) ดังนั้นแหล่งทรัพยากรจึงหมายถึง สถานที่ที่มีสิ่งที่คนและสัตว์ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า ใน**น้ำ**มีปลา ในนามีข้าว

ที่มา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ คนไทยมีอาชีพเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ซึ่งข้าวนั้นต้องปลูกอยู่ในนา อีกทั้งบ้านเมืองของเรายังมีลำคลองเป็นจำนวนมากทำให้มีปลาอยู่ในน้ำด้วย และเมื่อมีข้าวและปลา จึงทำให้บ้านเมืองเราเป็นบ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามมา

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง บ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 43) กล่าวคือ บ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์นั้นจะมีข้าวปลาอาหารพร้อม เปรียบเหมือนในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ซึ่งเป็นคำมูลมาใช้ในสำนวน น้ำเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง แหล่งทรัพยากร ซึ่งน้ำเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำชนิดต่างๆ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น สิ่งมีชีวิตเหล่านี้เป็นแหล่งอาหารของมนุษย์และนอกจากนั้นมนุษย์ยังสามารถใช้น้ำในการประกอบกิจการต่างๆ คำว่า“น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนว่าใน**น้ำ**มีปลา ในนามีข้าว

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ตำบลนี้เศรษฐกิจในชุมชนดี เพราะ**ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว** วิถีชีวิตชาวบ้านต่างก็มีความสุข

2. ฉันโชคดีที่เกิดเป็นคนไทย เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ **ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว** ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

43. อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงอำนาจ

“น้ำ” สื่อความหมายแสดงอำนาจ ในสำนวนสื่อความหมายถึง อิทธิพลที่จะบังคับให้ผู้อื่นต้องยอมทำตาม ไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1371) อำนาจหมายถึง การที่คนหนึ่งมีอำนาจสั่งให้ใครทำตามก็ได้ แต่เมื่อหมดอำนาจก็จะไม่มีใครยอมทำตามคำสั่งอีก พบ 1 สำนวน จากสำนวนที่พบทั้งหมด 315 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32 สำนวนที่พบ คือ น้ำลดตอผุด

ตัวอย่างที่ 1 สำนวนว่า **น้ำลด**ตอผุด

ที่มา สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ตอในที่นี้หมายถึงหลักหรือเสาที่ปักทิ้งไว้ในน้ำ เมื่อน้ำขึ้นจะมองไม่เห็น แต่เมื่อน้ำลดก็มองเห็นตอสะพรั่ง เหมือนความชั่วของคนที่ปรากฏเมื่อหมดอำนาจ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 164)

ความหมาย สำนวนนี้ หมายถึง เมื่อหมดอำนาจวาสนา ความชั่วที่ทำไว้ก็ปรากฏ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 64) กล่าวคือ คนยามมีอำนาจ ทำความชั่วสิ่งใดก็ไม่มีใครกล้าพูดถึงเพราะเกรงกลัว แต่พอหมดอำนาจแล้ว ความชั่วที่เคยทำไว้ก็จะปรากฏออกมาให้เห็น เหมือนเวลาที่น้ำลดก็จะเห็นตอที่อยู่ในน้ำ

การตีความอุปลักษณ์ สำนวนนี้ได้นำคำว่า “น้ำ” ประสมกับคำว่า “ลด” เป็น “น้ำลด” ซึ่งเป็นคำประสม น้ำลดเป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ความมีอำนาจ โดยนำคำว่า “ลด” มาเป็นส่วนขยายของน้ำ แสดงให้เห็นปริมาณน้ำที่อยู่ในระดับที่ลดลงทำให้เห็นสิ่งที่อยู่ในน้ำ เปรียบได้กับอำนาจเมื่อหมดไปสิ่งที่เคยทำชั่วไว้ก็จะปรากฏให้เห็นโดยไม่มีใครคอยช่วยเหลือ และไม่มีใครเกรงกลัวคนผู้นั้นต่อไป คำว่า “น้ำลด” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวนว่า**น้ำลด**ตอผุด

ตัวอย่างการใช้สำนวน

1. ครูคนนี้เห็นเป็นคนเรียบร้อย หลงคิดว่าเป็นคนดีมาตั้งนาน เป็นยังไงล่ะ พอ**น้ำลดตอผุด** ไม่น่าไปมีอะไรกับนักเรียนเลย ดูสิ เป็นถึงครูบาอาจารย์แล้วถ้าพ่อแม่เด็กเขารู้ ใครเขาจะอยากให้ลูกมาเรียนด้วย (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 313)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ผู้มีอิทธิพลประจำท้องถิ่นยามมีอำนาจผู้คนก็ให้ความเกรงกลัวไม่กล้ามีปัญหา แต่ยาม**น้ำลดตอผุด**สิ่งที่ไม่ดีที่เขาทำไว้ก็ปรากฏออกมาจนไม่มีใครให้ความเกรงกลัวนับถือเขาอีกเลย

จากการศึกษาการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” ในการศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทยนอกจากผู้วิจัยจะพบการใช้อุปลักษณ์แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าคำว่า “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนนั้นไม่ได้เป็นเพียงคำมูลแต่ยังเป็นคำประสมด้วย คำมูล หมายถึง คำที่เราตั้งขึ้นเฉพาะคำเดียวๆ จะเป็นคำที่มาจากภาษาไหนก็ดี หรือ เป็นคำที่ตั้งขึ้นใหม่ในภาษาไทยเฉพาะคำหนึ่งๆก็ดี เรียกว่าคำมูล และคำประสม หมายถึง คำที่เอาคำมูลเหล่านั้นมาประสมกันเข้าตั้งเป็นอีกคำหนึ่ง เรียกว่า คำประสม (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2545: 60) ผู้วิจัยพบสำนวนที่มีคำว่า “น้ำ”ปรากฏในสำนวนและคำว่า “น้ำ” เป็นคำมูลพบ 186 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 59.05 ของสำนวน และพบสำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวนและคำว่า “น้ำ” เป็นคำประสม พบ 129 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 40.95

ตารางที่ 3 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของการใช้การสร้างคำว่า น้ำ”

(n = 100)

การใช้การสร้างคำว่า “น้ำ”	**ความถี่**	**ค่าร้อยละ**
1. คำมูล	186	59.05
2. คำประสม	129	40.95
รวม	**315**	**100.00**

1. การสร้างคำว่า “น้ำ” ที่เป็นคำมูล พบ 186 สำนวน ตัวอย่าง

1.1 กระดี่ได้**น้ำ** หมายถึง อาการแสดงความดีอกดีใจจนตัวสั่น

1.2 กินตาม**น้ำ** หมายถึง รับของสมนาคุณที่เขาเอามาให้โดยไม่ได้เรียกร้อง

1.3 กิน**น้ำ**เห็นปลิง หมายถึง รู้สึกตะขิดตะขวงใจเหมือนจะกินน้ำ เห็นปลิงอยู่ในน้ำก็กินไม่ลง

1.4 ข้าม**น้ำ**ข้ามท่า หมายถึง ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่าง ๆ นานากว่าจะประสบผลสำเร็จ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.5 ตัก**น้ำ**รดหัวตอ หมายถึง แนะนำพร่ำสอนเท่าใดก็ไม่ได้ผล

1.6 **น้ำ**ลูบท้อง หมายถึง อดทนไปก่อน

1.7 ปล่อยปลาลง**น้ำ** หมายถึง ปล่อยศัตรูไปแล้วเขาจะไม่นึกถึงบุญคุณ

1.8 ปั้น**น้ำ**เป็นตัว หมายถึง การโกหกปั้นเรื่องราวขึ้นมาเป็นตุเป็นตะ ไม่มีมูลเหตุความจริงเลย

1.9 พูดอย่างมะนาวไม่มี**น้ำ** หมายถึง พูดห้วนๆ พูดอย่างแล้งน้ำใจ

1.10 ว่าเป็น**น้ำ** หมายถึง พูดติดต่อกันไม่รู้จักจบ ลืมตัว ลืมสติ

2. การสร้างคำว่า “น้ำ” ที่เป็นคำประสม พบ 129 สำนวน ตัวอย่าง

2.1 กิน**น้ำตา** หมายถึง ร้องไห้เศร้าโศก

2.2 ชัก**แม่น้ำ**ทั้งห้า หมายถึง ใครจะพูดขอร้องอะไรก็ตาม ไม่พูดตรงๆตามจุดประสงค์ แต่พูดเรื่องอื่น ๆ หว่านล้อมเข้ามาเสียก่อนแล้วจึงหันเข้าหาจุดประสงค์

2.3 ชืดเป็น**น้ำยา**เย็น หมายถึง จืดชืดไม่มีรส

2.4 เชื่อ**น้ำมนต์** หมายถึง ความเชื่อหรือความนับถือในคำพูดหรือการกระทำว่าพูดจริงทำจริง ไม่พลิกแพลงกลับกลาย

2.5 ถ่ม**น้ำลาย**แล้วกลับกิน หมายถึง พูดแล้วกลับคำ

2.6 เท**น้ำพริก**หวังกินแกงไก่ หมายถึง ทิ้งของเก่าหวังจะได้ของใหม่

2.7 **น้ำตา**เช็ดหัวเข่า หมายถึง ร้องไห้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.8 **น้ำลาย**หก หมายถึง อยากได้

2.9 เสีย**น้ำลาย** หมายถึง พูดออกไปเปล่าประโยชน์

2.10 เอา**น้ำเย็น**เข้าลูบ หมายถึง พูดจาเล้าโลมไม่หักหาญ

จากการศึกษาตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน ในการศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทยผู้วิจัยยังพบตำแหน่งที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ในสำนวน ซึ่งมี 3 ตำแหน่งคือ สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” อยู่หน้า พบ 93 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 29.52 ของสำนวนสำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” อยู่กลาง พบ 119 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 37.78 ของสำนวน และ สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” อยู่ท้าย พบ 103 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 32.70 ของสำนวน

ตารางที่ 4 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน

(n = 100)

ตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน	ความถี่	ค่าร้อยละ
1. สำนวนที่มีคำว่าน้ำอยู่ต้น	93	29.52
2. สำนวนที่มีคำว่าน้ำอยู่กลาง	119	37.78
3. สำนวนที่มีคำว่าน้ำอยู่ท้าย	103	32.70
รวม	**315**	**100.00**

1. สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” อยู่ต้น พบ 93 สำนวน ตัวอย่าง

1.1 **น้ำ**กลิ้งบนใบบอน หมายถึง คำพูดของคนมักเชื่อถือได้ยาก

1.2 **น้ำ**ขึ้นให้รีบตัก หมายถึง จงรีบฉวยโอกาสทำประโยชน์เมื่อมีจังหวะเหมาะ อย่ารีรอ

1.3 **น้ำ**ท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง หมายถึง พูดมากแต่ได้เนื้อหาสาระน้อย

1.4 **น้ำ**น้อยแพ้ไฟ หมายถึง อะไรที่น้อยกว่าย่อมแพ้ที่มากกว่าเปรียบได้กับน้ำน้อยย่อมดับไฟไม่ได้

1.5 **น้ำ**ผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา หมายถึง ต่างฝ่ายต่างมีน้ำใจต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.6 **น้ำ**พึ่งเรือเสือพึ่งป่า หมายถึง เป็นคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน สรรพสิ่งในโลกนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดๆอยู่โดดเดี่ยวอย่างเดียวได้

1.7 **น้ำ**ลอดใต้ทราย หมายถึง ทำอย่างลี้ลับไม่มีใครเห็น

1.8 **น้ำ**ล้างชาม หมายถึง ไม่เป็นรส ไม่อร่อย (อาหาร)

1.9 **น้ำ**สั่งฟ้า ปลาสั่งฝน หมายถึง สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย ทำการอันใดที่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อไว้อาลัยก่อนจากไป

1.10 **น้ำ**ไหลไฟดับ หมายถึง เร็วและคล่อง ใช้กับกิริยาการพูดจา

2. สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” อยู่กลาง พบ 119 สำนวน ตัวอย่าง

2.1 กิน**น้ำตา**ต่างข้าว หมายถึง ต้องได้รับแต่ความทุกข์ระทมตลอดเวลา

2.2 ชัก**แม่น้ำ**ทั้งห้า หมายถึง ใครจะพูดขอร้องอะไรก็ตาม ไม่พูดตรงๆตามจุดประสงค์แต่พูดเรื่องอื่นๆ หว่านล้อมเข้ามาเสียก่อนแล้วจึงหันเข้าหาจุดประสงค์

2.3 ตก**น้ำ**ไม่ว่าย หมายถึง ไม่ช่วยตัวเอง

2.4 ตัก**น้ำ**รดหัวสาก หมายถึง ว่ากล่าวแนะนำสั่งสอนไม่ได้ผล เปรียบเหมือนตักน้ำรดไปที่หัวสากมีแต่จะไหลไปหมด

2.5 ตัก**น้ำ**ใส่ตุ่มรั่ว หมายถึง ทำสิ่งที่ไม่มีทางสำเร็จ

2.6 ตัด**น้ำ**ไม่ขาด หมายถึง ทำลายความสัมพันธ์ทางสายโลหิตไม่ขาด

2.7 บ้วน**น้ำลาย**แล้วกลืนกิน หมายถึง พูดจากลับกลอกโลเล พูดแล้วกลับคำพูด ไม่ทำตามที่พูด ใช้ตลอดไปจนถึงการกระทำก็ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.8 สาม**น้ำ**ไม่เปื่อย หมายถึง เฉื่อยช้า แฉะ อืดอาด เงื่อง ไม่กะฉับกะเฉงว่องไว

2.9 หมาย**น้ำ**บ่อหน้า หมายถึง มุ่งหมายหรือหวังจะได้สิ่งข้างหน้าหรือสิ่งที่คิดว่าจะมีข้างหน้า อะไรที่หวังข้างหน้าอาจไม่มี หรือไม่ได้ดังประสงค์

2.10 อาบ**น้ำ**ร้อนมาก่อน หมายถึง เกิดก่อนจึงได้รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ มามากกว่า

3. สำนวนที่มีคำว่า "น้ำ" อยู่ท้าย พบ 103 สำนวน ตัวอย่าง

3.1 กระดี่ได้**น้ำ** หมายถึง อาการแสดงความดีอกดีใจตื่นเต้นจนตัวสั่น

3.2 ดูดายเป็นแม่ยายตก**น้ำ** หมายถึง ทำเฉย ทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่จับไม่ต้องจะเป็นอย่างไรก็ช่าง

3.3 นกกระจอกไม่ทันกิน**น้ำ** หมายถึง ชั่วเวลานิดเดียว

3.4 ปากเป็นไฟ ใจเป็น**น้ำ** หมายถึง ปากไว ใจเย็น พูดไว คิดช้า

3.5 พายเรือทวน**น้ำ** หมายถึง ทำด้วยความยากลำบาก

3.6 พูดคล่องเป็นล่อง**น้ำ** หมายถึง พูดไปได้เรื่อยไม่ติดขัด

3.7 พูดอย่างมะนาวไม่มี**น้ำ** หมายถึง พูดห้วนๆ พูดอย่างแห้งแล้งน้ำใจ

3.8 ว่าเป็น**น้ำ** หมายถึง พูดติดต่อกันไม่รู้จักจบ ลืมตัว ลืมสติ

3.9 หัวรา**น้ำ** หมายถึง เมาเต็มที่

3.10 เหมือนลูกหมาตก**น้ำ** หมายถึง เปียกโชกไปทั้งตัว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ”

2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จากการศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย พบที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ 11 แบบ ดังต่อไปนี้

1.1 เกิดจากธรรมชาติ พบ 73 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 23.17

1.2 เกิดจากการกระทำ พบ 67 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 21.27

1.3 เกิดจากสัตว์ พบ 56 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 17.78

1.4 เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย พบ 35 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.11

1.5 เกิดจากอาหาร เครื่องใช้ พบ 28 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8.89

1.6 เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พบ 16 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 5.08

1.7 เกิดจากอุบัติเหตุ พบ 12 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.81

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.8 เกิดจากนิทาน วรรณคดี พบ 10 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.17

1.9 เกิดจากศาสนา พบ 9 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.86

1.10 เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ ประเพณี พบ 8 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.54

1.11 เกิดจากการแข่งขัน พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2. จากการวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “น้ำ” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ในสำนวนไทย พบสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ 315 สำนวน ปรากฏการใช้อุปลักษณ์ 43 แบบ ดังต่อไปนี้

2.1 สื่อความหมายแสดงคำพูด พบ 53 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16.82

2.2 สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ พบ 37 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.75

2.3 สื่อความหมายแสดงความรู้สึก พบ 30 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 9.52

2.4 สื่อความหมายแสดงบุคคล พบ 27 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8.57

2.5 สื่อความหมายแสดงการกระทำ พบ 22 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 6.98

2.6 สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย พบ 15 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 4.76

2.7 สื่อความหมายแสดงสถานที่ พบ 11 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.49

2.8 สื่อความหมายแสดงถึงเรื่องราว พบ 10 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 3.17

2.9 สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน พบ 9 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.86

2.10 สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ พบ 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.11 สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ พบ 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91

2.12 สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ พบ 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91

2.13 สื่อความหมายแสดงอุปสรรค พบ 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91

2.14 สื่อความหมายแสดงโอกาส พบ 6 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.91

2.15 สื่อความหมายแสดงความลำบาก พบ 5 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.59

2.16 สื่อความหมายแสดงชะตา พบ 5 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.59

2.17 สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ พบ 5 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.59

2.18 สื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว พบ 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27

2.19 สื่อความหมายแสดงความอิสระ พบ 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27

2.20 สื่อความหมายแสดงจิตใจ พบ 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27

2.21 สื่อความหมายแสดงประสบการณ์ พบ 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27

2.22 สื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย พบ 4 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 1.27

2.23 สื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง พบ 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95

2.24 สื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด พบ 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95

2.25 สื่อความหมายแสดงบุญคุณ พบ 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95

2.26 สื่อความหมายแสดงรสชาติ พบ 3 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.95

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.27 สื่อความหมายแสดงกิจกรรม พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.28 สื่อความหมายแสดงความคิด พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.29 สื่อความหมายแสดงความรัก พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.30 สื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.31 สื่อความหมายแสดงสติปัญญา พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.32 สื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.33 สื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ พบ 2 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.63

2.34 สื่อความหมายแสดงความประมาท พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.35 สื่อความหมายแสดงความสัมพันธ์ พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.36 สื่อความหมายแสดงความสามารถ พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.37 สื่อความหมายแสดงความเหมาะสม พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.38 สื่อความหมายแสดงช่วงเวลา พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.39 สื่อความหมายแสดงน้ำในร่างกายมนุษย์ พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.40 สื่อความหมายแสดงผลงาน พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.41 สื่อความหมายแสดงสิ่งแวดล้อม พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.42 สื่อความหมายแสดงแหล่งทรัพยากร 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

2.43 สื่อความหมายแสดงอำนาจ พบ 1 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 0.32

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. จากการศึกษาการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” ปรากฏการสร้างคำ 2 ประเภท คือ คำมูลและคำประสม ดังต่อไปนี้

3.1 การสร้างคำมูล พบ 186 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 59.05

3.2 การสร้างคำประสม พบ 129 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 40.95

4. จากการศึกษาตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน พบคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ 3 ตำแหน่งของสำนวน ดังต่อไปนี้

4.1 สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งต้นของสำนวน พบ 93 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 29.52

4.2 สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวน พบ 119 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 37.78

4.3 สำนวนที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏอยู่ตำแหน่งท้ายของสำนวน พบ 103 สำนวน คิดเป็น 32.70

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย” ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นดังนี้

1. ที่มาและความหมายของสำนวนไทยที่มีคำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวนพบที่มาของสำนวน 11 แบบ คือ เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ เกิดจากสัตว์ เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย เกิดจากอาหาร เครื่องใช้ เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เกิดจากอุบัติเหตุ เกิดจากนิทาน วรรณคดี เกิดจากศาสนา เกิดจากแบบแผน ความเชื่อ ประเพณี และ เกิดจากการแข่งขัน ซึ่งที่มาของสำนวนที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับ ธวัช บุญนวล (2546) ที่กล่าวถึงที่มาของสำนวนไว้ 12 แบบ ที่มาของสำนวนที่ต่างกันคือ ภาษาต่างประเทศ ที่ผู้วิจัยไม่พบที่มาของสำนวนแบบนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. การใช้อุปลักษณ์ “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวนสื่อความหมายแสดงถึงคำพูดมากที่สุดทำให้เห็นลักษณะวิถีชีวิตของคนไทยที่มีการใช้คำพูดและการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน โดยนำคุณสมบัติของน้ำมาใช้เพื่อเปรียบเทียบคำพูดที่มีความหมายทางบวกและความหมายทางลบ โดยได้นำคุณสมบัติดังกล่าวมาสร้างเป็นสำนวนขึ้นเพื่อใช้ในการสื่อสาร เป็นการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงคุณสมบัติของน้ำชนิดต่างๆในการสื่อความหมายแสดงถึงคำพูดนั้นๆ

3. ผู้วิจัยได้ศึกษาอุปลักษณ์ทั้งเชิงภาษาศาสตร์และเชิงวรรณศิลป์ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับอุปลักษณ์ทั้ง 2 แบบนี้ คือ สอดคล้องกับอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์ของ Ullmann (1970: 213-216) ที่กล่าวว่า “โครงสร้างพื้นฐานของอุปลักษณ์เกิดจากความเหมือนกันทางความหมายขององค์ประกอบ 2 ส่วน นั่นคือ สิ่งที่นำมาเปรียบ (Vehicle) และสิ่งที่ถูกเปรียบ (Tenor) ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ” การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทยนั้น สิ่งที่นำมาเปรียบคือ คำว่า “น้ำ” ที่ปรากฏในสำนวน และสิ่งที่ถูกเปรียบคือ การสื่อความหมายทั้ง 43 แบบ ดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากจะสอดคล้องกับอุปลักษณ์เชิงภาษาศาสตร์แล้ว ยังสอดคล้องกับอุปลักษณ์เชิงวรรณศิลป์ด้วย ดังที่ กาญจนา นาคสกุล และคณะ (2524: 202-203) ได้กล่าวว่า “อุปลักษณ์ เป็นภาพพจน์เปรียบเทียบประเภทหนึ่ง (Figure of speech) ที่เกิดจากการนำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าวทันที โดยไม่มีคำเชื่อมโยง หรือบางครั้งอาจมีคำว่าเป็น” เช่น “น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว” หมายถึง มีบุญคุณ ในสำนวนนี้เปรียบน้ำสื่อความหมายแสดงบุญคุณ โดยไม่มีคำเชื่อมโยง “ใจเป็นน้ำพระคงคา” หมายถึง ใจคอกว้างขวาง เผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ในสำนวนนี้เปรียบน้ำสื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย โดยมีคำเปรียบว่า “เป็น”

4. การใช้อุปลักษณ์ “น้ำ” ในด้านการสร้างคำ พบว่าเป็นคำมูลมากที่สุด เนื่องจากคำว่า “น้ำ” เป็นคำศัพท์ที่มีความหมาย สามารถปรากฏและนำไปใช้ได้อย่างอิสระ เมื่อนำไปสร้างเป็นคำประสม สามารถสร้างเป็นคำศัพท์ที่มีความหมายใหม่ได้ อีกทั้งคำประสมที่พบในการวิจัยนี้ผู้วิจัยสังเกตว่าคำประสมที่พบจะเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับร่างกายของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ เช่น น้ำตา น้ำลาย นอกจากนี้ยังพบคำประสมที่มีความหมายเกี่ยวกับอาหาร คือ น้ำพริก เป็นต้น

5. การใช้อุปลักษณ์ “น้ำ” ในด้านตำแหน่งของคำ พบว่าปรากฏอยู่ตำแหน่งกลางของสำนวนมากที่สุด เนื่องจากจำเป็นต้องอาศัยข้อความบริบทที่แวดล้อม เพื่อเชื่อมโยงในการสื่อความหมายของคำว่า “น้ำ” ว่าเปรียบเทียบถึงสิ่งใด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “การศึกษาอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย” ผู้วิจัยพบว่ายังมีสิ่งที่ควรศึกษาเพิ่มเติมและยังมีมุมมองที่น่าสนใจ เช่น

1. ควรศึกษาอุปลักษณ์ที่มีคำว่า “น้ำ” ในสำนวนภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาอังกฤษ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสำนวนไทย

2. ควรศึกษาอุปลักษณ์ที่มีคำว่า “น้ำ” ในสำนวนที่ปรากฏในเอกสารอื่นๆ เช่น เอกสารโบราณ เป็นต้น เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างสำนวนไทยในอดีตและสำนวนไทยในปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาอุปลักษณ์ที่พบในสำนวนทั้งอดีตและปัจจุบัน

3. ควรศึกษาอุปลักษณ์ที่มีคำว่า “น้ำ” ในสำนวนที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ต เพราะสื่อทั้งสองชนิดนี้จะมีลักษณะของสำนวนที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง อาจจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสำนวน และอุปลักษณ์ที่พบควบคู่กันไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม. 2537. **สารานุกรมภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม.

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. 2543. **สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

กาญจนา นาคสกุล, ชลธิรา สัตยาวัฒนา, ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, ศรีศิลป์ บุญขจร, พรทิพย์ ภัทรนาวิก, ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์ และ อิงอร สุพันธุ์วณิช. 2524. **การใช้ภาษา.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

กิตติพร วีรสุธีกุล และ ยุพิน วีรสุธีกุล. 2534. **พจนานุกรมสำนวนคำภาษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรสโพรดักส์.

ไขสิริ ปราโมช ณ อยุธยา. 2539. **การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2537. **การใช้ภาษาไทย 2.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2544. **การใช้ภาษาไทย 2.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คลังปัญญาไทย. ม.ป.ป. **กรวดน้ำ** (Online). www.panyathai.or.th, 20 กันยายน 2553.

จริยา จันทร์ดวง. 2551. **การศึกษาเปรียบเทียบผญากับสำนวนไทย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จินดารัตน์ บุญพันธ์. 2547. **ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์สำนวนไทย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิราภรณ์ เจริญเดช. (บรรณาธิการ). 2545. **แผ่นดินไทย.** กรุงเทพมหานคร: จีเอ็ม แม็ก มีเดีย.

ชญานินทร์. 2543. **ประมวลสุภาษิตไทย.** กรุงเทพมหานคร: ทฤษฎี.

ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, ม.ร.ว. 2512. **ชุมนุมสุภาษิต คำโคลง และคติเตือนใจ.** กรุงเทพมหานคร: พิทยาคาร.

ชุมสาย สุวรรณชมภู. 2548. "ความรู้เกี่ยวกับโวหารภาพพจน์". *ใน* **ภาษากับการสื่อสาร.** จุไรรัตน์ ลักษณะ ศิริ และ บาหยัน อิ่มสำราญ. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: พี.เพรส.

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. 2523. **ภาษาพาสาร อักษร ก-ต 200 สำนวน.** กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

ณรงค์ เส็งประชา. 2544. **วิถีไทย.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ดนัย ไชยโยธา. 2551. **รู้รักษ์ภาษาไทย: สำนวนโวหาร.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ดวงใจ ไทยอุบุญ. 2549. **ทักษะการเขียนภาษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

ต่อศักดิ์ เกษมสุข. 2551. **สำนวนไทยนอกรูปแบบ: การวิเคราะห์ความเป็นมาและความหมาย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทัศนีย์ ทานตะวนิช. 2524. **เอกสารประกอบการสอน วิชาไทย102: ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและ วรรณกรรมเอกของไทย.** ชลบุรี: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ธเนศ เวศร์ภาดา. 2549. **หอมโลกวรรณศิลป์: การสร้างสรสุนทรีย์แห่งวรรณคดีไทย.** กรุงเทพมหานคร: ปาเจรา.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ธวัช บุญนวล. 2546. **สำนวนไทยในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์รายวัน.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ธวัช ปุณโณทก. 2545. **วิวัฒนาการภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ธีรานันโท. ม.ป.ป. **การตาย และพิธีการทำบุญศพ.** กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว.

นงนภัส คู่วรัญญู เที่ยงกมล. 2551. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเล่ม 1.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

น้ำเพชร สายบุญเรือน. 2543. **ถ้อยคำสำนวนใหม่ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2541.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิคม เขาลาด. 2537. **สนุกกับสุภาษิตคำพังเพย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ณคม.

นิภาพรรณ ศรีพงษ์. 2544. **ภาษาไทย รหัส 01-310-101 (THAI).** นครราชสีมา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา

_____. 2551. **หลักภาษาไทย.** นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

นิรนาม. 2530. **คำสำนวน คำเข้าคู่.** กรุงเทพมหานคร: สายใจ.

บุปผา บุญทิพย์. 2539. **การเขียน Writing.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประคอง ขุนทอง. 2541. **สืบตำนานสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์. 2535. **สำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปิยาพร อภิสุนทรางกูร. 2550. **การวิเคราะห์อุปลักษณ์จากนวนิยายทมยันตี.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ประยุกต์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปีย์ มาลากุล, ม.ล. 2515. **พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พุทธศักราช 2512.** พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ฝ่ายวิชาการบริษัทสกายบุ๊คส์. 2546. **สุภาษิต คำพังเพยและสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด.

เพ็ญแข วัจนสุนทร. 2528. **ค่านิยมในสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. 2540. **เสียงเพรียกจากชาติพันธุ์.** เชียงใหม่: ศูนย์ชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร. 2536. **สำนวนไทยใช้ให้เป็น.** กรุงเทพมหานคร: ทฤษฎี.

_____. ม.ป.ป. **สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว.

มติชน. 2547. **พจนานุกรมฉบับมติชน.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

มัทธนี ตุลยาทร. 2533. **716 สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

มัทนี ตุลยาทร. 2536. **สำนวนไทยสำหรับนักเรียนประถมศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

มูลนิธิวิกิพีเดีย. ม.ป.ป. **คลื่นใต้น้ำ** (Online). th.wikipedia.org, 20 กันยายน 2553.

ยิ่งลักษณ์ งามดี. 2548. **สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์.

รัชนี ซอโสตถิกุล. 2549. **สำนวน ภาษิต และคำพังเพยของไทยที่นำสัตว์มาเปรียบ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัตนา สถิตานนท์. 2532. **สำนวนชวนคิด ภาษิตสอนใจ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรพิพัฒน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

_____. 2551. **ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

เริงชัย ทองหล่อ. 2544. **หลักการประพันธ์.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไฮเอ็ดพับลิชชิ่ง จำกัด.

ล้อม เพ็งแก้ว. 2544. **ภาษาสยามสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: พิมพ์คำ.

_____. 2548. **เสนาะ เสน่ห์ สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

_____. 2549. **สนั่นสนามสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: พิมพ์คำ.

วรวรรณ คงมานุสรณ์. 2549. **รู้ถ้วนสำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

วัชรินทร์ เรียม. 2549. **สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย.** นนทบุรี: กัมบี้.

วันเพ็ญ กระบวนรัตน์. 2539. **หลักภาษาไทย : ฉบับนักเรียน นักศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. 2528. **ถกสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: บูรพาสาส์น.

วาสนา บุญสม และ สมบัติ ตั้งก่อเกียรติ. 2547. **สำนวนสิบสองราศี.** กรุงเทพมหานคร: ปิรามิด.

วิจิตร ยอดสุวรรณ. 2519. **รู้จักภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนบุ๊คสโตร์.

วิเชียร เกษประทุม. 2553. **สำนวนไทยฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด รุ่งเรืองสาส์น การพิมพ์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิภา กงกะนันท์. 2533. **วรรณคดีศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ. 2549. **คำพังเพย สุภาษิต และสำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: ไพลิน.

วีร์ เพชรอุไร. 2543. **สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: บุ๊คแบงก์.

วีระชัย มีชอบธรรม. 2530. **ภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต.

ศรีธันว์ อยู่สุขขี. 2541. **รายงานวิจัย เรื่อง การศึกษาการใช้สำนวนไทยในการเขียนข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน.** พระนครศรีอยุธยา: สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา. 2542. **สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี.** กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริวรรณ คุ้มโห้. 2547. **รู้เฟื่องเรื่องสำนวน.** กรุงเทพมหานคร: เดอะบุคส์.

ศิวรี วรนิตินันท์ และ กิตติยา อ่อนสำอางค์. 2530 . **สำนวนโวหารสุภาษิตและคำพังเพย.** กรุงเทพมหานคร: ผดุงศึกษา.

ศุจินันท์ ชิณเทศ และ หนึ่งฤทัย สัมภา. ม.ป.ป. **ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม.** (Online). http://tummachatsingwadlom.igetweb.com, 10 กันยายน 2553.

ศุภชัย ต๊ะวิชัย. 2549. **อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สง่า กาญจนาคพันธุ์. 2538. **สำนวนไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

สนิท สัตโยภาส. 2545. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและสืบค้น.** กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมเกียรติ รักษ์มณี. 2551. **ภาษาวรรณศิลป์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สายน้ำใจ.

สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. 2542. **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สมบัติ จำปาเงิน. 2540. **ปทานุกรม : ฉบับถ้อยคำ สำนวนโวหาร คำพังเพย สุภาษิตไทย.** กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ แกรมมี่.

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร. 2519. **ประเพณีไทยโบราณ.** กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.

สมพร ไชยภูมิธรรม. 2537. **เรียนรู้ภาษิตไทยเทียบเคียงอังกฤษ.** กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม.

สมพร มันตะสูตร. 2525. **การเขียนสร้างสรรค์.** กรุงเทพมหานคร: บารมีการพิมพ์.

สมัย อาภาภิรม, ประวิทย์ มาศรังสรรค์, ภมรศักดิ์ วงษ์ทิพย์, วันเพ็ญ อัครสมิต, สุนี ไชยรส, กัญญา ลีลาลัย, ศรีรัตน์ อารีราษฎร์, รังสรรค์ แซ่ซี และ คนิตา บุญวัตร์. 2535. **น้ำ.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโลกสีเขียว.

สวัสดิ์ โนนสูง. 2546. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สุจริต เพียรชอบ. 2539. **ศิลปะการใช้ภาษา.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ และ ภูวดล สุวรรณดี. 2542. **แม่น้ำเจ้าพระยา : มารดาแห่งสยามประเทศ.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. 2548. **เจิมจันทน์กังสดาล ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย.** กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุมล พื้นนาค. ม.ป.ป. **ภาพอธิบายสุภาษิตไทย.** กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. 2539. **น้ำ : บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.

อุทัย ไชยานนท์. 2546. **สำนวนไทย.** กรุงเทพมหานคร: น้ำฝน.

_____. 2546. **สุภาษิตไทยฉบับสมบูรณ์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: น้ำฝน.

_____. 2550. **พจนานุกรมไทย 1200 สำนวนชวนคิด สุภาษิต คำพังเพย และคำอุปมาอุปไมย (ฉบับสมบูรณ์).** กรุงเทพมหานคร: ทฤษฎี.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2545. **หลักภาษาไทย อักขรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

อุษา พฤฒิชัยวิบูลย์. 2544. **การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกฉัท จารุเมธีชน. 2537. **ภาษาไทยสำหรับครู.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Lakoff, G, and M. Johnson. 1980. **Metaphor We Live By.** Chicago and London: The University of Chicago Press.

Ullmann, S. 1970. **Semantics : An Introduction to the Science of Meaning.** Oxtord: Basil Blackwell.

Ungerer, F. and H.J. SchmidJ. 1996. **An Introduction to Cognitive Linguistics.** London: Longman.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ก

แสดงสำนวน ความหมายของสำนวน ที่มาของสำนวน และอุปลักษณ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 แสดงสำนวน ความหมายของสำนวน ที่มาของสำนวน และอุปลักษณ์

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
1	กรวดน้ำ	ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วยอีกต่อไป (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 7)	สำนวนนี้เกิดจากศาสนาพุทธที่มีการกรวดน้ำ เป็น**พิธีกรรม**อย่างหนึ่งที่ชาวพุทธนิยมกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เป็นอาการเทน้ำลงดิน เพื่อให้**แม่พระธรณี**นำบุญกุศลที่ได้กระทำแล้ว แผ่ไปสู่ญาติพี่น้องผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว (คลังปัญญาไทย, ม.ป.ป.)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งเป็นการตัดขาด
2	กรวดน้ำคว่ำกะลา	เลิกกัน, ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 6)	สำนวนนี้มีที่มาจากศาสนาพุทธที่มีการกรวดน้ำหลังจากทำบุญ เรานิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การกรวดน้ำในลักษณะที่เทน้ำจนถึงกับคว่ำขันไปนั้น ทำให้น้ำไม่เหลือติดขันเลย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 11)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งเป็นการตัดขาด
3	กรวดน้ำคว่ำขัน	ตัดขาดกัน (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 56)	สำนวนนี้มีที่มาจากศาสนาพุทธที่มีการกรวดน้ำหลังจากทำบุญ เรานิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การกรวดน้ำในลักษณะที่เทน้ำจนถึงกับคว่ำขันไปนั้น ทำให้น้ำไม่เหลือติดขันเลย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 11)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งเป็นการตัดขาด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
4	กระดี่ได้น้ำ	อาการแสดงความดีอกดีใจตื่นเต้นจนตัวสั่น (นิรนาม, 2530: 2)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระดี่เป็นปลาตัวเล็กๆ อาศัยอยู่ในหนองบึง และแม่น้ำลำคลองทั่วไป เวลาที่อากาศร้อนจัด และลำคลองแห้งขอด ปลากระดี่จะดิ้นขลุกขลักเพราะขาดน้ำ ถ้ามีใครช้อนปลากระดี่ไปปล่อยลงในหนองหรือคลองที่มีน้ำ มันจะแหวกว่ายไปมาในน้ำอย่างรวดเร็ว เหมือนกับแสดงอาการดีใจ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 4)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น และ เป็นสภาพการณ์ที่ดี
5	กระดี่ได้น้ำ	แสดงอาการดีใจตื่นเต้นจนออกนอกหน้า (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 16)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระดี่เป็นปลาตัวเล็กๆ อาศัยอยู่ในหนองบึง และแม่น้ำลำคลองทั่วไป เวลาที่อากาศร้อนจัด และลำคลองแห้งขอด ปลากระดี่จะดิ้นขลุกขลักเพราะขาดน้ำ ถ้ามีใครช้อนปลากระดี่ไปปล่อยลงในหนองหรือคลองที่มีน้ำ มันจะแหวกว่ายไปมาในน้ำอย่างรวดเร็ว เหมือนกับแสดงอาการดีใจ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 4)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น และ เป็นสภาพการณ์ที่ดี
6	กลืนน้ำลายตัวเอง	กลับคำ, คืนคำ (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 10)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งในปากก็จะมีน้ำลายด้วย เราจึงมีการกลืนน้ำลายตัวเอง	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดแล้วกลับคำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
7	กลืนน้ำลายตัวเอง	พูดกลับกลอกเชื่อถือไม่ได้ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 18)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งในปากก็จะมีน้ำลายด้วย เราจึงมีการกลืนน้ำลายตัวเอง	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดกลับกลอกไปมาเชื่อถือไม่ได้
8	กวนน้ำให้ขุ่น	ทำเรื่องราวที่สงบอยู่แล้วให้เกิดวุ่นวายขึ้นมา (นิรนาม, 2530: 3)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การกวนเป็นการคนให้เข้ากัน เมื่อเรากวนน้ำตะกอนจะนอนก้นทำให้น้ำใส แต่เมื่อเรากวนน้ำนั้นอีก ตะกอนที่นอนก้นจะขุ่นขึ้นมา น้ำจะขุ่นดื่มไม่ได้ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 12-13)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไปซึ่งเป็นเรื่องราวที่สงบแล้ว
9	กวนน้ำให้ขุ่นกวนคนหลับ	ก่อเรื่องขึ้น ทำเรื่องที่สงบแล้วให้วุ่นวายอีก (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 15)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ กวนน้ำซึ่งจะทำให้น้ำขุ่นและการกวนคนหลับก็จะทำให้คนนั้นตื่นและเกิดความรำคาญได้	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไปซึ่งเป็นเรื่องราวที่สงบแล้ว
10	กินตามน้ำ	รับของสมนาคุณที่เขาเอามาให้โดยไม่ได้เรียกร้อง (มักใช้แก่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ) (วัชรินทร์ เรียม, 2549: 16)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพน้ำที่ไหลตามธรรมชาติจะไหลไปเรื่อยๆและมักจะมีสิ่งของต่างๆลอยมากับน้ำ	สื่อความหมายแสดงสิ่งแวดล้อม คือ สิ่งที่อยู่รอบๆตัวเราทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต
11	กินน้ำตา	ร้องไห้เศร้าโศก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 37)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่แตกต่างกัน บางคนมีความสุข บางคนมีความทุกข์ซึ่งตามปกติแล้วข้าวเป็นอาหารหลักของมนุษย์ แต่ใครที่มีความทุกข์ย่อมกินไม่ลง มีแต่น้ำตา จึงเรียกว่ากินน้ำตา	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
12	กินน้ำตาต่างข้าว	มีความทุกข์ใจมาก มีแต่ความเศร้าโศก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 21)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่กล่าวถึงคนที่มีชีวิตโศกเศร้าไม่มีความสุข พบแต่ความทุกข์ต้องกินน้ำตาต่างข้าว	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกเศร้า ทุกข์ใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน เหมือนกินน้ำตาต่างข้าว
13	กินน้ำตาต่างข้าว	ต้องได้รับแต่ความทุกข์ระทมตลอดเวลา (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 8)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่กล่าวถึงคนที่มีชีวิตโศกเศร้าไม่มีความสุข พบแต่ความทุกข์ต้องกินน้ำตาต่างข้าว	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้า ทุกข์ใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน เหมือนกินน้ำตาต่างข้าว
14	กินน้ำตาต่างข้าว	ร้องไห้เศร้าโศกจนไม่เป็นอันกิน (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 21)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็น อยู่กล่าวถึงคนที่มีชีวิตโศกเศร้าไม่มีความสุข พบแต่ความทุกข์ ต้องกินน้ำตาต่างข้าว	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้า ทุกข์ใจ ไม่เป็นอันกินอันนอน เหมือนกินน้ำตาต่างข้าว
15	กินน้ำใต้ศอก	ไม่เทียมหน้า (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 39)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงที่เป็นเมียน้อยคนอื่น ซึ่งจะไปเรียกร้องสิทธิอะไรไม่ได้ ต้องจำยอมและชาวบ้านมีวิธีดื่มน้ำโดยไม่ใช้ภาชนะ คือ ใช้ฝ่ามือทั้งสองวักน้ำในลำธารขึ้นจนชิดปากแล้วก็ดื่มน้ำจากมือนั้น ในขณะที่ทำอาการเช่นนั้นอาจมี	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก ไม่เทียมหน้าด้อยค่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			น้ำรั่วออกจากมือเล็กน้อย ไหลลงทางข้อศอก ถ้ามีใครเอาปากมารองน้ำที่ใต้ข้อศอกก็คงจะพอดื่มน้ำได้บ้างเล็กน้อยแต่ไม่สมกับความกระหาย (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 9)	
16	กินน้ำใต้ศอก	จำต้องยอมเป็นรองเขา ไม่เทียมหน้าเทียมตาเท่า (มักหมายถึงเมียน้อยที่ต้องยอมลงให้แก่เมียหลวง) (นิรนาม, 2530: 4)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงที่เป็นเมียน้อยคนอื่น ซึ่งจะไปเรียกร้องสิทธิอะไรไม่ได้ ต้องจำยอมและชาวบ้านมีวิธีดื่มน้ำโดยไม่ใช้ภาชนะ คือ ใช้ฝ่ามือทั้งสองวักน้ำในลำธารขึ้นจนชิดปาก แล้วก็ดื่มน้ำจากมือนั้น ในขณะที่ทำอาการเช่นนั้นอาจมีน้ำรั่วออกจากมือเล็กน้อยไหลลงทางข้อศอก ถ้ามีใครเอาปากมารองน้ำที่ใต้ข้อศอก ก็คงจะพอดื่มน้ำได้บ้างเล็กน้อยแต่ไม่สมกับความกระหาย (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 9)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก ไม่เทียมหน้าด้อยค่า
17	กินน้ำพริกถ้วยเก่า	กลับไปหาภรรยาคนเดิม (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 13)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารหลักประจำของคนไทย ไม่ว่าบ้านไหนก็ต้องมีน้ำพริกติดไว้	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ ภรรยา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
18	กินน้ำพริกถ้วยเก่า	อยู่กับเมียคนเดิม (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 21)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารหลักประจำของคนไทย ไม่ว่าบ้านไหนก็ต้องมีน้ำพริกติดไว้	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ เมีย
19	กินน้ำพริกถ้วยเดียว	อยู่แต่กับเมียคนเดียว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 40)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ อาหารหลักของคนไทยสมัยก่อนคือน้ำพริก บางคนมีน้ำพริกถ้วยเดียว ไม่มีกับข้าวอย่างอื่น ก็กินข้าวได้อิ่มไม่กินกับอย่างอื่น สำนวนนี้มักใช้กันในหมู่ผู้ชาย ล้อเลียนเพื่อนที่อยู่กินกับภรรยาคนเดียว ไม่ข้องแวะผู้หญิงอื่นแม้ชั่วครั้งชั่วคราว เปรียบเหมือนกินน้ำพริกอยู่ถ้วยเดียว ไม่กินอาหาร อย่างอื่นเพื่อเปลี่ยนรสชาติบ้าง สำนวนนี้บางทีก็ใช้ว่า “กินน้ำพริกถ้วยเก่า” (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 28)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ เมีย
20	กินน้ำไม่เผื่อแล้ง	มีอะไรใช้หมดทันที (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 40)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ การอัตคัดน้ำ ตามธรรมดาหน้าแล้งน้ำในคลองในบ่อย่อมลดน้อยลงหรือแห้งขอด ฝนก็ไม่ตกให้รองไว้กินได้ เมื่อมีน้ำอยู่เช่นมีในตุ่มในโอ่งก็ไม่ถนอมไว้ใช้ไว้กิน เอามาใช้เสียหมดก่อนจะถึงหน้าแล้ง ไม่เผื่อหน้าแล้งที่หาน้ำใช้ยากก็จะต้องได้รับความลำบาก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 40)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการใช้ทรัพย์สิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
21	กินน้ำไม่เผื่อแล้ง	ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หมดสิ้นโดยไม่คิดถึงวันข้างหน้าว่าอาจขาดแคลนหรือลำบาก (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2528: 61)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ หน้าแล้งเป็นช่วงเวลาที่ขาดแคลนน้ำผู้คนโดยเฉพาะในชนบทจำเป็นต้องหาทางเก็บกักน้ำในช่วงหน้าฝนไว้ใช้ในช่วงหน้าแล้งด้วย หากกินหรือใช้น้ำอย่างไม่ประหยัด ก็อาจจะไม่มีน้ำเหลือกินในหน้าแล้ง (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 25)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
22	กินน้ำไม่เผื่อแล้ง	มีสิ่งใดก็ใช้จนหมดทันที โดยไม่คิดเก็บไว้เผื่อใช้ในวันหน้า (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 17)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติของหน้าแล้ง น้ำตามคลองมักจะแห้ง บางคลองแห้งจนเหลือแต่โคลน หาน้ำมาใช้ยากมาก แต่บางคนอาจไม่นึกถึงหน้าแล้ง มีน้ำเท่าไหร่ก็ใช้โครมๆจนน้ำหมด พอถึงหน้าแล้งก็หาน้ำไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 29)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการใช้ทรัพย์สิน
23	กินน้ำเห็นปลิง	ตะขิดตะขวงใจ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 40)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลิงอยู่ในน้ำเป็นสัตว์น่าเกลียด เมื่อจะกินน้ำมองเห็นปลิงก็รู้สึกรังเกียจไม่อยากกินน้ำนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 40)	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา
24	กินน้ำเห็นปลิง	รู้สึกตะขิดตะขวงใจเหมือนจะกินน้ำเห็นปลิงอยู่ในน้ำ ก็กินไม่ลง	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลิง แต่ก่อนผู้คนจำเป็นต้องกินน้ำจากแอ่งน้ำ บ่อน้ำหรือลำธาร ขณะที่จะกินน้ำ	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(นิรนาม, 2530: 5)	ถ้าบังเอิญมองเห็นปลิงอยู่ในน้ำ ก็จะรู้สึกขยะแขยงกินน้ำไม่ลง (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 26)	
25	กุมภกรรณทดน้ำ	กีดขวาง นอนขวางขวางกั้น ทำตนเป็นอุปสรรคแก่ผู้อื่น (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 21)	สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนกุมภกรรณทดน้ำทำให้สายน้ำเหือดแห้งไป เพื่อให้กองทัพพระรามอดน้ำตาย (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 21)	สื่อความหมายแสดงกิจกรรม คือ กิจการโครงการต่างๆที่กำลังดำเนินอยู่
26	กุมภกรรณทดน้ำ	ขัดขวางผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 14)	สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนกุมภกรรณทดน้ำ ทำให้สายน้ำเหือดแห้งไป เพื่อให้กองทัพพระรามอดน้ำตาย (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 21)	สื่อความหมายแสดงกิจกรรม คือ กิจการโครงการต่างๆที่กำลังดำเนินอยู่
27	เกลียดตัวกินไข่เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง	เกลียดตัวเขา แต่อยากได้ผลประโยชน์จากเขา ไม่ชอบเขา แต่ชอบผลประโยชน์หรือส่วนที่เกี่ยวกับตัวเขา (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 7)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ที่คนเกลียดตัวมันแต่ชอบกินไข่มัน เช่น งู จระเข้ เหี้ย สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ที่คนเกลียดแต่ชอบกินไข่ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 33)	สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ คือ ผลที่ได้จากการกระทำ
28	เกิดปีน้ำน้อย	เตี้ย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 49)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ นำก้านบัวมาเปรียบปีไหนน้ำน้อยก้านบัวก็สั้น เพราะบัวจะโผล่ขึ้นมาพ้นน้ำนิดหน่อยไม่ใช่โผล่พ้นน้ำเป็นวา ปีไหนน้ำน้อยคือน้ำไม่ลึก ก้านบัวจะสั้น (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 35)	สื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ คือ ลักษณะของแต่ละบุคคล ในที่นี้กล่าวถึงคนเตี้ย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
29	เกิดปีน้ำมาก	สูง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 49)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บัวย่อมลอยอยู่เหนือน้ำเสมอ หน้าน้ำถ้าน้ำน้อย สายบัวก็สั้น ถ้าน้ำมาก สายบัวก็ยาว เราจึงเอาสายบัวมาเปรียบกับคน ใครเตี้ยก็พูดเป็นสำนวนว่า “เกิดปีน้ำน้อย” ใครสูง ก็ว่า “เกิดปีน้ำมาก” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 49)	สื่อความหมายแสดงบุคลิกภาพ คือ ลักษณะของแต่ละบุคคล ในที่นี้กล่าวถึงคนสูง
30	ขนมผสมน้ำยา	พอดีกัน จะว่าข้างไหนดีกว่ากันไม่ได้ (นิรนาม, 2530: 7)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ ขนมจีน โดยปกติขนมจีนใช้กินกับน้ำยาหรือน้ำพริกหรือแกงเผ็ด ขนมจีนน้ำยาเป็นอาหารไทยยอดนิยมอย่างหนึ่งมาแต่โบราณ ขนมจีนน้ำยาจะอร่อยต้องมีปริมาณขนมจีนและน้ำยาเหมาะสมกัน (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย , 2543: 38)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่อยู่ร่วมกันแล้วพอดีกัน
31	ขนมผสมกับน้ำยา	เสมอกัน, เท่ากัน, พอฟัดพอเหวี่ยงกัน (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 58)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ ขนมจีนที่กินกับน้ำยาซึ่งจะต้องมีปริมาณพอเหมาะไม่มากไปหรือน้อยไปจึงจะอร่อย	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่อยู่ร่วมกันแล้วพอดีกัน
32	ขนมพอสมน้ำยา	พอดีกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 70)	สำนวนนี้เกิดจากอาหารที่เรียกกันว่า “ขนมจีนน้ำยา” คือ เอาน้ำยามาประสมคลุกเข้ากับขนมจีน การประสมนี้ต้องให้มีส่วนพอเหมาะพอดีกัน ไม่ให้แห้งเกินไปหรือแฉะเกินไปมิฉะนั้นจะไม่อร่อย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 70)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่อยู่ร่วมกันแล้วพอดีกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
33	ข้ามน้ำข้ามทะเล	ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่างๆ กว่าจะได้ผลสำเร็จ (นิรนาม, 2530: 10)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางโดยทางเรือ ซึ่งเป็นการขนส่งสินค้าจากน่านน้ำของประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่งซึ่งมีระยะทางไกล	สื่อความหมายแสดงอุปสรรค คือ สิ่งที่ขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ
34	ข้ามน้ำข้ามท่า	ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่างๆนานากว่าจะประสบผลสำเร็จ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 25)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือการเดินทางทางเรือ ซึ่งเป็นการขนส่งสินค้าายในประเทศมีระยะทางไม่ไกลมาก	สื่อความหมายแสดงอุปสรรค คือ สิ่งที่ขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ
35	ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า	ขายได้เร็วได้มาก (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 110)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อมีสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วก็จะเทสิ่งของนั้นลงน้ำ และของนั้นก็จะลอยไปตามแม่น้ำอย่างรวดเร็ว	สื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว คือ การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เร็วมาก
36	ขายเทน้ำเทท่า	จำหน่ายสิ่งของหมดลงโดยเร็ว (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 11)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อมีสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วก็จะเทสิ่งของนั้นลงน้ำ และของนั้นก็จะลอยไปตามแม่น้ำอย่างรวดเร็ว	สื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว คือ การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เร็วมาก
37	ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่งน้ำ	พึ่งพาอาศัยกัน (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 15)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งข้าวต้องปลูกในนา และปลาต้องอยู่ในน้ำจึงจะเจริญเติบโตได้	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ ที่เป็นแหล่งให้กำเนิด ให้พักอาศัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
38	คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	คนดีตกอยู่ในที่คับขันก็ไม่มีอันตราย คนดีไปอยู่แห่งหนใดย่อมมีสวัสดิภาพ คนดีอยู่ไหนก็ไม่ลำบากยากเข็ญ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 18)	สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อของชาวพุทธที่เชื่อว่า ธรรมะย่อมคุ้มครองคนดีซึ่งเป็นผู้ประพฤติธรรมเสมอ แม้ผู้นั้นจะตกอยู่ในอันตราย ก็ย่อมมีทางรอดพ้นจากอันตรายนั้นได้ ด้วยอำนาจแห่งความดีที่เขาทำไว้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 38)	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่คับขัน
39	คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	คนดีย่อมไม่มีภัยอันตรายมากล้ำกราย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 29)	สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อของชาวพุทธที่เชื่อว่า ธรรมะย่อมคุ้มครองคนดีซึ่งเป็นผู้ประพฤติธรรมเสมอ แม้ผู้นั้นจะตกอยู่ในอันตราย ก็ย่อมมีทางรอดพ้นจากอันตรายนั้นได้ ด้วยอำนาจแห่งความดีที่เขาทำไว้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 38)	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่คับขัน
40	คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	คนดีไปอยู่ที่ไหนก็ไม่ลำบาก จะปลอดภัยเสมอ (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 34)	สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อของชาวพุทธที่เชื่อว่า ธรรมะย่อมคุ้มครองคนดีซึ่งเป็นผู้ประพฤติธรรมเสมอ แม้ผู้นั้นจะตกอยู่ในอันตราย ก็ย่อมมีทางรอดพ้นจากอันตรายนั้นได้ ด้วยอำนาจแห่งความดีที่เขาทำไว้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 38)	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่คับขัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
41	คลื่นใต้น้ำ	เหตุการณ์ที่กรุ่นอยู่ภายใน แต่ภายนอกดูเสมือนสงบเรียบร้อย (นิรนาม, 2530: 13)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติคลื่นใต้น้ำ หมายถึง คลื่นในมหาสมุทรที่มีช่วงคลื่นยาวสม่ำเสมอและยอดเรียบเคลื่อนตัวมาจากแหล่งกำเนิดที่อยู่ไกลมาก ชาวเรือจึงถือเป็นสัญญาณบอกเหตุว่าจะเกิดพายุ (มูลนิธิวิกิพีเดีย, ม.ป.ป.)	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ต่างๆ
42	คลื่นใต้น้ำ	เรื่องร้ายแรง หรือเรื่องสำคัญเกิดขึ้นเงียบๆ (มัทนี ตุลยาทร, 2533: 15)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติคลื่นใต้น้ำ หมายถึง คลื่นในมหาสมุทรที่มีช่วงคลื่นยาวสม่ำเสมอและยอดเรียบเคลื่อนตัวมาจากแหล่งกำเนิดที่อยู่ไกลมาก ชาวเรือจึงถือเป็นสัญญาณบอกเหตุว่าจะเกิดพายุ (มูลนิธิวิกิพีเดีย, ม.ป.ป.)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ในที่นี้เป็นเรื่องราวที่ร้ายแรง
43	คว้าน้ำเหลว	ไม่ได้อะไรเลย (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2528: 10)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ เปรียบการใช้มือจับน้ำหวังว่าจะจับน้ำไว้ได้ แต่น้ำซึ่งเป็นของเหลวก็ไหลลอดมือไปหมด (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 65)	สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ คือ ผลที่ได้จากการกระทำ
44	คว้าน้ำเหลว	ไม่ได้ผลตามต้องการ (นิรนาม, 2530: 12)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ เปรียบการใช้มือจับน้ำหวังว่าจะจับน้ำไว้ได้ แต่น้ำซึ่งเป็นของเหลวก็ไหลลอดมือไปหมด (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 65)	สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ คือ ผลที่ได้จากการกระทำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
45	คว้าน้ำเหลว	ทำไม่สำเร็จ ลงทุนลงแรงทำอะไรไปแล้วก็ไม่เกิดผลอย่างที่หวัง (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 88)	สำนวนนี้มาจากการกระทำคือ การจับปลาโดยใช้สุ่ม ซึ่งเป็นที่มาของคำว่าเดาสุ่มด้วย คือ เอาสุ่มครอบลงไปโดยเดาเอาว่าตรงนั้นคงมีปลาอยู่ แต่เอาเข้าจริงมันไม่มี เอามือควานเข้าไปในสุ่มก็ไม่เจอปลา เจอแต่น้ำกับขี้โคลน เรียกว่า คว้าน้ำเหลว (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 88)	สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ คือ ผลที่ได้จากการกระทำ
46	คว้าน้ำเหลว	ไม่สำเร็จ ไม่ได้ผลผิดหวัง (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 37)	สำนวนนี้มาจากการกระทำคือ การจับปลาโดยใช้สุ่ม ซึ่งเป็นที่มาของคำว่าเดาสุ่มด้วย คือ เอาสุ่มครอบลงไปโดยเดาเอาว่าตรงนั้นคงมีปลาอยู่ แต่เอาเข้าจริงมันไม่มี เอามือควานเข้าไปในสุ่มก็ไม่เจอปลา เจอแต่น้ำกับขี้โคลน เรียกว่า คว้าน้ำเหลว (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 88)	สื่อความหมายแสดงผลประโยชน์ คือ ผลที่ได้จากการกระทำ
47	จืดเป็นน้ำยาเย็น	จืดชืดมาก (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 93)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหารคือน้ำยาเมื่อกินตอนที่น้ำยานั้นเย็นแล้วก็จะไม่อร่อย	สื่อความหมายแสดงรสชาติ คือ รส ซึ่งเป็นรสชาติที่ไม่ อร่อย จืดชืด
48	เจ๊กตื่นไฟ ไทยตื่นน้ำ	ตื่นเต้นตกใจจนระงับไว้ไม่ได้ (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 25)	สำนวนนี้มาจากอุบัติเหตุ คือ เวลาเกิดไฟไหม้ ถ้าเป็นสถานที่ที่คนจีนอาศัยอยู่ เรามักจะได้ยินคนจีนส่งเสียงล้งเล้งเอะอะกันดังลั่น ซึ่งบางทีก็โกลาหลเกินกว่าเหตุ เหมือนคนไทยที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ เมื่อน้ำมามากจนท่วม ก็จะเกิดการโกลาหล (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 64)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
49	เจ็ดร้อยย่านน้ำ	ท่องเที่ยวไปทุกหนทุกแห่ง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 148)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งสถานที่ต่างๆก็มีน้ำอยู่ในที่นั้นๆ ด้วย	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ต่างๆ
50	เจ็ดร้อยย่านน้ำ	ท่องเที่ยวผจญภัยมาก (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 54)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งสถานที่ต่างๆก็มีน้ำอยู่ในที่นั้นๆ ด้วย	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ต่างๆ
51	เจ้าน้ำตา	ชอบร้องไห้ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 54)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่ชอบร้องไห้บ่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้า
52	ใจเป็นน้ำพระคงคา	ใจคอกว้างขวางแผ่เผื่อเจือจานคนทั่วๆไป เปรียบเหมือนน้ำในแม่น้ำที่ได้เป็นที่อาศัยของคน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 155)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คำว่า “พระคงคา” มาจากแม่น้ำคงคาซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญในอินเดีย เราเอามาใช้หมายถึง น้ำหรือแม่น้ำทั่วไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 155)	สื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย คือ ลักษณะความประพฤติที่เป็นส่วนตัว ในที่นี้คือ ใจกว้างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
53	ใจเป็นน้ำพระคงคา	ใจคอกว้างขวาง เผื่อแผ่ต่อผู้อื่น (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 137)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คำว่า “พระคงคา” มาจากแม่น้ำคงคาซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญในอินเดีย เราเอามาใช้หมายถึง น้ำหรือแม่น้ำทั่วไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 155)	สื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัยคือ ลักษณะความประพฤติที่เป็นส่วนตัว ในที่นี้คือ ใจกว้างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
54	ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน	ทำอะไรที่เป็นเหตุให้อันตรายมาถึงตัว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 158)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ โบราณสร้างสำนวนนี้เพื่อเตือนใจในการที่จะคบหาชักพาผู้คนแปลกหน้าที่เพิ่งรู้จักยังไม่รู้จิตใจซึ่งกันและกันเข้ามาในบ้านอาจเป็นอันตรายได้เหมือนชาวสวนชักน้ำเข้าร่องสวนมากเกินไปต้นไม้ก็อาจจะตายได้ (วิษณุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 62)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่ไม่ดี
55	ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน	ชักนำศัตรูเข้าบ้าน (นิรนาม, 2530: 16)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ ชักน้ำเข้าลึกคือชักน้ำจากแม่น้ำเข้าคลองหรือท้องร่อง แต่คุมไว้ไม่อยู่น้ำมันก็ล้นคลองล้นท้องร่องท่วมไร่นาเสียหาย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 108)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่ไม่ดี
56	ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน	ชักนำศัตรูเข้าบ้านเมือง (ล้อม เพ็งแก้ว, 2548: 202)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ ตามธรรมดาที่ลุ่มลึกนั้นย่อมเป็นที่ขังน้ำได้เองอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องชักน้ำเข้าไปเพิ่ม เพราะที่ลุ่มลึกนั้นเมื่อน้ำเข้าไปขังอยู่ ก็ยากที่จะขจัดหรือผันให้ไปสู่ที่อื่น เช่นเดียวกับข้าศึก หากชักจูงให้เข้ามาตั้งในบ้านเมือง ก็ย่อมยากที่จะให้เขาถอยกลับไป (ล้อม เพ็งแก้ว, 2548: 202)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่ไม่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
57	ชักแม่น้ำทั้งห้า	ใครจะพูดขอร้องอะไรก็ตาม ไม่พูดตรงๆ ตามจุดประสงค์แต่พูดเรื่องอื่นๆ หว่านล้อมเข้ามาเสียก่อนแล้วจึงหันเข้าหาจุดประสงค์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 159)	สำนวนนี้มาจากวรรณคดีมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์กุมาร เมื่อชูชกจะกล่าวขอสองกุมารต่อพระเวสสันดรไม่ทูลขอตรงๆ แต่นำเอาแม่น้ำทั้งห้ามาเปรียบเสียก่อน ดังมีกล่าวในกัณฑ์นั้นว่า เถ้า “เราได้โอกาสด้วยตะแกฉลาดในเชิงภิกขาจาร เมื่อจะทูลขอสองครุณราชกุมาร เถ้าก็พูดหว่านล้อมด้วยคำยอชักเอาแม่น้ำทั้งห้าเข้ามาล่ออุปมาถวายเสียก่อนแล้วจึงหวนย้อนขอต่อเมื่อภายหลัง” จากนี้ก็กล่าวถึงแม่น้ำทั้งห้าสาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรภู และมหิ ว่าไหลแผ่สาขาได้เป็นประโยชน์แก่ฝูงชนอย่างไรก็เหมือนน้ำพระทัยของพระเวสสันดรอย่างนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 159)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดหว่านล้อม
58	ชักแม่น้ำทั้งห้า	พูดให้เพลิดเพลิน หรือพูดให้พอใจ (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 45)	สำนวนนี้มาจากวรรณคดีเวสสันดรชาดก ตอนที่ชูชกไปขอสองกุมาร แกก็พูดจาหว่านล้อมว่าแม่น้ำทั้งห้าสายในชมพูทวีป คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี มหิ และสรภู ย่อมไหลเอิบอาบเป็นที่อาศัยและเลี้ยงชีวิต	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดให้พอใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			สรรพสัตว์ น้ำพระทัยของพระเวสสันดรก็เช่นกัน ย่อมมีน้ำพระทัยกว้างใหญ่ไพศาล เป็นที่พึ่งของสรรพสัตว์ให้ได้มีชีวิตอยู่รอดต่อไป (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 109)	
59	ชักแม่น้ำทั้งห้า	พูดจาหว่านล้อม สรรเสริญยกย่อง บุญคุณเพื่อขอสิ่งที่ตนปรารถนาหรือมีความประสงค์อยากจะได้ (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 17)	สำนวนนี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดก เมื่อชูชกเข้าไปเฝ้าพระเวสสันดร เพื่อจะทูลขอสองกุมาร แต่แทนที่จะเอ่ยปากขอตรงๆ ชูชกก็พูดหว่านล้อมมากมาย โดยชักเอาแม่น้ำทั้ง 5 สาย มาอ้างประกอบแม่น้ำทั้ง 5 สายได้แก่ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู และมหิ ในประเทศอินเดีย (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 70)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดหว่านล้อม
60	ชืดเป็นน้ำยาเย็น	จืดชืดไม่มีรส (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 119)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหารคือน้ำยา เมื่อกินตอนที่น้ำยานั้นเย็นแล้วก็จะไม่อร่อย	สื่อความหมายแสดงรสชาติ คือ รส ซึ่งเป็นรสชาติที่ไม่ อร่อย จืดชืด
61	เชื่อน้ำมนต์	ความเชื่อหรือความนับถือในคำพูดหรือการกระทำว่าพูดจริงทำจริง ไม่พลิกแพลงกลับกลาย ถ้าหากไม่เชื่อ ไม่นับถือก็ว่า ไม่เชื่อน้ำมนต์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 164)	สำนวนนี้เกิดจากศาสนาที่มีการใช้น้ำมนต์ทางลัทธิไสยศาสตร์ให้เกิดผลดีต่างๆ เช่น รดน้ำมนต์หรือกินน้ำมนต์ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ หรือสะเดาะเคราะห์ร้ายให้เป็นดี ประหรือพรมน้ำมนต์ให้เกิดสวัสดิมงคล ฯลฯ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 164)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คำพูดที่น่าเชื่อถือ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
62	เชื่อน้ำมนต์	เชื่อถือว่าจริง (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 37)	สำนวนนี้เกิดจากศาสนาที่มีการใช้น้ำมนต์คือน้ำที่ผ่านการเสกคาถาเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลตามวิธีการของไสยศาสตร์ การเชื่อน้ำมนต์ก็คือการเชื่อว่าน้ำมนต์นั้นสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้หายได้ หรือปัดเป่าสิ่งร้ายออกไปจากตัวเป็นการสะเดาะเคราะห์ได้ (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 78)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คำพูดที่น่าเชื่อถือ
63	เชื่อน้ำมนต์	เชื่อถือ ความนับถือหลงเชื่อตาม (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 164)	สำนวนนี้เกิดจากศาสนาที่มีการทำพิธีกรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ หรืออาบน้ำมนต์ พิธีรดน้ำมนต์ เพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง เช่น พ้นเคราะห์ร้าย หายจากโรคภัยไข้เจ็บ พรมให้เกิดมงคล ซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อได้ดื่มหรืออาบน้ำมนต์ สิ่งชั่วร้ายจะหายไป จึงเรียกกันว่า เชื่อน้ำมนต์ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 164)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก คำพูดที่น่าเชื่อถือ
64	ใช้น้ำเย็น	พูดจาขอร้องดีๆ ไม่เอาแต่ใจ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 43)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เมื่อเรารู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรือหงุดหงิด หากได้น้ำเย็นมาดื่มก็จะรู้สึกสดชื่นสบายใจขึ้น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดขอร้อง ไม่ใช้น้ำเสียงที่กระด้าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
65	ใช้น้ำเย็น	พูดจาขอร้องดีๆ (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 28)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เมื่อเรารู้สึกเหนื่อยหรือหงุดหงิด หากได้น้ำเย็นมาดื่มก็จะรู้สึกสดชื่นสบายใจขึ้น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดขอร้อง
66	ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ	ใช้ความอ่อนโยน ความน่ารัก คุณธรรม เข้าแก้ไข ใช้ไมตรีน้ำใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 39)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เวลาที่เรารู้สึกเหนื่อยหรือร้อน เมื่อใช้น้ำลูบตัวก็จะรู้สึกดีขึ้น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดจาอ่อนโยน น่ารัก
67	ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ	พูดจาเอาอกเอาใจ (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 37)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เวลาที่เรารู้สึกเหนื่อยหรือร้อน เมื่อใช้น้ำลูบตัวก็จะรู้สึกดีขึ้น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดจาเอาอกเอาใจ
68	ซับน้ำตา	ช่วยคลายทุกข์ (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 57)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เวลาที่เรามีปัญหาหรือมีเรื่องไม่สบายใจ เรามักจะร้องไห้ออกมาและเมื่อเราซับน้ำตาน้ำตานั้นก็จะหายไป	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการปลอบใจ
69	ดินดำน้ำชุ่ม	ความอุดมสมบูรณ์เกษตรก้าวหน้า (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 76)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ บริเวณที่มีต้นไม้เจริญงอกงามมักจะเป็นบริเวณที่มีดินสีดำและพื้นดินเปียกชุ่มฉ่ำ	สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ คือ ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก
70	ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์	การไปฮันนีมูนของคู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันใหม่ๆ (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 34)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่การที่คู่รักแต่งงานกันแล้วพากันไปเที่ยวเพื่อหาความสุขกันสองคน	สื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม คือ ของต่างๆที่มีลักษณะเป็นที่น่าพึงพอใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
71	ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์	คู่รักที่เพิ่งแต่งงานกันใหม่ๆ ไปเที่ยวพักผ่อนหาความสุข (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 188)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่การที่คู่รักแต่งงานกันแล้วพากันไปเที่ยวเพื่อหาความสุขกันสองคน	สื่อความหมายแสดงสิ่งที่ดีงาม คือ ของต่างๆที่มีลักษณะเป็นที่น่าพึงพอใจ
72	ดื่มหัวราน้ำ	ดื่มสุราขนาดหนักและเมาแประเป็นอาจิณ (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 34)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การดื่มสุราบนเรือแล้วเมามากจนนอนเอาหัวราน้ำไปก็ยังไม่ได้สติ	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่คับขัน
73	ดูดายเป็นแม่ยายตกน้ำ	ทำเฉย ทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่จับไม่ต้องจะเป็นอย่างไรก็ช่าง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 182)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ ซึ่งเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างแม่ยายกับลูกเขยที่ไม่ค่อยจะดีนัก เมื่อแม่ยายตกอยู่ในภาวะอันตรายลูกเขยก็ไม่คิดจะช่วยกลับวางเฉย	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
74	ได้แกงเทน้ำพริก	พอได้ใหม่ก็ลืมเก่าทันทีไม่คิด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 188)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นของประจำสำหรับกับข้าวคนไทยทั่วไปทั้งบ้านทั้งเมืองมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบันกับข้าวอย่างอื่นอาจเปลี่ยนไปต่างๆ อย่างนั้นอย่างนี้บ้าง เช่น ผัด ยำ แกง ฯลฯ แต่น้ำพริกอยู่คงที่ไม่เปลี่ยน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 188)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ ภรรยา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
75	ได้แกงเทน้ำพริก	ได้ใหม่ลืมเก่า (นิรนาม, 2530: 19)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารพื้นบ้านประจำสำรับกับข้าวของคนไทย แทบทุกบ้านจะต้องมีน้ำพริกไว้ประจำ ส่วนแกงและกับข้าวอื่นๆนั้น ก็ทำกินกันเป็นครั้งคราว ไม่ใช่ ทำทุกมื้อ ฉะนั้น เมื่อใดที่ได้กินแกงผู้กินก็ย่อมจะรู้สึกว่าได้เปลี่ยนรสชาติ ไม่จำเจอยู่กับน้ำพริกเหมือนทุกๆวัน จึงอาจเป็นไปได้ที่มีผู้เคยเทน้ำพริกทิ้งเสียเมื่อได้แกงมากิน (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2523: 88)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ ภรรยา
76	ได้น้ำได้เนื้อ	ได้เป็นชิ้นเป็นอัน ได้ใจความ (มัทนี ตุลยาทร, 2533: 22)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร ซึ่งการทำอาหารให้น่ากินนั้นต้องมีน้ำและเนื้อที่พอดีกัน	สื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ คือ ของต่างๆ ที่มีคุณค่า
77	ตกน้ำตัวโต	ดีแต่พูดถึงสิ่งที่เอามาไม่ได้ (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 65)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับได้เมื่อหล่นลงน้ำไปก็อ้างว่าตัวโตถึงจะเป็นปลาตัวเล็กก็ตาม (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 65)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
78	ตกน้ำไม่ว่าย	ไม่ช่วยตัวเอง (นิรนาม, 2530: 20)	สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือไม่ช่วยตัวเองเมื่ออยู่ในภาวะคับขัน จะรอให้ผู้อื่นช่วยคงไม่ทันการณ์ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 116)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
79	ตกน้ำไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา	ไม่ช่วยเหลือตัวเอง (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 48)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือ คนที่ตกอยู่ในสภาพอันตรายแต่ไม่ช่วยตัวเอง เวลาไม่สบายก็ไม่ไปพบแพทย์หรือหายามารับประทานอาการเจ็บไข้ก็ไม่หาย	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
80	ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	คงอยู่เสมอไม่เป็นอันตราย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 193)	สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อเป็นการเปรียบเทียบกับคนที่มีคุณงามความดี มีน้ำใจงามชอบช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้มีคนรักใคร่ แม้เกิดทุกข์ เกิดภัย ก็จะมีคนคอยช่วยเหลือ จะตกที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 82)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
81	ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	ตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (นิรนาม, 2530: 20)	สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อเป็นการเปรียบเทียบกับคนที่มีคุณงามความดี มีน้ำใจงามชอบช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้มีคนรักใคร่ แม้เกิดทุกข์ เกิดภัย ก็จะมีคนคอยช่วยเหลือ จะตกที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 82)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
82	ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	ตกอยู่ในสถานที่อันตรายแต่ก็รอดพ้นมาได้ (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 41)	สำนวนนี้เกิดจากความเชื่อเป็นการเปรียบเทียบกับคนที่มีคุณงามความดี มีน้ำใจงามชอบช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้มีคนรักใคร่ แม้เกิดทุกข์เกิดภัยก็จะมีคนคอยช่วยเหลือ จะตกที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 82)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ในที่นี้เป็นสภาพการณ์ที่อันตราย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
83	ตรวจน้ำคว่ำกะลา	ไม่คบหาสมาคมเป็นพวกเดียวกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 200)	สำนวนนี้เกิดจากศาสนาคำว่า ตรวจน้ำ คือ การแผ่ส่วนกุศลไปให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่วน กะลา นั้นจัดว่าเป็นของต่ำ เมื่อนำมาพูดใช้กับอาการที่ไม่พอใจและเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่สาสมใจด้วยความเด็ดขาด (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 216)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการตัดขาด
84	ต่อมน้ำตาตื้น	ร้องไห้ง่าย (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 54)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาของเรานั้นจะมีต่อมน้ำตาอยู่ คนที่ร้องไห้ง่าย มีเรื่องอะไรมากระทบ ไม่ว่าเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็ร้องไห้เสมอจึงเรียกว่าต่อมน้ำตาตื้น	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ
85	ตะบันน้ำกิน	แก่มากจนเคี้ยวของกินไม่ไหว (วัชรินทร์ เรียม, 2549: 54)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนแก่ซึ่งไม่มีฟันเคี้ยวอาหารที่แข็งไม่ได้ ต้องตำให้ละเอียดจนเป็นน้ำเสียก่อนจึงจะกินได้	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นเป็นการตะบันของแข็งให้เป็นน้ำ
86	ตักน้ำรดหัวตอ	แนะนำพร่ำสอนเท่าไหร่ก็ไม่ได้ผล (นิรนาม, 2530: 22)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ หัวตอหมายถึงตอของต้นไม้ที่ตายแล้ว เมื่อตักน้ำรดก็ไม่มีประโยชน์อะไรเพราะจะไม่งอกขึ้นมาใหม่ได้ สำนวนนี้เดิมใช้ว่า “ตักน้ำรดหัวสาก” (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดแนะนำพร่ำสอน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
87	ตักน้ำรดหัวตอ	พูดสั่งสอนเท่าไรไม่รู้เรื่อง (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 49)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คำว่า ตอ หมายถึง หลักหรือตอไม้ที่ตายแล้ว ไม่ว่าจะรดน้ำใส่ปุ๋ยเท่าไร มันก็ไม่สามารถจะแตกกิ่งแตกยอดออกมาได้อีก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 223)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดสั่งสอน
88	ตักน้ำรดหัวสาก	ว่ากล่าวแนะนำสั่งสอนไม่ได้ผล เปรียบเหมือนตักน้ำรดไปที่หัวสากมีแต่จะไหลไปหมด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 209)	สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ในครัวเรือนคือสากเป็นเครื่องมือสำหรับตำ ทำมาจากท่อนไม้ซึ่งน้ำไม่สามารถซึมซาบเข้าไปได้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดแนะนำสั่งสอน
89	ตักน้ำรดหัวสาก	พูดแล้วทำเฉยเมยไม่รับรู้ (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 72)	สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ในครัวเรือนคือสากเป็นเครื่องมือสำหรับตำ ทำมาจากท่อนไม้ซึ่งน้ำไม่สามารถซึมซาบเข้าไปได้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดแนะนำสั่งสอน
90	ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	ให้ดูตัวของตัวเองว่าเป็นอย่างไรเหมาะสมหรือควรกันกับที่จะทำอะไรลงไปหรือไม่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 209)	สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ คือ กะโหลก ซึ่งเป็นภาชนะที่ทำด้วยกะโหลกมะพร้าวโดยตัดทางตาออกพอเป็นช่องกว้างเพื่อใช้ตักน้ำ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 120)	สื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง คือ การทบทวนพฤติกรรมของตนให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
91	ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	ให้รู้จักดูฐานะกำพืดของตนเองเสียบ้างว่าเป็นอย่างไร ให้รู้จักเจียมตัวอย่าทำอะไรเกินฐานะ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 48)	สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้คือ กะโหลกซึ่งเป็นภาชนะสำหรับตักน้ำ ทำจากกะลามะพร้าวขนาดใหญ่ ใช้กันทั่วไปตามบ้านเรือนสมัยก่อน การใช้ให้ใครตักน้ำใส่กะโหลก เพื่อให้ดูเงาตัวเองจากในน้ำเป็นการพูดเปรียบเปรยให้รู้จักเจียมเนื้อเจียมตัว (ประคอง ขุนทอง, 2541: 62)	สื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง คือ การทบทวนพฤติกรรมของตนให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว
92	ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	ให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว (นิรนาม, 2530: 22)	สำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้คือ กะโหลก โบราณนำภาชนะที่ใช้ใส่น้ำที่ทำด้วยกะลามะพร้าว หรือตาลที่เรียกว่ากะโหลกมาเปรียบเทียบว่า คนเรานั้นเมื่อจะทำอะไรก็ขอให้ดูตัวเองก่อนว่า เราเป็นคนมีฐานะอย่างไร จะต้องมีความเจียมเนื้อเจียมตัว ไม่ให้คนดูหมิ่นได้ การพิจารณาตนเองนี้ โบราณจึงสอนให้เอากะโหลกใส่น้ำมาส่องดูหน้าตัวเอง เพื่อให้รู้ตัวเป็นการเตือนสติทางอ้อม (วิศนุ ทรัพย์สุวรรรณ, 2549: 80)	สื่อความหมายแสดงการประเมินตนเอง คือ การทบทวนพฤติกรรมของตนให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
93	ตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว	ทำสิ่งที่ไม่มีทางสำเร็จ (ประเทือง คล้าย สุบรรณ์, 2535: 93)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ คือ ตุ่ม สมัยก่อนเราใช้ตุ่มใส่น้ำไว้ใช้ เมื่อน้ำขึ้นหรือฝนตกก็จะตักน้ำใส่ตุ่มไว้ หากตุ่มรั่วตักน้ำใส่ไปเท่าไหร่ก็ไม่เต็ม น้ำก็รั่วออกไปหมด	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการทำสิ่งที่ไม่มีทางสำเร็จ
94	ตัดน้ำไม่ขาด	ทำลายความสัมพันธ์ทางสายโลหิตไม่ขาด (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 50)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำเป็นของเหลว เราไม่สามารถใช้อะไรไปตัดให้ขาดได้	สื่อความหมายแสดงความสัมพันธ์ คือ การที่คนเรามีความสัมพันธ์กัน ในที่นี้เป็นความ สัมพันธ์ทางสายเลือด
95	ตัดน้ำไม่ขาด	ญาติพี่น้องตัดกันไม่ขาด (ประเทือง คล้าย สุบรรณ์, 2535: 93)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำเป็นของเหลว เราไม่สามารถใช้อะไรไปตัดให้ขาดได้	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ ญาติพี่น้อง
96	ตายน้ำตื้น	พลาดท่า เสียทีง่ายๆ แพ้ง่ายๆ ไม่น่าแพ้แต่กลับแพ้ (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 97)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาตอนที่น้ำขึ้นก็ว่ายน้ำไปเรื่อยๆ แต่พอน้ำลงปลากลับว่ายน้ำไปไม่ทันจึงตายน้ำตื้น	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ไม่ดี
97	ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ	ทำอะไรต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับที่ต้องเสียไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 222)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การตำน้ำพริกเป็นเครื่องสำหรับที่จะปรุงแกงทำเป็นอาหาร น้ำที่จะใช้ละลายก็ต้องเป็นไปตามส่วนของน้ำพริก จึงจะได้รสชาติดี แต่ถ้าตำน้ำพริกไปละลายในแม่น้ำก็เสียพริกเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์ แล้วน้ำพริกจำนวนเพียงเล็กน้อย ส่วนแม่น้ำกว้างใหญ่ เอาลงไปละลายก็กระจายสูญหายไปสิ้น ไม่ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดอะไรผิดแปลกมาเลย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 222)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุน เป็นทรัพย์สินที่หามาได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
98	ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ	ลงทุนลงแรงไปโดยผลประโยชน์ที่ได้รับไม่คุ้มกับที่เสียไป ใช้จ่ายทรัพย์ไปโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 54)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การตำน้ำพริกต้องมีการใส่น้ำลงไปผสมด้วย และน้ำที่ใช้ ก็ต้องมีสัดส่วนที่เหมาะสมกับน้ำพริกที่ตำ จึงจะได้รสชาติดี แต่หากว่าตำน้ำพริกแล้วผสมน้ำลงไปเยอะมาก ก็จะไม่อร่อย และอาจไม่ได้กินเลยก็เป็นได้ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 54)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุน เป็นทรัพย์สินที่หามาได้
99	ตีท้ายน้ำ	เข้าทำในตอนหลังหรือในระยะหลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 229)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ “ท้ายน้ำ” เป็นคำคู่กับ “หัวน้ำ” ซึ่งหมายความว่า ตอนแรกหรือระยะแรก เช่น ปลาหัวน้ำขึ้น หมายถึง ปลาที่มีตอนน้ำขึ้น การงานหรืออะไรก็ตาม ทำตอนแรกหรือระยะแรกไม่สะดวก หรือไม่สำเร็จเปลี่ยนมาทำตอนหลังหรือระยะหลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 229)	สื่อความหมายแสดงช่วงเวลา คือ ระยะที่เป็นอยู่ ในที่นี้เป็นช่วงเวลาระยะหลัง
100	ตุ่มรั่วตักน้ำใส่	ทำอะไรโดยขาดการไตร่ตรองและรอบคอบ ย่อมนำความเสียหายมาให้ (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 46)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากเครื่องใช้ คือ ตุ่ม สมัยก่อนคนมักจะตักน้ำใส่ตุ่มไว้ใช้ หากตุ่มนั้นรั่ว น้ำก็จะรั่วออกมาหมด	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่รอบคอบ
101	ถ่มน้ำลายรดฟ้า	ประทุษร้ายต่อสิ่งที่เหนือตนแล้ว ตนกลับจะต้องได้รับผลร้ายเอง หรือว่ากลับจะเป็นภัยแก่ตนเอง	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งจะมีน้ำลายอยู่ ถ่มน้ำลายรดฟ้า คือ ดูถูกฟ้า แต่เมื่อถ่มขึ้นไปน้ำลายนั้นก็จะกลับตกลง	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งเป็นการประทุษร้าย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 245)	มาถูกหน้าตนเอง เท่ากับเมื่อประทุษร้ายต่อสิ่งที่เหนือกว่าหรือสูงกว่า ตนก็กลับได้รับผลร้ายเอง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 245)	
102	ถ่มน้ำลายแล้วกลับกลืน	พูดว่าจะไม่ทำสิ่งใดแล้วกลับทำสิ่งนั้นอีกในภายหลัง (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 80)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งจะมีน้ำลายอยู่ บางคนชอบถ่มน้ำลายทิ้งไปแต่กลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดว่าจะไม่ทำสิ่งนั้นแล้วกลับทำสิ่งนั้นอีก
103	ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน	พูดหรือทำสิ่งใดเป็นการตัดขาดลงไปแล้วว่าไม่มีการเกี่ยวข้องกันอีก แต่แล้วกลับไปเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นอีก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 246)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งจะมีน้ำลายอยู่ บางคนชอบถ่มน้ำลายทิ้งไปแต่กลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดว่าจะไม่ทำสิ่งนั้นแล้วกลับทำสิ่งนั้นอีก
104	ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน	พูดแล้วกลับคำ (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, ม.ป.ป.: 51)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งจะมีน้ำลายอยู่ บางคนชอบถ่มน้ำลายทิ้งไปแต่กลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดกลับคำ
105	ถ่อน้ำไม่ถึง	ไม่ถึงแก่นสำคัญ ไม่มีความสามารถเข้าถึงเรื่องปัญหา (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 267)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การใช้ไม้ถ่อแพหรือถ่อเรือ หากใช้ไม้สั้นก็จะหยั่งไม่ถึงความลึกของน้ำ แพหรือเรือก็ไม่สามารถเคลื่อนที่ไปตามที่ต้องการได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 267)	สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ คือ หลักสำคัญ ส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
106	ถ่อไม่ถึงน้ำ	ไม่ถึงแก่นสำคัญจะใช้เกี่ยวกับการทำ การปฏิบัติ การพูด หรือการใช้วิธีอะไรๆ ก็ได้ ซึ่งเมื่อสิ่งที่ทำหรือพูดหรือใช้ไปนั้นไม่คู่ควร ไม่เหมาะสม ไม่พอ ไม่ถึงใจ คือไม่ถึงแก่นสำคัญแล้วก็ย่อมไม่เป็นผลสำเร็จ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 247)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)	สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ คือ หลักสำคัญ ส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้
107	ถ่อไม่ถึงน้ำ	ไม่มีความสามารถรู้และเข้าถึงปัญหาที่เป็นตัวการสำคัญ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 55)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)	สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ คือ หลักสำคัญ ส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้
108	ถ่อไม่ถึงน้ำ	ทำอะไรไม่เต็มที่ย่อมไม่เกิดผล (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)	สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ คือ หลักสำคัญ ส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้
109	ถ่อไม่ถึงน้ำ	เงินทุนไม่พอกับที่ต้องการ (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 47)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุนเป็นทรัพย์สินที่หามาได้
110	ถ่อไม่ถึงน้ำ	ไม่ถึงแก่นสำคัญของเรื่อง (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 81)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือถ่อแพ ถ้าถ่อสั้นไปปลายก็ไม่ถึงท้องน้ำย่อมถ่อไปไม่ได้ (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 141)	สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ คือ หลักสำคัญ ส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
111	ถือไม้ถ่อหยั่งน้ำลึก	กิริยาที่จดๆจ้องๆ แต่ไม่กล้าทำลงไป (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 56)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การใช้ไม้ถ่อเรือ หากอยากรู้ว่าน้ำลึกแค่ไหนก็เอาไม้ถ่อนั้นหยั่งลงไปก็จะรู้ระดับของน้ำ	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา
112	ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ	ทรัพย์สินมีอยู่ทั่วไปทั้งในดินในน้ำ ควรรู้จักแสวงหาอย่ามัวงอมืองอเท้า ในธรรมชาติ เราสามารถหาประโยชน์ได้มากมาย (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 54)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดมากับธรรมชาติ หรือมีอยู่ในธรรมชาติ ผู้คนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะนำมาเป็นอาหาร เช่น กบ ปลา หอย กุ้ง หรือพืชผัก ที่มีอยู่ตามหนองน้ำ ชาวบ้านในต่างจังหวัดออกไปได้โดยไม่เสียเงินทอง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 280)	สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ คือ ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก
113	ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ	สิ่งที่มีอยู่หรือเกิดตามธรรมชาติ อันอาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ (นิรนาม, 2530: 28)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดมากับธรรมชาติ หรือมีอยู่ในธรรมชาติ ผู้คนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่ว่าจะนำมาเป็นอาหาร เช่น กบ ปลา หอย กุ้ง หรือพืชผัก ที่มีอยู่ตามหนองน้ำ ชาวบ้านในต่างจังหวัดออกไปได้โดยไม่เสียเงินทอง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 280)	สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ คือ ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก
114	ทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ	ทำคุณกับคนอื่นไม่ขึ้น (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 59)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การโยนไฟลงไปในน้ำไฟย่อมดับสนิท เปรียบกับการช่วยเหลือผู้อื่นที่เขาไม่เห็นถึงบุญคุณ	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่สงบนิ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
115	เทน้ำเทท่า	คล่อง, รวดเร็ว (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 131)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนไทยนิยมปลูกบ้านอยู่ใกล้แม่น้ำและเมื่อมีของที่ไม่ใช้แล้วก็มักจะทิ้งลงน้ำ สิ่งของนั้นก็จะลอยไปตามน้ำอย่างรวดเร็ว	สื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว คือ การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เร็วมาก
116	เทน้ำเทท่า	การขายสินค้าหมดอย่างรวดเร็ว (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนไทยนิยมปลูกบ้านอยู่ใกล้แม่น้ำและเมื่อมีของที่ไม่ใช้แล้วก็มักจะทิ้งลงน้ำ สิ่งของนั้นก็จะลอยไปตามน้ำอย่างรวดเร็ว	สื่อความหมายแสดงความรวดเร็ว คือ การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เร็วมาก
117	เทน้ำพริกหวังกินแกงไก่	ทิ้งของเก่าหวังจะได้ของใหม่ (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 121)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำพริกเป็นอาหารประจำของทุกบ้าน เมื่อมีแกงไก่เป็นอาหารใหม่เข้ามา คนก็จะเทน้ำพริกทิ้งไปกินแกงไก่	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป
118	นกกระจอกกินน้ำ	แค่ประเดี๋ยวเดียว (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 89)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ นกกระจอกซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็ก ร่างกายจึงต้องการน้ำไม่มากเท่ากับสัตว์ตัวใหญ่ อาการกินน้ำของมันจึงเร็ว	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา
119	นกกระจอกไม่ทันกินน้ำ	ชั่วเวลานิดเดียว (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 61)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ นกกระจอกซึ่งเป็นสัตว์ตัวเล็ก ร่างกายจึงต้องการน้ำไม่มากเท่ากับสัตว์ตัวใหญ่ อาการกินน้ำของมันจึงเร็ว	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
120	นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ	ผิดที่ผิดทาง ผิดธรรมชาติ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 25)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือนก กับปลา นกแต่ละชนิดย่อมอยู่ในป่าที่แตกต่างกัน เช่น เดียวกับปลาที่ต้องอยู่ในน้ำของมันเท่านั้น คือ ถ้าเราเอาปลาน้ำจืดไปปล่อยไว้ในน้ำเค็มปลานั้นก็จะตาย เช่นเดียวกัน หากเราเอาปลาน้ำเค็มไปปล่อยไว้ในน้ำจืด ปลาก็จะตาย	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ไม่เหมาะสม
121	นั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ	การทำกิจใดๆก็ตามเมื่อร่วมหมู่คณะกันทำ ถ้าตนเองไม่ทำหรือไม่เห็นด้วยก็อย่าขัดขวาง (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 134)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางทางเรือ หากเอาเท้าราน้ำ เรือก็จะเคลื่อนที่ช้าลง และเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับคนพาย	สื่อความหมายแสดงอุปสรรค คือ สิ่งที่ขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ
122	น้ำกลิ้งบนใบบอน	ใจไม่แน่นอน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ การเอาหยดน้ำที่อยู่บนใบบอนมาเปรียบ คือ ใบบอนตามธรรมชาติมีลักษณะลื่นไม่ซับน้ำ น้ำที่อยู่บนใบบอนคุมตัวกันเป็นก้อนกลมมักจะกลิ้งไปมาได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)	สื่อความหมายแสดงจิตใจ คือ อารมณ์ทางใจในที่นี้เป็นใจที่ไม่แน่นอน
123	น้ำกลิ้งบนใบบอน	คำพูดของคนมักเชื่อถือได้ยาก (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 52)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บอนเป็นไม้ล้มลุกขึ้นตามชายน้ำหรือที่ลุ่มน้ำขัง ชนิดที่ก้านใบกินได้ ใบใหญ่ใช้ห่อของได้ ใบบอนลื่น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คำพูดที่เชื่อถือได้ยาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			ไม่ซับน้ำ หยดน้ำบนใบบอน จึงกลิ้งไปกลิ้งมา น้ำที่กลิ้งบนใบบอนจึงเหมือนน้ำใจที่กลอกกลิ้ง คือ โลเลไม่แน่นอน (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย , 2543: 157)	
124	น้ำกลิ้งบนใบบอน (บัว)	โลเล ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 58)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ การนำเอาหยดน้ำที่อยู่บนใบบอนมาเปรียบเทียบ คือ โดยธรรมชาติแล้วใบบอนจะมีลักษณะลื่น ไม่ซับน้ำ หากมีน้ำอยู่บนใบบอน มันจะจับตัวรวมกันเป็นก้อนและกลิ้งไปมาอยู่บนใบบอน ส่วนคำว่า ใจ ซึ่งหมายถึง จิตใจของมนุษย์เรานั้น โดยมากจะมีคำว่า น้ำ นำหน้าอยู่เสมอ จึงนำมาพูดกันในความหมายที่ว่า จิตใจที่ไม่มีความแน่นอน กลอกกลิ้งไปมา เอาแน่อะไรไม่ได้ เหมือนกับน้ำที่อยู่บนใบบอนนั่นเอง (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 58)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดโลเลไม่แน่นอน
125	น้ำกินหาง่าย น้ำใจหายาก	หาคนที่รักจริงดีจริงยาก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 62)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำเป็นทรัพยากรที่หาง่าย และเมื่อเราไปบ้านใครก็ต้องมีน้ำมาต้อนรับ ส่วนน้ำใจคนนั้นยากที่จะเข้าใจได้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
126	น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว	มีบุญคุณ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)	สำนวนนี้เกิดจากอาหารคือ เกลือเป็นอาหารสำคัญของมนุษย์มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนปัจจุบัน บ้านไหนที่จะไม่มีเกลือเป็นไม่มีอาหารกับข้าวอย่างอื่นไม่มีใช้เกลือกินกับข้าวได้ ปลาร้าสมัยก่อนเป็นอาหารสำคัญเหมือนกัน ตามบ้านมักมีปลาร้าไว้กิน ใครอาศัยกินอยู่ในบ้านผู้ใดเจ้าของบ้านก็มีบุญคุณ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 286)	สื่อความหมายแสดงบุญคุณ คือ คุณความดีที่บุคคลหนึ่งกระทำต่อบุคคลหนึ่ง และควรได้รับการตอบแทน
127	น้ำแกงราดหัว	บุญคุณข้าวแดงแกงร้อน (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 92)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำแกงซึ่งเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่คนนิยมบริโภค หากใครให้อาหารผู้อื่นกินก็นับว่ามีบุญคุณ	สื่อความหมายแสดงบุญคุณคือ คุณความดีที่บุคคลหนึ่งกระทำต่อบุคคลหนึ่ง และควรได้รับการตอบแทน
128	น้ำขึ้น	กำลังอยู่ในระยะดีหรือกำลังชะตาขึ้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติคือมีน้ำขึ้นและน้ำลง	สื่อความหมายแสดงชะตา คือ ลักษณะที่บอกเหตุดีและร้าย ในที่นี้เป็นชะตาที่ดี
129	น้ำขึ้นปลากินมด น้ำลดมดกินปลา	ยามชะตาขึ้นทำกับเขาไม่ดีอย่างไร ยามชะตาตกเขากับทำตัวไม่ดีอย่างนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลากับมด เวลาน้ำขึ้นปลาก็ว่ายร่าเริงสุขมดกินได้ แต่พอน้ำลดแห้ง ปลาขาดน้ำก็ต้องตายมดก็กลับมาตอมกินปลา (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)	สื่อความหมายแสดงชะตา คือ ลักษณะที่บอกเหตุดีและร้าย ในที่นี้น้ำขึ้น เป็นชะตาที่ดี และน้ำลด เป็นชะตาที่ไม่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
130	น้ำขึ้นให้รีบตัก	กำลังชะตาขึ้นจะต้องการอะไรหรือจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ตนก็ให้รีบทำเสีย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ มาจากเวลาน้ำขึ้นมาก็ให้รีบตักใส่ตุ่มไว้ ถ้าเพิกเฉยน้ำลงแห้งไป ก็ตักไม่ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 287)	สื่อความหมายแสดงชะตา คือ ลักษณะที่บอกเหตุดีและร้าย ในที่นี้เป็นชะตาที่ดี
131	น้ำขึ้นให้รีบตัก	จงรีบฉวยโอกาสทำประโยชน์เมื่อมีจังหวะเหมาะ อย่ารีรอ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 59)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ เมื่อน้ำขึ้นก็ให้รีบตักใส่ตุ่มเอาไว้ หากไม่สนใจเมื่อน้ำแห้ง ก็ไม่สามารถตักได้ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 59)	สื่อความหมายแสดงโอกาส คือ ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ
132	น้ำขึ้นให้รีบตัก	มีโอกาสดีควรรีบเร่งทำอย่ามัวช้าเพราะโอกาสดีๆ นานๆ จะมีมาสักครั้งในชีวิต (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 62)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สมัยก่อนคนใช้น้ำในแม่น้ำลำคลองเพื่ออุปโภคบริโภค น้ำจะขึ้นเป็นเวลาเวลาน้ำขึ้นน้ำจะเปี่ยมฝั่งใสสะอาดและตักได้ง่าย แต่เวลาน้ำลงน้ำจะขอดตักยากและมักติดโคลนตมขึ้นมา เมื่อน้ำขึ้นผู้คนจึงรีบตักน้ำใส่ตุ่ม เพื่อให้ได้น้ำที่สะอาดไว้ใช้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 158)	สื่อความหมายแสดงโอกาส คือ ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ
133	น้ำขึ้นให้รีบตัก	มีโอกาสดีควรรีบทำ (นิรนาม, 2530: 30)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ในสมัยโบราณนั้น แม่น้ำสายใหญ่ๆ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยาจะมีเวลาน้ำขึ้นน้ำลง น้ำสะอาดเวลาน้ำขึ้นผู้คนก็จะตักน้ำสะอาดเอาไว้ใช้ดื่มกิน เก็บไว้ในโอ่งเพราะเวลาน้ำลงน้ำจะแห้ง	สื่อความหมายแสดงโอกาส คือ ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			ไปมีตะกอนขุ่นเป็นโคลน ไม่น่านำมาใช้ดื่มกิน (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 94)	
134	น้ำขึ้นให้รีบตัก	มีโอกาสทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ให้รีบทำ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ในสมัยโบราณนั้น แม่น้ำสายใหญ่ๆ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยาจะมีเวลาน้ำขึ้นน้ำลง น้ำสะอาดเวลาน้ำขึ้นผู้คนก็จะตักน้ำสะอาดเอาไว้ใช้ดื่มกิน เก็บไว้ในโอ่ง เพราะเวลาน้ำลงน้ำจะแห้งไปมีตะกอนขุ่นเป็นโคลนไม่น่านำมาใช้ดื่มกิน (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 94)	สื่อความหมายแสดงโอกาส คือ ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ
135	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก	มีความขุ่นเคืองโกรธแค้น ไม่พอใจอะไร ให้เก็บไว้ในใจนิ่งๆ ส่วนภายนอกให้เห็นว่าดีต่อด้วยเสมอ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับน้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใสน้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกโกรธ น้ำใส คือ ความรู้สึกที่ดี
136	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก	มีความขุ่นเคืองโกรธแค้น ไม่พอใจ ให้เก็บไว้ในใจนิ่งๆอย่าแสดงออกมาให้เขาเห็นอาการภายนอกแสดงแต่สิ่งดีๆ ออกมาเท่านั้น	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับ	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกโกรธ น้ำใส คือ ความรู้สึกที่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(อุทัย ไชยานนท์, 2546: 62)	น้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใส น้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น	
137	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก	แม้จะไม่พอใจก็ยังแสดงสีหน้ายิ้มแย้ม (นิรนาม, 2530: 31)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือสภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับน้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใส น้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกไม่พอใจ น้ำใส คือ ความรู้สึกที่ดี
138	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก	รู้จักเก็บความรู้สึกที่ไม่ดีไว้ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 62)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับน้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใส น้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกที่ไม่ดี น้ำใส คือ ความรู้สึกที่ดี
139	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก	หากไม่พอใจหรือขุ่นเคืองเรื่องอะไร ก็ให้เก็บความรู้สึกนั้นไว้ในใจ ให้แสดงออกอย่างไม่มีอะไรเกิดขึ้น	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกไม่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(ล้อม เพ็งแก้ว, 2544: 83)	ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับน้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใส น้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น	พอใจ น้ำใส คือ ความรู้สึกที่ดี
140	น้ำขุ่นออกไป น้ำใสเข้ามา	อะไรที่ไม่ดีให้เปลื้องออกเสียไปจากตัว ทำแต่สิ่งดีให้มีในตัว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ สภาพของน้ำนั้นจะมีทั้งขุ่นและใส ซึ่งน้ำขุ่นมักไม่เป็นที่ต้องการเพราะมักใช้ประโยชน์ไม่ได้ ต่างกับน้ำใสที่คนต้องการนำมาใช้ อีกทั้งธรรมชาติของน้ำหรือแหล่งน้ำ น้ำในที่ลึกจะใส น้ำที่อยู่ในที่ตื้นก็มักจะมีโคลนหรือเลนทำให้น้ำขุ่น	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้น้ำขุ่นเป็นความรู้สึกที่ไม่ดี น้ำใส คือ ความรู้สึกที่ดี
141	น้ำใจหญิงเหมือนน้ำกลิ้งบนใบบอน	จิตใจหญิงหาความแน่นอนไม่ได้ (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 79)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ใบบอนที่ไม่ซับน้ำ เมื่อมีน้ำหยดลงไป น้ำก็จะกลิ้งไปมาเปรียบเหมือนใจหญิงที่โลเลไม่แน่นอน	สื่อความหมายแสดงจิตใจ คือ อารมณ์ทางใจ ในที่นี้เป็นใจที่ไม่แน่นอน
142	น้ำเชี่ยวขวางเรือ	ขัดขวางเรื่องหรือเหตุการณ์หรืออะไรที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นไปอย่างรุนแรง ซึ่งเมื่อทำแล้วก็เป็นอันตรายแก่ตัวเอง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)	สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือเมื่อน้ำกำลังไหลเชี่ยว กระแสน้ำพุ่งแรง ถ้านำเรือพายหรือแจวออกไปขวางเรือก็ล่ม (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 288)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ร้ายแรง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
143	น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ	อย่าขัดขวางคนที่กำลังมีอารมณ์ร้ายอยู่ หรืออย่าต้านเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินไปอย่างเลวร้าย (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 60)	สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุคือ เมื่อน้ำกำลังไหลเชี่ยวอยู่นั้น กระแสน้ำพุ่งแรงมาก หากนำเรือพายหรือเรือแจวออกไปขวางทางน้ำ เรือก็จะต้องล่มอย่างแน่นอน คำว่า น้ำเชี่ยวนี้เปรียบได้กับคนที่โมโหร้ายหรือเหตุการณ์ที่เลวร้าย ไม่ว่าอะไรก็ไม่สามารถเหนี่ยวรั้งได้ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 60)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่มีอารมณ์ร้าย
144	น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ	อย่าเข้าไปขัดขวางเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เพราะอาจเป็นอันตรายต่อตนได้ อย่าขวางทางผู้มีอำนาจหาไม่แล้วจะเดือดร้อน (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63)	สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุคือ เหตุการณ์ที่กำลังดำเนินไปอย่างรุนแรง เปรียบได้กับกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก คนที่เอาตัวเข้าไปขวางหรือยุ่งเกี่ยวเปรียบเสมือนเรือที่ขวางทางน้ำ เรือย่อมจะล่มเพราะไม่อาจต้านได้ (ประคอง ขุนทอง, 2541: 86)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ร้ายแรง
145	น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ	อย่าขัดขวางผู้มีอำนาจ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67)	สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุคือเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินไปอย่างรุนแรง เปรียบได้กับกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก คนที่เอาตัวเข้าไปขวางหรือยุ่งเกี่ยวเปรียบเสมือนเรือที่ขวางทางน้ำ เรือย่อมจะล่มเพราะไม่อาจต้านได้ (ประคอง ขุนทอง, 2541: 86)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่มีอำนาจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
146	น้ำซึมบ่อทราย	หาได้มาเรื่อยๆ (นิรนาม, 2530: 31)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บ่อน้ำที่อยู่ในดินทราย ไม่ต้องเอาน้ำมาเติม น้ำจากใต้ดินมันจะไหลขึ้นมาเอง และมันจะรักษาระดับของมันไว้ เราตักน้ำไปจนหมดบ่อ น้ำใต้ดินก็จะค่อยๆไหลซึมขึ้นมาจนเต็มระดับเดิม การไหลซึมของน้ำใต้ดินที่ค่อยๆซึมขึ้นมาทีละน้อย นำมาเปรียบกับสิ่งที่เราได้มาทีละน้อยแต่ได้อยู่เรื่อย จึงเปรียบว่าเป็นน้ำซึมบ่อทราย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 165)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุนเป็นทรัพย์สินที่หามาได้เรื่อยๆ
147	น้ำซึมบ่อทราย	สิ่งที่ตักตวงไม่มีวันหมดสิ้น, หาได้มาเรื่อยๆ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 62)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บ่อน้ำที่อยู่ในดินทราย ไม่ต้องเอาน้ำมาเติม น้ำจากใต้ดินมันจะไหลขึ้นมาเอง และมันจะรักษาระดับของมันไว้ เราตักน้ำไปจนหมดบ่อ น้ำใต้ดินก็จะค่อยๆไหลซึมขึ้นมาจนเต็มระดับเดิม การไหลซึมของน้ำใต้ดินที่ค่อยๆซึมขึ้นมาทีละน้อย นำมาเปรียบกับสิ่งที่เราได้มาทีละน้อยแต่ได้อยู่เรื่อย จึงเปรียบว่าเป็นน้ำซึมบ่อทราย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 165)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุนเป็นทรัพย์สินที่หามาได้เรื่อยๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
148	น้ำซึมบ่อทราย	ได้มาทีละนิดละหน่อย เรื่อยๆ อย่างสม่ำเสมอ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บ่อน้ำที่อยู่ในดินทราย ไม่ต้องเอาน้ำมาเติม น้ำจากใต้ดินมันจะไหลขึ้นมาเอง และมันจะรักษาระดับของมันไว้ เราตักน้ำไปจนหมดบ่อ น้ำใต้ดินก็จะค่อยๆไหลซึมขึ้นมาจนเต็มระดับเดิม การไหลซึมของน้ำใต้ดินที่ค่อยๆซึมขึ้นมาทีละน้อย นำมาเปรียบกับสิ่งที่เราได้มาทีละน้อยแต่ได้อยู่เรื่อย จึงเปรียบว่าเป็นน้ำซึมบ่อทราย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 165)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุน เป็นทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสม่ำเสมอ
149	น้ำตาจระเข้	ความเศร้าใจของผู้มีอำนาจที่ไม่มีใครเห็น (อุทัย ไชยานนท์, 2550: 93)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ จระเข้ เป็นสัตว์ที่มีความดุร้าย ไม่แสดงอารมณ์ใดๆ ออกมา ยกเว้นเวลาล่าเหยื่อ ดังนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเห็นน้ำตาจระเข้	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้า
150	น้ำตาเช็ดหัวเข่า	ร้องไห้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ หัวเข่า นำไปเปรียบกับลักษณะของการร้องไห้ด้วยความชอกช้ำระกำใจ คือ นั่งกอดเข่าร้องไห้ เอาหัวเข่าเช็ดน้ำตา (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกเสียใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
151	น้ำตาเช็ดหัวเข่า	เสียใจเพราะช้ำใจหรือต้องผิดหวังอย่างหนัก (นิรนาม, 2530: 31)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ หัวเข่า นำไปเปรียบกับลักษณะของการร้องไห้ด้วยความชอกช้ำระกำใจ คือ นั่งกอดเข่าร้องไห้ เอาหัวเข่าเช็ดน้ำตา (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกเสียใจ
152	น้ำตาเช็ดหัวเข่า	ร้องไห้ด้วยความชอกช้ำระกำใจที่ต้องผิดหวัง (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ หัวเข่า นำไปเปรียบกับคนที่กำลังร้องไห้ มีลักษณะอาการเสียใจและผิดหวังอย่างมากมาย แล้วนั่งกอดเข่าร้องไห้ ลักษณะคล้ายเอาเข่าเช็ดน้ำตา (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 307)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกผิดหวัง
153	น้ำตาเช็ดหัวเข่า	เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 62)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ หัวเข่า นำไปเปรียบกับลักษณะของการร้องไห้ด้วยความชอกช้ำระกำใจ คือ นั่งกอดเข่าร้องไห้ เอาหัวเข่าเช็ดน้ำตา (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ
154	น้ำตาตกใน	เศร้าเสียใจมากแต่ไม่แสดงออก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 63)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ เวลาคนที่มีอาการเสียใจ	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			อย่างมากกับเรื่องที่เกิดขึ้น อาจเป็นเรื่องร้ายแรงมาก ถึงแม้จะเสียใจมากสักแค่ไหน แต่ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรู้ อาจเป็นเรื่องที่ไม่ดี น่าอับอายต่อผู้อื่น จึงเรียกว่า น้ำตาตกใน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 308)	ความรู้สึก เศร้าเสียใจ
155	น้ำตาตกใน	มีความเศร้าโศกอย่างมาก แต่ไม่แสดงให้ใครเห็น (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 67)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ เวลาคนที่มีอาการเสียใจอย่างมากกับเรื่องที่เกิดขึ้น อาจเป็นเรื่องร้ายแรงมาก ถึงแม้จะเสียใจมากสักแค่ไหน แต่ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรู้ อาจเป็นเรื่องที่ไม่ดี น่าอับอายต่อผู้อื่น จึงเรียกว่า น้ำตาตกใน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 308)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าโศก
156	น้ำตานองหน้า	ร้องไห้อย่างหนัก (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 65)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ คนที่มีความเศร้าโศกเสียใจมากนั้นจะร้องไห้ออกมามากจนน้ำตานองหน้า	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ
157	น้ำตาเป็นเผาเต่า	ร้องไห้น้ำตาไหลพราก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 289)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เต่าสมัยก่อนเวลาที่คนจะกินเต่า มักจะเอาเต่าไปเผาไฟทั้งเป็นจนน้ำไหลพรากออกมาจากตาเต่า (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 159)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
158	น้ำตาเป็นสายเลือด	ร้องไห้อย่างหนักจนน้ำตาหมด จนเลือดไหลแทนน้ำตา (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 67)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ คนที่เศร้าโศกเสียใจร้องไห้เป็นเวลานานนั้นตาจะแดงเห็นเส้นเลือดในตา	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ
159	น้ำตาอาบหน้า	ร้องไห้น้ำตาไหลนองหน้า (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 55)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ คนที่มีความเศร้าโศกเสียใจมาก จนร้องไห้น้ำตาอาบหน้านั้นแสดงให้เห็นความเศร้าพร้อมกับปริมาณน้ำตาที่ไหลออกมา	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้าเสียใจ
160	น้ำเต็มกระบอกกระฉอกไม่ดัง	คนดีพร้อมย่อมไม่คุยโอ้อวด (ประเทือง คล้าย สุบรรณ์, 2535: 94)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำที่เต็มกระบอก เมื่อเราเขย่าหรือกระฉอกก็จะไม่ดัง มีแต่ความรู้สึกหนัก เพราะมีน้ำอยู่ในกระบอก	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนดี
161	น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น	มีสิ่งล่อใจอยู่ที่ไหน ย่อมมีคนตามไปที่นั่น ขอเพียงที่นั่นมีสิ่งล่อใจ อยากพบใครก็ สามารถพบได้ที่นั่น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาเป็นสัตว์ที่อยู่ในน้ำ ที่ใดมีน้ำปลาก็จะไปอยู่ที่นั่นด้วย	สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ คือ ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก
162	น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น	ของที่ไปควบคู่กัน (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาเป็นสัตว์ที่อยู่ในน้ำ ที่ใดมีน้ำปลาก็จะไปอยู่ที่นั่นด้วย	สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ คือ ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
163	น้ำท่วมทุ่ง	พูดมาก แต่ได้เนื้อความน้อย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 290)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ทุ่งนาในฤดูน้ำหลาก เมื่อฝนตกหนักติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้เกิดน้ำท่วม ส่งผลให้น้ำท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง พืชผลเสียหายจมอยู่ใต้น้ำ	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดมาก แต่ได้เนื้อความน้อย
164	น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง	พูดมากแต่ได้เนื้อหาสาระน้อย (นิรนาม, 2530: 31)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ผักบุ้งเป็นพืชน้ำที่ขยายพันธุ์ได้ง่าย แต่ในหน้าน้ำที่น้ำท่วมมาก ผักบุ้งก็จะบางตา (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 161)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดมาก แต่ได้เนื้อหาสาระน้อย
165	น้ำท่วมปาก	พูดไม่ได้ คือ ไม่อาจจะสามารถพูดได้ เพราะความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งบังคับเช่น เป็นผู้น้อยหรือต่ำศักดิ์ หรืออะไรก็ตามทำให้ต้องสงบนิ่ง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 291)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งเวลาที่เราว่ายน้ำ หากอ้าปากน้ำก็จะเข้าปากทันที ทำให้สำลักน้ำจนเกิดอันตรายได้	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
166	น้ำท่วมปาก	พูดไม่ออกเพราะเกรงจะมีภัยแก่ตนหรือผู้อื่น (นิรนาม, 2530: 31)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งเวลาที่เราว่ายน้ำ หากอ้าปากน้ำก็จะเข้าปากทันทีทำให้สำลักน้ำจนเกิดอันตรายได้	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
167	น้ำท่วมหลังเป็ด	เวลาที่ไม่รู้ว่านานเท่าไร (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เป็ด ซึ่งเป็นสัตว์ที่สามารถว่ายน้ำ	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			ได้ ดังที่เราเห็นเป็ดลอยน้ำ ดังนั้นน้ำจึงท่วมหลังเป็ดไม่ได้ เหตุการณ์น้ำท่วมหลังเป็ดจึงไม่เกิดขึ้นแน่นอน	ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ไม่เกิดขึ้น
168	น้ำท่วมหลังเป็ด	ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตาม โดยให้น้ำท่วมถึงหลังเป็ดเสียก่อน จึงจะทำตาม (ซึ่งเป็นไปไม่ได้) (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, ม.ป.ป.: 67)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เป็ด ซึ่งเป็นสัตว์ที่สามารถว่ายน้ำได้ ดังที่เราเห็นเป็ดลอยน้ำ ดังนั้นน้ำจึงท่วมหลังเป็ดไม่ได้ เหตุการณ์น้ำท่วมหลังเป็ดจึงไม่เกิดขึ้นแน่นอน	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ไม่เกิดขึ้น
169	น้ำน้อยแพ้ไฟ	อะไรที่น้อยย่อมแพ้ที่มากกว่าเปรียบได้กับน้ำน้อยย่อมดับไฟไม่ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติของน้ำให้ความเย็นฉ่ำและดับความร้อนคือไฟได้ แต่ถ้าน้ำน้อยก็ไม่สามารถดับไฟกองใหญ่ได้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 162)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
170	น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ	ฝ่ายข้างน้อยย่อมพ่ายแพ้แก่ฝ่ายข้างมาก (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำมีคุณสมบัติสามารถดับไฟได้เมื่อมีไฟติดขึ้นมาหากเราต้องการจะดับไฟนั้นก็ต้องใช้น้ำในปริมาณที่มาก หากใช้น้ำน้อยก็จะไม่สามารถดับไฟได้	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
171	น้ำนิ่งไหลลึก	คนที่หงิมๆ ไม่ค่อยพูดจา มักจะมีความคิดลึกซึ้ง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำที่ดูผิวข้างบนนิ่งแต่ลึกลงไปข้างใต้นั้น ไหลไม่นิ่งเหมือนผิวข้างบน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
172	น้ำนิ่งไหลลึก	คนฉลาดหรือมีเล่ห์เหลี่ยม มักปิดบังซ่อนเร้น มองภายนอกดูเงียบเฉย แต่ในใจซ่อนความคิดไว้ยากที่คนอื่นจะหยั่งรู้ได้ (รัตนา สถิตานนท์, 2532: 50)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ บริเวณน้ำลึกที่มองดูว่าพื้นผิวน้ำเรียบนิ่ง แต่ส่วนมากน้ำมักจะเคลื่อนไหวแรงอยู่ข้างใต้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 162)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนฉลาด
173	น้ำบ่ใสไฟบ่มอด	เจริญรุ่งเรืองหนาแน่นครึกครื้นไปด้วยผู้คน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ สมัยโบราณผู้คนเดินทางไปมาหาหันหรือค้าขายกันต้องอาศัยที่ใดที่หนึ่งที่มีน้ำ เช่น บ่อน้ำเป็นที่พักแรม หยุดติดไฟหุงอาหารกิน ที่ใดเป็นทำเลดีมีคนมาหยุดชุมนุม พักไม่ขาดต้องใช้น้ำในบ่ออยู่เสมอ น้ำจึงไม่มีเวลาใส และติดไฟหุงหาอาหารกินกันเรื่อย ไฟก็ติดไม่มีเวลามอดดับ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 292)	สื่อความหมายแสดงความอุดมสมบูรณ์ คือ ความบริบูรณ์เพียบพร้อม มีอยู่เป็นจำนวนมาก
174	น้ำบ่อทราย	ได้อยู่เสมอไม่ขาด เปรียบได้กับน้ำที่ซึมเข้ามาในบ่อทรายย่อมเป็นไปอยู่เสมอไม่ขาด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 293)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติของน้ำหรือของเหลวที่จะไหลและซึมไปตามสภาพพื้นที่	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุนเป็นทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสม่ำเสมอ
175	น้ำบ่อน้อย	น้ำลาย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 293)	สำนวนนี้เกิดจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ตอนหนุมานไปสืบข่าวนางสีดาที่ถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวไปไว้ที่เกาะลังกา และได้เกิดต่อสู้กับทศกัณฐ์และอินทรชิต	สื่อความหมายแสดงน้ำในร่างกายมนุษย์ คือ น้ำที่เป็นของเหลว เป็นส่วนประกอบสำคัญในร่างกายของมนุษย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			ในที่สุด หนุมานเผาเมืองลังกา และเหาะกลับมาหากองทัพพระราม แต่มีไฟลุกติดที่หางของหนุมาน จะแก้ไขอย่างไรก็ไม่สำเร็จ จึงเข้าไปหาพระนารทฤษีขอให้ช่วยดับไฟให้ พระนารทฤษีจึงบอกให้ใช้น้ำในบ่อน้อยดับไฟแทน หนุมานมีความสงสัยว่าน้ำในบ่อน้อยคืออะไร แต่ในที่สุดก็เข้าใจและเอาหางที่ติดไฟนั้นอมเข้าไปในปาก เมื่อไฟถูกน้ำลายก็ดับสนิท (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 69)	
176	น้ำบ่อหน้า	ความหวังในอนาคต (มัทธนี ตุลยาทร, 2536: 14)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำ ซึ่ง ผู้เดินทางมีความหวังว่าทางข้างหน้าจะมีบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่มดับกระหายได้ ซึ่งอาจเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ก็ได้	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา เป็นเป้าหมายในอนาคต
177	น้ำปลาร้าราดหัว	มีบุญคุณกับเรา (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2528: 42)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ ปลาร้าเป็นอาหารหลักอย่างหนึ่งของคนไทยเรา เป็นอาหารพื้นบ้านเหมือนน้ำพริกผักจิ้ม (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2528: 42)	สื่อความหมายแสดงบุญคุณ คือ คุณความดีที่บุคคลหนึ่งกระทำต่อบุคคลหนึ่งและควรได้รับการตอบแทน
178	น้ำป่วนนักมักเป็นตม	ทำอะไรรุนแรงไปมักให้ผลเสียหาย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ แหล่งน้ำหรือบ่อน้ำ หากต้องกระแสลมหรือมีคลื่นแรงน้ำนั้นไม่นิ่ง จะขุ่นมีโคลนตม	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการทำรุนแรง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
179	น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา	ต่างฝ่ายต่างมีน้ำใจต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 293)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนไทยมีน้ำใจเมื่อทำอาหารรับประทานที่บ้านมักจะแบ่งปันให้เพื่อนบ้านด้วย และผักบุ้งกับสายบัวเป็นพืชที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่น	สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัย ประนีประนอม รอมชอมกัน
180	น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา	มีมิตรจิตมิตรใจ (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนไทยมีน้ำใจเมื่อทำ อาหารรับประทานที่บ้านมักจะแบ่งปันให้เพื่อนบ้านด้วย และผักบุ้งกับสายบัวเป็นพืชที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่น	สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัย ประนีประนอม รอมชอมกัน
181	น้ำผึ้งขม	ความรักกลายเป็นความชังหรือขมขื่น (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 135)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ผึ้งซึ่งจะผลิตน้ำผึ้งออกมา น้ำผึ้งนั้นเป็นน้ำที่ได้จากรังผึ้ง มีรสหวาน แต่เมื่อนานไปน้ำผึ้งอาจจะเปลี่ยนรสชาติ	สื่อความหมายแสดงความรัก คือ ความผูกพัน ความห่วงใย ในที่นี้เป็นความรักที่ผิดหวัง
182	น้ำผึ้งเดือนห้า	คนที่มีเสียงหวานไพเราะเปรียบกับความหวานของน้ำผึ้งในเดือน 5 ซึ่งถือกันว่ามีความหวานมากที่สุด (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 63)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ผึ้งที่จะมีน้ำผึ้งที่มีรสหวานมากตอนช่วงเดือนห้า ซึ่งคนก็จะนิยมไปเก็บน้ำผึ้งช่วงนี้กันมาก	สื่อความหมายแสดงรสชาติ คือ รส ซึ่งเป็นรสหวานของ น้ำผึ้ง
183	น้ำผึ้งพระจันทร์	ความสุขร่วมกันระหว่างสามีภรรยาใหม่ (ยิ่งลักษณ์ งามดี, 2548: 135)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตรงกับภาษาต่าง ประเทศว่า Honey Moon ซึ่งแปลเป็นไทยว่าน้ำผึ้งพระจันทร์ เมื่อคู่แต่งงานใหม่ๆ หลังแต่งงานแล้วก็ไปเที่ยวหาความสุขร่วมกัน	สื่อความหมายแสดงความรัก คือ ความผูกพัน ความห่วงใย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
184	น้ำผึ้งหยดเดียว	เหตุที่เกิดเพียงเล็กน้อย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)	สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานที่เล่าว่า ชายคนหนึ่งนำน้ำผึ้งเข้าไปขายในเมือง ระหว่างทางได้ทำน้ำผึ้งหยดบนถนน แมลงวันลงมาตอมน้ำผึ้ง จิ้งจกเข้าไปกินแมลงวัน แมวเข้าไปตะปบจิ้งจก หมาเข้าไปกัดแมว เจ้าของแมวตีหมา เจ้าของหมาก็ออกมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ในที่สุดทั้งสองฝ่ายต่างยกพวกออกมาตีกันจนบาดเจ็บล้มตาย สาเหตุเพราะน้ำผึ้งหยดเดียวนั้น (ล้อม เพ็งแก้ว, 2549: 147)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดเพียงเล็กน้อย
185	น้ำผึ้งหยดเดียว	ปัญหาบางอย่างอาจเริ่มจากเรื่องเพียงเล็กน้อย แล้วลุกลามขยายใหญ่โต จนเกิดความเสียหายขึ้นได้ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 68)	สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานที่เล่าว่า ชายคนหนึ่งนำน้ำผึ้งเข้าไปขายในเมือง ระหว่างทางได้ทำน้ำผึ้งหยดบนถนน แมลงวันลงมาตอมน้ำผึ้ง จิ้งจกเข้าไปกินแมลงวัน แมวเข้าไปตะปบจิ้งจก หมาเข้าไปกัดแมว เจ้าของแมวตีหมา เจ้าของหมาก็ออกมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ในที่สุดทั้งสองฝ่ายต่างยกพวกออกมาตีกันจนบาดเจ็บล้มตาย สาเหตุเพราะน้ำผึ้งหยดเดียวนั้น (ล้อม เพ็งแก้ว, 2549: 147)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดเพียงเล็กน้อยแต่ลุกลามขยายใหญ่โต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
186	น้ำผึ้งหยดเดียว	เรื่องเล็กๆอาจลุกลามเป็นเรื่องใหญ่ได้ (ล้อม เพ็งแก้ว, 2549: 147)	สำนวนนี้มีที่มาจากนิทานที่เล่าว่า ชายคนหนึ่งนำน้ำผึ้งเข้าไปขายในเมือง ระหว่างทางได้ทำน้ำผึ้งหยดบนถนน แมลงวันลงมาตอมน้ำผึ้ง จิ้งจกเข้าไปกินแมลงวัน แมวเข้าไปตะปบจิ้งจก หมาเข้าไปกัดแมว เจ้าของแมวตีหมา เจ้าของหมาก็ออกมาทะเลาะกับเจ้าของแมว ในที่สุดทั้งสองฝ่ายต่างยกพวกออกมาตีกันจนบาดเจ็บล้มตาย สาเหตุเพราะน้ำผึ้งหยดเดียวนั้น (ล้อม เพ็งแก้ว, 2549: 147)	สื่อความหมายแสดงเรื่องราว คือ เรื่องราวที่พูดหรือเล่าติดต่อกันไป ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดเพียงเล็กน้อยแต่ลุกลามขยายใหญ่โต
187	น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า	ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 294)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เสือ ซึ่งจะต้องมีการพึ่งพาป่าและน้ำในแม่น้ำลำคลอง เมื่อมีเรือขึ้นล่องดินที่ท้องน้ำจะไม่ตกตะกอน ทำให้ไม่ตื้นเขิน ในทำนองเดียวกันเสือในป่าก็อยู่ได้เพราะมีป่าเป็นที่กำบังและเป็นแหล่งอาหารอันอุดม (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 163)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป
188	น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า	เป็นคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน สรรพสิ่งในโลกนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดๆอยู่โดดเดี่ยวอย่างเดียวได้	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เสือ นำไปเปรียบกับหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม คือ แม่น้ำลำคลองหากไม่มีเรือแล่นก็จะรกเรื้อไปด้วยไม้	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63)	น้ำ ขยะปฏิกูล และตื้นเขิน ในที่สุด เช่น เดียวกับเสือที่ ต้องอาศัยอยู่ในป่า และป่า ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่ได้ เพราะเสือป้องกันคนเข้า ไปบุกรุกเป็นการพึ่งพา อาศัยและมีไมตรีที่ดีต่อกัน (ประคอง ขุนทอง, 2541: 82-83)	
189	น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา	ทีใครทีมัน ยามชะตาดี เคยทำกับเขาไว้อย่างไร ยามชะตาร้ายก็ถูกเขา กระทำตอบบ้าง (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 63)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ใน น้ำ มดพลัดหลงลงไปอยู่ ในน้ำก็ต้องตกเป็นอาหาร ของปลา ส่วนมดเป็นสัตว์ ที่อาศัยอยู่บนบก ดังนั้น เมื่อถึงฤดูแล้ง ตามหนอง ห้วย ลำธาร คลอง บึง น้ำ แห้งขอด ปลาหนีไปไหน ไม่ได้ก็ต้องตายกลายเป็น อาหารมด (กรองแก้ว ฉาย สภาวะธรรม, 2537: 312)	สื่อความหมายแสดง โอกาส คือ ช่วงเวลาที่ เหมาะสมในการทำสิ่ง ใดสิ่งหนึ่งให้ประสบ ผลสำเร็จ
190	น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา	ทีใครทีมัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551: 44)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลากับมด เมื่อน้ำท่วมปลา ก็หลงมากับน้ำ พอน้ำลด ปลาก็ติดอยู่บนบก เป็นเหยื่อ ของมด แต่พอน้ำท่วมมา อีก มดก็ถูกน้ำท่วมลอย เป็นแพ ปลาก็ไล่ฮุบเอา ตามสบาย (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 169)	สื่อความหมายแสดง โอกาส คือ ช่วงเวลาที่ เหมาะสมในการทำสิ่ง ใดสิ่งหนึ่งให้ประสบ ผลสำเร็จ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
191	น้ำไม่ถึงถ่อ	ไม่ถึงแก่นสำคัญจะใช้เกี่ยวกับการทำ การปฏิบัติ การพูด หรือการใช้วิธีอะไรๆ ก็ได้ ซึ่งเมื่อสิ่งที่ทำหรือพูดหรือใช้ไปนั้นไม่คู่ควร ไม่เหมาะสม ไม่พอ ไม่ถึงใจ คือไม่ถึงแก่นสำคัญแล้วก็ย่อมไม่เป็นผลสำเร็จ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 295)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การถ่อเรือหรือแพ ถ้าน้ำลึก แต่ถ่อสั้นก็จะถ่อไปไม่ได้	สื่อความหมายแสดงแก่นของสาระ คือ หลักสำคัญส่วนสำคัญ ผู้ที่จะเข้าใจต้องต้องใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างถ่องแท้
192	น้ำยา	ความสามารถในทางใดทางหนึ่ง (มักใช้ในทางตำหนิ เช่น ไม่มีน้ำยา, หมดน้ำยา) (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 68)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหารคือน้ำยาที่ใช้กินกับขนมจีน	สื่อความหมายแสดงความสามารถ คือ การที่เรามีความรู้หรือความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
193	น้ำเย็นปลาตาย	คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานซึ่งถูกใจผู้ฟัง แต่อาจเป็นโทษเป็นภัยได้ (นิรนาม, 2530: 32)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ โดยธรรมชาติปลามักไม่อยู่กับที่ว่ายน้ำไปมาในแม่น้ำลำคลอง ที่ใดน้ำนิ่งเย็นสบายปลาก็ชอบอยู่ คนจับปลาจึงมักจะขุดบ่อหรือทำแพไว้ล่อปลาเพราะน้ำในบ่อและน้ำใต้แพมักจะนิ่ง เย็นสบาย คนจับปลาก็จับได้ง่าย (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 110)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน แต่อาจเป็นโทษได้
194	น้ำร้อนปลาเป็น	คำพูดที่ตรงไปตรงมาแบบขวานผ่าซาก อาจไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่ไม่เป็นพิษเป็นภัย (นิรนาม, 2530: 32)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หากปลาไม่หลงติดความเย็นสบายของน้ำ ยอมอาศัยอยู่ในน้ำที่ร้อนก็จะปลอดภัยกว่า มีโอกาสรอดชีวิต ไม่ถูก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดตรงไปตรงมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			จับไปกินเป็นอาหารได้ง่าย (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 110)	
195	น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย	การกระทำหรือคำพูดที่ตรงไปตรงมาแบบขวานผ่าซาก อาจไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่ก็ไม่เป็นพิษเป็นภัย แต่การกระทำหรือคำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานถูกใจผู้ฟัง แต่อาจเป็นโทษเป็นภัยต่อผู้ฟังได้ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 62)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ โบราณนั้นมีวิธีจับปลาง่ายๆ 2 วิธีคือ ขุดบ่อ ส่วนอีกวิธีหนึ่ง คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ริมน้ำจะทำแพผักบุ้งไว้หน้าบ้าน ซึ่งทำให้ปลามาอาศัยอยู่บริเวณแพผักบุ้งเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นเจ้าของแพผักบุ้งก็จะจับปลาเหล่านั้นมาเป็นอาหาร ในลักษณะนี้เราเปรียบเทียบกับ น้ำเย็นปลาตาย ส่วน น้ำร้อนปลาเป็น หมายถึงว่า ปลาซึ่งว่ายน้ำท่องไปตามแม่น้ำลำคลองต่างๆ ไม่ได้ยึดเอาที่ใดที่หนึ่งอาศัยอยู่อย่างเป็นสุข ถือว่าอยู่ในที่ร้อน แต่ก็มีความปลอดภัยมากกว่า (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 62)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ น้ำร้อนเป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดตรงไปตรงมา ส่วนน้ำเย็น เป็นคำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ คำพูดอ่อนหวาน แต่อาจเป็นภัยต่อผู้ฟังได้
196	น้ำลด	ชะตาตก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 295)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติคือมีน้ำขึ้นและน้ำลง	สื่อความหมายแสดงชะตา คือ ลักษณะที่บอกเหตุดีและร้าย ในที่นี้เป็นชะตาที่ไม่ดี
197	น้ำลดตอผุด	ถึงคราวชะตาตกความชั่วร้าย ความทุจริตคดโกง ความเลวทราม ความไม่ดีต่างๆ ที่ทำไว้ก็ปรากฏขึ้นให้เห็น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ เมื่อน้ำขึ้น น้ำย่อมท่วมตอมิด แต่เมื่อน้ำลด ตอก็โผล่ขึ้นมาให้เห็น (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 171)	สื่อความหมายแสดงชะตา คือ ลักษณะที่บอกเหตุดีและร้าย ในที่นี้เป็นชะตาที่ไม่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
198	น้ำลดตอผุด	เมื่อหมดอำนาจวาสนา ความชั่วที่ทำไว้ก็ปรากฏ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 64)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ตอในที่นี้หมายถึงหลักหรือเสาที่ปักทิ้งไว้ในน้ำ เมื่อน้ำขึ้นจะมองไม่เห็น แต่เมื่อน้ำลดก็มองเห็นตอสะพรั่ง เหมือนความชั่วของคนที่ปรากฏเมื่อหมดอำนาจ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 164)	สื่อความหมายแสดงอำนาจ คือ การที่คนหนึ่งมีอำนาจสั่งให้ใครทำตามก็ได้
199	น้ำลอดใต้ทราย	ทำอย่างลี้ลับ ไม่มีใครเห็น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ พื้นทรายถ้าถูกผิวข้างบนจะเห็นว่าแห้งผาก ไม่มีน้ำ แต่ถ้าขุดลึกลงไป จะเห็นมีน้ำซึมอยู่แสดงว่า น้ำเดินซึมอยู่ข้างใต้พื้นทรายนั้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการทำที่ไม่มีใครเห็น
200	น้ำลอดใต้ทราย	ซึมซับเข้ามาทีละเล็กทีละน้อย (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ผิวบนของทรายมักจะแห้งผากอยู่เสมอ แต่ถ้าขุดลงไปจะพบน้ำซับอยู่ แสดงว่ามีน้ำไหลซึมอยู่ใต้พื้นทรายนั้น (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 165)	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุนเป็นทรัพย์สินที่หามาได้
201	น้ำล้างชาม	ไม่เป็นรส ไม่อร่อย (อาหาร) (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 135)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เราใช้ชามเป็นภาชนะในการใส่อาหาร เมื่อกินอาหารเสร็จก็ต้องใช้น้ำมาล้างชามให้สะอาด ซึ่งน้ำนั้นเป็นน้ำที่ไม่มีรสชาติ จึงนำสำนวนว่าน้ำล้างชามมาเปรียบกับอาหารที่ไม่อร่อย	สื่อความหมายแสดงผลงาน คือ สิ่งที่เกิดจากการกระทำ ในที่นี้เป็นผลงานที่ไม่มี คุณภาพ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
202	น้ำล้างหัวล้าน	ใส (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ หัว ซึ่งคนหัวล้านนั้นใสอยู่แล้ว เมื่อเอาน้ำล้างน้ำก็ย่อมใส (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 296)	สื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด คือ การชะล้างให้สะอาด การทำให้ดีขึ้น
203	น้ำลายไก่	น้อยเหลือเกิน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ไก่ ซึ่งลักษณะของไก่ ที่มีส่วนหัวเล็ก น้ำลายจึงน้อย	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
204	น้ำลายสอ	อาการที่อยากมาก (มักใช้กับการอยากกิน) (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 68)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากนั้นจะมีน้ำลายอยู่ด้วย เมื่อเรามีอาการที่อยากกินอาหารแล้วน้ำลายก็จะสออยู่มุมปาก	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกอยากได้
205	น้ำลายหก	อยากได้ (มัทธนี ตุลยาทร, 2536: 14)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย เมื่อเราเกิดอาการที่อยากกินอาหารแล้วน้ำลายจะไหลออกมานอกปากเรียกว่าน้ำลายหก	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกอยากได้
206	น้ำลายไหล	อยากได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย สำนวนนี้เอาอาหารมาเปรียบ คือ เห็นอาหาร	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกอยากได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			อยากกินแล้วจะมีน้ำลายในปาก เมื่อเห็นอะไรอยากได้จึงพูดว่าน้ำลายไหล (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297)	
207	น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก	น้ำจะลึกแสนลึกขนาดไหน ก็ยังหยั่งถึงแต่น้ำใจของคนยากจะรู้ได้ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 64)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำซึ่งเราไม่สามารถรู้ว่าน้ำนั้นลึกมากแค่ไหน หากเราอยากรู้ว่าน้ำบริเวณนั้นมีความลึกขนาดไหน เราสามารถวัดความลึกหรือคาดคะเนน้ำนั้นได้โดยเอาไม้ปักลงไป แต่น้ำใจของคนนั้นเราไม่สามารถรู้ได้	สื่อความหมายแสดงความคิด คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในสมองส่งผลให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้อง
208	น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก	ใจคนหยั่งรู้ได้ยาก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำซึ่งเราไม่สามารถรู้ว่าน้ำนั้นลึกมากแค่ไหน หากเราอยากรู้ว่าน้ำบริเวณนั้นมีความลึกขนาดไหน เราสามารถวัดความลึกหรือคาดคะเนน้ำนั้นได้โดยเอาไม้ปักลงไป แต่น้ำใจของคนนั้นเราไม่สามารถรู้ได้	สื่อความหมายแสดงความคิด คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในสมองส่งผลให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้อง
209	น้ำลูบท้อง	อดทนไปก่อน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 297)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่เมื่อหิวขึ้นมาก็กินน้ำแก้หิวเพราะไม่มีอะไรจะกิน อาศัยน้ำบรรเทาความหิว (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 172)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
210	น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน	การที่ต้องจากกันไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 298)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ฝนที่ตกเป็นครั้งสุดท้ายของฤดูกาล ก่อนที่จะเปลี่ยนไปสู่ฤดูอื่น เมื่อฝนเริ่มหมดไป สัญชาตญาณของปลาก็ต้องรู้ว่า ตามหนอง ห้วย น้ำจะเริ่มแห้งขอด ปลาก็เริ่มหาหนองน้ำที่ลึกกว่าเดิม (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 314)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป
211	น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน	สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย ทำการอันใดที่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อไว้อาลัยก่อนจากไป (นิรนาม, 2530: 32)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ฝนสุดท้ายจะหายไปอีกปี ปลาชอบน้ำฝน และจะมีชีวิตชีวามากเมื่อยามฝนแรกหรือตอนหน้าฝน เมื่อฝนจะลาปลามันก็อาลัย (วาณิช จรุงกิจอนันต์, 2528: 68)	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป
212	น้ำใสใจจริง	น้ำใจที่บริสุทธิ์แท้จริง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 298)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำใสเป็นน้ำที่อยู่ในแหล่งน้ำสะอาด	สื่อความหมายแสดงจิตใจ คือ อารมณ์ทางใจ ในที่นี้เป็นใจบริสุทธิ์จริงใจ
213	น้ำใสใจจริง	ความจริงใจ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 52)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ น้ำใสเป็นน้ำที่อยู่ในแหล่งน้ำสะอาด	สื่อความหมายแสดงจิตใจ คือ อารมณ์ทางใจ ในที่นี้เป็นใจบริสุทธิ์จริงใจ
214	น้ำไหลไฟดับ	เร็วและคล่อง ใช้กับกิริยาการพูดจา (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 64)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุเวลาที่ฝนตกหนักมีน้ำฝนปริมาณมาก เมื่อฝนตกหนักไฟฟ้ามักจะดับทำให้เกิดความเดือดร้อน หรือมีเพลิงไหม้หากมีปริมาณน้ำมากมาใช้ดับเพลิงไหม้นั้นจะดับทันที	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดเร็วและคล่อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
215	นินทากาเลเหมือนเทน้ำ ไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีดมากรีดหิน	การนินทาว่าร้ายกันไม่เกิดผลดีอะไรเลยทั้งแก่ผู้นินทาและผู้ถูกนินทา มีแต่จะทำความเสียหายให้เกิดขึ้น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 64)	สำนวนนี้เกิดจากวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี มีกลอนอยู่ว่า นินทากาเลเหมือนเทน้ำ ไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีดมากรีดหิน (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 316)	สื่อความหมายแสดงสิ่งสำคัญ คือ ของต่างๆ ที่มีคุณค่า
216	ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว	บ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 43)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ คนไทยมีอาชีพเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก ซึ่งข้าวนั้นต้องปลูกอยู่ในนา อีกทั้งบ้านเมืองของเรายังมีลำคลองเป็นจำนวนมากทำให้มีปลาอยู่ในน้ำด้วย และเมื่อมีข้าวและปลา จึงทำให้บ้านเมืองเราเป็นบ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามมา	สื่อความหมายแสดงแหล่งทรัพยากร คือ สถานที่ที่มีสิ่งที่คนและสัตว์ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้
217	บ้วนน้ำลายแล้วกลืน	พูดจากลับกลอก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 66)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย บางคนชอบบ้วนน้ำลายทิ้งแล้วกลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดจากลับกลอก
218	บ้วนน้ำลายแล้วกลืนกิน	พูดจากลับกลอกโลเล พูดแล้วกลับคำพูด ไม่ทำตามที่พูด ใช้ตลอดไปถึงการกระทำก็ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 306)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งภายในปากจะมีน้ำลายอยู่ด้วย บางคนชอบบ้วนน้ำลายทิ้งแล้วกลับกลืนน้ำลายนั้นเข้าไปอีก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดกลับกลอก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
219	บัวใต้น้ำ	โง่ โง่มาก สอนไม่ได้ (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2542: 74)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้เปรียบคนไว้กับดอกบัวสี่เหล่า	สื่อความหมายแสดงสติปัญญา คือ การที่คนเรามีปัญญาหรือความรอบรู้ต่างกัน ในที่นี้คือ คนที่ไม่ฉลาด
220	บัวพ้นน้ำ	คนฉลาด (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 71)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้เปรียบคนไว้กับดอกบัวสี่เหล่า	สื่อความหมายแสดงสติปัญญา คือ การที่คนเรามีปัญญาหรือความรอบรู้ต่างกัน ในที่นี้คือ คนที่ไม่ฉลาด
221	บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น	ทำอะไรให้ค่อยๆ ทำ อย่าให้เป็นการรุนแรง กระเทือนใจถึงขุ่นหมองกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 309)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ เวลาเด็ดดอกบัวอย่าเด็ดแรง ไม่เช่นนั้นดอกบัวจะช้ำ และการเด็ดแรงต้องใช้กำลังดึงก้านบัวก็จะทำให้น้ำขุ่น จึงต้องทำให้บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 104)	สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัย ประนีประนอม รอมชอมกัน
222	บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น	รู้จักผ่อนปรนเข้าหากัน มิให้กระทบกระเทือนใจกัน รู้จักถนอมน้ำใจไม่ให้ขุ่นเคืองกัน (นิรนาม, 2530: 33)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ เวลาเด็ดดอกบัวอย่าเด็ดแรง ไม่เช่นนั้นดอกบัวจะช้ำ และการเด็ดแรงต้องใช้กำลังดึงก้านบัวก็จะทำให้น้ำขุ่น จึงต้องทำให้บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 104)	สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัย ประนีประนอม รอมชอมกัน
223	บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น	การทำอย่างละมุนละม่อม ไม่ให้ผิดใจสะเทือนใจกัน	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ บัวที่นำมาทำแกงนั้นเรียกว่า บัวสาย บัวสายนี้เวลาจะเก็บจะใช้ถอนให้	สื่อความหมายแสดงมิตรภาพ คือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 107)	สายบัวหลุดจากเหง้าซึ่งอยู่ในดินใต้น้ำ เวลาถอนก็ต้องถอนเบาๆ เพราะถ้าถอนแบบขยุ้มแล้วสายบัวจะช้ำนำไปแกงแล้วไม่สวย ไม่น่ารับประทาน และอีกอย่างน้ำในสระก็จะขุ่นด้วยกว่าจะตักไปทำอะไรได้ก็ต้องรอนาน (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 107)	ประนีประนอมรอมชอมกัน
224	บัวอย่าให้ช้ำ น้ำอย่าให้ขุ่น	อย่าทำอะไรรุนแรงกระทบกระเทือนผู้อื่น ควรถนอมน้ำใจกันไว้ไม่ให้ขุ่นข้อง (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 66)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเก็บสายบัวมาทำแกง เราจะต้องเก็บแบบเบามือ บัวจะได้ไม่ช้ำ และน้ำก็จะไม่ขุ่นด้วย	สื่อความหมายแสดงมิตรภาพคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ถ้อยทีถ้อยอาศัย ประนีประนอมรอมชอมกัน
225	บ้าน้ำลาย	พูดพล่ามเพ้อเจ้อไม่รู้จักหยุด (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 326)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนที่พูดคุยเก่งเมื่อได้เริ่มต้นสนทนากับใครก็สามารถที่จะพูดคุยได้ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ใครห้ามก็ไม่ฟัง และสิ่งที่พูดแทบจะไม่มีใจความสำคัญเท่าใดนัก ผู้ร่วมวงสนทนามักจะเกิดความรำคาญเบื่อหน่ายอยากแยกตัวออกมาจากวง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 327)	สื่อความหมายแสดงคำพูดคือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดพล่าม เพ้อเจ้อ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
226	บีบน้ำตา	ร้องไห้ (กรองแก้ว ฉายสภาวธรรม, 2537: 327)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ ฝ่ายหนึ่งร้องไห้ด้วยความเศร้าโศก หรือเจ็บแค้น อีกฝ่ายหนึ่งแกล้งพูดประชดต่ออาการที่ร้องไห้นั้น เป็นทีว่าแสร้งทำ (กรองแก้ว ฉายสภาวธรรม, 2537: 327)	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึก เศร้า เสียใจ
227	ปล่อยปลาลงน้ำ	ปล่อยศัตรูไปแล้วเขาจะไม่นึกถึงบุญคุณ (นิรนาม, 2530: 35)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ตามธรรมชาติปลาเป็นสัตว์ที่อยู่ในน้ำ หากขึ้นมาอยู่บนบก ปลาก็จะตาย หากปล่อยปลาลงน้ำ มันก็จะรีบว่ายน้ำหนีไปอย่างรวดเร็วไม่กลับมาหาผู้ปล่อยอีก	สื่อความหมายแสดงความอิสระ คือ ไม่ถูกกักขัง
228	ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ	ปล่อยศัตรูไปแล้วเขาจะไม่นึกถึงบุญคุณอาจกลับมาทำร้ายภายหลัง (มัทธนี ตุลยาทร, 2536: 16)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ ปกติปลาอยู่ในน้ำ และเสือ อยู่ในป่า เมื่อปล่อยเสือและปลากลับคืนที่อยู่ของมัน มันก็จะกลับมีกำลังเหมือนเดิม และไม่กลับมาหาผู้ที่ปล่อยมันอีก (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 112)	สื่อความหมายแสดงความอิสระ คือ ไม่ถูกกักขัง
229	ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ	ปล่อยคนที่ตกอยู่ในอำนาจให้พ้นไปแล้วคนนั้นจะไม่หวนคืนมาอีก (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 112)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ ปกติปลาอยู่ในน้ำ และเสือ อยู่ในป่า เมื่อปล่อยเสือและปลากลับคืนที่อยู่ของมัน มันก็จะกลับมี	สื่อความหมายแสดงความอิสระ คือ ไม่ถูกกักขัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			กำลังเหมือนเดิม และไม่กลับมาหาผู้ที่ปล่อยมันอีก (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 112)	
230	ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ	ปล่อยคนร้ายให้กลับไปอยู่ในถิ่นเดิมก็จะกลับมาสร้างความเดือดร้อนให้อีก (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 83)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ ปกติปลาอยู่ในน้ำและเสือ อยู่ในป่าเมื่อปล่อยเสือและปลากลับคืนที่อยู่ของมัน มันก็จะกลับมีกำลังเหมือนเดิม และไม่กลับมาหาผู้ที่ปล่อยมันอีก (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 112)	สื่อความหมายแสดงความอิสระ คือ ไม่ถูกกักขัง
231	ปลากระดี่ได้น้ำ	แสดงกิริยาท่าทางดีดดิ้นร่าเริง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 325)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลากระดี่ซึ่งปลากระดี่ที่มาอยู่ในที่แห้ง พอถูกน้ำก็ดิ้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 325)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ดี
232	ปลากระดี่ได้น้ำ	แสดงความดีใจจนเกินงาม (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 69)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ ปลากระดี่ถูกน้ำมันจะดิ้นด้วยความดีใจ (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 113)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ดี
233	ปลากระดี่ได้น้ำ	แสดงกิริยาท่าทางดีอกดีใจจนตัวสั่น (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 72)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ เอาธรรมชาติของสัตว์มาเปรียบ ปลากระดี่ถูกน้ำมันจะดิ้นด้วยความดีใจ (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 113)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
234	ปลาตกน้ำตัวโต	สิ่งที่เสียหรือสูญหายไปมักดูมีค่ามากเกินความเป็นจริง (นิรนาม, 2530: 36)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับได้เมื่อหล่นลงน้ำไป ถึงจะเป็นปลาตัวเล็กก็อ้างว่าตัวโต (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 182)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
235	ปลาตกน้ำตัวโต	สิ่งที่หลุดมือไปมีค่ามากขึ้น (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 27)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับได้เมื่อหล่นลงน้ำไป ถึงจะเป็นปลาตัวเล็กก็อ้างว่าตัวโต (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 182)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
236	ปลาตกน้ำตัวใหญ่	สิ่งอันใดที่เสียหรือหายสูญไปแล้ว เลยพลอยประสมว่า สิ่งอันนั้นมีค่าหรือมีราคามากมายเกินความจริง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 325)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา เมื่อคนตกปลาได้แล้วปลาหลุดมือตกน้ำไปแล้ว เขาอาจจะอ้างกับเพื่อนว่าปลานั้นตัวใหญ่ทั้งๆที่มันอาจเป็นปลาตัวเล็กก็ได้	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
237	ปลาตายน้ำตื้น	หากจะทำการใดก็ให้ระมัดระวัง อย่าคิดว่าง่ายทำไปไม่มีคนรู้คนเห็น จะ เป็นอันตราย (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 113)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาจะต้องว่ายในน้ำลึกเพื่อบังหรือพรางร่างมิให้คนเห็นจะล่าเอาไป แต่ถ้าชะล่าใจว่ายขึ้นมาน้ำตื้นๆ คนก็จะเห็นสามารถที่จะจับเอาไปได้ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 113)	สื่อความหมายแสดงความประมาท คือ ขาดความรอบคอบ กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง
238	ปั้นน้ำเป็นตัว	โกหกเสกสรรปั้นเรื่องที่ไม่มีมูลเลยให้มีเป็นเรื่องขึ้น (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 332)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การปั้น น้ำเป็นของเหลว นำมาปั้นเป็นรูปร่างอย่างดินไม่ได้ คนที่บอกว่ากำลังปั้นน้ำเป็นตัวนั้นก็คือคนโกหก (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 185)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดโกหก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
239	ปั้นน้ำเป็นตัว	การโกหกปั้นเรื่องราวขึ้นมาเป็นตุเป็นตะ ไม่มีมูลเหตุของความจริงเลย (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 83)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การปั้น ปกติการปั้นนั้นปั้นได้เฉพาะดินเหนียว ดินน้ำมัน หรือพวกปูนต่างๆ ที่เป็นของแข็งเท่านั้น แต่หากคิดจะเอาน้ำซึ่งเป็นของเหลวมาปั้น ย่อมทำไม่ได้แน่นอน หากใช้แค่สองมือจับน้ำขึ้นมา แล้วคิดจะปั้นให้เป็นรูปต่างๆ น้ำจะรวมเป็นตัวได้ก็ต่อเมื่อมีความเย็นจัดเท่านั้น (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 83)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดโกหก
240	ปั้นน้ำเป็นตัว	พูดปดเป็นเรื่องเป็นราว (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 96)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การปั้น น้ำเป็นของเหลว จึงไม่สามารถจะเอาน้ำมาปั้นเป็นรูปร่างอะไรได้นอกจากความเย็นเท่านั้น (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 356)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดโกหก
241	ปากเป็นไฟ ใจเป็นน้ำ	ปากไว ใจเย็น พูดไว คิดช้า (สมบัติ จำปาเงิน, 2540: 162)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งเรามีปากไว้สำหรับกินและพูด สำนวนนี้เปรียบคนที่พูดเร็วว่าปากเป็นไฟ ส่วนผู้พูดอาจไม่ได้เป็นคนใจร้อนจึงเปรียบว่าใจเป็นน้ำ	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นเป็นการกระทำที่ใช้เวลานาน
242	ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม	ยังเป็นเด็ก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 337)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ ปาก เมื่อเป็นเด็กก็ยังต้องกินนม	สื่อความหมายแสดงประสบการณ์ คือ การกระทำที่ได้พบมาและ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			กลิ่นน้ำนมยังติดอยู่ที่ปาก เป็นสำนวนที่ผู้ใหญ่ใช้ดูถูกความสามารถของเด็ก (วีร์ เพชรอุไร, 2543: 188)	สั่งสมไว้
243	ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม	ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้ความชำนาญ (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 69)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก คนที่ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้เช่นดังผู้ใหญ่ เปรียบเทียบว่าเพิ่งเลิกกินนม และยังมีกลิ่นน้ำนมติดอยู่ มักใช้ว่าคนหนุ่มสาวที่ชอบพูดจาแสดงตนว่ามีความรู้และความสามารถเหนือผู้อื่น (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 69)	สื่อความหมายแสดงประสบการณ์ คือ การกระทำที่ได้พบมาและสั่งสมไว้
244	เป็นน้ำยาเย็น	ชืด ไม่อร่อย ไม่สนุก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 350)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ เอาน้ำยาที่กินกับขนมจีนมาเปรียบ คือน้ำยาต้องกินร้อนๆ ถ้าทิ้งไว้จนเย็นก็หมดรสไม่อร่อย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 350)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการทำที่ไม่สำเร็จ
245	ไปได้น้ำขุ่นๆ	พูดแก้ตัวหลบเลี่ยงไปไม่ตรงกับเรื่อง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 360)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาซึ่งน้ำขุ่นก็ว่ายไปได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 360)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดแก้ตัว
246	ไปอย่างน้ำขุ่นๆ	พูดเข้าตัวหลบเลี่ยงไปอย่างข้างๆคูๆ (นิรนาม, 2530: 39)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลา ที่แม้ว่าน้ำจะขุ่นจนเรามองแทบไม่เห็นตัวปลาแต่ปลาก็สามารถว่ายน้ำไปได้	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดข้างๆคูๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
247	ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งน้ำ	การทำครั้งใหญ่ที่สุดและเป็นครั้งสุดท้าย (ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, 2512: 52)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ฝนที่จะตกมากเป็นครั้งสุดท้ายช่วงเปลี่ยนฤดู ปลาก็จะรู้โดยสัญชาตญาณของมันว่าเมื่อฝนไม่ตกน้ำจะต้องแห้ง มันต้องเปลี่ยนไปอยู่ในแหล่งน้ำอื่นเพื่อความอยู่รอด	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป
248	พายเรือทวนน้ำ	ทำด้วยความยากลำบาก (นิรนาม, 2530: 44)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ ถ้าพายตามน้ำก็จะไม่เหนื่อย หากพายทวนน้ำก็จะเกิดความลำบากและเหนื่อยเพิ่มขึ้น	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
249	พูดคล่องเป็นล่องน้ำ	พูดไปได้เรื่อยไม่มีติดขัด (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 399)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ แจวเรือล่องตามกระแสน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 399)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดไม่ติดขัด
250	พูดคล่องเหมือนล่องน้ำ	พูดไม่ติดขัด (นิรนาม, 2530: 45)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือล่องไปตามแม่น้ำ หากน้ำเชี่ยวเรือก็จะล่องไปได้เร็ว	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดไม่ติดขัด
251	พูดน้ำท่วมทุ่ง	พูดยืดยาว ไม่มีสาระ (กรองแก้ว ฉายสภาวธรรม, 2537: 402)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ทุ่งนาในฤดูน้ำหลาก เมื่อฝนตกหนักติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้เกิดน้ำท่วม ส่งผลให้น้ำท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง พืชผลเสียหายจมอยู่ใต้น้ำ	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดไม่มีสาระ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
252	พูดน้ำไหลไฟดับ	พูดไปได้เรื่อย แต่ไม่มีสาระ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 402)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุเวลาที่ฝนตกหนักมีน้ำฝนปริมาณมาก เมื่อฝนตกหนักไฟฟ้ามักจะดับทำให้เกิดความเดือดร้อน หรือมีเพลิงไหม้ หากมีปริมาณน้ำมากมาใช้ดับเพลิงไหม้นั้นจะดับทันที	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดไม่มีสาระ
253	พูดเป็นน้ำท่วมทุ่ง	พูดมากแต่หาสาระไม่ได้ (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 91)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ทุ่งนาในฤดูน้ำหลาก เมื่อฝนตกหนักติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้เกิดน้ำท่วม ส่งผลให้น้ำท่วมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง พืชผลเสียหายจมอยู่ใต้น้ำ	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดไม่มีสาระ
254	พูดเป็นน้ำไหลไฟดับ	พูดมาก, พูดไม่หยุด (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 72)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุเวลาที่ฝนตกหนักมีน้ำฝนปริมาณมาก เมื่อฝนตกหนักไฟฟ้ามักจะดับทำให้เกิดความเดือดร้อน หรือมีเพลิงไหม้หากมีปริมาณน้ำมากมาใช้ดับเพลิงไหม้นั้นจะดับทันที	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดมาก
255	พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ	พูดห้วนๆ (นิรนาม, 2530: 45)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ในช่วงฤดูแล้งผลมะนาวจะไม่ค่อยมีน้ำ ต้องบีบเค้นแต่ก็จะได้น้ำเพียงแค่ที่ออกมาจากผิวเปลือก ซึ่งก็จะมีรสขม “พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ” หมายถึง พูดใน	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดห้วนๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			ลักษณะไม่มีไมตรี น้ำเสียงแข็งกระด้าง เฉยชา ผู้ได้รับฟังก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี (กรองแก้ว ฉายสภาวธรรม, 2537: 405)	
256	พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ	พูดห้วนๆ พูดอย่างแห้งแล้งน้ำใจ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 405)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ในช่วงฤดูแล้งผลมะนาวจะไม่ค่อยมีน้ำ ต้องบีบเค้นแต่ก็จะได้น้ำเพียงแค่ที่ออกมาจากผิวเปลือก ซึ่งก็จะมีรสขม “พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ” หมายถึง พูดในลักษณะไม่มีไมตรี น้ำเสียงแข็งกระด้าง เฉยชา ผู้ได้รับฟังก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 405)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดห้วนๆ
257	พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ	พูดเสียงห้วนๆคล้ายตะคอกหรือดุ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 84)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ในช่วงฤดูแล้งผลมะนาวจะไม่ค่อยมีน้ำ ต้องบีบเค้นแต่ก็จะได้น้ำเพียงแค่ที่ออกมาจากผิวเปลือก ซึ่งก็จะมีรสขม “พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ” หมายถึง พูดในลักษณะไม่มีไมตรี น้ำเสียงแข็งกระด้าง เฉยชา ผู้ได้รับฟังก็จะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 405)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดห้วนๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
258	มะนาวไม่มีน้ำ	พูดเสียงแข็งกระด้าง ไม่ไว้เยื่อใยไมตรี เป็นคำพูดที่แสดงความไม่พอใจ หรือพูดอย่างเสียไม่ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 408)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ มะนาวที่บีบแล้วไม่มีน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 408)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดเสียงแข็งกระด้าง
259	มะนาวไม่มีน้ำ	คนพูดจาไม่น่าฟัง ไม่มีหางเสียง (รัตนา สถิตานนท์, 2532: 73)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ มะนาวที่บีบแล้วไม่มีน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 408)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบ พูดไม่มีหางเสียง
260	มือไม่พายอย่าเอาตีนราน้ำ	ไม่ช่วยทำแล้วอย่าขัดขวางการทำงานของผู้อื่น (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 83)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ เป็นที่รู้ๆ กันว่าคนไทยเรานั้นในสมัยก่อนใช้เรือเป็นพาหนะ เพราะเมืองไทยเป็นเมืองแห่งแม่น้ำลำคลอง คนที่ไม่ช่วยพายเรือแล้วยังเอาเท้าราน้ำ ราในที่นี้หมายความว่าต้านทาน คือ ไม่ช่วยพายแล้วยังต้านทานไม่ให้คนอื่นพายไปได้ง่ายๆ เพราะเมื่อเอาเท้าไปราน้ำก็เท่ากับไปต้านน้ำไว้ ทำให้เรือแล่นช้า (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 60)	สื่อความหมายแสดงอุปสรรค คือ สิ่งที่ขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ
261	มือไม่พายเอาตีนราน้ำ	ไม่ช่วยทำงานแล้วยังเกะกะขัดขวาง ทำให้งานเดินไปไม่สะดวก (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 426)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การพายเรือ เมืองไทยมีแม่น้ำลำคลองมาก สมัยโบราณเรือเป็นยานพาหนะสำคัญ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 426)	สื่อความหมายแสดงอุปสรรค คือ สิ่งที่ขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
262	มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ	ไม่ช่วยทำการทำงานแล้วยังเกะกะกีดขวางทำให้เขาทำงานไม่สะดวกอีกด้วย (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 60)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ การนั่งเรือไปร่วมกันหากต้องการจะไปให้ถึงที่หมายโดยเร็วก็ต้องช่วยกันพาย แต่ถ้าอีกคนหนึ่งพายอีกคนเอาเท้าลงไปราน้ำ ก็จะทำให้ไปถึงที่หมายช้าเข้าไปอีก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 425)	สื่อความหมายแสดงอุปสรรค คือ สิ่งที่ขัดขวางไม่ให้ประสบความสำเร็จ
263	ไม่กี่น้ำ	ไม่ช้า ไม่นาน ไม่เท่าไหร่ ไม่กี่มากน้อย (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 434)	สำนวนนี้เกิดจากการแข่งขันต่อสู้ที่มีเวลาพักเป็นระยะๆ เช่น ไก่ชนหรือชกมวย เวลาหยุดพักครึ่งหนึ่ง มีการให้กินน้ำและชโลมตัวให้สดชื่น เรียกว่า “ให้น้ำ” คู่ต่อสู้ที่เก่งก็หยุดพักให้น้ำหลายครั้ง ถ้าฝ่ายใดไม่เก่งให้น้ำไม่กี่ครั้งก็แพ้ จึงเกิดมีคำพูด “ไม่กี่น้ำ” (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 434)	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งใช้เวลาไม่มาก
264	ไม่ทันนกกระจอกกินน้ำ	อาการที่สำเร็จลงอย่างรวดเร็ว อย่างไม่ทันคาดคิด (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 99)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ นกกระจอก มันเป็นสัตว์ตัวเล็ก ร่างกายจึงต้องการน้ำไม่มากเท่ากับสัตว์ตัวใหญ่ อีกทั้งนกกระจอกยังมีอาการกินน้ำเร็วอีกด้วย	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
265	ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก	ด่วนทำไปทั้งที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 63)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำคือ ชาวบ้านป่าหรือคนที่เป็นพราน เมื่อเวลาเข้าป่าก็จะมีกระบอกน้ำและหน้าไม้ไปด้วย แต่ด้วยความที่ขี้เกียจสะพายกระบอกน้ำจึงไม่เอากระบอกน้ำไปเอาไปเฉพาะหน้าไม้ เมื่อพบน้ำแล้วต่อยตัดไม้ไผ่มาทำกระบอก ถ้ายังไม่พบก็ไม่ตัด แต่หากว่าไปตัดไม้ไผ่มาทำกระบอกก่อนที่ยังไม่พบลำธารหรือคลองก็อาจเสียแรงเปล่าที่ไปตัดกระบอกไว้ก่อน เพราะกาลข้างหน้านั้นไม่แน่ว่าเราอาจจะไม่พบแหล่งน้ำเสียก็ได้ (ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, 2536: 63)	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา
266	ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกโก่งหน้าไม้	ด่วนทำล่วงหน้าไปก่อนโดยที่ยังไม่มีอะไรภายหน้าแน่นอน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 445)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระรอก การเดินป่า ยังไม่รู้ว่าไปข้างหน้าจะพบน้ำหรือไม่ ก็ตัดไม้ไผ่ทำกระบอกเตรียมไว้ ถ้าไปไม่พบน้ำก็แบกกระบอกไปเหนื่อยเปล่า หน้าไม้โก่งไว้ก็ทำให้หน้าไม้นั้นเสียกำลัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 445)	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
267	ไม่เห็นน้ำอย่าตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าก่งหน้าไม้	ไม่ควรเร่งทำการงานก่อนเวลาอันควร (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 79)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระรอก การเดินป่าที่เราไม่รู้ว่าจะมีน้ำหรือไม่ ดังนั้นเราไม่ควรตัดกระบอกเพื่อเตรียมไว้ใส่น้ำก่อนเพราะอาจจะไม่มีน้ำ ส่วนถ้ายังไม่เห็นกระรอกก็ยังไม่ควรรีบโก่งหน้าไม้ ควรมองให้ดีก่อนว่ามีกระรอกจริงหรือไม่	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา
268	ไม่เห็นน้ำอย่าเพิ่งตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่งโก่งหน้าไม้	อย่าด่วนกระทำการใดๆ ทั้งที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 95)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ กระรอก การเดินป่า ซึ่งเราไม่รู้ว่าข้างหน้าเราจะเจอธารน้ำหรือไม่ ก็รีบตัดไม้ไผ่มาทำเป็นกระบอกเตรียมไว้สำหรับใส่น้ำเสียแล้ว หากไม่พบธารน้ำ ก็จะเป็นการแบกกระบอกไปเหนื่อยเปล่า ส่วนไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่งโก่งหน้าไม้ ก็คือการรีบโก่งหน้าไม้เตรียมยิงกระรอกทั้งที่ยังไม่เห็นตัวกระรอกเลย (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 95)	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา
269	ยามรักน้ำต้มผักก็ว่าหวาน	ตอนมีความรัก คนเรามักจะมองอะไรต่อมิอะไรดีไปหมด ไม่มีเสียเลย (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 85)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำต้มผัก ซึ่งมีอาจจะมีรสชาติขม หรือ จืด ไม่อร่อย นำมาเปรียบกับคนที่มีความรักที่มองว่าทุก อย่างดูดีไปหมด ขนาดน้ำต้มผักก็ว่าหวาน	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งไม่ว่าอีกฝ่ายจะทำอะไร อีกฝ่ายก็จะเห็นว่าทำดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
270	ยามรักน้ำต้มผักก็ว่าหวาน	คนรักกันจะทำอะไรก็ว่าดีทั้งนั้น (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 93)	สำนวนนี้เกิดจากอาหาร คือ น้ำต้มผัก ซึ่งมีอาจจะมีรสชาติขม หรือ จืด ไม่อร่อย นำมาเปรียบกับคนที่มีความรักที่มองว่าทุก อย่างดูดีไปหมด ขนาดน้ำต้มผักก็ว่าหวาน	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งไม่ว่าอีกฝ่ายจะทำอะไร อีกฝ่ายก็จะเห็นว่าทำดี
271	ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ	ทั่วทุกหนทุกแห่ง (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 93)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ ซึ่งสถานที่ต่างๆก็มีน้ำอยู่ในที่นั้นๆ ด้วย	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ต่างๆ
272	ลอยไปกับน้ำ	สูญหายไป (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 88)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำที่ไหลไปเรื่อยๆ และคนที่สร้างบ้านติดแม่น้ำก็จะมีของหล่นลงไปและของนั้นก็จะลอยไปกับน้ำ	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ต่างๆ
273	ลอยไปน้ำ	สูญไป หายไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 502)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ เมืองไทยมีแม่น้ำลำคลองมาก สมัยโบราณไทยเราอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ คือปลูกเรือนอยู่ริมน้ำหัวกะไดลงน้ำ หรืออยู่แพ สิ่งของมักจะตกน้ำหรือหลุดลอยตามน้ำไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 502)	สื่อความหมายแสดงสถานที่ คือ สถานที่ต่างๆ
274	ลิ้นกระดายทรายน้ำลายเชลแล็ก	ประจบประแจง (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 89)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย คือ ลิ้น ซึ่งอยู่ในปากและน้ำลาย น้ำลิ้นและ	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้น ซึ่งเป็นการประจบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			น้ำลายมาเปรียบเทียบกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการก่อสร้าง คือกระดาษทรายและเชลแล็ก ซึ่งกระดาษทรายนั้นใช้ขัดไม้หรือวัสดุอื่นๆ ให้มีความเรียบ ส่วนเชลแล็กใช้สำหรับเคลือบผิวของวัสดุให้มีความเงางาม	
275	ลิ้นกระดาษทรายน้ำลายเชลแล็ก	ประจบประแจง, สอพลอ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 100)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ลิ้น ซึ่งอยู่ในปากและน้ำลาย น้ำลิ้นและน้ำลายมาเปรียบเทียบกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการก่อสร้าง คือกระดาษทรายและเชลแล็ก ซึ่งกระดาษทรายนั้นใช้ขัดไม้หรือวัสดุอื่นๆ ให้มีความเรียบ ส่วนเชลแล็กใช้สำหรับเคลือบผิวของวัสดุให้มีความเงางาม	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการประจบ
276	เลือดข้นกว่าน้ำ	ญาติพี่น้อง ย่อมดีกว่าคนอื่น (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 108)	สำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกายที่ต้องมีเลือดเป็นส่วนประกอบนำมาเปรียบกับความเป็นญาติพี่น้องที่มีบรรพบุรุษเดียวกัน ย่อมจะมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้งมากยิ่งกว่าบุคคลภายนอกที่เพียงแค่รู้จักกัน และไม่ได้มีเชื้อสายโลหิตเดียวกับเรา ยามมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งหรือมีปัญหาขัดใจใดๆ กัน	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไปที่ไม่ใช่ญาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			เกิดขึ้น ย่อมเข้าข้างฝ่ายที่มีสายเลือดเดียวกับเรา (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2537: 108)	
277	ว่าเป็นน้ำ	พูดคล่องไม่มีติดขัด พูดอะไรๆต่างๆได้เรื่อย พูดด้วยมีปฏิภาคล่องแคล่ว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 538)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำ นำเอากระแสน้ำที่ไหลมาเปรียบ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 538)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดคล่องไม่ติดขัด
278	ว่าเป็นน้ำ	พูดติดต่อกันไม่รู้จักจบ ลืมตัว ลืมสติ (มัทนี ตุลยาทร, 2533: 48)	สำนวนนี้เกิดจากธรรมชาติ คือ ธรรมชาติของน้ำ นำเอากระแสน้ำที่ไหลมาเปรียบ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 538)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดไม่รู้จักจบ
279	สมน้ำสมเนื้อ	สมกัน เหมาะกัน ควรกัน เหมาะสม พอดีได้ส่วนคู่ควรกัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 553)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหาร เช่น แกงที่จะต้องมีปริมาณของน้ำและเนื้อที่พอเหมาะกัน ไม่มีส่วนไหนมากไปหรือน้อยไปแกงนั้นก็จะอร่อย	สื่อความหมายแสดงความเหมาะสม คือ พอเหมาะกันไม่มากไปหรือน้อยไป
280	สาดน้ำรดกัน	ทุ่มเถียงทะเลาะด่าว่ากัน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 566)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เอาการสาดน้ำมาเปรียบแสดงถึงความเสียหายที่ต่างฝ่ายต่างได้รับเหมือนกัน คือ การสาดน้ำรดกันย่อมเปียกด้วยกันทั้งสองฝ่าย การทุ่มเถียงทะเลาะกันต่างก็ถูกด่าด้วยกัน ทั้งสองฝ่ายไม่พ้นความเสียหายไปได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 566)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดทุ่มเถียงทะเลาะด่าว่ากัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
281	สาดน้ำรดกัน	กล่าวให้ร้ายซึ่งกันและกัน (นิรนาม, 2530: 61)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เอาการสาดน้ำมาเปรียบแสดงถึงความเสียหายที่ต่างฝ่ายต่างได้รับเหมือนกัน คือ การสาดน้ำรดกันย่อมเปียกด้วยกันทั้งสองฝ่าย การทุ่มเถียงทะเลาะกันต่างก็ถูกด่าด้วยกัน ทั้งสองฝ่ายไม่พ้นความเสียหายไปได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 566)	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางลบพูดกล่าวร้ายซึ่งกันและกัน
282	สามน้ำไม่เปื่อย	เฉื่อยช้า แฉะ อืดอาด เงื่อง ไม่กะฉับกระเฉงว่องไว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 567)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การแช่น้ำ 3 หน เพื่อที่จะให้เปื่อยยุ่ยใช้การได้ ก็คงที่อยู่อย่างไรอย่างนั้น ไม่เปื่อยตามต้องการ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 567)	สื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย คือ ลักษณะความประพฤติที่เป็นส่วนตัว ในที่นี้คือ เฉื่อย ช้า ไม่กะฉับกระเฉง
283	สามน้ำไม่เปื่อย	เฉื่อยชา เกียจคร้านมาก (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 96)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การแช่น้ำ 3 หน เพื่อที่จะให้เปื่อยยุ่ยใช้การได้ ก็คงที่อยู่อย่างไรอย่างนั้น ไม่เปื่อยตามต้องการ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 567)	สื่อความหมายแสดงลักษณะนิสัย คือ ลักษณะความประพฤติที่เป็นส่วนตัว ในที่นี้คือ เฉื่อยช้า เกียจคร้าน
284	เสียน้ำตา	ร้องไห้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 590)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ตา ซึ่งในตาจะมีต่อมน้ำตาอยู่ คนที่ร้องไห้อยู่บ่อยๆทำให้ต้องเสียน้ำตามาก	สื่อความหมายแสดงความรู้สึก คือ สภาพที่รู้ตัว เกิดอาการที่รู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์ ในที่นี้เป็นความรู้สึกเสียใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
285	เสียน้ำลาย	พูดออกไปเปล่าประโยชน์ (กิตติพร วีรสุธีกุล และยุพิน วีรสุธีกุล, 2534: 141)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ซึ่งมีน้ำลายอยู่ในปาก เมื่อเราพูดออกไปน้ำลายก็จะกระเซ็นออกไปด้วย หากใครพูดมากก็จะเสียน้ำลายมาก	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก แต่เป็นการพูดเปล่าประโยชน์
286	ใส่ตะกร้าล้างน้ำ	ทำให้หมดราคี ทำให้หมดมลทิน ลบล้างอะไรที่เสียไปให้กลับดีขึ้นใหม่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 600)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับมานานมีกลิ่น เอาปลานั้นใส่เกลือใส่ตะกร้าล้างน้ำก็ยังใช้ได้อีกไม่เสีย หรือการทำปลา แม่ครัวเอาปลามาสับหั่นเป็นชิ้นๆ ล้างเลือดให้หมด เสร็จแล้วเอาเกลือใส่ เอาชิ้นปลาใส่ตะกร้าลงแช่น้ำขยำ เป็นการล้างคาวปลาด้วยเหมือนกัน ชิ้นปลาสะอาดหมดคาว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 600)	สื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด คือ การชะล้างให้สะอาด การทำให้ดีขึ้น
287	ใส่ตะกร้าล้างน้ำ	หญิงที่มีราคี พ่อแม่ตบแต่งให้มีเหย้าเรือนใหม่ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 96)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลาที่จับมานานมีกลิ่น เอาปลานั้นใส่เกลือใส่ตะกร้าล้างน้ำก็ยังใช้ได้อีกไม่เสีย หรือการทำปลา แม่ครัวเอาปลามาสับหั่นเป็นชิ้นๆ ล้างเลือดให้หมด เสร็จแล้วเอาเกลือใส่ เอาชิ้นปลาใส่ตะกร้าลงแช่น้ำขยำ เป็นการล้างคาวปลาด้วยเหมือนกัน ชิ้นปลาสะอาดหมดคาว (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 600)	สื่อความหมายแสดงเครื่องชำระให้สะอาด คือ การชะล้างให้สะอาด การทำให้ดีขึ้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
288	ไส้เป็นน้ำเหลือง	อดอยาก ไม่มีอะไรกิน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 603)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ลำไส้ คนที่อดอยากเป็นเวลานานจะเกิดแผลในลำไส้ทำให้มีน้ำเหลือง	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
289	ไส้เป็นน้ำเหลือง	อดอยากปากแห้ง ไม่มีอะไรจะ รับประทาน (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 111)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ลำไส้ คนที่อดอยากเป็นเวลานานจะเกิดแผลในลำไส้ทำให้มีน้ำเหลือง	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
290	หมาถูกน้ำร้อน	เที่ยวได้พล่านไป ดิ้นรนไป (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 608)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา สมัยโบราณเรือนไทยปลูกสูงมีใต้ถุน ครัวก็มีใต้ถุน หมามักจะมาหาอะไรกินที่ใต้ถุนครัว เมื่อมาทำความรำคาญก็จะไล่ ก็มักเอาน้ำร้อนราดลงไป หมาถูกน้ำร้อนก็วิ่งพล่าน (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 608)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
291	หมาถูกน้ำร้อน	คนที่วิ่งพล่านหาคนช่วยเหลือ (ศิริวรรณ คุ้มโห้, 2547: 104)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา แต่ก่อนนิยมปลูกบ้านเรือนไทยใต้ถุนสูง หมามักจะมาหาอะไรกินบริเวณใต้ถุนครัว เมื่อคนรำคาญก็จะไล่ด้วยการเอาน้ำร้อนสาดลงไป หมาที่ถูกน้ำร้อนจะวิ่งพล่านหนีไป (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย, 2543: 304)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
292	หมาถูกน้ำร้อน	คนที่มีความเดือดร้อน กระวนกระวาย วิ่งพล่านไปหาที่พึ่งต่างๆ (วิเชียร เกษประทุม, 2553: 114)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา ในสมัยโบราณ คนไทยมักจะสร้างบ้านแบบใต้ถุนสูง สัตว์บางชนิด เช่น หมามักจะชอบไปขุดคุ้ยหาของกินที่ใต้ถุนครัว บางครั้งถูกไล่ก็ไม่ยอมไป คนก็เลยรำคาญ เทน้ำร้อนราดลงไป หมาถูกน้ำร้อนปวดแสบปวดร้อนจึงวิ่งพล่านไปมา (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 229)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
293	หมาถูกน้ำร้อน	คนที่ดิ้นรน วิ่งพล่าน เนื่องจากธุรกิจรัดตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 229)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา ในสมัยโบราณ คนไทยมักจะสร้างบ้านแบบใต้ถุนสูง สัตว์บางชนิดเช่น หมามักจะชอบไปขุดคุ้ยหาของกินที่ใต้ถุนครัว บางครั้งถูกไล่ก็ไม่ยอมไป คนก็เลยรำคาญ เทน้ำร้อนราดลงไป หมาถูกน้ำร้อนปวดแสบปวดร้อนจึงวิ่งพล่านไปมา (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 229)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
294	หมาถูกน้ำร้อนลวก	วิ่งร้องทุรนทุรายเพราะเจ็บปวดหรือวิ่งพล่านเพราะความเดือดร้อน (สุมล พื้นนาค, ม.ป.ป.: 108)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมาที่ไปคุ้ยหาอาหาร จึงสร้างความรำคาญให้กับผู้คน บางคนมีจิตใจที่โหดร้ายก็เอาน้ำร้อน สาดหมาหมาจึงถูกน้ำร้อนลวกทำให้มันเจ็บปวดมาก	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
295	หมายน้ำบ่อหน้า	มุ่งหมาย หรือหวังจะได้สิ่งข้างหน้าหรือสิ่งที่คิดว่าจะมีข้างหน้า อะไรที่หวังข้างหน้าอาจไม่มีหรือไม่ได้ดังประสงค์ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 610)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางที่คิดจะไปหาบ่อน้ำเอาข้างหน้า อาจไม่พบบ่อน้ำหรือพบบ่อแต่ไม่มีน้ำก็ได้ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 610)	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา เป็นเป้าหมายในอนาคต
296	หมายน้ำบ่อหน้า	มุ่งหวังจะได้สิ่งที่ยังมาไม่ถึง (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 570)	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางไกล หรือการเดินป่าของคนในสมัยก่อน ซึ่งจะต้องเดินด้วยเท้า เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีพาหนะต่างๆ ในการเดินทางตามป่าตามเขาจะต้องเหน็ดเหนื่อย กระหายน้ำ ก็จะหาน้ำดื่มกินได้ตามบ่อน้ำตามทาง หากต้องเดินทางในฤดูแล้ง ก็ควรเตรียมกระบอกน้ำติดไปด้วย เพราะว่าถ้าจะหวังกินน้ำตามบ่อคงไม่มี (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 570)	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา เป็นเป้าหมายในอนาคต
297	หยั่งน้ำเห็นปลิง	มีความรู้สึกสะอิดสะเอียน รู้สึกรังเกียจเกลียดชัง (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 614)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ ปลิง คนที่จะลงไปในน้ำแต่เห็นปลิงซึ่งเป็นสัตว์ที่น่ารังเกียจเสียก่อนทำให้ไม่อยากลงไปในน้ำนั้น	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
298	หวังน้ำบ่อหน้า	ของที่จะได้แน่นอนกลับไม่เอา ไปคาดหวังสิ่งที่ยังไม่แน่ว่าจะได้	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การเดินทางไกลซึ่งเราไม่	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		หรือไม่ (รัตนา สถิตานนท์, 2532: 85)	สามารถคาดหวังได้ว่าจะมีน้ำไว้ดื่มดับกระหายหรือไม่ หากเราไม่เตรียมไปอาจจะไม่มีน้ำให้ดื่มก็ได้	เจตนา เป็นเป้าหมายที่คาดเคลื่อนไป
299	หัวราน้ำ	เมาเต็มที่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 629)	สำนวนนี้เกิดจากอุบัติเหตุ คือสมัยก่อนไทยเรามีการคมนาคมทางน้ำเป็นสำคัญ ใช้เรือเป็นพาหนะทั้งในธุรกิจติดต่อค้าขายตลอดจนการเล่นรื่นเริงต่างๆ ในการเล่นเช่นแข่งเรือ คนในเรือมักจะกินเหล้าเมามายกันเต็มที่ทรงตัวไม่อยู่ หัวลงไปราอยู่กับพื้นน้ำ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 629)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่อันตราย
300	เหมือนลูกหมาตกน้ำ	เปียกโชกไปทั้งตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 242)	สำนวนนี้เกิดจากสัตว์ คือ หมา เอาสภาพที่เปียกปอนของลูกหมาที่ตกน้ำมาเปรียบกับคนที่เปียกโชกไปทั้งตัว (รัชนี ซอโสตถิกุล, 2549: 242)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก
301	อดข้าวอดน้ำ	อดอยาก ทรมาน (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 87)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คนที่ไม่มีอาชีพส่งผลให้ไม่มีเงินในการซื้ออาหารจึงต้องอดกินทั้งข้าวและน้ำ	สื่อความหมายแสดงความลำบาก คือ ความเดือดร้อนทั้งกายและใจ
302	อย่าชักน้ำเข้าลึกอย่าชักศึกเข้าบ้าน	อย่าทำอะไรที่เป็นเหตุให้อันตรายมาถึงตัวหรือบ้านเมืองของตัว	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ ตามที่ลุ่มสามารถขังน้ำได้	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนที่ไม่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(อุทัย ไชยานนท์, 2546: 102)	อยู่แล้ว ถ้าเราชักน้ำเข้าไปอีกน้ำก็จะล้น ก่อให้เกิดความเสียหายต่อไร่นาได้ เช่นเดียวกับการชักข้าศึกศัตรูเข้ามาในบ้านเมืองก็จะสร้างความเสียหายให้กับบ้านเมืองด้วยเช่นกัน ทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ	
303	อย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ	อย่าทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ผลคุ้มค่า (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 103)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ การตำน้ำพริกที่จะต้องมีการใส่น้ำลงไปผสมด้วย หากน้ำเยอะไปน้ำพริกก็จะไม่อร่อย น้ำกับพริกจะต้องมีความสมดุลกัน	สื่อความหมายแสดงทรัพย์สิน คือ เงินทุนเป็นทรัพย์สินที่หามาได้
304	อย่าถ่มน้ำลายรดฟ้า	อย่าประทุษร้ายต่อสิ่งที่สูงกว่าตน หาไม่แล้วจะทำให้ตัวเองได้รับผลร้าย (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 104)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอวัยวะต่างๆของร่างกาย คือ ปาก ในปากนั้นก็จะมีน้ำลายอยู่ด้วย และการถ่มน้ำลายนั้นเมื่อถ่มขึ้นที่สูงน้ำลายก็จะตกลงบนหน้าผู้ถ่มเอง	สื่อความหมายแสดงการกระทำ คือ สิ่งที่ทำขึ้นซึ่งเป็นการประทุษร้าย
305	อย่าเทน้ำพริกไปกินแกง	ไม่คาดคะเนล่วงหน้าโดยไม่เห็นผล (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 118)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากอาหารคือน้ำพริกที่เป็นที่นิยมกันแทบทุกวัน แต่เมื่อมีแกงซึ่งเป็นอาหารใหม่คนก็จะเทน้ำพริกทิ้งไปกินแกง	สื่อความหมายแสดงบุคคล คือ คนทั่วไป
306	อย่าหมายน้ำบ่อหน้า	ไม่ควรหวังลมๆแล้งๆ คิดเอาเอง ว่าข้างหน้าคงจะมี	สำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ คนเดินทางไกล ข้ามทุ่ง ข้ามทะเล ต้องเตรียมน้ำดื่ม	สื่อความหมายแสดงเป้าหมาย คือ ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
		(อุทัย ไชยานนท์, 2546: 105)	ติดตัวไปไม่ให้อดได้ เพราะไม่รู้ว่าในหนทางข้างหน้าจะมีบ่อน้ำ สระน้ำหรือไม่ ถ้าคิดหวังไม่เตรียมไปอาจจะอดน้ำตายได้ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 171)	เจตนา เป็นเป้าหมายในอนาคต
307	อาบน้ำร้อนก่อน	เกิดก่อน มีอายุมากกว่า (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 672)	สำนวนนี้เกิดจากประเพณีคลอดบุตรของไทยโบราณ พอเริ่มเจ็บท้อง ก็จัดแจงต้มน้ำเตรียมไว้เมื่อทารกคลอดออกมา หมอตำแยตัดสายสะดือแล้ว ก็เอาทารกเข้าอาบน้ำร้อนทันที (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 672)	สื่อความหมายแสดงประสบการณ์ คือ การกระทำที่ได้พบมาและสั่งสมไว้
308	อาบน้ำร้อนมาก่อน	เกิดก่อนจึงได้รู้เห็นสิ่งต่างๆ มามากกว่า (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 610)	สำนวนนี้เกิดจากแบบแผนคือ ผู้ใหญ่คนที่มีอายุมากเมื่อเกิดมาก่อนเด็ก ก็ย่อมจะต้องมีประสบการณ์ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆมากกว่า จึงต้องนำสิ่งที่ตนเองเคยได้ประสบมาก่อน นำมาพูดว่ากล่าวสั่งสอนต่อเด็กๆ ได้ (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 610)	สื่อความหมายแสดงประสบการณ์ คือ การกระทำที่ได้พบมาและสั่งสมไว้
309	อาบเหงื่อต่างน้ำ	ทำงานหนัก ทำงานด้วยใช้กำลังกายเต็มที่ (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 672)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหลออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ	สื่อความหมายแสดงความลำบาก คือ ความเดือดร้อนทั้งกายและใจการทำงานหนัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			โบราณ จึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ , 2549: 174)	
310	อาบเหงื่อต่างน้ำ	ตรากตรำทำงานอย่างไม่เห็นแก่เหนื่อยยาก (วรวรรณ คงมานุสรณ์, 2549: 119)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหลออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ โบราณจึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ , 2549: 174)	สื่อความหมายแสดงความลำบาก คือ ความเดือดร้อนทั้งกายและใจ การทำงานหนัก
311	อาบเหงื่อต่างน้ำ	มีความเหนื่อยยากกับการต่อสู้งานหนัก คืองานที่ต้องใช้กำลังแรงกายหรือที่ต้องอาบเหงื่อเป็นหลัก และตรากตรำกับงานอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย (นิคม เขาลาด, 2537: 109)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหลออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ โบราณจึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ , 2549: 174)	สื่อความหมายแสดงความลำบาก คือ ความเดือดร้อนทั้งกายและใจ การทำงานหนัก
312	อาบเหงื่อต่างน้ำ	ทำงานหนัก จนเหงื่อโซมตัวเหมือนอาบน้ำ (อุทัย ไชยานนท์, 2546: 174)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ปกติเวลาทำงานหนัก (ชาวนาทำนาไถนาทั้งวัน) เหงื่อจะไหล	สื่อความหมายแสดงความลำบาก คือ ความเดือดร้อนทั้งกายและใจ การทำงานหนัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	ความหมายของสำนวน	ที่มาของสำนวน	อุปลักษณ์
			ออกมาเต็มตัวเหมือนอาบน้ำ โบราณจึงกล่าวถึงคนที่ตรากตรำทำงานด้วยความเหนื่อยยากว่าเป็นคนอาบเหงื่อต่างน้ำ (วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ, 2549: 174)	
313	เอาน้ำเย็นเข้าลูบ	พูดจาหว่านล้อมให้โอนอ่อน พูดเอาอกเอาใจให้เห็นว่าหวังดีต่อ พูดปลอบโยนอย่างดี (สง่า กาญจนาคพันธุ์, 2538: 685)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เมื่อเราเหนื่อย เหงื่อออก หากได้น้ำเย็นมาลูบตัวก็จะรู้สึกสบายขึ้น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดจาหว่านล้อม พูดเอาใจ
314	เอาน้ำเย็นเข้าลูบ	พูดจาเล้าโลมไม่หักหาญ (ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, 2535: 97)	ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนนี้เกิดจากการกระทำ คือ เมื่อเราเหนื่อย เหงื่อออก หากได้น้ำเย็นมาลูบตัวก็จะรู้สึกสบายขึ้น	สื่อความหมายแสดงคำพูด คือ คำพูดที่มีเนื้อหาทางบวก พูดจาไพเราะ
315	เอาน้ำลูบท้อง	อดทนในยามยากโดยกินน้ำแทนข้าว สู้ทนหิวในยามยาก (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 616)	สำนวนนี้เกิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คนจนขับเค้นไม่มีข้าวปลาอาหารจะกิน จึงต้องอาศัยน้ำกินประทังความหิวโหย เพราะน้ำเป็นสิ่งที่หากินได้ง่ายกว่าข้าว (กรองแก้ว ฉายสภาวะธรรม, 2537: 616)	สื่อความหมายแสดงสภาพการณ์ คือ เหตุที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ลำบาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ข

แสดงการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” และตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 แสดงการใช้การสร้างคำว่า “น้ำ” และตำแหน่งที่คำว่า “น้ำ” ปรากฏในสำนวน

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
1	กรวดน้ำ	✓				✓	ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วยอีกต่อไป
2	กรวดน้ำคว่ำกะลา	✓			✓		เลิกกัน, ตัดขาดไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย
3	กรวดน้ำคว่ำขัน	✓			✓		ตัดขาดกัน
4	กระดี่ได้น้ำ	✓				✓	อาการแสดงความดีอกดีใจตื่นเต้นจนตัวสั่น
5	กระดี่ได้น้ำ	✓				✓	แสดงอาการดีใจตื่นเต้นจนออกนอกหน้า
6	กลืนน้ำลายตัวเอง		✓		✓		กลับคำ, คืนคำ
7	กลืนน้ำลายตัวเอง		✓		✓		พูดกลับกลอกเชื่อถือไม่ได้
8	กวนน้ำให้ขุ่น	✓			✓		ทำเรื่องราวที่สงบอยู่แล้วให้เกิดวุ่นวายขึ้นมา
9	กวนน้ำให้ขุ่น กวนคนหลับ	✓			✓		ก่อเรื่องขึ้น ทำเรื่องที่สงบแล้วให้วุ่นวายอีก
10	กินตามน้ำ	✓				✓	รับของสมนาคุณที่เขาเอามาให้โดยไม่ได้เรียกร้อง (มักใช้แก่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ)
11	กินน้ำตา		✓			✓	ร้องไห้เศร้าโศก
12	กินน้ำตาต่างข้าว		✓		✓		มีความทุกข์ใจมาก มีแต่ความเศร้าโศก
13	กินน้ำตาต่างข้าว		✓		✓		ต้องได้รับแต่ความทุกข์ระทมตลอดเวลา
14	กินน้ำตาต่างข้าว		✓		✓		ร้องไห้เศร้าโศกจนไม่เป็นอันกิน
15	กินน้ำใต้ศอก	✓			✓		ไม่เทียมหน้า
16	กินน้ำใต้ศอก	✓			✓		จำต้องยอมเป็นรองเขา ไม่เทียมหน้าเทียมตาเท่า (มักหมายถึงเมียน้อยที่ต้องยอมลงให้แก่เมียหลวง)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
17	กินน้ำพริกถ้วยเก่า		✓		✓		กลับไปหาภรรยาคนเดิม
18	กินน้ำพริกถ้วยเก่า		✓		✓		อยู่กับเมียคนเดิม
19	กินน้ำพริกถ้วยเดียว		✓		✓		อยู่แต่กับเมียคนเดียว
20	กินน้ำไม่เผื่อแล้ง	✓			✓		มีอะไรใช้หมดทันที
21	กินน้ำไม่เผื่อแล้ง	✓			✓		ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หมดสิ้น โดยไม่คิดถึงวันข้างหน้าว่าอาจขาดแคลนหรือลำบาก
22	กินน้ำไม่เผื่อแล้ง	✓			✓		มีสิ่งใดก็ใช้จนหมดทันที โดยไม่คิดเก็บไว้เผื่อใช้ในวันหน้า
23	กินน้ำเห็นปลิง	✓			✓		ตะขิดตะขวงใจ
24	กินน้ำเห็นปลิง	✓			✓		รู้สึกตะขิดตะขวงใจเหมือนจะกินน้ำเห็นปลิงอยู่ในน้ำก็กินไม่ลง
25	กุมภกรรณทดน้ำ	✓				✓	กีดขวาง นอนขวาง ขวางกั้น ทำตนเป็นอุปสรรคแก่ผู้อื่น
26	กุมภกรรณทดน้ำ	✓				✓	ขัดขวางผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน
27	เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหล กินน้ำแกง		✓			✓	เกลียดตัวเขา แต่อยากได้ผลประโยชน์จากเขา ไม่ชอบเขา แต่ชอบผลประโยชน์หรือส่วนที่เกี่ยวกับตัวเขา
28	เกิดปีน้ำน้อย		✓			✓	เตี้ย
29	เกิดปีน้ำมาก		✓			✓	สูง
30	ขนมผสมน้ำยา		✓			✓	พอดีกัน จะว่าข้างไหนดีกว่ากันไม่ได้
31	ขนมผสมกับน้ำยา		✓			✓	เสมอกัน, เท่ากัน, พอฟัดพอเหวี่ยงกัน
32	ขนมพอสมน้ำยา		✓			✓	พอดีกัน
33	ข้ามน้ำข้ามทะเล	✓			✓		ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่าง ๆ กว่าจะได้ผลสำเร็จ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
34	ข้ามน้ำข้ามท่า	✓			✓		ต้องฟันฝ่าอุปสรรคและความลำบากต่าง ๆ นานากว่าจะประสบผลสำเร็จ
35	ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า	✓			✓		ขายได้เร็วได้มาก
36	ขายเทน้ำเทท่า	✓			✓		จำหน่ายสิ่งของหมดลงโดยเร็ว
37	ข้าวพึ่งนา ปลาพึ่งน้ำ	✓				✓	พึ่งพาอาศัยกัน
38	คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	✓			✓		คนดีตกอยู่ในที่คับขันก็ไม่มีอันตราย คนดีไปอยู่แห่งหนใดย่อมมีสวัสดิภาพ คนดีอยู่ไหนก็ไม่ลำบากยากเข็ญ
39	คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	✓			✓		คนดีย่อมไม่มีภัยอันตรายมากกล้ำกราย
40	คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	✓			✓		คนดีไปอยู่ที่ไหนก็ไม่ลำบากจะปลอดภัยเสมอ
41	คลื่นใต้น้ำ	✓				✓	เหตุการณ์ที่กรุ่นอยู่ภายในแต่ภายนอกดูเสมือนสงบเรียบร้อย
42	คลื่นใต้น้ำ	✓				✓	เรื่องร้ายแรง หรือเรื่องสำคัญเกิดขึ้นเงียบๆ
43	คว้าน้ำเหลว		✓			✓	ไม่ได้อะไรเลย
44	คว้าน้ำเหลว		✓			✓	ไม่ได้ผลตามต้องการ
45	คว้าน้ำเหลว		✓			✓	ทำไม่สำเร็จ ลงทุนลงแรงทำอะไรไปแล้วก็ไม่เกิดผลอย่างที่หวัง
46	คว้าน้ำเหลว		✓			✓	ไม่สำเร็จ ไม่ได้ผล ผิดหวัง
47	จืดเป็นน้ำยาเย็น		✓		✓		จืดชืดมาก
48	เจ๊กตื่นไฟ ไทยตื่นน้ำ	✓				✓	ตื่นเต้นตกใจจนระงับไว้ไม่ได้
49	เจ็ดร้อยย่านน้ำ	✓				✓	ท่องเที่ยวไปทุกหนทุกแห่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
50	เจ็ดร้อยย่านน้ำ	✓				✓	ท่องเที่ยวผจญภัยมาก
51	เจ้าน้ำตา		✓			✓	ชอบร้องไห้
52	ใจเป็นน้ำพระคงคา	✓			✓		ใจคอกว้างขวางแผ่เผื่อเจือจานคนทั่วๆไป เปรียบเหมือนน้ำในแม่น้ำที่ได้เป็นที่อาศัยของคน
53	ใจเป็นน้ำพระคงคา	✓			✓		ใจคอกว้างขวาง เผื่อแผ่ต่อผู้อื่น
54	ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน	✓			✓		ทำอะไรที่เป็นเหตุให้อันตรายมาถึงตัว
55	ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน	✓			✓		ชักนำศัตรูเข้าบ้าน
56	ชักน้ำเข้าลึกชักศึกเข้าบ้าน	✓			✓		ชักนำศัตรูเข้าบ้านเมือง
57	ชักแม่น้ำทั้งห้า		✓		✓		ใครจะพูดขอร้องอะไรก็ตามไม่พูดตรงๆ ตามจุดประสงค์แต่พูดเรื่องอื่นๆ หว่านล้อมเข้ามาเสียก่อนแล้วจึงหันเข้าหาจุดประสงค์
58	ชักแม่น้ำทั้งห้า		✓		✓		พูดให้เพลิดเพลิน หรือพูดให้พอใจ
59	ชักแม่น้ำทั้งห้า		✓		✓		พูดจาหว่านล้อม สรรเสริญยกย่องบุญคุณเพื่อขอสิ่งที่ตนปรารถนาหรือมีความประสงค์อยากจะได้
60	ชืดเป็นน้ำยาเย็น		✓		✓		จืดชืดไม่มีรส
61	เชื่อน้ำมนต์		✓			✓	ความเชื่อหรือความนับถือในคำพูดหรือการกระทำว่าพูดจริงทำจริง ไม่พลิกแพลงกลับกลาย ถ้าหากไม่เชื่อ ไม่นับถือก็ว่า ไม่เชื่อน้ำมนต์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
62	เชื่อน้ำมนต์		✓			✓	เชื่อถือว่าจริง
63	เชื่อน้ำมนต์		✓			✓	เชื่อถือ ความนับถือ หลงเชื่อตาม
64	ใช้น้ำเย็น		✓			✓	พูดจาขอร้องดีๆ ไม่เอาแต่ใจ
65	ใช้น้ำเย็น		✓			✓	พูดจาขอร้องดีๆ
66	ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ		✓		✓		ใช้ความอ่อนโยน ความน่ารัก คุณธรรม เข้าแก้ไข ใช้ไมตรีน้ำใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
67	ใช้น้ำเย็นเข้าลูบ		✓		✓		พูดจาเอาอกเอาใจ
68	ซับน้ำตา		✓			✓	ช่วยคลายทุกข์
69	ดินดำน้ำชุ่ม	✓			✓		ความอุดมสมบูรณ์ เกษตรก้าวหน้า
70	ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์		✓		✓		การไปฮันนีมูนของคู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันใหม่ๆ
71	ดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์		✓		✓		คู่รักที่เพิ่งแต่งงานกันใหม่ๆ ไปเที่ยวพักผ่อนหาความสุข
72	ดื่มหัวราน้ำ	✓				✓	ดื่มสุราขนนาดหนักและเมาแประเป็นอาจิณ
73	ดูดายเป็นแม่ยายตกน้ำ	✓				✓	ทำเฉย ทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่จับไม่ต้องจะเป็นอย่างไรก็ช่าง
74	ได้แกงเทน้ำพริก		✓			✓	พอได้ใหม่ก็ลืมเก่าทันที ไม่คิด
75	ได้แกงเทน้ำพริก		✓			✓	ได้ใหม่ลืมเก่า
76	ได้น้ำได้เนื้อ	✓			✓		ได้เป็นชิ้นเป็นอัน ได้ใจความ
77	ตกน้ำตัวโต	✓			✓		ดีแต่พูดถึงสิ่งที่เอามาไม่ได้
78	ตกน้ำไม่ว่าย	✓			✓		ไม่ช่วยตัวเอง
79	ตกน้ำไม่ว่าย เจ็บไข้ไม่รักษา	✓			✓		ไม่ช่วยเหลือตัวเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
80	ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้	✓			✓		คงอยู่เสมอไม่เป็นอันตราย
81	ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้	✓			✓		ตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย
82	ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้	✓			✓		ตกอยู่ในสถานที่อันตรายแต่ก็รอดพ้นมาได้
83	ตรวจน้ำคว่ำกะลา	✓			✓		ไม่คบหาสมาคมเป็นพวกเดียวกัน
84	ต่อมน้ำตาตื้น		✓		✓		ร้องไห้ง่าย
85	ตะบันน้ำกิน	✓			✓		แก่มากจนเคี้ยวของกินไม่ไหว
86	ตักน้ำรดหัวตอ	✓			✓		แนะนำพร่ำสอนเท่าไหร่ก็ไม่ได้ผล
87	ตักน้ำรดหัวตอ	✓			✓		พูดสั่งสอนเท่าไรไม่รู้เรื่อง
88	ตักน้ำรดหัวสาก	✓			✓		ว่ากล่าวแนะนำสั่งสอนไม่ได้ผล เปรียบเหมือนตักน้ำรดไปที่หัวสากมีแต่จะไหลไปหมด
89	ตักน้ำรดหัวสาก	✓			✓		พูดแล้วทำเฉยเมยไม่รับรู้
90	ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	✓			✓		ให้ดูตัวของตัวเองว่าเป็นอย่างไรเหมาะสมหรือควรกันกับที่จะทำอะไรลงไปหรือไม่
91	ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	✓			✓		ให้รู้จักดูฐานะกำพืดของตนเองเสียบ้างว่าเป็นอย่างไร ให้รู้จักเจียมตัวอย่าทำอะไรเกินฐานะ
92	ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	✓			✓		ให้รู้จักฐานะของตนและเจียมตัว
93	ตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว	✓			✓		ทำสิ่งที่ไม่มีทางสำเร็จ
94	ตัดน้ำไม่ขาด	✓			✓		ทำลายความสัมพันธ์ทางสายโลหิตไม่ขาด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
95	ตัดน้ำไม่ขาด	✓			✓		ญาติพี่น้องตัดกันไม่ขาด
96	ตายน้ำตื้น		✓			✓	พลาดท่า เสียทีง่ายๆ แพ้ง่ายๆ ไม่น่าแพ้แต่กลับแพ้
97	ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ		✓		✓		ทำอะไรต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ประโยชน์คุ้มกับที่ต้องเสียไป
98	ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ		✓		✓		ลงทุนลงแรงไปโดยผลประโยชน์ที่ได้รับไม่คุ้มกับที่เสียไป ใช้จ่ายทรัพย์ไปโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ
99	ตีท้ายน้ำ	✓				✓	เข้าทำในตอนหลังหรือในระยะหลัง
100	ตุ่มรั่วตักน้ำใส่	✓			✓		ทำอะไรโดยขาดการไตร่ตรองและรอบคอบ ย่อมนำความเสียหายมาให้
101	ถ่มน้ำลายรดฟ้า		✓		✓		ประทุษร้ายต่อสิ่งที่เหนือตนแล้ว ตนกลับจะต้องได้รับผลร้ายเอง หรือว่ากลับจะเป็นภัยแก่ตนเอง
102	ถ่มน้ำลายแล้วกลับกลืน		✓		✓		พูดว่าจะไม่ทำสิ่งใดแล้วกลับทำสิ่งนั้นอีกในภายหลัง
103	ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน		✓		✓		พูดหรือทำสิ่งใดเป็นการตัดขาดลงไปแล้วว่าไม่มีการเกี่ยวข้องกันอีก แต่แล้วกลับไปเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นอีก
104	ถ่มน้ำลายแล้วกลับกิน		✓		✓		พูดแล้วกลับคำ
105	ถ่อน้ำไม่ถึง	✓			✓		ไม่ถึงแก่นสำคัญ ไม่มีความสามารถเข้าถึงเรื่องปัญหา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
106	ถ่อไม่ถึงน้ำ	✓				✓	ไม่ถึงแก่นสำคัญจะใช้เกี่ยวกับการทำ การปฏิบัติ การพูด หรือการใช้วิธีอะไรๆ ก็ได้ ซึ่งเมื่อสิ่งที่ทำหรือพูดหรือใช้ไปนั้นไม่คู่ควร ไม่เหมาะสม ไม่พอ ไม่ถึงใจ คือไม่ถึงแก่นสำคัญแล้วก็ย่อมไม่เป็นผลสำเร็จ
107	ถ่อไม่ถึงน้ำ	✓				✓	ไม่มีความสามารถรู้และเข้าถึงปัญหาที่เป็นตัวการสำคัญ
108	ถ่อไม่ถึงน้ำ	✓				✓	ทำอะไรไม่เต็มที่ย่อมไม่เกิดผล
109	ถ่อไม่ถึงน้ำ	✓				✓	เงินทุนไม่พอกับที่ต้องการ
110	ถ่อไม่ถึงน้ำ	✓				✓	ไม่ถึงแก่นสำคัญของเรื่อง
111	ถือไม้ถ่อหยั่งน้ำลึก		✓			✓	กิริยาที่จดๆจ้องๆแต่ไม่กล้าทำลงไป
112	ทรัพย์ในดินสินในน้ำ	✓				✓	ทรัพย์สินมีอยู่ทั่วไปทั้งในดินในน้ำ ควรรู้จักแสวงหาอย่ามัวงอมืองอเท้า ในธรรมชาติ เราสามารถหาประโยชน์ได้ มากมาย
113	ทรัพย์ในดินสินในน้ำ	✓				✓	สิ่งที่มีอยู่หรือเกิดตามธรรมชาติ อันอาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้
114	ทำคุณกับใครเหมือนไฟตกน้ำ	✓				✓	ทำคุณกับคนอื่นไม่ขึ้น
115	เทน้ำเทท่า	✓			✓		คล่อง, รวดเร็ว
116	เทน้ำเทท่า	✓			✓		การขายสินค้าหมดอย่างรวดเร็ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
117	เทน้ำพริกหวังกินแกงไก่		✓		✓		ทิ้งของเก่าหวังจะได้ของใหม่
118	นกกระจอกกินน้ำ	✓				✓	แค่ประเดี๋ยวเดียว
119	นกกระจอกไม่ทันกินน้ำ	✓				✓	ชั่วเวลานิดเดียว
120	นกผิดป่า ปลาผิดน้ำ	✓				✓	ผิดที่ผิดทาง ผิดธรรมชาติ
121	นั่งในเรืออย่าเอาเท้าราน้ำ	✓				✓	การทำกิจใดๆก็ตามเมื่อร่วมหมู่คณะกันทำ ถ้าตนเองไม่ทำหรือไม่เห็นด้วยก็อย่าขัดขวาง
122	น้ำกลิ้งบนใบบอน	✓		✓			ใจไม่แน่นอน
123	น้ำกลิ้งบนใบบอน	✓		✓			คำพูดของคนมักเชื่อถือได้ยาก
124	น้ำกลิ้งบนใบบอน (บัว)	✓		✓			โลเล ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ
125	น้ำกินหาง่าย น้ำใจหายาก	✓		✓			หาคนที่รักจริงดีจริงยาก
126	น้ำเกลือน้ำปลาร้าราดหัว		✓	✓			มีบุญคุณ
127	น้ำแกงราดหัว		✓	✓			บุญคุณข้าวแดงแกงร้อน
128	น้ำขึ้น		✓	✓			กำลังอยู่ในระยะดีหรือกำลังชะตาขึ้น
129	น้ำขึ้นปลากินมด น้ำลดมดกินปลา		✓	✓			ยามชะตาขึ้นทำกับเขาไม่ดีอย่างไร ยามชะตาตกเขากับทำตัวไม่ดีอย่างนั้น
130	น้ำขึ้นให้รีบตัก		✓	✓			กำลังชะตาขึ้นจะต้องการอะไรหรือจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ตน ก็ให้รีบทำเสีย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
131	น้ำขึ้นให้รีบตัก		✓	✓			จงรีบฉวยโอกาสทำประโยชน์เมื่อมีจังหวะเหมาะ อย่ารีรอ
132	น้ำขึ้นให้รีบตัก		✓	✓			มีโอกาสดีควรรีบเร่งทำ อย่ามัวช้าเพราะโอกาสดีๆ นานๆ จะมีมาสักครั้งในชีวิต
133	น้ำขึ้นให้รีบตัก		✓	✓			มีโอกาสดีควรรีบทำ
134	น้ำขึ้นให้รีบตัก		✓	✓			มีโอกาสทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ให้รีบทำ
135	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก		✓	✓			มีความขุ่นเคืองโกรธแค้นไม่พอใจอะไร ให้เก็บไว้ในใจนิ่งๆ ส่วนภายนอกให้เห็นว่าดีต่อด้วยเสมอ
136	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก		✓	✓			มีความขุ่นเคืองโกรธแค้นไม่พอใจ ให้เก็บไว้ในใจนิ่งๆ อย่าแสดงออกมาให้เขาเห็น อาการภายนอกแสดงแต่สิ่งดีๆ ออกมาเท่านั้น
137	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก		✓	✓			แม้จะไม่พอใจก็ยังแสดงสีหน้ายิ้มแย้ม
138	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก		✓	✓			รู้จักเก็บความรู้สึกที่ไม่ดีไว้
139	น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก		✓	✓			หากไม่พอใจหรือขุ่นเคืองเรื่องอะไร ก็ให้เก็บความรู้สึกนั้นไว้ในใจ ให้แสดงออกอย่างไม่มีอะไรเกิดขึ้น
140	น้ำขุ่นออกไป น้ำใสเข้ามา		✓	✓			อะไรที่ไม่ดีให้เปลื้องออกเสียไปจากตัว ทำแต่สิ่งดีให้มีในตัว
141	น้ำใจหญิงเหมือนน้ำกลิ้งบนใบบอน	✓		✓			จิตใจหญิงหาความแน่นอนไม่ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
142	น้ำเชี่ยวขวางเรือ	✓		✓			ขัดขวางเรื่องหรือเหตุการณ์หรืออะไรที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นไปอย่างรุนแรง ซึ่งเมื่อทำแล้วก็เป็นอันตรายแก่ตัวเอง
143	น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ	✓		✓			อย่าขัดขวางคนที่กำลังมีอารมณ์ร้ายอยู่ หรืออย่าต้านเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินไปอย่างเลวร้าย
144	น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ	✓		✓			อย่าเข้าไปขัดขวางเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เพราะอาจเป็นอันตรายต่อตนได้ อย่าขวางทางผู้มีอำนาจหาไม่แล้วจะเดือดร้อน
145	น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ	✓		✓			อย่าขัดขวางผู้มีอำนาจ
146	น้ำซึมบ่อทราย	✓		✓			หาได้มาเรื่อยๆ
147	น้ำซึมบ่อทราย	✓		✓			สิ่งที่ตักตวงไม่มีวันหมดสิ้น, หาได้มาเรื่อยๆ
148	น้ำซึมบ่อทราย	✓		✓			ได้มาทีละนิดละหน่อย เรื่อยๆอย่างสม่ำเสมอ
149	น้ำตาจระเข้		✓	✓			ความเศร้าใจของผู้มีอำนาจที่ไม่มีใครเห็น
150	น้ำตาเช็ดหัวเข่า		✓	✓			ร้องไห้
151	น้ำตาเช็ดหัวเข่า		✓	✓			เสียใจเพราะช้ำใจหรือต้องผิดหวังอย่างหนัก
152	น้ำตาเช็ดหัวเข่า		✓	✓			ร้องไห้ด้วยความชอกช้าระกำใจที่ต้องผิดหวัง
153	น้ำตาเช็ดหัวเข่า		✓	✓			เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง
154	น้ำตาตกใน		✓	✓			เศร้าเสียใจมากแต่ไม่แสดงออก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
155	น้ำตาตกใน		✓	✓			มีความเศร้าโศกอย่างมาก แต่ไม่แสดงให้ใครเห็น
156	น้ำตานองหน้า		✓	✓			ร้องไห้อย่างหนัก
157	น้ำตาเป็นเผาเต่า		✓	✓			ร้องไห้น้ำตาไหลพราก
158	น้ำตาเป็นสายเลือด		✓	✓			ร้องไห้อย่างหนักจนน้ำตาหมด จนเลือดไหลแทนน้ำตา
159	น้ำตาอาบหน้า		✓	✓			ร้องไห้น้ำตาไหลนองหน้า
160	น้ำเต็มกระบอก กระฉอกไม่ดัง	✓		✓			คนดีพร้อมย่อมไม่คุยโอ้อวด
161	น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น	✓		✓			มีสิ่งล่อใจอยู่ที่ไหน ย่อมมีคนตามไปที่นั่น ขอเพียงที่นั่นมีสิ่งล่อใจ อยากพบใครก็ สามารถพบได้ที่นั่น
162	น้ำถึงไหน ปลาถึงนั่น	✓		✓			ของที่ไปควบคู่กัน
163	น้ำท่วมทุ่ง	✓		✓			พูดมาก แต่ได้เนื้อความน้อย
164	น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง	✓		✓			พูดมากแต่ได้เนื้อหาสาระน้อย
165	น้ำท่วมปาก	✓		✓			พูดไม่ได้ คือ ไม่อาจจะสามารถพูดได้ เพราะความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งบังคับเช่น เป็นผู้น้อยหรือต่ำศักดิ์หรืออะไรก็ตามทำให้ต้องสงบนิ่ง
166	น้ำท่วมปาก	✓		✓			พูดไม่ออกเพราะเกรงจะมีภัยแก่ตนหรือผู้อื่น
167	น้ำท่วมหลังเป็ด	✓		✓			เวลาที่ไม่รู้ว่านานเท่าไร
168	น้ำท่วมหลังเป็ด	✓		✓			ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตามโดยให้น้ำท่วมถึงหลังเป็ดเสียก่อน จึงจะทำตาม (ซึ่งเป็นไปไม่ได้)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
169	น้ำน้อยแพ้ไฟ		✓	✓			อะไรที่น้อยย่อมแพ้ที่มากกว่า เปรียบได้กับน้ำน้อยย่อมดับไฟไม่ได้
170	น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ		✓	✓			ฝ่ายข้างน้อยย่อมพ่ายแพ้แก่ฝ่ายข้างมาก
171	น้ำนิ่งไหลลึก		✓	✓			คนที่หงิมๆ ไม่ค่อยพูดจา มักจะมีความคิดลึกซึ้ง
172	น้ำนิ่งไหลลึก		✓	✓			คนฉลาดหรือมีเล่ห์เหลี่ยม มักปิดบังซ่อนเร้น มองภายนอกดูเงียบเฉย แต่ในใจซ่อนความคิดไว้ยากที่คนอื่นจะหยั่งรู้ได้
173	น้ำบ่ใสไฟบ่มอด	✓		✓			เจริญรุ่งเรืองหนาแน่น ครึกครื้นไปด้วยผู้คน
174	น้ำบ่อทราย	✓		✓			ได้อยู่เสมอไม่ขาด เปรียบได้กับน้ำที่ซึมเข้ามาในบ่อทรายย่อมเป็นไปอยู่เสมอไม่ขาด
175	น้ำบ่อน้อย	✓		✓			น้ำลาย
176	น้ำบ่อหน้า	✓		✓			ความหวังในอนาคต
177	น้ำปลาร้าราดหัว		✓	✓			มีบุญคุณกับเรา
178	น้ำป่วนนัก มักเป็นตม	✓		✓			ทำอะไรรุนแรงไปมักให้ผลเสียหาย
179	น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา	✓		✓			ต่างฝ่ายต่างมีน้ำใจต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน
180	น้ำผักบุ้งไป น้ำสายบัวมา	✓		✓			มีมิตรจิตมิตรใจ
181	น้ำผึ้งขม		✓	✓			ความรักกลายเป็นความชังหรือขมขื่น
182	น้ำผึ้งเดือนห้า		✓	✓			คนที่มีเสียงหวานไพเราะเปรียบกับความหวานของน้ำผึ้งในเดือน 5 ซึ่งถือกันว่ามีความหวานมากที่สุด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
183	น้ำผึ้งพระจันทร์		✓	✓			ความสุขร่วมกันระหว่างสามีภรรยาใหม่
184	น้ำผึ้งหยดเดียว		✓	✓			เหตุที่เกิดเพียงเล็กน้อย
185	น้ำผึ้งหยดเดียว		✓	✓			ปัญหาบางอย่างอาจเริ่มจากเรื่องเพียงเล็กน้อย แล้วลุกลามขยายใหญ่โตจนเกิดความเสียหายขึ้นได้
186	น้ำผึ้งหยดเดียว		✓	✓			เรื่องเล็กๆอาจลุกลามเป็นเรื่องใหญ่ได้
187	น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า	✓		✓			ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน
188	น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า	✓		✓			เป็นคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน สรรพสิ่งในโลกนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดๆ อยู่โดดเดี่ยวอย่างเดียวได้
189	น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา	✓		✓			ทีใครทีมัน ยามชะตาดีเคยทำกับเขาไว้อย่างไร ยามชะตาร้ายก็ถูกเขากระทำตอบบ้าง
190	น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา	✓		✓			ทีใครทีมัน
191	น้ำไม่ถึงถ่อ	✓		✓			ไม่ถึงแก่นสำคัญจะใช้เกี่ยวกับการทำ การปฏิบัติ การพูด หรือการใช้วิธีอะไรๆ ก็ได้ ซึ่งเมื่อสิ่งที่ทำหรือพูดหรือใช้ไปนั้นไม่คู่ควร ไม่เหมาะสม ไม่พอ ไม่ถึงใจ คือไม่ถึงแก่นสำคัญแล้วก็ย่อมไม่เป็นผลสำเร็จ
192	น้ำยา		✓	✓			ความสามารถในทางใดทางหนึ่ง (มักใช้ในทางตำหนิ เช่น ไม่มีน้ำยา, หมดน้ำยา)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
193	น้ำเย็นปลาตาย		✓	✓			คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานซึ่งถูกใจผู้ฟัง แต่อาจเป็นโทษเป็นภัยได้
194	น้ำร้อนปลาเป็น		✓	✓			คำพูดที่ตรงไปตรงมาแบบขวานผ่าซาก อาจไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่ไม่เป็นพิษเป็นภัย
195	น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย		✓	✓			การกระทำหรือคำพูดที่ตรงไปตรงมาแบบขวานผ่าซาก อาจไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่ก็ไม่เป็นพิษเป็นภัย แต่การกระทำหรือคำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานถูกใจผู้ฟัง แต่อาจเป็นโทษเป็นภัยต่อผู้ฟังได้
196	น้ำลด		✓	✓			ชะตาตก
197	น้ำลดตอผุด		✓	✓			ถึงคราวชะตาตกความชั่วร้าย ความ ทุจริตคดโกง ความเลวทราม ความไม่ดีต่างๆ ที่ทำไว้ก็ปรากฏขึ้นให้เห็น
198	น้ำลดตอผุด		✓	✓			เมื่อหมดอำนาจวาสนา ความชั่วที่ทำไว้ก็ปรากฏ
199	น้ำลอดใต้ทราย	✓		✓			ทำอย่างลี้ลับ ไม่มีใครเห็น
200	น้ำลอดใต้ทราย	✓		✓			ซึมซับเข้ามาทีละเล็กทีละน้อย
201	น้ำล้างชาม	✓		✓			ไม่เป็นรส ไม่อร่อย (อาหาร)
202	น้ำล้างหัวล้าน	✓		✓			ใส
203	น้ำลายไก่		✓	✓			น้อยเหลือเกิน
204	น้ำลายสอ		✓	✓			อาการที่อยากมาก (มักใช้กับการอยากกิน)
205	น้ำลายหก		✓	✓			อยากได้
206	น้ำลายไหล		✓	✓			อยากได้
207	น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก		✓	✓			น้ำจะลึกแสนลึกขนาดไหนก็ยังหยั่งถึงแต่น้ำใจของคนยากจะรู้ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
208	น้ำลึกหยั่งได้ น้ำใจหยั่งยาก		✓	✓			ใจคนหยั่งรู้ได้ยาก
209	น้ำลูบท้อง	✓		✓			อดทนไปก่อน
210	น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน	✓		✓			การที่ต้องจากกันไป
211	น้ำสั่งฟ้า ปลาสั่งฝน	✓		✓			สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้าย ทำการอันใดที่เป็นสิ่งสำคัญเพื่อไว้อาลัยก่อนจากไป
212	น้ำใสใจจริง		✓	✓			น้ำใจที่บริสุทธิ์แท้จริง
213	น้ำใสใจจริง		✓	✓			ความจริงใจ
214	น้ำไหลไฟดับ	✓		✓			เร็วและคล่อง ใช้กับกิริยาการพูดจา
215	นินทากาเลเหมือนเทน้ำ ไม่ชอกช้ำเหมือนเอามีดมากรีดหิน	✓			✓		การนินทาว่าร้ายกันไม่เกิดผลดีอะไรเลยทั้งแก่ผู้นินทาและผู้ถูกนินทา มีแต่จะทำความเสียหายให้เกิดขึ้น
216	ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว	✓			✓		บ้านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์
217	บ้วนน้ำลายแล้วกลืน		✓		✓		พูดจากลับกลอก
218	บ้วนน้ำลายแล้วกลืนกิน		✓		✓		พูดจากลับกลอกโลเล พูดแล้วกลับคำพูด ไม่ทำตามที่พูด ใช้ตลอดไปถึงการกระทำก็ได้
219	บัวใต้น้ำ	✓				✓	โง่ โง่มาก สอนไม่ได้
220	บัวพ้นน้ำ	✓				✓	คนฉลาด
221	บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น	✓			✓		ทำอะไรให้ค่อยๆทำ อย่าให้เป็นการรุนแรง กระเทือนใจถึงขุ่นหมองกัน
222	บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น	✓			✓		รู้จักผ่อนปรนเข้าหากัน มิให้กระทบกระเทือนใจกัน รู้จักถนอมน้ำใจไม่ให้ขุ่นเคืองกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
223	บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น	✓			✓		การทำอย่างละมุนละม่อม ไม่ให้ผิดใจสะเทือนใจกัน
224	บัวอย่าให้ช้ำ น้ำอย่าให้ขุ่น	✓			✓		อย่าทำอะไรรุนแรงกระทบกระเทือนผู้อื่น ควรถนอมน้ำใจกันไว้ไม่ให้ขุ่นข้อง
225	บ้าน้ำลาย		✓			✓	พูดพล่ามเพ้อเจ้อไม่รู้จักหยุด
226	บีบน้ำตา		✓			✓	ร้องไห้
227	ปล่อยปลาลงน้ำ	✓				✓	ปล่อยศัตรูไปแล้วเขาจะไม่นึกถึงบุญคุณ
228	ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ	✓				✓	ปล่อยศัตรูไปแล้วเขาจะไม่นึกถึงบุญคุณอาจกลับมาทำร้ายภายหลัง
229	ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ	✓				✓	ปล่อยคนที่ตกอยู่ในอำนาจให้พ้นไปแล้ว คนนั้นจะไม่หวนคืนมาอีก
230	ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ	✓				✓	ปล่อยคนร้ายให้กลับไปอยู่ในถิ่นเดิมก็จะกลับมาสร้างความเดือดร้อนให้อีก
231	ปลากระดี่ได้น้ำ	✓				✓	แสดงกิริยาท่าทางดีดดิ้นร่าเริง
232	ปลากระดี่ได้น้ำ	✓				✓	แสดงความดีใจจนเกินงาม
233	ปลากระดี่ได้น้ำ	✓				✓	แสดงกิริยาท่าทางดีอกดีใจจนตัวสั่น
234	ปลาตกน้ำตัวโต	✓			✓		สิ่งที่เสียหรือสูญหายไปมักดูมีค่ามากเกินความเป็นจริง
235	ปลาตกน้ำตัวโต	✓			✓		สิ่งที่หลุดมือไปมีค่ามากขึ้น
236	ปลาตกน้ำตัวใหญ่	✓			✓		สิ่งอันใดที่เสียหรือหายสูญไปแล้ว เลยพลอยประสมว่าสิ่งอันนั้นมีค่าหรือมีราคามากมายเกินความจริง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
237	ปลาตายน้ำตื้น		✓			✓	หากจะทำการใดก็ให้ระมัดระวัง อย่าคิดว่าง่ายทำไปไม่มีคนรู้คนเห็น จะ เป็นอันตราย
238	ปั้นน้ำเป็นตัว	✓			✓		โกหกเสกสรรปั้นเรื่องที่ไม่มีมูลเลยให้มีเป็นเรื่องขึ้น
239	ปั้นน้ำเป็นตัว	✓			✓		การโกหกปั้นเรื่องราวขึ้นมาเป็นตุเป็นตะ ไม่มีมูลเหตุของความจริงเลย
240	ปั้นน้ำเป็นตัว	✓			✓		พูดปดเป็นเรื่องเป็นราว
241	ปากเป็นไฟ ใจเป็นน้ำ	✓				✓	ปากไว ใจเย็น พูดไว คิดช้า
242	ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม		✓			✓	ยังเป็นเด็ก
243	ปากไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม		✓			✓	ยังเป็นเด็ก ไม่มีความรู้ความชำนาญ
244	เป็นน้ำยาเย็น		✓		✓		ชืด ไม่อร่อย ไม่สนุก
245	ไปได้น้ำขุ่นๆ		✓			✓	พูดแก้ตัวหลบเลี่ยงไปไม่ตรงกับเรื่อง
246	ไปอย่างน้ำขุ่นๆ		✓			✓	พูดเข้าตัวหลบเลี่ยงไปอย่างข้างๆคูๆ
247	ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งน้ำ	✓				✓	การทำครั้งใหญ่ที่สุด และเป็นครั้งสุดท้าย
248	พายเรือทวนน้ำ	✓				✓	ทำด้วยความยากลำบาก
249	พูดคล่องเป็นล่องน้ำ		✓			✓	พูดไปได้เรื่อยไม่มีติดขัด
250	พูดคล่องเหมือนล่องน้ำ		✓			✓	พูดไม่ติดขัด
251	พูดน้ำท่วมทุ่ง	✓			✓		พูดยืดยาว ไม่มีสาระ
252	พูดน้ำไหลไฟดับ	✓			✓		พูดไปได้เรื่อย แต่ไม่มีสาระ
253	พูดเป็นน้ำท่วมทุ่ง	✓			✓		พูดมากแต่หาสาระไม่ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
254	พูดเป็นน้ำไหลไฟดับ	✓			✓		พูดมาก, พูดไม่หยุด
255	พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ	✓				✓	พูดห้วนๆ
256	พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ	✓				✓	พูดห้วนๆ พูดอย่างแห้งแล้งน้ำใจ
257	พูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ	✓				✓	พูดเสียงห้วนๆคล้ายตะคอกหรือดุ
258	มะนาวไม่มีน้ำ	✓				✓	พูดเสียงแข็งกระด้างไม่ไว้เยื่อใยไมตรี เป็นคำพูดที่แสดงความไม่พอใจ หรือพูดอย่างเสียไม่ได้
259	มะนาวไม่มีน้ำ	✓				✓	คนพูดจาไม่น่าฟัง ไม่มีหางเสียง
260	มือไม่พายอย่าเอาตีนราน้ำ	✓				✓	ไม่ช่วยทำแล้วอย่าขัดขวางการทำงานของผู้อื่น
261	มือไม่พายเอาตีนราน้ำ	✓				✓	ไม่ช่วยทำงานแล้วยังเกะกะขัดขวาง ทำให้งานเดินไปไม่สะดวก
262	มือไม่พายเอาเท้าราน้ำ	✓				✓	ไม่ช่วยทำการทำงานแล้วยังเกะกะกีดขวาง ทำให้เขาทำงานไม่สะดวกอีกด้วย
263	ไม่กี่น้ำ	✓				✓	ไม่ช้า ไม่นาน ไม่เท่าไหร่ ไม่กี่มากน้อย
264	ไม่ทันนกกระจอกกินน้ำ	✓				✓	อาการที่สำเร็จลงอย่างรวดเร็วอย่างไม่ทันคาดคิด
265	ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก	✓			✓		ด่วนทำไปทั้งที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร
266	ไม่เห็นน้ำตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกก่งหน้าไม้	✓			✓		ด่วนทำล่วงหน้าไปก่อนโดยที่ยังไม่มีอะไรภายหน้าแน่นอน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
267	ไม่เห็นน้ำอย่าตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าก่งหน้าไม้	✓			✓		ไม่ควรเร่งทำการงานก่อนเวลาอันควร
268	ไม่เห็นน้ำอย่าเพิ่งตัดกระบอก ไม่เห็นกระรอกอย่าเพิ่งโก่งหน้าไม้	✓			✓		อย่าด่วนกระทำการใดๆ ทั้งที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร
269	ยามรักน้ำต้มผักก็ว่าหวาน	✓			✓		ตอนมีความรัก คนเรามักจะมองอะไรต่อมิอะไรดีไปหมด ไม่มีเสียเลย
270	ยามรักน้ำต้มผักก็ว่าหวาน	✓			✓		คนรักกันจะทำอะไรก็ว่าดีทั้งนั้น
271	ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ	✓				✓	ทั่วทุกหนทุกแห่ง
272	ลอยไปกับน้ำ	✓				✓	สูญหายไป
273	ลอยไปน้ำ	✓				✓	สูญไป หายไป
274	ลิ้นกระดาษทรายน้ำลายเชลแล็ก		✓		✓		ประจบประแจง
275	ลิ้นกระดาษทรายน้ำลายเชลแล็ก		✓		✓		ประจบประแจง, สอพลอ
276	เลือดข้นกว่าน้ำ	✓				✓	ญาติพี่น้อง ย่อมดีกว่าคนอื่น
277	ว่าเป็นน้ำ	✓				✓	พูดคล่องไม่มีติดขัด พูดอะไรๆต่างๆได้เรื่อย พูดด้วยมีปฏิภาคล่องแคล่ว
278	ว่าเป็นน้ำ	✓				✓	พูดติดต่อกันไม่รู้จักจบ ลืมตัว ลืมสติ
279	สมน้ำสมเนื้อ	✓			✓		สมกัน เหมาะกัน ควรกัน เหมาะสม พอดีได้ส่วน คู่ควรกัน
280	สาดน้ำรดกัน	✓			✓		ทุ่มเถียงทะเลาะด่าว่ากัน
281	สาดน้ำรดกัน	✓			✓		กล่าวให้ร้ายซึ่งกันและกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
282	สามน้ำไม่เปื่อย	✓			✓		เฉื่อยช้า แฉะ อืดอาด เงื่องไม่กะฉับกระเฉงว่องไว
283	สามน้ำไม่เปื่อย	✓			✓		เฉื่อยชา เกียจคร้านมาก
284	เสียน้ำตา		✓			✓	ร้องไห้
285	เสียน้ำลาย		✓			✓	พูดออกไปเปล่าประโยชน์
286	ใส่ตะกร้าล้างน้ำ	✓				✓	ทำให้หมดราคี ทำให้หมดมลทิน ลบล้างอะไรที่เสียไปให้กลับดีขึ้นใหม่
287	ใส่ตะกร้าล้างน้ำ	✓				✓	หญิงที่มีราคี พ่อแม่ตบแต่งให้มีเหย้าเรือนใหม่
288	ไส้เป็นน้ำเหลือง		✓			✓	อดอยาก ไม่มีอะไรกิน
289	ไส้เป็นน้ำเหลือง		✓			✓	อดอยากปากแห้ง ไม่มีอะไรจะ รับประทาน
290	หมาถูกน้ำร้อน		✓			✓	เที่ยวได้พล่านไป ดิ้นรนไป
291	หมาถูกน้ำร้อน		✓			✓	คนที่วิ่งพล่านหาคนช่วยเหลือ
292	หมาถูกน้ำร้อน		✓			✓	คนที่มีความเดือดร้อนกระวนกระวาย วิ่งพล่านไปหาที่พึ่งต่างๆ
293	หมาถูกน้ำร้อน		✓			✓	คนที่ดิ้นรน วิ่งพล่านเนื่องจากธุรกิจรัดตัว
294	หมาถูกน้ำร้อนลวก		✓		✓		วิ่งร้องทุรนทุรายเพราะเจ็บปวดหรือวิ่งพล่านเพราะความเดือดร้อน
295	หมายน้ำบ่อหน้า	✓			✓		มุ่งหมาย หรือหวังจะได้สิ่งข้างหน้าหรือสิ่งที่คิดว่าจะมีข้างหน้า อะไรที่หวังข้างหน้าอาจไม่มี หรือไม่ได้ดังประสงค์
296	หมายน้ำบ่อหน้า	✓			✓		มุ่งหวังจะได้สิ่งที่ยังมาไม่ถึง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
297	หยั่งน้ำเห็นปลิง	✓			✓		มีความรู้สึกสะอิดสะเอียน รู้สึกรังเกียจเกลียดชัง
298	หวังน้ำบ่อหน้า	✓			✓		ของที่จะได้แน่นอน กลับไม่เอา ไปคาดหวังสิ่งที่ยังไม่แน่ว่าจะได้หรือไม่
299	หัวราน้ำ	✓				✓	เมาเต็มที่
300	เหมือนลูกหมาตกน้ำ	✓				✓	เปียกโชกไปทั้งตัว
301	อดข้าวอดน้ำ	✓				✓	อดอยาก ทรมาน
302	อย่าชักน้ำเข้าลึก อย่าชักศึกเข้าบ้าน	✓			✓		อย่าทำอะไรที่เป็นเหตุให้อันตรายมาถึงตัวหรือบ้านเมืองของตัว
303	อย่าตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ		✓		✓		อย่าทำอะไรที่ต้องเสียทรัพย์แล้วไม่ได้ผลคุ้มค่า
304	อย่าถ่มน้ำลายรดฟ้า		✓		✓		อย่าประทุษร้ายต่อสิ่งที่สูงกว่าตน หาไม่แล้วจะทำให้ตัวเองได้รับผลร้าย
305	อย่าเทน้ำพริกไปกินแกง		✓		✓		ไม่คาดคะเนล่วงหน้าโดยไม่เห็นผล
306	อย่าหมายน้ำบ่อหน้า	✓			✓		ไม่ควรหวังลมๆแล้งๆคิดเอาเอง ว่าข้างหน้าคงจะมี
307	อาบน้ำร้อนก่อน		✓		✓		เกิดก่อน มีอายุมากกว่า
308	อาบน้ำร้อนมาก่อน		✓		✓		เกิดก่อนจึงได้รู้เห็นสิ่งต่างๆมามากกว่า
309	อาบเหงื่อต่างน้ำ	✓				✓	ทำงานหนัก ทำงานด้วยใช้กำลังกายเต็มที่
310	อาบเหงื่อต่างน้ำ	✓				✓	ตรากตรำทำงานอย่างไม่เห็นแก่เหนื่อยยาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางผนวกที่ 2 (ต่อ)

ลำดับที่	สำนวน	การสร้างคำ		ตำแหน่งที่ปรากฏ			ความหมาย
		คำมูล	คำประสม	ต้น	กลาง	ท้าย	
311	อาบเหงื่อต่างน้ำ	✓				✓	มีความเหนื่อยยากกับการต่อสู้งานหนัก คืองานที่ต้องใช้กำลังแรงกายหรือที่ต้องอาบเหงื่อเป็นหลัก และตรากตรำกับงานอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย
312	อาบเหงื่อต่างน้ำ	✓				✓	ทำงานหนัก จนเหงื่อโซมตัวเหมือนอาบน้ำ
313	เอาน้ำเย็นเข้าลูบ		✓		✓		พูดจาหว่านล้อมให้โอนอ่อน พูดเอาอกเอาใจ ให้เห็นว่าหวังดีต่อ พูดปลอบโยนอย่างดี
314	เอาน้ำเย็นเข้าลูบ		✓		✓		พูดจาเล้าโลมไม่หักหาญ
315	เอาน้ำลูบท้อง	✓			✓		อดทนในยามยากโดยกินน้ำแทนข้าว สู้ทนหิวในยามยาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นางสาวกิตติมา พุ่มซ้อน
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 27 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2529
สถานที่เกิด	จังหวัดราชบุรี
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับสอง)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์